

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

3

MART
1932

İÇİNDEKİLER

KADRO

ŞEVKET SÜREYYA

BÜRHAN ASAF

YAKUP KADRI

ŞEVKET SÜREYYA

İSMAIL HUSREV

BÜRHAN ASAF

İnkılâp bitti mi ?

Asya

Edebiyat

İnkılâbın plânı

Türk köyünde borçlanma

Polemik

KRONİKLER

KADRO

Yuhanna'nın İncili şöyle başlar: «İptidada kelâm var idi.»

Faust, on dokuz, yirmi asır sonra: "İptidada fiil (action) vardı., diyecektir. Yuhanna ile Faust, bin dokuz yıl fasıla ile, hemen aynı mefhumu ifade etmişlerdir. Her ikisi de, tabiatın, vücudun, yani, maddenin evveline mutlaka bir şey getirip koymak istemiştir.

Dünyanın bu teolojik taarifi, Eflatun'dan Hegel'e kadar insanlığın bütün fikir tarihinde hüküm sürer.

Bu tarihin, bin türlü hata ve dalâletle yüklü oluşunun sebebini, işte, burada aramak lâzımgelir. Bütün maceralarımızın, bütün didişmelerimizin, bütün perişanlığımızın sebebi de bundadır. Obje ile süje, tabiatle insan, veya, cemiyetle fert arasındaki gözkarartıcı uçurumu, bu, kazmıştır.

Aklın bu çatlağından, sahte putları, serkeş cinleri, kahhar devleri ve korkunç canavarlarıyla, bütün bir âlem, bir uydurma evham ve hurafe dünyası doğdu. Asıl dünya, kendi cevherine göre, kendi mahlûkları ve kendi kanunlarıyla yaşarken, beşeriyetin büyük bir kısmı, hemen bütün beşeriyet, kendi eliyle kurduğu bu cehennemin içinde çırpınıp duruyordu.

Kadim ve batıl teolojia'nın bir temadisi demek olan idealizmanın da, eski dinlerde olduğu gibi bir takım mitleri vardır. Bunlar, zavallı insan üzerinde, istedikleri gibi, hükümlerini sürerler. Onu, kâh itikâf hırkasına bürünmüş bir münzevî halinde murakabanın çorak tepesine nefyederler, kâh esaretin marazî cezbesi içinde kendini yerden yere atan bir derviş şekline sokarlar; kâh, içi boşalmış bir torba gibi inkâr ağacının dalına asıp idam ederler.

İnsan, eşya ile fikir üzerindeki hükümlerliliğini kaybetmemelidir.

Descartes'in "Düşünüyorum, demek ki varım., sözünü "Varım, demek ki düşünüyorum., hakikatine çevirmelidir. Aksi takdirde vay onun haline.

İptidada vücut vardı. İptidada madde vardı. Kelâm, fikir ve fiil onun mahsulüdür. Bunlar, ne bir prensip, ne bir illet, ne de bir gayedir. Aslanda pençe ne ise insanda fikir odur. İnsan, tabiat üzerine ve —dolayısıyla— kendi üzerine aksülâmelini bu âlet ve bu vasıtaıyla yapar.

Yalnız murakabe ve "mücerredat,, sahasında kalan ve kendi kendine, boşlukta bir çark gibi dönen fikrin, realite âleminde, onun için hiçbir kıymeti yoktur.

İNKILÂP BİTTİ Mİ?

ŞEVKET SÜREYYA

Ankara Radyosu konuşuyor:

"Arkadaşlar !

**"Arasına inkılâbın bittiğinden ve her işin artık tâbîi seyrine
"bırakılması lâzımgeldiğinden bahsedenlere tasadüf olunur .**

"Bu görüş tenbel, yorgun ve cesaretsiz rubların görüşüdür.

"Biz, kaybettığımız zamanları - bizi beklemek niyetini izhar

"etmeksizin süratle ilerliyen başka milletlerin peşinden - tabîi

"diye tavsif olunan mecrada salına salına yürümekle kaza-

"namayız !

"Biz, tedricî tekâmül kaidesini yolumuzun üstünde çiğneyerek

"ve irfan yolunda tekâmülümüzü inkılâplar sürat ve şiddetiyle

**"yapmak, içtimâî kanunlara yeni bir kanun ilâve etmek mec-
buriyetindeyiz!,, (1)**

Ankara radyosu az konuşur. Fakat konuştuğu zaman iyi konuşur. Ankaranın hakikî sesi, Ankara radyosu iyi konuştuğu zaman duyulan sestir.

Ankara radyosu iyi konuşunca verdiği sesler, hem hududumuzun içinde, hem hududumuzun dışındaki hava mesafelerinde sert akisler yapar. Bu akisleri duyanların onlara karşı bitaraf kalmaları kabil değildir!

Biten inkılâp, bittiğine inanılan inkılâptır.

Bir inkılâp, biter mi? Bitebilir. Müdafaa ettiği bütün gayeler artık tâbîi kaideler haline gelen; ahlâkını, hukukunu, sanatını yapan; tezatlarını ve reaksiyonlarını yenen, hulâsa getirdiği cemiyet şekilleri artık tabiileşen inkılâplar görülmüştür. Fakat, harpsonundaki cemiyet değişikliklerinden hiç biri için henüz son kaidelerini vermiş, kat'i nizamını bulmuş, artık durulmuş ve tabiileşmiştir, denilemez:

(1) Halk Evi'nin açılma merasiminde Dr. R. Galip Beyin söylediği bir nutuktan.

Dünya küresinin yüzü yeni bir “CUMUDİYELER ÇÖZÜLMESİ,, devri yaşıyor. Bu çözüntü, cemiyet içinde düne hâs ve düne uygun olanın, donan ve yaşamaktan kalanın eriyişi ve kayboluşudur.

Bu çözüntü seyrinde dünün bütün cemiyet usulleri reaksiyonlarını vermiş, fakat, bu günün cemiyet şekillerinden hiç biri henüz tezatlarını tasfiye edememiştir:

Henüz, her şey akıyor. Her şey değişiyor. Bütün sebepleri birbirine zincirlenmiş ve bütün sebepleri birbirini iten bir hercümerç içinde, şekiller, kaideler bir büyük boranın birbirine kattığı ecsâm gibi karışıyor, havalanıyor.

Her şey mesnedinden kopmuş gibidir.

Bu hercümerç nereye varır, bilinemez. Çünkü, cemiyette inkılâplar, filvaki, insan iradesinin müdahalesile yürür. Fakat, irademizle başlamaz ve irademizle bitmez. Yalnız şu muhakkak görünüyor ki, harpsonu tarihinin çetin günleri henüz geride değil, ilerdedir.

Bugünkü dünya cemiyetinde bazan ihtilâl, bazan iktisadi dağılıp, bazan ahlâk, san'at, zevk kaidelerinin iptizali, yani bir ruh sarhoşluğu şeklinde sıralanan işaretler, dünya mikyasında bir cemiyet istihalesinin; bir eski cemiyetler muvazenesinden bir yeni cemiyetler muvazenesine doğru gidişin parça parça tecellileridir.

Şüphe edilmez ki cihan bir yeni cemiyetler muvazenesine doğru gidiyor. Türkiye bu yeni dünya nizamında, bu nizama uygun bütün iktisat ve cemiyet şartlarıyla müstakil bir iktisadi ve siyasi cüzütam olmak mecburiyetindedir.

Cihanda inkılâp devam ediyor ve Türkiyede inkılâp bitmemiştir!

Bütün cihan bir “TEK NİZAMI ÂLEM,, e doğru mu gidiyor? Hayır! Biz bu kanaatta değiliz.

Filhakika, Modern tekniğin, yeni istihsal vasıtalarının, beynelmilel iktisat usullerinin bütün cihanı birleştiren ve bütün cihana bir “TEK MUKADDERAT,, tayin eder görünür bir manzarası vardır. Fakat, bu manzara altında, bu zâhirî istikamet ve mukadderat birliğini nefy ve inkâr eden tezatlar ve müessirler yaşıyor. Bize göre cihanda yeni cemiyetler muva-

zenesi, her biri ayrı ayrı, siyaseten ve iktisaden müstakil, siyasi ve iktisadi cüzü tamlar muvazenesi olacaktır.

Harpten evvel cihan, Avrupanın iktisat ve fikir hegemonyası altında yaşarken, cihanın mukadderatı, âleme Avrupanın mukadderatı gibi görünürdü. Avrupa hangi tesirler altında ve nereye giderse, cihan aynı tesirlere tabi olarak oraya gider sanılırdı.

Âlemin cihanı telâkkı tarzı, Avrupanın cihanı telâkkı tarzından ve âlemin rüyet ufku, Avrupanın cihanı rüyet ufkundan ibarettir zannedilirdi. Dünya cemiyetlerinin inkişaf kanunlarının, Avrupa cemiyetlerinin inkişaf kanunlarının aynı; dünya mukadderatının Avrupa mukadderatıyla bir olduğuna inanılırdı. Hulâsa, eski Yunan kollegyumunda Atina, Orta asırlar hiyerarşisinde Kilise ne ise, Harp başına kadar devam eden on dokuzuncu asır demokrasisinde de Avrupa o idi.

Bir buçuk milyar müstemleke halkı, Avrupa için çalışır, dünya kaidesinin ortasında yükselen Avrupa ehramı bu bir buçuk milyar insanı ve Avrupa ehramının tepesinde yerleşen bir avuç ekaliyet, ehramın bütün alt tabakalarını kendi arzusuna göre harekete getirirdi. Gerek bu alt tabakalar, gerek bu bir buçuk milyarlık insan kalabalığı için, doğru ve hakikat olan nizam, bu hiyerarşinin devamından ibaret sayılırdı. Her tarafta cemiyet ilmi ve ilmi olan kaideler diye öğretilen ve münakaşasız kabul edilen şeyler bu teessüs etmiş hiyerarşinin mazmunları ve kaideleri idi.

Halbuki, bu nizam, bugün gibi o zaman da, kendi bünyesinden doğan ve her biri kendi istikametinde inkişaf edip, kendi istikametinde kuvvetlenen iki büyük tezat elinde mustarıptı: 1 — Bir tarafta bir buçuk milyarlık bir müstemleke ve yarı müstemleke halkının yarattığı fazla kıymetlerle yaşayan dört yüz milyon başlı bir Avrupa ehramı vardı ki bu ehramı teşkil eden içtimai tabakalar arasında, günden güne keskinleşen bir (sınıflar kavgası) bizzat Avrupa cemiyetinin kendi nizamı aleyhine inkişaf edip duruyordu.

2 — Diğer taraftan, bütün teknik vasıtaları kendi emrinde tutan ve cihanı kendi fikir ve iktisat diktatörlüğü altında, kendi istediği gibi kullanan bütün sanayi Avrupasına karşı,

bir buçuk milyarlık müstemleke ve yarı müstemleke halkının için için kaynayan (Milli kurtuluş mücadeleleri) vardı. Şimdi bu tezatlar artık halledilici safhasına girmiştir. Sınıflar ve milletler her biri kendi saflarında, kendi yerlerini buluyorlar. Büyük sanayi kesafetlerini toplayan ve bütün ıstırapı bu sanayi kesafetinden doğan Avrupada, cemiyetin mukadderatı kendi şartlarına göre istediği şekilde hallolunabilir. Fakat, Türkiyenin yeri Millî kurtuluş hareketleri cephesindedir. Yeni Türkiye, geçen asrın müstemleke ve metropol münasebetlerine karşı, yeni cemiyetler muvazenesinin kaydüşartsız müstakil milletini ve geçen asrın tabi ve metbu milletler nizamı yerinde, siyaseten masun ve iktisaden kendine yeten milleti temsil ediyor.

Ancak şu da var ki, kendi hudutları içinde, kendine yeten millet, yahut yeni manasıyla İKTİSADÎ VE SİYASÎ CÜZÜ-TÂM, dünyadan mücerret ve kendi içine çekilmiş bir iptidai cemiyet demek değildir. Cihanın yeni cemiyetler muvazenesinin unsurlarını teşkiledecek olan bu cüzü-tamların her biri, kendi hudutları dahilinde, filvaki, kendilerine göre birer içtimai çehre arzedebilirler. Fakat, bu dahili bünye tefavütü, onların bu günkü metropol ve müstemleke münasebetlerine mukabil, müsavi haklar ve şartlar dahilinde cereyan eden yeni ve ileri bir mübadele nizamı üstünde anlaşmalarına mani değildir. Türkiye, bu yeni cüzü-tamlar muvazenesinde, kendi mikyasında inkişaf ettirilmiş ve tanzim edilmiş sanayii, kendi kanunlarına göre cereyan eden Milli kredi ve emtia hareketleriyle kendi kendine yeten ve kendine hâs iklim şartları sayesinde istihsal ettiği MÜSTESNA EMTİA, sılla cihan mübadelesine iştirâk eden müstakil milleti temsil edecektir.

Bunun içindir ki sadece, büyük istihsal vasıtalarını elinde toplayan memleketlerde, bu istihsal vasıtaları üstündeki mülkiyet tezatlarının halli, o istihsal vasıtalarından esasen mahrum olan Türkiye ve Türkiyeye benzer memleketler için büyük bir mana ifade etmez. Biz, büyük istihsal vasıtalarını elinde tutan memleketlerde bu istihsal vasıtaları üstündeki mülkiyet münasebetlerinin değişmesinden ziyade, büyük sanayi memleketleriyle, sanayiden mahrum edilmiş memleketler, yahut, iktisadi müstemle-

keler arasındaki iktisadî tabiiyet ve metbuiyetin tasfiyesini istiyoruz.

Cihan içinde Türk inkılâbının, hatta, yalnız Türkiye için değil, Türkiyeye benzer bütün memleketler için asıl olan, karakteristik olan büyük manası buradadır.

Hulâsa, bize göre cihanın mukadderatı yalnız Avrupanın mukadderatı demek değildir. Çünkü, cihan içinde Avrupa, cihanın diğer aksamiyle aynı kanuniyetler altında işliyen bir bünye tecanüsü arzetmiyor. Çünkü, cihanın diğer aksamiyle Avrupanın tezatları, muharrik kuvvetleri ve inkişaf istikametleri arasında farklar, ayrılıklar vardır.

Cihanın geçirdiği derin bünye istihalesi aşikârdır. Fakat, bize göre bu istihalenin temayülü, cihanın yeni bir Avrupa nizamına kaydüşartsız intibakı değil, bilâkis, unsurları müstakil cüzü tamlar olan yeni bir cemiyetler muvazenesinin cihan mikyasında teessüsüdür. Bu muvazenede her cüzü tamın, dahili çehresi ne olursa olsun, kendi bünyesinden gelen ve kendine hâs olan bir inkişaf istikamet ve kanuniyeti olacaktır. Binaenaleyh, Türkiyenin, yaşadığımız zamanın bu tarihi seyri içinde mevkii, ne şu âlemin, o âleme hâs kaidelerine, ne bu âlemin o âleme elverişli kanunlarına uymadan, kendi bünyesinden gelen ve kendine uygun olan şartlara ve kanuniyetlere göre kendi yeni nizamını yapmasıdır.

Türk inkılâbı, Türkiyenin, içinde yaşadığımız zamanın şartlarına ve kanuniyetlerine göre yeniden yapılış ve kuruluşudurki, bu hareket ancak sistemli hamleler, hedefleri evvelden muayyen sıçrayışlar ve bir zerresi bile boş yere israf edilmeyen mütemerkez bir milli enerji ile inkişaf edebilir.

Bunun içindir ki inkılâp, havada kalmıyan, yeni iktisat ve cemiyet müesseseleri şeklinde esere intikal eden, yeni maddede şeklini bulan bir cemiyet hareketidir.

İşte, yine bunun içindir ki, cihanın yeni muvazenesi ve Türk cemiyetinin mütekâmil ahengi henüz oluş seyrinde bulunduğu içindir ki, cihanda inkılâp devam ediyor ve Türkiyede inkılâp bitmemiştir diyoruz.

Filvaki, bitmiyen bir inkılâba bitti de denilebilir. Fakat, zahiri hayatın sessiz akışı altında hâdisat, yeni tehavvüller için yeni

zaruretlar biriktirmekte devam ederse, kendi ruhumuzda hasıl olan sükûna kendimizin inanmamızdan ne çıkar?

Vakıa, inkılâbımızın manasını şümuliyle duymıyan, onun yapıcılık ve kuruculuk imkânlarına inanmıyan, hulâsa onun her gün yeni bir inkişaf istikametinde akışını inkâr edenler vardır. Hâdisatın baş döndüren seyrini kendi küçük ruhunun bir damla suyu andıran durgunluğu içinden seyredipde başlarında sükûn uykuları duyanlar, hulâsa vekayiin bu engin akışından bıkanlar ve yorulanlar bulunabilir. Bunlar bir takım “KERVANA KARIŞANLAR,, dır.

Onlar bir köprüden geçer gibi ve bir köprüden geçmek için karıştıkları bu inkılâp kervanına bir gün bile istinâs etmeden yoruldular. Düştükleri yol kendi rüyet ufuklarını çoktan aştı.

Şimdi, kendi ruhlarının yetiştği ve alıştığı cihanı özlüyorlar! Halbuki, bizi o cihandan ayıran köprü çoktan yıkılmıştır!

Asya

BÜRHAN ASAF

Batlamyos'a göre, her şey kürenin etrafında dönerdi. Yüz yıllarca sene, insanlık, Yunanlı felekşinasın sakat sistemine inandı. Her şeyin ve her şeyle beraber kürenin de güneşin etrafında döndüğünü, ilk, Kopernik iddia etti.

Bir buçuk asırdan beri, kürenin üzerinde bulunan canlı ve cansız her şey, Avrupanın etrafında ve Avrupanın arzusuna göre döndü. Tarihin devreleri bile, Roma'yı tasfiye eden barbarların medenileşmelerine göre taksim edildi. "İlk-çağ,, , "Orta-çağ,, dendi. İlk-çağdan evvel doğup geçen Asya medeniyetleri, Aztek medeniyetleri "tarih-ötesi,, devrin ardına atıldı. "Avrupalı,, , medenîlerin , "asyalı,, , barbarların vasfı oldu.

Türk, Çin, Hint ve Acem medeniyetleri, manyak müsteşriklerle santimental şark dostlarının ilim ve sanat pastişlerine mevzu oldu. Fağfurları nakışlıyan, bahçeleri halılara döken, musikiyi çinilerde yaşatan ruhun iyman eserleri, simsar elinden ve borsa yolundan, paraya tapanların zina mabetlerini süsledi. Bir tekmede sokağa atıldıktan sonra etleri dirhem dirhem kıymetlendirerek tekrar salona alınan orospunun pabucu, ihtiyar bir tebrizin üzerine devrilip düşerken de, halıyı örenlere "barbar,, , pabucun sahibini meydana getirenlere "medenî,, denildi. Neler olmadı ki? Zavallı Hayyam bile, dudakları boyalı modern bir köçek gibi, yer yer teşhir edildi. Avrupa, ortada idi. Ve, her şey, onun etrafında, onun arzusuna göre dönüyordu.

●
Bir buçuk asır, ihtiyar Asya, dinlerin, teokrasilerin ve cihan-girlerin beşiği Asya; makinanın verdiği kudrete, zekî, ve duygulu elin yarattığını değiştirmek istemedi. İstiyâcının üstün silâhlarından ve üstün bilgisinden, bir günahattan sakınır gibi sakındı. Avcı kurşununun tehlikesinden kaçınmak için kafa-

sını kumlara gömmeyi kâfi tedbir addeden safderun deve kuşu gibi, selâmeti tasavvufun tevekkül halvetinde aradı. Ruhunu oraya hapsetti ve vücudünü yer yer teslim etti. Asya, bu gafletini, köleleşmekle ödedi.

Bir buçuk asır sürmüş olan bu gaflet, acaba sadece gaflet midir? İstiylâcının hiylesini bu uzun müddet zarfında keşfedememek, onun tekniğine bu uzun müddet zarfında bir türlü sahip olamamak, hazin bir dirayetsizlik ve anlaşılmaz bir kabiliyetsizlik midir? yoksa bunun ardında, derin bir mürakabe ve bir mizaç hususiyeti mi vardır?

Her medeniyetinin üzerinde birkaç bin sene dinlenmesi, ana kıtanın mizacı hakkında bir işaret sayılamaz mı? İddia edeceğim ki, Asya, teokrasilerini adım adım ve ruhunun kabında tasfiye etmedikçe, getirdiğine inhimak göstermek istemedi. Onun bir köşesinde, 1932 senesinde bile bir Gandi'nin, ayağa kalkmış bir maşa gibi dolaşabilmesi için, ruhunun içlerine doğru çok dolambaçlı ve çok derin dehlizlerin açılmış olması lâzımdır.

Hristiyanlık gibi oldukça özlü bir "mit., ten altın buhurdanlar, sırma binişler ve epkem hareketler dekoru içinde ziynetli bir şano meydana getirmek hafifliğinden sonra, onu, bütün dışlaşma (haricileşme) unsurlarından tecrit ederek luteranizm ve puritanizm gibi reformasyon hareketleri ile keleşleştiren Avrupalı, elbette ki, makine tekniğinin felsefe ve tasavvufunu yapmıyacaktı. Elbette ki, hayvana karşı kendini korumak için yonttuğu baltayı, daha büyük lokma kendisinde kalsın diye, öz kardeşinin kafasına çalan yarı hayvan gibi; 2 beygir kuvvetinden 300.000 beygir kuvvetine çıkardığı harikulâde eserle kendini ve insanlığı ıstırap içinde bırakacaktı. Elbette ki, tabiatı çözerken, bunu içten gelen bir inanışla yapmıyacak ve cahil putperestin adak kurban etmesi gibi yaratmış olduğu canavarı ele geçirebildiği insan kalabalıkları ile besliyecekti. Pazarlar tekniğini, pazarlar ahlâkıyatını ve pazarlar zilletini tedvin edecekti. Canlı ve cansız tabiatın hudutsuz ve ölçüsüz istismarında, elbette ki hiç bir beis görmeyecekti.

İddia edeceğim ki Asyanın bir buçuk asırlık kölelik pahasına bir buçuk asır süren mürakabesi, bilerek kabul edilmiş bir gaflettir. Asya, "Makine,, adını verdiğimiz İstihsal vasıtasını bütün kanuniyetleri ile beraber anlamak istedi.

Tabiat, istihsal vasıtası makine ve insan arasındaki karşılıklı münasebetleri ve bu münasebetlerin putperest ellerde doğurduğu tezatları görmeden ve ihata etmeden, “elişi,, inanış ve tasavvufunun afyonunu reddetmek istemedi. Yoksa, kötü Japonyalının yaptığını yapmak, Asyanın birçok milletleri için mümkündü.

Bugün, bütün Asya, beyazlaşan bir ateş gibidir. Makinayı ve makina insanlığını paralayıcı, dayanılmaz bir ihtirasla istiyor. Çünkü artık teokrasilerinin hemen hepsi ufalanmıştır. Çünkü artık Asya, makinaya inanıyor. Maşinizm canavarını besleyip büyütenler gibi, nadan ve nankör bir sathilik ve faydacılık bakımından inanmıyor. Yağmura “rahmet,, , buğdaya “niyet,, diyenler bakımından inanıyor. Tıpkı o zeki ve duygulu ellerin ördüğü halılarda ve yuğurup nakışladığı fağfurlarda teşhis edebileceğiniz dimağ-ürpermesi ve ruh-coşkunluğu ile inanıyor. Putperest maşinizmi, bir buçuk asırlık ıstırapların ateşinde dövdükten sonra, özlü mizacının haddesinden geçirerek, ahlâkileştirerek ve dinleştirecek alıyor.

Sovyet Rusya’daki harekete, sınıf davasının içinde sıkışakalmış bir tecrübe olarak bakanlar olduğu gibi, bu hareketin, çoktan ruslaştığını ve Rus tasarrufunun kucağına geçtiğini iddia edenler de var. Fakat, hem onların hem de bunların bir arada olarak tasdik ettikleri nokta, dünyanın altıda biri büyüklüğünde bir memlekette 160 milyon insanın, mukadderatlarını, diğten ve tırnaktan arttırarak kurmağa başladıkları makina medeniyetine, inançla vakfetmiş olmasıdır.

Dört yüz milyondan fazla canın, istismar cehenneminden kurtulmak için, bir mahşerin kalburunda gibi, ihtirasla çalkalandığı ve içten gelen bir isyan ve gazapla dalgalandığı Çin’de, aynı Asyalının kurtuluş hasreti hâkimdir. Medeniyeti ve onun bugünkü şartı olan büyük ve modern tekniği, Çin’de, faydacılık bakımından değil, millet halinde kurtuluş kararı ile özlüyor.

Nirvana sarhoşu Hintlinin, tahammül ve tevekkül miskinliği, henüz temamlı geçmemiştir. Menfi surette kendi içine doğru dönüşün dibini bulmadıkça, kaplanları uyuşturup esneten ve yılanları çöreklediren bu acayip iklimin insanından, ümmet çılgınlıkları yerine millet naraları beklemek abestir.

Komşumuz İran, ticaret monopolü gibi ileri iktisadî tedbirlere rağmen, milletin derinden kaynaması devresine henüz girmemiştir. Osmanlı İmparatorluğunun "Avrupalılık,, düzgüntü altında, içeri doğru feodal ve teokratik, dışarı doğru ise yarı-müstemleke ve tâbî bir içtimâî ve iktisadî harita manzarasını, iyi bakarsak, Pehlevî'nin ülkesinde de görebiliriz.

Bize gelince, Milli Kurtuluş hareketini temsil eden inkılâbımızın son derece karakteristik bir devresine varmış bulunuyoruz. İmparatorluktan mevrus tanzimat sonu görüş ve telakkilerini tamamiyle tasfiye ederek, inkılâbımız için, millî şeniyetlerden başka kaynak tanımamak. Tanzimatın Avrupa hayranlığı yerine, milletin verimliliğine inanmak fikrini ikame etmek, millet davalarını hal için, kamusta kelime arar gibi, Avrupa mevzuatını döke saça beriye taşımak yerine, o davalar üzerine işilerek onları bilgili ve müstakil bir tetkike tâbî tutmak itiyadını koymak. Hükümlerin ve kaidelerin milletlere ve zamanlara göre değiştiğini unutmıyarak eskicilikten ve taklitçilikten sakınmak. Eütün cihanın, yeni bir dönüm noktası üzerinde, yeni yollar aramakta olduğunun farkına vararak, bunun sebeplerini kendimize göre izah etmek ve yabancı görüşlerin uysal abonesi olmamak. Yani, inkılâbımızın fikir sistemini kurmak. İşte, varmış olduğumuz devrenin bizden istediği ve beklediği budur .

● Bu devrenin geldiğini, geçen seneki fırka mücadeleleri işaretlemişti. Politika sahasında kalmakla beraber, o sıralarda da, için için iki sistem çarpışmıştı. İki görüş tarzı çatışmıştı. Politika sahasında zamanında ve yerinde olarak paydos edilen ihtilâf, fikir sahasını terketmedi. Bu sayededir ki genç Türkiye, fikir bakımından belki en verimli devresine girmek üzeredir. Eğer münakaşanın zaviyesi gittikçe açılır ve gittikçe derinleşirse (ki, bütün zavahir bunu gösteriyor) ve münevver Türk gençliğini iyice kendine cezbedebilirse, netice itibariyle kimsenin kimseden şikâyetine hakkı olmayacaktır.

Bütün diğer Asya milletleri kadar büyük ve modern tekniği almak cehtinde olan Türkiye, inkılâbını sistemleştirmekle, Asyanın öncü milletlerinden biri olacaktır. Eğer, Türkiye, bu işi, şemil bir felsefî görüşe ve ahenkli bir içtimâî nizamla bağliyerek başarır, yani: modern tekniğe malik olur ve tezatsız millet tipini yaratabilirse, Türk milleti, yirminci asrın, Asyanın kur-

tuluğu asrı olmasında ve yepyeni vasıfta bir Asya milliyetçiliğinin doğuşunda en büyük emeği geçmiş millet olacaktır.

●
Bir buçuk asırlık bir müstemleke hayatı, Asyanın bütün milletlerine istiyâcının görüşünü aşlamıştır. Öyle ki, bu milletlerin bir çoğunda, milli kudrete inanmak duygusu körleşmiştir. Hele Asyanın, Orta-çağ İtalyası imiş gibi, mütevali ve devamlı istiyâlâlara uğramış olan Hindistanda, bir taraftan da din ayrılıkları ve kastlar (müstemleke kalabalıklarında haddizatında güç doğan) milli şuuru o kadar uyuşturmuştur ki, oradaki kımıldanışlara, ancak ümmet zihniyetinin kendini son bir müdafaaya vermesi nazarı ile bakabiliriz.

Fakat uyanma ve ayağa kalkma ihtiyacı, Asyanın mahmur gövdesini çaprazvarî dolaşmaktadır. İstiklâl ateşi, ana kıtanın hemen bütün eteklerini sarmıştır.

Derhal işaret edelim ki, Asyanın avrupalaşması, hiç bir zaman bu hareketin mevzuunu teşkil edemez. Avrupa, meydana koyduğu ileri bilgi ve ileri teknikle, insanlığın şüphesiz en ileri merhalelerinden birini kaydetmiştir. Fakat, yarattığı tezatlar yüzünden milletleri milletlere parçalatan ve şimdi de, sınıfları sınıflara parçalatmağa hazırlanan böyle bir "hastalık kutusu,, , Asya milletleri için hiç bir zaman örnek olamaz. Davayı daha ziyade şöyle koymak lâzımdır: Asya, Avrupanın ileri bilgi ve tekniğini, bu tekniğin şart kıldığı ileri içtimai görüşle alıyor. Bunu yapabilmesinin en büyük sırrı, ileri tekniği, onsuz kaldığı müddetçe kâfi derece fetişleştirmiş olmasıdır. Bu bakımdan, teknik, milletin bünyesi kadar mukaddes ve o bünyenin sağlamlığını temin eden bir içtimai "unsuru esası,, oluyor.

Bunun içindir ki, Avrupalı millet için millet bünyesini çözücü bir unsur olarak gelişmiş olan ileri teknik, en ileri şeklinde de alınsa, Asyalı millet tarafından milletçe alındığı için, lisan ve yurt kadar lâzım, mukaddes bir milletleşme harcı oluyor. Burjuva, amele, sermayedarlık rejimi, sosyalizm gibi, ancak avrupalı milletlerin hastalıklarına ait isimler ve cereyanlarla, Asya milletlerinin hiç bir alâkaları olmayacaktır. Nasıl ki, Pasteur'den sonra doğan çocuklar, "Çiçek hastalığı,, 'nın ismini duymuşlar, fakat, kendisini tanımamışlardır.

Asyalı milletler, kendilerine yepyeni millet yapıları yaparken Avrupada çökmekte olanların sakat muvazene hesapları ve hiyleli temellerinden sakınmalarına, sosyalistlik adını takanlar; ya masum bir takım cahiller, yahut, her şeyi Avrupanın diline tercüme etmedikçe rahat edemiyen avare ruhlu gevezelerdir.

Ham madde ve halkla sanatkâr.

Yakup Kadri

Bütün fikrî istihşallerin saikı aşktır. Onun için değil mi ki, fikrin en hâlis mahsulü olan edebiyat, herkese, kalbin yanık ve divane bir feryadı gibi gelir. Paul Verlain, "Ben, sembolisma, romantisma nedir, bilmem. Bir kuş nasıl öterse, öyle öterim., demiş. Lâkin, biz, bu söze, bir şakadan fazla ehemmiyet vermiyeceğiz. Paul Verlain'nin şiirleri, mevsim ateşiyle ötüşen kuşların cıvıltısından büsbütün başka bir şeydir. Kuşun sesi hançereden, şairinki kafadan çıkar.

● Evet, bizce de, şiir aşkın evlâdıdır. Fakat, ona gebe olan bir dişi cinsiyet uzvu değil bir er beynin müteaddi hüceyreleridir. İnsandaki, his, havas ve instenkt cihazının bütün unsurları, karışık ve bulanık bir madde halinde buradan geçip süzülür. Kâh, musaffa altın suyu, kâh, büyüğü eksir olup buradan dışarı akar.

Bizim gözlerimizi kamaştırıp başımızı döndüren şarkılar, cümleler ve ahenkler, işte, bu süzgecin sızıntılarıdır.

● Bunlar, kişinin mizacına ve bünyesine göre muhtelif şekillere ve derecelere ayrılabilir. Fakat, ruhta gömülü ham maddelerin nevi ve miktarı ne olursa olsun, bunların hiçbirisi, zekâ denilen ince ve dolaşık makinada işlenmeden evvel, bediî ve edebî kıymetini alamaz.

● Beynelmilel edebiyat pazarında, Türk matamın sürümünden o kadar mahrum oluşunun başlıca sebebinin burada aramak lâzımgelir.

Biz, her hususta olduğu gibi, fikir sahasında da ham maddeciyiz. Hislerimizi, heyecanlarımızı hiçbir süzgeçten, hiçbir elekten geçirmeksizin hiçbir kontrola, hiçbir disipline tabi tutmadan, tıpkı tabiatın verdiği gibi meydana atıyoruz.

Halbuki, sınaatçı kadar sanatkârın işi de, tabiatı kendi hükümüne almak, tabiatı, terbiye etmek, tabiatı düzeltmek, yontmak ve onun anarşik kudretlerini sıkı bir nizam altına sokmaktır.

● Sanatkârın sınaatçıdan farkı şudur ki, birinin iş âletleri objektif, öbürününkü sübjektiftir.

Sınaatçı, tabiatla teknik ve makina arasında bir vasıtaadır. Lâkin, sanatkâr hem tabiatın, hem teknik ve makinanın bizzat kendisidir. Ruhunun tarlasından kendi mahsulünü kendi biçer, kendi toplar. Onları, kendi ölçüsile tertip tasnif eder. Kendi bünyesinin muhtelif cihazlarında eleyip öğütür; pişirip işler.

● Sınaatçı gibi sanatkâr da, mevcut olmak ve vazifesini yapabilmek için bir içtimai muhite muhtaçtır. Kendim için yapıyorum, diyen bir sınaatçı tasavvur etmek nederece imkânsızsa, kendim için yazıyorum, diyen bir sanatkârın sözüne inanmak da o derece müşküldür.

● Sanatkâr, herkesten ziyade, cemiyet ve kalabalık adamıdır. Boş bir sal önünde Hamlet'in tiradlarını okuyan aktöre hakiki bir deli nazarile bakmamak mümkün müdür? Sanatkârın yegâne gayesi, gıdası, mükâfatı halkın alkışı-yani, kabul ve tasdikıdır.

● Halk, neyi kabul ve tasdik eder?

Yalnız *kollektif* olan duyguları, heyecanları...

Filân veya filânın, cılız bir saz üstünde mırıldandığı bir takım şahsi ve hususi neşvelerden, hırslardan, öfke veya ıstıraplardan; filân kadınla filân erkek arasında geçen gönül maceralarından ona ne?

● Edebi mahsulâtın anası aşktır. Fakat, aşk, edebiyat değildir.

Tabiata tehakküm. [1]

ŞEVKET SÜREYYA

Büyük işler büyük enerjilerin işidir.

Bugünkü Türkiye'yi veren ve onun, tarihin bir eşref sabahında, bir hamle ile hududunu çizen enerji, bir büyük enerji idi. Yeni Türkiye, ileri teknikli Türkiye, ovasından, merasından, dağından, ormanından kalabalık, şen ve nizamlı bir hayatın sesi gelen yarının Türkiye'si, yine böyle büyük enerji eserlerinin en büyüklerinden biri olacaktır.

Yoksul ve dağınık bir millet bünyesinin, cihanın bugünkü şartları ve yarınki şartları içinde, müstakıl bir mevki alması ihtimali zayıftır. Türk hudutları içinde Türk milletinin, hem bugün, hem yarın emin, rahat, sıhhatli ve zengin yaşaması için, bütün şerefsizliklere yol açan yoksuzluğu ve dağınıklığı yenmek lâzımdır.

Bir yarı müstemlekedeki, cemiyetle tabiatın, cemiyet lehine inkişaf eden bir mücadelesi yoktur. Bunun içindir ki yarı müstemlekedeki teknik daima geridir ve bunun daima geri kalması matlûptur.

Yarı müstemlekedeki cemiyet bünyesi, daima tabiatın kör kuvveti elinde esirdir. Cemiyet hayatı, ya mütereddi bir hiyerarşi, ya iptidai bir takım din ve dünya müeyyideleriyle bağlanmış, terakkiden kalmıştır. Böyle bir cemiyetin siyaset ve iktisat şeklini ise, milli icaplar değil, harici ve yabancı menfaatların iycapları tayin eder.

Eski Osmanlı Türkiye'si, kendi mukadderatına kendi hâkim olamayan böyle bir yarı müstemleke, böyle bir İKTİSADEN TABİ MEMLEKETti.

Eski Osmanlı Türkiye'sinde köy, hudut haricindeki büyük sanayi merkezleri için çalışır ve köyün yarattığı fazla kıy-

[1] Kadroda "Millet İktisadiyatı", bahislerini yazan arkadaşlarımızdan Dr. Vedat Nedim Beyin Almanyada bulunması hasebile bu sayfalar diğer bir arkadaşımız tarafından yazılmıştır.

metler hudut haricindeki ecnebi sermaye piyasalarında toplanırdı. Eski Osmanlı Türkiyesinde şehir, ucuz ecnebi mamulâtına sadece bir transit ve tevzi merkezi olan passif bir geri pazardı. Bu şehrin fazla kıymetleri de, görünür, görünmez binbir kanaldan geçer, hudut haricine akar ve oralarda birikirdi.

Eski Osmanlı Türkiyesinde cemiyet hem tabiata, hem yabancı sanayi memleketlerinin iktisadî hegemonyasına karşı kûl halinde esirdi. orada millî sâ-y yabancı menfaatlara ve idare edici zümrenin düşünme kabiliyeti yabancı telâkkilere vakfedilmişti.

Yeni Türkiye ise eski Osmanlı Türkiyesinin bir reaksiyonudur ve bütün şartlariyle, eski Türkiyeden ayrı bir cemiyet nizamını, gittikçe tekemmül ettirmek mecburiyetindedir.

Yeni Türkiyenin iktisat bünyesi köyde yeni bir toprak işleme sistemi ve şehirde yeni bir sanayi tekniği ile teşkilâtlanmış, bütün yarı müstemele şartlarından “itici ve büyük kümelere rehberlik edici,, bir inkılâp kadrosunun zoru ile temizlenmiş ileri bir iktisat bünyesi olmak zaruretindedir.

Yeni Türkiyede köy, artık yalnız ecnebi sanayiine ham madde menbaı ve ecnebi sanayi mamulâtına pazar olan kötü bir müstemele unsuru olarak kalamaz.

Yeni Türkiyede şehir, artık, geri Türk pazarıyla ileri metropol sanayii arasında passif bir tevzi ve transit yeri olamaz. Böyle bir şehir, iktisaden uşak ve iktisaden mürteci olan bir şehirdir.

Cihan iktisadiyatının, bugünkü Türk bünyesi üstündeki ölçüsüz tahakkümüne ve Türk bünyesinin, bugünkü cihan iktisadiyatı karşısındaki ölçüsüz aczine ve hükümsüzlüğüne rağmen, iktisat bünyemizin bu yeni teknik inkılâba sahne kılınışını, bizzat inkılâbımızın mahiyeti bize emreder.

Yeni Türkiyenin tabiatla mücadelesi herşeyden evvel, toprğı istismar tarzını; yani toprak işleme tekniğini değiştirmekle başlayacaktır.

Yeni Türkiyede sâ-yin toprağa galebesi, toprak

işlerinin verimli, toprak işçisinin kalabalık, tok, artar oluşu ancak yeni bir toprak işleme tekniğini hayata tatbik ile kabildir.

Yeni toprak işleme tekniği altında Türk toprağı, artık 700.000 kilometro mürabbına yalnız 14.000.000 can düştüğü halde onu da yarı aç ve yarı çıplak dolaştıran kısır, nekes ve huysuz bir toprak olmaktan çıkacaktır.

Hâdisata tahakküm ederek cemiyetin taliini değiştiren ve Türk tarihine bir başka mecra gösteren bir inkılâp neslinin Türk toprağına da vereceğı bir emir vardır:

Dönümünden 60.000 meşakkatla 60 okka buğday gelen ve insan sâyinin bedelini mahsul şeklinde insana değil, sel, dolu, kıtlık, kuraklık şeklinde âsi tabiata kurban eden bu müstehzî toprağı karşı bizim ancak hıncımız ve ancak ona tahakküm aşkımız vardır!

Bize verdiği bu bir avuç cinsi karışık, piyasası kıt buğday taklidi yerine ondan, her dönüme en az 160 kilo düşen ve mülkümüzün yarından fazla yerlerinde bu miktar, 260. 360 kiloyu geçen sıhhatli, mutecanis ve itibarı yerinde bir buğday istiyoruz.

Tarihin en eski merası ve hayvan yetiştirme kültürünün öz vatanı olan Anadolu yaylasının tarih içindeki bu şöhretine, kendisinin hıyanet etmesine göz yumamayız.

Esâtir devri şairlerinin, altın yapağılı koyunlarından asırlarca ilham aldığı küçük Asya yaylalarında, hayvan yetiştirme ilmini ve hayvan

sevgisini yeniden bir din, bir kült haline getirmek zamanı gelmiştir.

Bu topraktan, meralarında en az 50.000.000 koyun, 20.000.000 süt ineği ve bütün cinslerle alındığı zaman, ilk adımda 100.000.000 baş hayvan beslemesini istiyoruz:

Bu ormanlar gelin gibi nazlı nazlı salınsın diye yaratılmadı. Hayır!

Evlâtlarını doyurmayan, onları ya devlet kapısında odacılığa, ya limanlarda hamallığa, hademeliğe, hulâsa doğdukları yuvanın haricinde açlığa ve dilencilığe gönderen bir orman deryası bizim gözümüze bir yeşil deniz gibi değil, bir kara bataklık gibi görünür!

Kuş uçmaz, kervan geçmez Köroğlu dağlarından elektrikle işleyen hızarın ve kurt yatağı derelerden, bacaları her zaman tüten, neşesi elektrikleşmiş köyün sesi gelmezse, bu yeşil dağlar bu yurdun etrafında bir yakışıksız süs, yahut bir tutam kel saç gibi kalır.

Yerimizin bağı zengindir deriz? Yalnız Karadeniz yalılarında (340.000.000.000 = Üç yüz kırk milyar) ton kömürümüz hesap olunuyor.

Fakat, bizim bundan çektiğimiz kara elmas sende ancak (1.000.000 bir milyon) tondur! Bu hesapla yalnız bugün bildiğimiz kömür hazinemizin hakkından gelebilmek için, en az (34.000 otuz dört bin) yıl lâzım! Halbuki Tuna ve akdeniz havzaları kömürsüzdür. Tuna ve Akdeniz havzaları, aşağı maliyet ve aşağı satış fiyatlı kömür bekliyor.

Aşağı maliyet ve aşağı satış fiyatı ise ancak ileri tekniğin işidir.

Tencerede iplik boyayan ve el tezgâhında kumaş dokuyan çulha; dere kenarında deri işleyen dabağ, kara dükkâncığında kara demir döğen demirci modern Türkiyenin tipi değildir:

Fabrika demek, metrûk Haliç sahillerinde tozu dumana katan ve bu toz, duman içinde bir taraftan millî sayı ve sıhhatı en geri, en randımanlı ve en himayeye değmez bir şekilde israf eden, havaya savuran bir kötü teknik demek olmaz!

Yeni Türkiye bir sene içinde ve nihayet bir seneye kadar, en az 300.000.000 liralık bir sanayi sermayesine muhtaçtır.

Köyle şehir arasında aylak dolaşan, ya kırlardaki yol kenarlarında, ya şehirlerdeki han, kervansaray harabeleri içinde, haysiyet kırıcı bir kıyafet ve kut-lâyemut bir ücretle insanlığından geçen kol kuvvetinin (İş) e hasreti var!

Halbuki, hem Avrupada hem Amerikada sanayi parçalanıyor. Harpten evvelki müstemleke şartlarına göre kurulmuş sanayi kesafeti işsiz ve lüzumsuz kalıyor. Her tarafta fabrikaların vasatı yüzde 50si kapalıdır. Sanayi rantı baş aşağı düşüyor. Ucuz sanayi aksiyonları birkaç elde toplanıyor.

Hulâsa büyük sanayi memleketlerinde sermaye ve istihsal âletleri, milliyetlerini inkâr ederek göç etmek, iltica etmek için emin ve mahfuz pazarları arıyor. Bu emin ve mahfuz pazarlar müstakıl gümrük duvarlarile çevrilmiş bu geri teknikli, fakat ileri teknik için yüksek rantlı pazarlar ise, ancak, millî kurtuluş hareketini yapmakta olan yeni memleketlerdir.

Ne kapitülâsyon ne de imtiyaz kayıtları olmaksızın, milliyet kast ve terkiplerinden tecerrüt ederek, bedeli muayyen bir müddet zarfında itfâ olunmak ve bu müddet sonunda gerek mevzu sermaye, gerek işleme hakkı doğrudan doğruya devlet mülkiyetine intikal etmek şartile, memleketimize istediğimiz miktar sınaî tesisat sermayesi tehcir edebilmek için, beynelmilel şartlar en müsait anındadır.

Hulâsa, Türk tarihinin önümüzde duran merhalesi, ileri teknikli, şen ve zengin Türkiyenin, geri teknikli, yoksul ve dağınık Türkiyeye yani Türk milletinin Türk toprağına ve tabiatına galebesi olacaktır.

Bu galebenin tehakkuku bütün ruh ve madde unsurlarının, prensipleri evvelden muayyen bir İŞ DİSİPLİNİ altında, merhaleleri evvelden muayyen bir millet iktisadî nizamının istihşali için, millet mikyasında seferberliğine bağlıdır.

—————

Türkiye köy iktisadiyatında borçlanma şekilleri

İSMAIL HUSREV

Türkiyede köy müstahsılının ne şekillerde borçlandığını anlamak için eveliminde Türkiye köy iktisadiyatının karakteristik hatlarını ve borçlanmanın ne gibi şartlar altında cereyan ettiğini görmemiz lâzımdır.

● Türkiye köy iktisadiyatında iktisat münasebetleri noktai nazarından mütecanis bir manzaraya teesadüf edemeyiz. Bir taraftan muhtelif tarihî devirlerin bakayası, diğer taraftan yeni doğan iktisat tarzlarının unsurları, Türk köyünde yer yer ve yan yana yaşamakta ve bu hal Türk köyünde henüz şümüllü bir sistem vahdetinin tessüs edemediğini ve köyün bir intikal safhasında bulunduğunu göstermektedir: Ticaret yollarından veya şehirlerden uzak mıntakalarda iktisat faaliyetleri henüz geniş pazar için istihsal safhasına (münkeşif mübadele nizamına) girmemiş, istihsalâtın mühim bir kısmı mahallî ihtiyaçların hududunu aşamamıştır. Lâalettayin bir iki misal verelim: Bitliste hububatın takriben yüzde sekseni dahilinde istihlâk ve ancak yüzde yirmisi Sürt, Diyarıbekir gibi civar vilâyetlere sevk edilir. Daha garba gelelim: Bolu vilâyetinin Gerede kazasında yetişen buğday, arpa, kaplıca gibi hububatın yüzde yetmiş beşi kaza dahilinde sarf olunur. Yüzde yirmi beşi de civar kazalara gönderilir. Görülüyor ki bu mıntakaların müstahsılı, mahsulâtının en mühim kısmını kendi istihlâk etmektedir. Bu gibi mıntakalarda müstahsılın piyasa ile alâkası mahduttur. Bu alâka fazla gelen cüzi mahsulü satarak ya muayyen mükellefiyetlerin edası yahut ta bazı istihlâk eşyası tedariki maksadiledir. Buna mahallî bir misal verelim: Bileciğin “Kurtköy,, köyü muallimi anlatıyor. [*]: “Bizim köy, kasabaya gitmek için giyecek bir çift ayakkabı ve kasabadan köye gelecekleri ağırlamak için bir okka kahve ve şekerinden

[*] Köylerimizin tarihinden. Hakimiyeti Milliye de münteşir bir yazıdan.
11 Teşrinisani 1931.

başka bir şeye para vermez. Haşhaştan aldıkları yağı yerler. Köyümüz eskidenberi pamuk eker. Bunun için kadınlar kendi iğlerle bu pamukları bükerekler. İplik yaparlar. Bildikleri otlarla boyarlar. Öyle sanırım ki, evinde dokuma tezgâhı olmıyan aile yok gibidir. Kadınlar üstlüklerini, don ve gömleklerini ve çarşaflarını bu pamuktan yaparlar. Terzileri de kendileridir. Erkeklerin ayağındaki dizlikler ve dolaklar, sırtlarındaki kebe ve saltalar Kurtköyü yünündendir. Kadınlar kendi kirmanlarıyla yün ve yapağıyı iplik haline getirir ve sonra çulhalıklarında dokurlar..

Halbuki senede vasatî olarak 800.000 kantar fındık istihsal ve bir o kadar İhraç eden Giresun fındık mıntakası yahut Aydının incir sahası karakter itibarile bu kapalı mıntakalardan nakadar farklıdır.. Birincilerde Kurunu Vustaî bir kapalılık, bir ananecilik hâkim olduğu halde, iktisadî nesîçleri münkeşif mübadele münasebetleriyle örülmüş olan ikincilerde bütün istihsal faaliyetleri ve zarurî levazımın temini işleri tamamen pazar vasıtasile cereyan eder.

Türkiye köy iktisadiyatında mübadelenin münkeşif olduğu mıntakalar üzüm, incir, tütün, afyon ilh. gibi ticaret maksadile yetiştirilen mahsulât mıntakalarıdır. Fakat bu mıntakaları da kâmilan mübadele nizamının nüfuzu altına girmiş adedemeyiz Çünkü Türkiyede ticaret maksadile ziraî istihsal tarzı ekseriyetle şehir ve kasabalarla [*] bunlara mücavir köyler etrafında temerküz etmiştir. Bunları adeta mübadele münasebetlerinin düğüm noktalarıdır. Şehir ve kasabalardan uzaklaştıkça, bu mübadele münasebetleri gevşiyerek zayıflamıya ve istihsalât mahallî ihtiyaçlara inhisar etmiye başlar. Binaenaleyh mübadele noktai nazarından Türkiye köy iktisadiyatında ekstansif ve entansif olmak üzere iki nevi mübadele mıntakası tespit etmek mümkündür. Birinciler istihsal ve mübadele faaliyetlerini mahallî ihtiyaçlar çerçevesinden çıkararak geniş pazarlara göre organize etmemiş mahaller, ikinciler de ticaret mahsulâtı yetiştiren şehir ve kasabalarla bunlara mücavir köylerdir.

[*] Mülki bir teşkilât ifade eden kasabanın iktisat noktai nazarından köyden farkı büyük köy olmasındadır. Bunun için kasabaların hepsini köy kategorisine ithal etmek lazımdır.

Türkiye köy iktisadiyatında mübadelenin ittisalile ticarî mahsulât istihsalâtı muayyen mıntakalara inhisar etmiş ve bu mıntakalar şu veya bu mahsulün yetiştirilmesinde ihtisaslaşmıştır (spesyalizasyon). Eskiden meselâ Anadolu'nun pamuk ziraatına müsait her yerinde pamuk yetiştirilirken bugün pamuk istihsalâtı aşağı yukarı iki mıntakanın (Adana ve İzmir) işi olmuştur. 1836 senesinde "Urquhart", "La Turquie" isimindeki eserinde (cilt 2, sayfa 54) bütün Osmanlı imparatorluğu dahilinden Halebe gelen emtianın menşelerini (müfredat itibarile) gösterirken Anadolu'nun bir çok yerlerinden Halebe pamuk ve pamuklu sevk edildiğini anlatır. Mahallî müşahedelere istinat eden bu malûmat, o zamanlar Türkiyenin her yerinde her nevi mahsulâtın yetiştirildiğini ve mıntakalar itibarile bir ihtisaslaşmanın olmadığını göstermektedir. Bugünkü pamuk mıntakalarımız, Türkiyenin XIXuncu asrın sonlarından itibaren pamuk işinde cihan ticaretinde bir mevki almış olmasından mütevellittir. Bu itibarla diyebiliriz ki, bizde bütün ziraat sahalarında gördüğümüz ihtisaslaşma hareketleri, memleket dahilindeki mübadelenin ittisası neticesi değil, bilâkis cihan mübadelesine iştirakimizin mahsulüdür. Bunun için hattâ Türkiye köy iktisadiyatında mübadelenin inkişafına dünya ticaretinin bir eseri addetmek mübalâgalı olmaz. Bizde mübadelenin münkeşif olduğu mıntakalar, ihracat emtiası yetiştiren mıntakalardır. Halbuki Avrupanın bugünkü sanayi memleketlerinde dahili ihtisaslaşma hareketleri daha ziyade memleket dahilinde nüfusun artarak şehirlerin büyümesi ve sanayi inkişafı gibi millî ve dahili âmillerin tesirile cereyan etmişti. Türkiyede muayyen sahalarda ihtisaslaşmış mıntakaların teessüsü, bu mıntakalar arasında zarurî bir mübadele münasebeti kurmuştur. Meselâ Adananın pamuk sahası, kâfi gelmiyen gıdalık hububatını Konya, Eskişehir gibi hububat mıntakalarından getirir. Hububat mıntakaları da mensucat ihtiyaçlarını kısmen Adananın mensucat fabrikalarından temin ederler. Ecnebi mensucatının rekabeti olmasa, bu mütekabil münasebet daha kesif bir şekil alabilecektir. Binaenaleyh ihtisaslaşmanın tevlit ettiği bu iş bölümünü, bütün bu mıntakaları birbirine bağlayarak mütezayit bir süratle her birini yekdiğerine pazar yapmak temayülündedir.

Türkiyede ticari faaliyetlerin pek kesif olduğu ticari mahsulât mıntakalarında mübadele nizamı Türk köylüsünün içtimaî vaziyeti üzerinde de müessir olmuştur. Buralarda köylü sınıfının bir tarafta müteşebbis köy müstahsılı, diğer tarafta da kol kuvvetini satan köy amelesi olmak üzere içtimaî bir farklılaşma (differansiasyon) seyrine tabi olduğunu müşahade ederiz. Bu farklılaşma seyri, piyasanın buhranlı zamanlarında şiddetlenir, iyi zamanlarında hafifler. Bugün bu seyir şiddetli safhasını yaşamaktadır. Buhranın tesirile birçok tütün, hububat v. s. müstahsilleri artık kâr bırakmıyan tarlalarını ellerinden çıkararak iktisadî fonksiyolarından tecerrüt etmekte, tarlaları, yahut diğer gayri menkulleri iktisaden daha mukavim unsurların ellerinde toplanmaktadır.

Ticari mahsulât mıntakalarının müstahsilleri ile meselâ Bitlis veya Gerede'nin köylüsü arasında esaslı içtimaî tip farkları vardır. Yukarda gördüğümüz gibi geri mahallerin müstahsili iktisadî rüyet ufkı mahallî hudutları aşamıyan kurunu vustanın bize miras bıraktığı ve kendi kendine yeten köylü tipi olduğu halde iktisaden ileri mıntakaların müstahsili artık "Köylülük vasfını kaybetmiş,, istihsal faaliyetlerini geniş pazarlar için organize etmiş, bütün ihtiyaçlarını pazardan tedarik eden sermaye sahibi müteşebbis bir iktisat unsurudur. Bu müstahsilleri aşağı yukarı şöyle bir misalle de anlatabiliriz: nasıl bir aspirin fabrikatörü, aspirinlerini kendisinin yahut ailesinin başağrıları için istihsal etmiyorsa, meselâ pazar için istihsalde bulunan Aydın'ın incir, İzmir'in üzüm müstahsilleri de mahsullerini kendileri için yetiştirmiyorlar.

Türkiye köy iktisadiyatındaki içtimaî farklılaşma hakkında bir iki misal verelim: Mevcut malûmata nazaran[*] Edremitte zeytinlikleri keşif olan mahallerde 100 ağaçtan fazla zeytin ağacı olan (100 ağaçtan aşağısı küçük zeytincilik addolunur) 1.7ü2 kişi arasında yapılan hususî bir tahrirde 100 ağaçtan 700 ağaca kadar ağacı olanların 1.602 ve 700 ağaçtan yukarı ağacı bulunanların da 130 kişi olduğu görülmüştür. 700 ağaçtan yukarı ağacı olanlar arasında 2 binden fazla ağacı olan 28 kişidir. Konya Hububat mıntakasında küçük çiftçinin vasatî tarla vüsatî

[*] Türkiye köy iktisadiyatı hakkında fazla malûmat almak isteyenler Milli İktisai ve tasarruf cemiyetinin 1931 senesi Ziraat kongresi raporları ile zabıtlarına müracaat edebilirler.

30—80, orta çiftçinin 100—300, büyük çiftçinin de 300-1000 dñntñmdür. İska altı ve kurak mıntaka da zürrain takriben yüzde 20 si küçük, yüzde 70 i orta yüzde 10 u da büyük çiftçidir. Vasati olarak küçük çiftçi senede 300, orta çiftçi 1000, büyük çiftçi de 2000-10.000 liralık mal kaldırır.

Köydeki içtimaî farklılaşmanın tevhit ettiği ikinci tip, köy amelesidir. Bizde üç nevi köy amelesine tesadüf olunur: 1 — muhtelif amillerin tesiri altında mülkiyetinden tecerrüt etmiş ve müteşebbis köylü nezdinde amelelik eden köylü. 2 — Köyündeki toprağını terkederek ameleliğe çıkmış ve her zaman köyüne tarlasının başına dönmek arzusunu besliyen köylü. 3 — Mevsim icabı ticarî mahsulât mıntakalarına gelerek çalışan ve mevsim sonunda köyüne dönen köylü. Bunları Şarkî ve Orta Anadolu ihraç eder.

Bu sözlerimizden mübadelenin münkeşif olmadığı kapalı mıntakalarda içtimaî bir farklılığın bulunmadığı zannı hasıl olmasın. Buralarda da eskiden kalma derebeyliğine ve toprak ağalığına müstenit nevi şahsına mahsus içtimaî meratip vardır. Fakat bu içtimaî meratibin unsurları, karakter itibarile muasır münasebetlerin bir çocuğu olan müteşebbis müstahsilden çok farklıdır. Bunlar da mıntakalarındaki herhangi bir köylü gibi kendi kendine yeten iktisat sñjeleridir. Maamafih mübadele nizamının müterakki olduğu mahallerde bu içtimaî unsurlar, derebeylik, yahut toprak ağalığı mahiyetlerini tedricen kaybederek büyük sermayedar müteşebbislere tahavvül etmişlerdir, yahut etmek üzeredirler. Meselâ Adananın pamuk mıntakasinda asgari dönümleri iki binden aşağı olmıyan ve modern teknik vasıtalar ve yüzlerce amele ile pamuk zeriyaı yapan büyük çiftliklerin mühim bir kısmını bu nevi müteşebbislerin arazisi teşkil eder. Şu arada bir noktaya da temas etmeyi faideli buluruz: Türkiyenin bilâ istisna her yerinde mahallî şartlara göre şekli değışen bir toprak meselesi vardır. Bu toprak meselesi bazı yerlerde (Şark vilâyetlerinde) derebeylik münasebeti bakıyyesi halinde bazı yerlerde derebeyliğin bir istihalesi, yeni münasebetlere intibak etmiş bir şekli addettiğimiz “ toprak ağalığı,, yani ortakçılık (Şark vilâyetlerinden Ege denizi sahillerine kadar olmak üzere Anadolunun her yerinde) tarzında tezahür eder. Topraksız yahut toprağı az fakat sây vasıtalarına malik küçük köylü, daima iyi toprakları elinde bulunduran büyük toprak sahiplerine müracaata mecburdur. Meselâ Alaşehirde, Alaşehirde

bir ovasının en münbit kısımlarını ve yarısından fazlasını işgal eden 4 - 5 çiftlikte köylü ortakçılıkla çalışır.

Ortakçılık toprağı olmyanla toprak sahibi arasında aynı mübadeleye müstenit bir münasebettir.

Ortakçılık teamülü mahsulün cinsine göre değişir. Meselâ hububatta: Toprak sahibi tarla ve tohum verir. Ortakçı tarlayı işler. Mahsulün idrak mevsiminde tohum iade edildikten sonra mahsul yarı yarıya taksim edilir. Yahut üçte ikisini toprak sahibi üçte birini de ortakçı alır. Pamukta: Toprak sahibi tarla ve tohum verir. Tarlayı çapalar yahut ortakçıya çapalatır. Diğer bütün ameliyat ortakçıya aittir. Mahsul yarı yarıya yahut üçte bir olarak paylaşılır. Tütünde: Tarla, sahibi tarafından sürülür ve fidanile birlikte ortakçıya verilir, diğer bütün masraflar ortakçıya aittir. Tarla sahibi yalnız bilâhara istirdat edilmek üzere 7 - 15 lira kadar dayama (avans) verir. Akhisarda bütün müstahsilinin yüzde ellisinin ortakçı olduğu tahmin edilmektedir.

Bir kaç nümunesini verdiğimiz ortakçılık tarzları gösteriyor ki, toprak ağalığı bizde sây ve sermaye münasebetlerine tahavvül etmekte olan içtimai bir kategoridir. Ortakçılık eden köylünün serbest piyasada iş alan bir ameleden farkı, nakti ücret almayıp sene sonunda mahsulün bir kısmına iştirak etmesindedir. Toprak sahibi ile ortakçı henüz birbirleriyle nakit değil mahsul vasıtasile yani aynen iş verip iş alma münasebetinde bulunuyorlar. Bu içtimai münasebette derebeylikten bakiye kalan unsur, bu aynı mübadeledir. Binaenaleyh ortakçılığın muasır iktisat münasebetlerine intikal edebilmesi için aynı tediye den nakti tediye ye geçilmek suretile bir inkişaf kademesinin daha atlanması icap eder.

Ticarî mahsulât mıntakalarında müstahsilin temas ettiği harici alem, geri mıntakaların köylüsünden çok vâsi ve müte-nevvidir. Buralardaki differansiye olmuş müstahsil pek çapraşık içtimai ve iktisâdi münasebetlerle çevrilmiştir. Sanayi, ticaret ve bankalarla daimî bir temas halindedir. Bu temasın bir hususiyeti vardır: müteşebbis köylünün sanayile alâkası, istiblâk eşyası (melbusat ve sair levazımı zaruriye) başta olmak üzere istihsal vesaiti (ziraî alet ve edevat, makineler kimyevî vesait ilh.) almak, ticaretle münasebeti istihsal ettiği

mahsulü satmak yahut sanayi mamulâtını getirmek, bankalarla münasebeti kredi bulmak maksadiledir. Meselâ İzmirin üzüm müstahsili, göztaş, kükürt, potas, tente ilh. Eskişehirin hububat müstahsili traktör, mibzer, pulluk ilh. gibi istihsale matuf sanayi muamelâtına muhtaçtır.

Köy amelesi ise pazarla ancak istihlâk eşyası tedarik etmek için münasebette bulunur.

Binaenaleyh köylü kitlesinin içinden bir taraftan bir müteşebbis köylü tipinin çıkması diğer taraftan bir kısım köylünün kol kuvvetini satan amele haline gelmesi sanayie pazar, ticarete satış imkânları yaratmaktadır. Halbuki meselâ Kastamuninin kenar bir köyünde oturan ve istihsalini pazar şartlarına göre organize etmemiş bir köylünün ne traktöre ne batoza, ne kimyevî gübreye, ne de istihsal kredisine ihtiyacı olacağı gayet aşikârdır[*]. Türkiye köy iktisadiyatının mütekâmil kısımlarında müteşebbis köylünün harici âlemlerle bu sıkı temasıdır ki, onu teşkilâtsızlığı, himayesizliği ve bilgisizliği yüzünden birçok yabancı içtimai unsurların istismar mevzuu yapmıştır. Bu unsurların adedi ve nevi mahsulün cinsine ve mıntakalara göre değişir ve bunlar derece derece müstahsilin fazla kıymetlerine iştirak ederler. Sermayeye, istihsal vesaitine muhtaç ve emtiasını satmaya mecbur olan köylü, harice borçlanmak zaruretinde kalmıştır. Bu borçlanmanın şekilleri pek mütenevvidir. Bununla beraber bunları üç ana tipe irca edebiliriz: 1 — Nakit üzerinden borçlanma, 2 — Mal üzerinden borçlanma, 3 — İş üzerinden borçlanma. Bunları ayrı ayrı tahlil edelim

1 — Nakit üzerinden borçlanma:

Müteşebbis köylü her yerde olduğu gibi bizde de amele ücretlerini vermek tohumluk, malzemei ziraiye, hayvan ve saire almak ve bu suretle istihsal faaliyetini idame ve takviye etmek için sermayeye muhtaçtır. Sermayeyi ya bankadan yahut ta sermaye ikraz eden mürabahacıdan tedarik eder. Mürabahacı müteşebbis köylü ile beraber sahneye çıkmış ve

[*] Köyle sanayiın birbirine pazar olabilmesi için mübadele münasebetlerinin bütün köylü kitlesini kucaklamış olması lâzımdır. Fakat derhal şunu da ilâve edelim ki, Türk müstahsilinin sanayi ile münasebeti daha ziyade ecnebi emtiası almak şekline münhasır kaldıkça ne köyün millî sanayie ne de millî sanayiın köye pazar olmasına imkân vardır.

onun sermaye ihtiyacından yüksek faizlerle müteneffi olan parazit bir içtimai iktisat süjesidir. Müstahsille mutavassıt arasındaki bu münasebet hakkında bir iki misal verelim: Tiredede mürabahacılar, adamına göre ayda yüzde beşten 12 ye kadar bazan haftada yüzde beş faiz alırlar. Tirenin meşhur tefecilerinden biri “bizim bir kuruşumuz, günde bir paraya işler,, demiştir. Bu hesaba göre nizamî faiz senede yüzde 9 olduğu halde mürabaha faizi yüzde 900 demektir. Konyada faiz yüzde 30-120 ye kadar çıkar. Aydında ayda yüzde beş ilâ ondur. Mürabahacılar tarafından borç olarak verilen 500 liranın müruru zamanla ve tecdidi senet suretile 500 liraya çıktığı görülmüştür. Mürabahacılığın en yıkıcı olanı, borç ödenemeyince gayri menkulün tefeciye intikal edenidir. Meselâ faizin 120 - 600 olduğu Armutluda yüzbinlerce liralık bahçe, tarla gayet cüzi bir para mukabilinde mürabahacılar ipotek edilmiş ve para ödenemeyince bu gayri menkulâtın hepsi mürabahacılar intikal etmiştir. Orduda faiz ayda yüzde 3 ilâ yüzde 7 dir. Borcunu vermeyenin gayri menkulünü almak adet olmuştur. Giresunda müstahsillerin mühim bir kısmı, borçlarını ödeyemedikleri için bahçelerini tefecilere devretmişlerdir. Bunun için mevcut ve mamur fındık bahçeleri yarıcıların lâkaydisi yüzünden harap olmaktadır. Müstahsil kendi mülkü olan fındıklıklarda şimdi yarıcılıkla (ortakçılık, yahut amelelik) çalıştığı için bahçelerin imarına ehemmiyet bile vermiyor.

Tefecilerin kendi aralarında müstamel tabirleri bile vardır. Meselâ Eskişehirde katlama, katmerle, kıvrıma, hendekleme tabirleri mürabahacıların argosuna dahil kelimelerdir Hendekleme, katmerle, borcunu veren köylünün safiyetinden bilistifade parayı aldıktan sonra senedi iade etmiyerek ikinci dafa icra muamelesine tevessül etmek demektir.

Türkiyede mürabahacılık, müteşebbis köylüyü dağıtan, Türkiye köy iktisadiyatında içtimai farklılaşmayı derinleştiren amillerin en mühimlerinden biridir.

2 — Mal üzerinden borçlanma:

Mal üzerinden borçlanma, köylünün tüccar mutavassıtla münasebetinden tevellüt eder. Bunun en basit ve iptidai şekline iç köylerde tesadüf olunur. Buralarda mürabahacılık pek nadirdir. Kasabanın manifatura tüccarından basma alır. Ve mukabilinde de idrak mevsiminde mahsul verir.

Bu muamelede basma, köylüye daima fiatından üç dört misli fazlasına mal olur.

Mal üzerinden borçlanmanın mütekâmil ve hakikî şeklini mübadele münasebetlerinin kesif olduğu yerlerde görürüz. Bu usul ekseriyetle nakit üzerinden borçlanmanın neticelerini verir. Bu nevi borçlanmada da müstahsil kısa bir zaman zarfında gayri menkulünü mutavassıta devreder. Yukarıda Edremit misalinde farklılaşmış zeytincilerden bahsetmiştik. Halbuki hakikatı halde 100 ağaçtan aşağı ve yukarı ağacı olan zeytincilerin mühim bir kısmı, müstakil zeytinciler olmaksızın çıkmış zeytinyağı fabrikatörlerine bağlanmışlardır. Zeytinciler “seneteyn,, usulile iki sene müddetle zeytinlerini zeytin fabrikatörlerine devrederler ve buna mukabil peşin para alırlar. Fakat son senelerde zeytinyağı fiatlarının fevkalade düşmüş olması yüzünden fabrikatörler, köylünün yeniden mal tutmak tekliflerini istiğna ile karşılıyorlar. Parayı muhtaç olan zeytinciler neticede zeytinliklerini pek ucuza kapıyorlar. Evvelce iki ilâ dört sene olan isticar müddeti bugün on seneye çıkmıştır. Müstahsil aldığı parayı derhal sarfettiği için tekrar ağır şartlar altında borçlanıyor ve zeytinlikler üzerindeki mülkiyetini kaybediyor.

Orduda her tüccarın betahsis mübayaatta bulunduğu köyler vardır. Bu köylerdeki müstahsil, fındığını sattığı tüccara bağlanmıştır. Bunun sebebi ise piyasayı tanımaması ve tüccarın kendilerine gûya yardımda bulunmasıdır. Köylü müşkül gördüğü işlerin başarılmasını kendi tüccarına müracaatla halleder. Binaenaleyh bu bağlanma bir an'ane halini almış ve köylerin çoğu muayyen tüccarların nüfuzu altına girmiştir. Aydında Tüccar mahsulün idrakinden evvel köylüye avans verir. Sureti zahirede bu ikraz muamelesi faize tabi değilse de hakikatı halde tamamen köylünün aleyhine ve tüccarın lehindedir. Çünkü, müstahsil, mutlaka mahsulünü avans aldığı tüccara vermiye mecburdur. Faizsiz kendisine para ikraz eden mutavassıtın bu iyiliğine karşı fiat hususunda itimadı kadırşınaslık telâkki ettiğinden bu alış verişte paranın faizi yüzde yüz tediye edilmiş olur. Mutavassıt her muameleyi kendisi yaptığı halde vize, simsariye, hamaliye, ardiye masraflarını fiatten tevkif ederek müstahsile yükler.

3 — İş üzerinden borçlanma:

Bu tarza ortakçılıkta tesadüf olunur. Ortakçılık eden köylü, toprak sahibine istihsal maksadile yahut herhangi bir şekilde

borçlanmıştır. Bu borcu şu şekillerde öder: Mahsulün idrakinde tohum ve diğer masraflar çıktıktan sonra mahsul üçte bir yahut yarı yarıya taksim olunurken ortakçı kendi hissesine düşen mahsulü borcuna mukabil toprak sahibine verir ve elinde birşey kalmaz. Yaşayabilmek için tekrar borçlanır. Ekseriyetle büyük çiftliklerin yanında bulunan köylerin halkı, çiftlik topraklarında ortakçılık etmek mecburiyetinde kaldıklarından toprak sahiplerine bu şekillerde borçlanmışlardır.

● Bütün bu misaller Türkiye köy iktisadiyatında müstahsil lehine hiçbir sermaye terakümünün olmadığını ve Türkiyede zirai istihsal ve mübadele münasebetlerinin milli iktisat bünyemizin temelini teşkil eden Türk köyü için katıyen kârlı ve verimli cereyan etmediğini gösteriyor. Bu hal Türk müstahsilinin alım ve tediye kabiliyetini gittikçe düşürmekte ve köylü iktisadi manasile kül halinde fakirleşmekte binnetice milli iktisadiyatın kaidesi mukavemet ve rasanetini kaybetmektedir. Halbuki inkılâbın mevzuu, her şeyden evvel milli iktisat sistemimizin yeniden ve kül halinde verimli bir şekilde kuruluşunu temin etmektedir. Bu kuruluşta köyün en müte-rakki teknik teşhizat ve teşkilâtlarla tanzimi, köylünün yarattığı kıymetlerin şu veya bu istikamette heba olmıyarak köyde, kalması hayati bir zarurettir. Halbuki bugünkü şekliyle köy ve hakiki müstahsil adeta meflûç bir vaziyettedir. Onun ne buhrandan ne de fiat temevvüçlerinden haberi vardır. Buhrandan müteessir olan, mahsulü müstahsilden yok baha-sına alıp satamıyan mutavassıttır. Hakiki müstahsil esasen mah-sulünü hakiki fiat seviyesinden pek aşağıya vermekte ve köyde bu yüzden gelirin seviyesi her zaman sıfırın altında kalmak-tadır. Asırlardanberi toprak üstünde alın teri döken Türk köylüsünün biç bir şey teraküm ettirmemiş olması, Türk köyü-nün bütün teraküm şartlarından mahrum olduğuna delâlet eder.

Hulâsa köyü yeniden kurmak için bedavaya mal satan müstahsilin mahsulünü kendi lehine kıymetlendirmek lâzımdır. Türk köyünün refaha kavuşabilmesi için istihsal olunan kıymetler köyde kalmalıdır. Türkiye milli iktisadiyatı rasin temelini ancak bu suretle kurabilir ve iktisadi muvazenemiz ve devlet maliyesinin emniyeti ancak bu suretle teessüs edebilir. Her şeyden evvel yapılacak iş, köyde, köyün bu günkü metruk bünyesinden gelen borçlanma şekil ve teamüllerini ve bunları gıdalandıran şartları, devletin plânlı bir müdahale siyaseti dahilinde esasından değiştirmektir.

Halk Evleri.

Yeni devrin muhârrik kuvveti "İş,, in heyecanıdır

Yeni devirde iş, perakende insanların, dağınık köşelerde, perakende ve dar menfaatler içine bütün saatlerini ve bütün enerjilerini hapsetmeleri demek edgildir.

Yeni nesil, yeni bir memleket yapmaya mecburdur. Bu yeni memleket yani Yeni Türkiye, eşsiz kahramanlıkların, dökülen hesapsız kanların haklı bedeli olan yeni Türk vatani, eski Osmanlı Türkiyesi gibi *bütün anasını birbirinden ayırır ve bütün anasını birbirinin aleyhine yaşayan, perişan bir (DAĞINIK İNSANLAR MEMLEKETİ)* değildir.

Yeni Türkiyede fert, evvelâ memleketin, sonra kendinindir. *Günümüzün, yarısı bizim, yarısı devletindir.* Bütün saatlerimi kendi nef'ime aldığım, bütün gün kendi köşemde kendim için kapanıp kaldığım zaman, devletin yarı hakkını çalmış bir adam gibi olurum!

Sessiz sadasız köşesinde çalışan, kendi çerçevesinde kendisi için yaşayan vatandaşın; muhassalasının bir kısmını vergi şeklinde tahsildara ödemekle, ne vazifesi, ne de borcu bitmiş değildir. Onun daha vermeye mecbur olduğu bir şey, ve alacağı daha birçok şeyler vardır. Ondan istenen; bu güne kadar kendi menfaatine mevkuf olan; ya tarlası, ya tezgâhı, ya hususi veya resmî masası başında, sadece hayatını kazanmak için ayırdığı zamandan gayri bir Fazla vakittir. *İçtimai işe, yani başkalarile beraber başkaları için çalışmaya* vakfedilecek bu zaman işte bizim anladığımız hakiki İŞ içindir. Bu başkaları için, başkalarına vakfedilen zamanda vatandaş, millet şeklinde yaşamının ve milletin umumi davaları içinde haşır-neşir olmanın zevkini duyacaktır!

Yeni Türkiyede her vatandaşın bir de İÇTİMAİ İŞ sahibi olması ve bu işin onun ruhunu doyurması lazımdır.

Harp sonunda bir inkılâba sahne olmuş her yerde, Rusyada, İtalyada hattâ yeni Çinde, genç nesil kül halinde bu içtimai iş ve terbiye plânının içine alınmıştır. Buralarda genç neslin her mensubu, kendi meslek veya tahsil saatleri haricinde bir gençlik ve kültür müessesesi içinde yaşar ve orada kendi ruhunun zevkini ve tatminini bulur. Meselâ İtalyada bir gençlik kulübü, gencin siyaset, cemiyet, kültür ufkunu her gün biraz daha açan ve onu bir (*Dağınık İnsanlar cemiyeti*) nin menfi enstenklerine göre değil, muayyen prensipler ve gayeler etrafında birleşmiş insanların müşterek ihtiyaçlarına ve zaruretlerine göre hazırlar.

Yeni Türkiyenin bu cins müesseselerden şimdiye kadar mahrum olduğunu itiraf etmek lazımdır. İtiraf etmek lazımdır ki, bizde genç neslin her mensubu, tahsili veya mesleki için vakfettiği saatler haricinde, *ya ne yapacağını bilmiyen bir aylak, ya kendi başına ve kendisi için bir meşguliyetler bulmaya çalışan bir TEK ADAM* dır.

İlk zamanda bütün vatandaşları değilse bile, hiç olmazsa genç nesli *teklilik-ten ve aylaklıktan* kurtarmak için, Halk evleri, tam zamanında atılmış bir adımdır. Halk evleri talimatnamesine nazaran bu adının manası (millet içindeki kültür telkinlerini ve hareketlerini bir merkez etrafında toplamaktır) diye hulâsa edilebilir. Gençliği toplayış ve tatmin edişte, kültür silâhları kadar emin ve tecrübe edilmiş diğer bir vasıta hatırlanamaz. Halk evlerinin tam bir isabetle çerçevesi içine aldığı bu faaliyet tarzı bize, bu emin zemin üstünde mütalealarımızı işaret etmek fırsatını vermiştir:

Haddi zatinde kültür, çok mücerret bir mana ifade eder. Bize göre, bizim için aslanan kültür hareketleri ve kültür telkini, ancak *bir gayeye müteveccih* kültür telkinidir. Meselâ yüksek kültürlü olan, fakat bizim istediğimiz gibi halkçı, milliyetçi, inkılâpçı, devletçi olmayan insanlar vardır. Bu insanlar filvaki kozmopolit bir cemiyet için birer eyi vatandaştırlar. Fakat yeni Türkiye kozmopolit bir cemiyet değildir. Yeni Türkiyede her vatandaşın bu vasıflara uygun bir içtimai hüviyeti olmalıdır.

Bir içtimai faaliyete zemin olabilen, fakat bir gayeye tevcihi kabil olmıyan herhangi bir hareket bulunamaz. Meselâ Spor, her şeyden evvel ferdin fizik kabiliyetlerini terbiye eden, nemalandıran bir hareket gibi görülebilir. Fakat millet içinde bir sürü şampiyonlar yetiştiren, milletin bedeni tekâmülünü, müşterek hareket etme kabiliyetini kül halinde ve mütevazın olarak ilerleteceği yerde ferdi rekabetler, dedikodular altında seciyesi sarsılmış, disiplinsiz insanlar meydana atan bir spor hareketi, ancak bir intizamsızlıktır. Bir enerji israfıdır.

Değil insan hareketlerinin, kör teknik kuvvetlerin bile ancak onları idare tarzına göre, cemiyetin seyrine müspet veya menfi bir tesiri vardır. Meselâ radyo bir teknik vasıttır. Bu teknik vasıta, siz ona ne verirsiniz onu aksettirir. Fakat aksettirdiği şeyin, onu dinleyenler üstünde, müspet veya menfi içtimai bir tesiri vardır. Meselâ Arjantin çiftliklerindeki öküz çobanlarının tabancaı tangoları şimdi günün modasıdır. Bu vahşi müzik, Avrupanın izbe meyhanelerinde hareketten kalmış sarhoşların son damla kanını harekete getirdiği için seviliyor. Çünkü onlar, böyle kamçılayıcı bir havaya muhtaçtır. Fakat biz genç neslimizi ne zenci kabilelerinin, ne arjantin melezlerinin vahşi zevklerine göre yetiştiremeyiz.

Filvaki radyo çalar ve radyo konuşur. Dünyanın bir başka memleketinde radyo istediği gibi çalar ve istediği gibi konuşabilir. Fakat yeni Türkiyede onun içinden gelen sesin, bir nizam altına alınması lazımdır. Meselâ "Allo! Allo! Ankara konuşuyor," denildiği zaman, bu konuşan hakikaten Ankara olmalıdır!

Hulâsa kültür telkini, prensipli, disiplinli, kontrollü ve esasları bütün teferrüatiyle evvelden muayyen, sistemli bir telkin işidir.

Bu işin şümül ve manasını tamamilen takdir eden ve inkılâbımızın yüksek esaslarından ilham alan Halk evleri rehberlerinin, tahammül ettikleri büyük vazifenin muvaffakiyetle başarılabacağına eminiz. *Gençliğin inkılâp esaslarına*

göre hazırlanması ve daima inkılâbın emrinde kalması şartları büyük şefimtz tarafından her vesile ile işaret olunmuştur. Halk evleri, bu işaretin tahakkuku için müracaat edilebilecek en emin vasıtalarından biridir.

Halk evlerinin muvaffak olması için bütün maddî ve manevî şartların mevcut olduğunu ayrıca kaydetmek icap eder. Her şeyi yapmaya ve gösterilecek her millet işi üstünde heyecanla çalışmaya âmâde bir nesil en güzel ilim, kültür ve heyecan eserlerini vermek çağına gelmiştir. Bu kütleyi yürütecek ve onu millî san'at, millî birlik yolunda fütuhata sevkedecek rehber unsurların ise yetişmiş olduğuna tamamiyle emniyetimiz vardır:

"Arkadaşlar! [1]

Bu mahiyette bir Halk evi teşkilâtını bütün halk için esas olarak yetiştirecek olgun insanlardan mürekkep bir rehber unsura ihtiyaç vardır.

Şuurlandırılacak, yetiştirilecek büyük tabakanın önüne düşecek bu rehber unsurun yokluğundan, kifayetsizliğinden şikâyet edenleri her zaman görürüz. Bu şikâyetçiler her zaman, bu götürücü, yetiştirici, büyük kümelere rehberlik edici insan unsuru nerededir? diye sorarlar. Bizim kanaatımıza göre en yanlış zihniyet Türkiyede insan olmadığı davasıdır.

Arkadaşlar!

Arzu ediş, isteyiş değildir.

Fakat memlekette hakikaten mevcut bütün anasırı bizzat görmüş bir adam kanaatıyla ve bir görüş, inanış neticesi olarak arzederim ki;

Türkiyede Halk evlerini idare edecek, yetişmiş insan unsuru mevcuttur.,

Ş. S.

[1] Halk fırkası umum kâtibi Recep Beyin ankara Halk evi açılma merasimindeki nutkundan.

KRONİKLER.

Leipzig sergisinde Türk sesi.

Dr. Vedat Nedim, çok iyi anlatır ve onu dinleyenler sözlerini çok iyi anladılar.

Beynelmilel Leipzig ilkbahar sergisi 6 Mart 1932 Pazar günü resmen açılmıştır. Sergi münasebetile Leipzig şehrinin bütün caddeleri arı kuvanı gibi işlemlere başlamış, kırk iki muazzam sergi binasının stantları dolmuş ve boşanmıştır. Bu meyanda Türk pavyonunun bulunduğu Ring-Messhaus binası ecnebi pavyonlarını ihtiva ettiği için ziyaretçilerin bilhassa tehacümüne sahne olmuştur. Pavyonumuz bu binanın en müsait yerini, işgal ettiğinden ilk tehacüm Türk pavyonunda görülmüştür. Sergide memleketimizin bütün ihracat maddeleriyle ihraca müsait istihsalatı azami bir muvaffakiyetle teşhir edilmiş ve fevkalâde alâka uyandırmıştır.

Pavyonumuzdaki eski Türkiye ve yeni Türkiye'ye dair fotoğraflı propaganda şubesi ve garafikler ziyaretçilerin büyük alâkasını celbediyor ve Türkiye'mizin az zaman zarfında geçirdiği mes'ut istihaleyi ziyaretçilere gösteriyordu.

Leipzig şehremini ve Almanyanın mühim şahsiyetlerinden madut olan Dr. Herr Gördeler sergi münasebetile şehremanetinde sefirimiz Kemal'in Sami Paşa ile ticaret mümessili Nuri ve Türk sergisini idare eden Dr. Vedat Beyi bir öğle yemeğine davet et-

miş ve bu ziyafette Leipzigin yelri ve ecnebi bütün mühim şahsiyetleri bulunmuştur. Yemek esnasında şehremini iyrat ettiği bir nutukra bilhassa Türklere, Türk pavyonundan uzun uzadıya bahsetmiştir. Bir gün sonra Harmoni salonlarında Alman ve ecnebi matbuatı erkânına verilen ziyafette, ecnebi memleketlerden munhasıran sergi için gelen heyetler arasında yalnız Türk heyeti davet edilmiş ve sergi idaresi reisi ile şehremini ve daha birçok mühim zevat tarafından söylenen nutuklardan sonra ecnebi olarak yalnız türklere söz söylemek için müsaade verilmiştir. Bu fırsattan istifade eden Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Müdürü arkadaşımız Dr. Vedat Bey aşağıdaki nutku Almanca olarak söylemiştir:

"—Leipzig sergisi münasebetile böyle bir matbuat akşamı ilk defa olarak Leipzig'de sergi hasebille verilen matbuat ziyafetinde konuşuyor. Bu itibarla her şeyden evvel bana bu fırsatı bahşedenlere teşekkür borcumu ifa etmek isterim. Evvelâ yeni Türkiye ile eski Türkiye arasında siyasi ve içtimai hiçbir benzerliğin bulunmadığını tespit edelim. Nasıl ki zeytinyağı ile su birbirlerine kaynaşamaz ise yeni Türkiye ile eski Türkiye'yi de birbirleriyle birleştirmenin imkanı yoktur. Hasta adam öldü. Şimdi arada bir uçurum vardır. Bir çöküş ve bir yeniden yaratılış vardır. Kısaca yeni

Türkiye vardır. Biz yeni Türkiyeyle gurur duyuyoruz. Yarı müstakil bir memlekettten diğer milletlerle aynı haklara malik, kayıtsız ve şartsız müstakil bir millet canlandı. Kurunu vustat ve Asyaî bir sultan ve halife devletinden modern velâyık bir devlet çıktı. Haremi ve fesî ile medenî dünya için bir garibeler diyarı olan eski Türkiyeden hâlâ hürriyet ve istiklallerini kazanmamış yüz milyonlar için bir istiklâl tımsalı doğdu. İşte biz bu yeni Türkiye'yi millî kahramanımıza Gazi Mustafa Kemale, borçluyuz. Gazi Türkiyesi dünyada artık bir kültür unsurudur. Gazi Türkiyesi asırların geriliğini ve durgunluğunu yenmek istiyor. Gazi Türkiyesi teknik inkılâbın heyecanını çekiyor. İptidal bir ziraat memleketinden müterakkiye muntazam işliyen bir millet ikusadiyatına geçmek istiyor. Ve bu gayeye en kısa bir zamanda varmak azmini taşıyor. Yavaş, yavaş tabiri artık Türkçe değildir. Fakat maddî vasıtalar itibarile fakiriz. Çünkü nihayetsiz harplerle yıpranan Türkiye aynı zamanda bir istismar mevzuu idi. İşte

bu mahdud vasıtalarımızla memleketimizin gayri mahdud inkişaf imkânlarını tahakkuk ettirmeye çalışıyoruz. Türkiye sanayi memleketleri için şayanı dikkat bir mahreçtir. Aynı zamanda ecnebi sermayesi içinde kazanç vadederek bir plasman memleketidir. Fakat yalnız bir şartla: Yaşamak ve yaşatmak... Münhasıran bir tarafa kazanç temin eden işlerle yaptığımız tecrübeler bize çok pahalıya oturmuştur. Memnuniyetle satın alırsınız ve gittikçe daha çok satın almak isteriz. Fakat aynı zamanda satmak ve gittikçe daha çok satmak isteriz. Çünkü bilirsiniz ki bir memleketin satın almak kabiliyeti satmak kabiliyeti ile mütenasiptir. İşte Leypzig sergisine iştirakimiz diğer milletlerle olan iktisadî münasebetlerimizi bu suretle takviye etmek arzumuzun en canlı misalidir.)

Dr. Vedat Nedim Beyin bu nutku üç muazzam salonda hazır bulunan birçok Alman ve ecnebi maruf simalar ve matbuat erkânı tarafından (bravo!) sadaları ve şiddetli alkışlarla karşılanmışır.

İktisadî kronik :

Cümhuriyet merkez bankası:

Eski Türkiye'de millî bir sermaye hareketi yoktu. Ve ecnebi sermayesi hareketleri, devlet siyasetinin iktisadî kontrolü altında değil, hiçbir müsbet iktisat fonksiyonu olmayan devletin, bütün malî ve siyaset faaliyetleri ecnebi sermayesinin kontrolü, altında cereyan ederdi.

Yeni Türkiye'de devletin, siyaseten kaydî şartsız müstakil olduğu kadar, iktisaden de cüz'ü-tâm olan yeni bir

vatan yaratmak gibi geniş bir iktisadî fonksiyonu vardır. Tarihin zaruretlerinden ve inkılâbın icaplarından doğan bu misyonunu cümhuriyet hükûmeti, her gün daha çok kuvvetlenen bir "ŞİDDETİ TASMM" ile başarmak yolundadır.

Eski Türkiye'de Türk müstahsılının, her gün biraz daha artan sayıne ve alın terine rağmen memlekette bir santimlik (Millî sermaye terakümü)

vücut bulamamıştı. Bu alın terlerinin hakkı ve yaratılan fazla kıymetler, bir takım görünmez kanallardan harice akıyor ve hudut haricindeki ecnebi sermaye merkezlerinde, ticaret sermayesi, sanayi sermayesi, malî sermaye şeklinde birikiyordu. Bu göze görünmez kanalların en başında, Türkiyede çalışan ve ecnebi sermayesiyle işleyen (Bankalar cihazı) vardı. O devrin Türk İktisadiyatına, bu ecnebi sermayesi tarafından, münhasıran ecnebi sermayesinin kârları için çalışan bir yarı müstemleke iktisadiyatı, bir iptidai ham madde müstahsılı, bir açık pazar şekli verilmişti.

Yeni bir millet iktisadı kurmak davasını güden ve onu bütün şartlara ve müsaadesizliklere rağmen tahakkuk ettirmek mecburiyetinde olan bir memlekette para ve sermaye hareketlerinin başıboş cereyanına imkân olamaz.

Yukarıda işaret olunan menfi seyrin bugün de tamamen tasfiye edildiğini iddia edecek mevkiye değiliz. Hâlâ bütün ihracatımız, münhasıran zirai gıda maddeleriyle ham maddelerdir. Memleketimizin bu münhasıran zirai bünyesi, Türkiyede para piyasasına periyodik bir temevvücat karakteri vermektedir. İhracat mevsimimizde Türk parasına, ithalat bedellerini tediye zamanlarında ecnebi dövizlerine[1] olan talep artmakta bu suretle de ihracat maddelerimize mukabil memleketimize giren kıymetlerin bir kısmı, ithalat tediya zamanlarında, ecnebi parasına farkı fiyat şeklinde ve ecnebi bankaları kanallarından yeniden harice aktarmaktadır. Son zamanlarda kısmen idari tedbir-

[1] Çünkü ticareti hariciye hareketlerimiz ve hatta bazı maddelerin dahildeki toptan ticareti maalesef münhasıran bu dövizlere göre cereyan eder,

lerle önüne geçilen bu seyrin külliyen tasfiyesi için, evvelâ şanj piyasasının tamamıyla devlet kontrolü altına alınışı, ecnebi bankalarının gölgesi altında işleyen spekülâtorlerin tavassutunun izalesi, nihayet bu tarik ile Türk parasına, evvelâ nispi, daha sonra iktisat faaliyetlerimizin istikrarından gelen fiili bir istikrar temini şarttı. İşte Cümhuriyet merkez bankası bu zaruretlerden doğmuştur.

Bir devlet hankasının teessüsü için zaruri olduğu zannedilen klasik iktisat şartlarına göre, Cümhuriyet merkez bankasının, çetin bir vaziyet içinde işe başladığı aşîkârdır. Fakat bir inkılâp içinde yaşayan ve mukadderatı bu inkılâbın her ne pahasına olursa olsun inkişafına bağlı olan Türkiyede, her hareketin bir parça da inkılâbi bir mahiyet arzemesinden ve normal şartlar yerine, icabında inkılâp zaruretlерinin de birer yaratıcı faktör gibi hesaba ithal olunmasından daha tabii bir şey olmaz.

Bu itibarla biz, şeraitin müsaadesizliğine rağmen, yapılacak işi kül halinde kavramaktan ve yapılacak iş etrafında millî ve beynelmîlel bütün şartların kül halinde idrakinden gelen bir emniyet ve bilgi mevcut oldukça neticenin muhakkak müspet olacağına eminiz.

●
Cümhuriyet Merkez Bankasının 7 Kanunusani 932 tarihinden itibaren neşrettiği haftalık vaziyet cetvellerinden:
1 — Merkez Bankası kanununa ve bu kanuna müzayyef Türk parasının kıymetini koruma kanununa tevfi kan bankanın hariçte ve dahilde mübaya ettiğı altın ve dövizler ile bunlar mukabilinde yeniden tedavüle vazettiğı banknotlar miktarını,
2 — Bankanın menabini,

3 — Bankanın plasmanlarını,
4 — Uhtesine aldığı millî paranın karşılığını teşkil edecek ve devlet tarafından kendisine tevdi edilen kıymet hareketlerini,

5 — Tedavül eden banknotların altın ve döviz karşılığını tetkik etmek imkân dahilindedir.

Bankanın mübaya'a ettiği altın ve döviz hareketleri:

Bankanın mübaya'a ettiği altın ve dövizleri hariçte yani ecnebi muhabirleri nezdinde ve dahilde olmak üzere birbirlerinden ayrı olarak mutalea etmek lazımdır.

Dahilde kendi kasasında bulundurduğu altınları;

1 — Mukabilinde banknot ihraç et-

tiği altınlar,

2 — Mukabilinde banknot ihraç etmediği altınlar olarak ikive ayırabiliriz.

Bunlardan birincisi 6 milyon küsur ve iki milyon küsur olarak iki partide Merkez Bankasının mevcut dövizleriyle hariçten mübaya'a ettiği altınlarıdır ve Banka bunlar mukabilinde emisyon yapmıştır.

İkincisi yani mukabilinde emisyon yapmadığı altınlar ise Banka meclisinin tesbit ettiği bir fiat üzerinden mübaya'a edilen meskûk ve külçe altınlar yekûnudur.

Merkez Bankasının 7 Kânunusani 1932 den itibaren neşrettiği haftalık vaziyet cetvellerinde bu hesapların temevvücatı şöyle olmuştur.

Tablo — 1

	Mukabilinde evrakı naktiye çıkarılmış altın mevcudu	Mukabilinde evrakı naktiye çıkarılmamış meskûk ve külçe altın	Mukabilinde emisyon ya- pılacak al- tın yekûnu
7/ I/932	6.357.222	2.281.297	6.638.519
14/ I/932	6.403.164	2.249.353	6.652.517
21/ I/932	6.403.164	2.294.137	8.697.301
28/ I/932	6.448.973	2.250.235	8.699.208
4/II/932	6.501.640	3.099.753	9.601.393
11/II/932	6.501.640	3.099.753	9.601.393
18/II/932	8.572.528	3.152.293	11.724.817
25/II/932	8.609.278	3.146.238	11.755.516
3/III/932	8.655.762	3.132.580	11.788.342

Görülüyor ki 7 Kânunusani 1932 de 6.638.519 liralık banknot kıymetinde olan dahilde bulundurulmuş altınlar yekûnu 3 Mart 932 de 11.787.342 liralık evrakı naktiye kıymetine tekabül edecek miktara yükselmiştir.

Hariçte yani Bankanın ecnebi muhabirleri nezdinde bulundurduğu altın ve döviz gelince bunlar bankanın vaziyet cetvellerindeki:

1 — Ecnebi muhabirler nezdindeki

döviz mevcudu,

2 Ecnebi muhabirler nezdinde altın mevcudu,

3 — Ecnebi muhabirler nezdinde serbest döviz mevcudu hesaplarında görülen kıymetler yekûnudur.

Hariçteki döviz mevcudu:

Tediye muvazenemizin lehte olduğu zamanlarda, fazla döviz arzlarını muayyen bir fiatla mübaya'a, ve tediye

muvazenemizin aleyhte olduğu zamanlarda da, aynı fiatla satmak suretiyle paramızın periyodik temevvücüne mani olacak bir tedbir olarak, evvelce konsorsiyom tarafından yapılan muamelenin bankaca devamıdır. Hariçte bulundurduğu altınlar ise; İsterlini takiben bir çok ecnebi paraları kıymetindeki sukut tehlikesi karşısında, Merkez bankası ihtiyatkâr bir tedbir olarak mevcut dövizlerinden bir kısmını altına tebdil etmiş ve hariçte bulundurduğu bu altınları da haftalık vaziyet cetvellerinde döviz hesabından ayrılarak «ecnebi muhabirler nezdinde altın mevcudu» namile açtığı diğer bir hesapta göstermiştir.

Üçüncü hesapta görülen serbest dövizlere gelince: Bunlar kısmen bankaya döviz olarak yapılan mevduatın karşılığı ve kısmen de Bankanın muakabilinde emisyon yapmadan kendi hesabına hariçte bulundurduğu dövizler yekûnudur. Şu halde merkez bankasının, muhtemel döviz taleplerini karşılayabilecek hariçteki kıymetler yekûnu: Hariçte bulundurduğu döviz ve altınla kendisine yapılmış döviz mevduatı tenzil edildikten sonra geriye kalacak serbest döviz bakiyesi teşkil eder.

7 Kânunusani 1932 den 3 Mart 1932 ye kadar hariçteki döviz ve altın hesaplarının temevvücatı şöyle olmuştur:

Ecnebi muhabirler nezdinde

Altın mevcudu	Mukabilinde evrakı naktiye ihraç ettiği döviz mevcudu	Kendine yapılmış döviz mevduatından fazlası- best döviz bakiyesi	döviz ve altın yekûnu
7/ I/32	5.637.763	1.075.191	6.702.954
14/ II/32	5.920.115	983.319	6.903.434
2/ III/32	6.266.317	933.123	7.199.440
28/ I/32	6.416.408	712.995	7.129.403
4/ II/32	1.056.960 5.418.347	895.979	7.366.286
11/ II/32	1.066.960 5.485.904	847.673	7.390.537
18/ III/32	1.066.960 3.769.515	391.561	5.218.036
25/ II/32	1.056.960 3.810.967	327.171	5.195.097
31/ III/32	1.056.960 3.827.146	248.566	5.132.672

Bankanın 7 kânunsani tarihli vaziyetine nazaran 6.702.954 Türk lirası kıymetinde olan bu dövizler yekûnu 11 Şubat'ta 7.390.537, liraya kadar yükseldikten sonra bu tarihi müteakıp bir sukut arzeder.

Bu sukutun birinci sebebi bankanın bu dövizler ile mübayea ve ithal ettiği 2 milyon küsur Türk lirası kıymetindeki altındır. İkincisi cüz'i olmakla beraber 11 şubattan itibaren döviz arzlarının döviz talepleri dununda kalmasıdır.

Merkez Bankasının hariçte bulundurduğu kıymetler acaba önümüzdeki aylar zarfında muhtemel döviz taleplerini karşılayabilecek midir? Bu hususta bir tahminde bulunabilmek için, evvelâ geçen sene zarfında konsorsiyom tarafından yapılan döviz alım ve satımlarını, saniyen önümüzdeki aylar içindeki muhtemel harici ticarete muvazenemizi tetkik etmek icap eder. Malûm olduğu üzere döviz arzû talepleri, tamamen tediye muvazenemizin lehte veya aleyhte olduğuna nazaran tehavvül eden bir keyfiyettir. Tediye muvazenemiz lehte olduğu za-

manlar döviz arzları döviz taleplerini ve tediye muvazenemiz aleyhte olduğu zamanlarda ise döviz talepleri döviz arzlarını tecavüz eder.

Memleketimiz tediye muvazenesinin en mühim faktörünü ticaret muvazenemiz teşkil ettiğine göre, harici ticaret istatistiklerimiz tetkik edilecek olursa görülür ki, umumiyet itibarile harici ticaretimiz Teşrinievvelden Şubat ayına kadar lehte ve Marttan Eylül'e kadar da aleyhtedir. Harici ticaretimizdeki bu karakteristik ve periyodik temevvücatın tediye muvazenemiz üzerice olan tesirini konsorsüyomun geçen seneki muamelâtını tetkikle anlayabiliriz: Aşağıdaki tablo konsorsüyom tarafından mübaya'a edilen dövizler mukabilinde yeniden tedavüle çıkarılan ihtiyat evrakı nakdiye miktarını gösterir.

2	Teşrinievvel	1.138.182
6	Teşrinisani	9.420.431
4	Kânunuevvel	10.759.834
8	Kânunusani	12.119.702
5	Şubat	10.311.146
5	Mar	7.245.552
2	Nisan	4.906.422
7	Mayıs	3.371.019
4	Haziran	1.160.698

11 haziranda Konsorsüyom, elindeki dövizleri tamamen sattığı için artık tebliğ neşretmemiş ve bu tarihten sonraki döviz taleplerini de kendi sermayesile temine çalışmıştır. Görülüyor ki geçen senenin Teşrinievvelinden Kânunusani ortalarına kadar 12 milyon küsur Türk lirası kıymetinde döviz mübaya'a eden konsorsüyom bu dövizleri Haziran ortalarına kadar tamamen sarf etmiş ve bu tarihten ihracat mevsimimiz başlayıncaya kadar kendi sermayesinden tahminen dokuz milyon liraya yakın kıymette döviz satmak suretile Türk

parasının fiili istikrarını idame ettirebilmiştir.

Şu halde tediye muvazenemiz geçen senenin şartlarını aynen muhafaza edecek olursa 932 ihracat mevsimimiz başlayıncaya kadar Milli paramızın fiili istikrarını idame ettirebilmek için Cümhuriyet Merkez Bankasının mart ayında takriben 16 milyon Türk lirası kıymetine muadil döviz bulundurması lâzım gelecekti.

Acaba 932 senesi mart-eylül ayları tediye muvazenesi 931 senesi aynı aylarındaki şartları muhafaza edebilecek midir?

Bu hususta hakikate yakın bir tahminde bulunabilmek için ticaret muvazenemizin temevvücatını tetkik etmek lâzım gelir:

Harici ticaretimizin geçen seneden farık vasıfları şöylece hulâsa edilebilir: 1 — Başlıca ihracat emtiamızın bu seneki fiyatları (Üzüm' fındık müstesna) geçen sene fiyatlarının pek dunundadır. Halbuki ithal ettiğimiz emtia fiyatlarındaki sukut aynı derecede değildir. Bunun neticesi olarak [İthalatta kontenjan usulünün tatbikine kadar] teşrinievvel nihayetine kadar on aylık ihracatımız geçen sene aynı aylarına nazaran kıymet itibarile $\frac{1}{10}$ 24 tenezzül ettiği halde ithalattaki tenakus ancak $\frac{1}{10}$ 5,5 nisbetinde olmuştur.

Teşrinievvelden itibaren tatbik edilen kontenjan usulünün mart bidayetine kadar ithalatımızın fevkalâde azalmasını temin edebilmesi ancak "Şeker, kahve, kaput bezi ilâ... gibi bir kısım emtia stoklarının tamamen ve diğer bir kısım emtia stoklarının da kısmen tükenmesi sayesinde olmuştur. Bazı emtia stoklarının bitmesi ve ihtiyaca tekabül edecek miktarın kontenjan listesine konmamış olması, daha şubat ayı içinde birçok emtia fiyatlarının gayri tabii yük-

selişine ve bir ihtikârın başlamasına sebebiyet vermiştir.

İstihlâkın azalması ancak istihlâk emtia fiatlarının yükselmesiyle imkân dahilinde girebilir. Zira ithalât emtiası fiat seviyesini muhafaza ettiği müddetçe müstehlik şimdiye kadar istihlâk ettiğinden daha az istihlâk etmek mecburiyetinde kalmaz. Fakat eşya fiatlarının yükselmesi müstehlikin mübaya kabililiyetini daraltacağından bu gibi emtia istihlâkının dolayısıyla ithalâtın azalması zaruridir.

Şu halde ithaline müsaade edilecek emtia miktarı hakiki ihtiyaca tekabül etmeyecek olursa arzlar ile talepler arasındaki muvazenesizliğin ithalâtçı lehine olarak fiatların yükselmesini intaç edeceği gayet tabiidir.

Şayet Mart ayından sonra tanzim edilecek kontenjan listeleri ithalât emtiası fiatlarının yükselmesine mani olmak için dahili talepleri karşılayabilecek bir şekilde yapılırsa, mart ayını takip edecek aylardaki muhtemel ithalât, geçen seneye nazaran -teşrinisani 931 ilâ şubat 932 aylarında görülen te-nezzül kadar- ehemmiyetli olabileceğini zannetmeyiz.

İhracatımıza gelince: henüz ihraç edilmemiş başlıca emtia istoklarımızı; tütün, afyon, tiftik gibi maddeler teşkil eder. Geçen seneye nazaran bu emtia fiatlarındaki büyük sukutlar ve bilhassa hariç pazarlarını bu emtialar için tıkanıklığı düşünülürse önümüzdeki aylar ihracatının pek te ferah verecek bir şekilde olacağını tahmin biraz lüzumsuz nikbinlik olur.

Hulâsa :

Ticaret muvazenesinden gayri tediye muvazenemize tesir eden sermaye hareketi, ikraz ve istikrazlar, haricî te-diyat gibi faktörler de geçen seneye nazaran lehte ehemmiyetli bir tebeddül olmayacak olursa ve bugünkü parite üzerinden fill istikrarda ısrar edilecek olursa önümüzdeki aylar zarfında döviz taleplerinin geçen senenin dununda olamayacağı kanaatine varılmış olur. Bu vaziyet karşısında Merkez Bankasının mart bidayetine kadar temin ettiği 14 milyon liraya yakın dövizin ne maksatla 8,5 milyonunu büyük masraflarla altına tebdil ve memlekete ithal ettiğini tahmin biraz müşküldür. Önümüzdeki aylar zarfındaki döviz talepleri, Merkez Bankasının hariçte bulundurduğu kıymetleri tecavüz ettiği takdirde Bankanın harice altın ihraç ederek bu talepleri karşılaması zaruridir. Halbuki altın ihracı bir taraftan Banka için masraflı ve pahalı bir iş olacağı gibi, diğer taraftan da halkın psikolojisi üzerine çok fena tesir edecektir.

Merkez Bankanın menabli:

Bankanın menabliini, tahsil ettiği sermaye ile kendisine yapılmış mevduat teşkil eder. 15 milyon lira olan sermayenin henüz hepsi Bankaca talep edilmediğinden 3 mart 932 de tahsil edilmiş sermaye 7.282.217 liraya balığ olur. Mevduata gelince: Bankanın neşrettiği haftalık vaziyet cetvellerine nazaran bu hesabın temevvücatı şöyle olmuştur:

Tarih	Husust mevduat	Devlet mevduatı	Yekûn
7 Ka. S.	3.207.964	805.796	4.013.761
14 "	3.911.868	402.615	4.314.483
21 "	4.007.804	485.474	4.493.278
28 "	3.857.201	728.282	4.585.483
4 Şubat	3.545.387	823.250	4.368.637
11 "	3.611.364	1.005.261	4.616.626
18 "	3.855.846	685.707	4.541.553
25 "	4.810.067	716.564	5.526.631
3 Mart	4.159.179	614.639	4.773.818

Görülüyor ki 7 Kanunsanide 4.013.761 lira olan mevduat yekûnu ufak temevvüçlerle 25 şubatta 5.526.631 liraya kadar yükselmiştir.

Bankanın neşrettiği bilançoların pasif tarafında görülen bu menabîin ne suretle istimal ve ne şekillerde işletildiğini bilançoların aktif kısmından etkik edelim:

	7/1/932	4/II/932	3/III/932
Kasada mevcut Banknot	5.296.837	6.260.912	8.199.654
Mukabilinde evrakı naktiye ihraç etmediği ve Bankanın kendi hesabına mübaya'a ettiği altınlar:	2.288.297	3.099.753	3.132.580
Yekûn	7.585.135	9.360.665	11.332.234
Hariçteki muhabirler nezdinde kendi hesabına bulundurduğu dövizler:	1.065.191	895.979	248.566
Dahildeki muhabirler:	1.640.240	1.335.797	446.962
Altın üzerine avans:	626	626	626
Senedat iskontosu:	000.000	000.000	000.000
Yekûn	10.291.192	11.593.067	12.028.388

Görülüyor ki Merkez Bankası tahsil ettiği sermaye ile kendisine tevdi edilen mevduat yekûnu olan 12 milyon küsur liranın henüz ancak (626 lirasını) işletmektedir.

7 Kanunsanide dahildeki muhabirler nezdinde bulundurduğu bir milyon 600 bin küsur liralık mevduatını 3 Martta 400 küsur bin liraya indirmişti. Bugün memlekette hissedilen kredi darlığı karşısında Merkez Bankasının kendine temin ettiği menabîinin % 95 ini kasalarında muhafaza etmesi eğer bilemediğimiz bazı sebepler mevcut değilse cidden şayanı dikkat bir hâdisedir.

Son zamanlarda Amerika bankalarına olan itimatsızlık neticesi halkın paralarını evde saklamalarının mazarraı hakkında Hoover'in beyanatındaki şu cümleyi kaydedelim: "İşlenilmeyen ve saklanan 1 dolar 18 dolarlık krediyi tahdit eder."

Şüphesiz bu birin on sekize nisbeti kredi sistemlerinin bize nazaran fazla

tekâmül ettiği Amerikadadır. Fakat herhalde memleketimizde kullanılmayan 12 milyon liranın millî krediyi 12 milyonun pek fevkinde daralttığını kabul etmek lazımdır.

Bankanın takip ettiği bu deflosionist hareket nasıl izah edilebilir?

Cihandaki bütün merkez bankalarında olduğu gibi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının da yapacağı muameleler ve parasını işletme şekilleri pek mahduttur. Bunların başlıcaları; reeskont yapmak, tahvilât ve alım üzerine avans vermektir. Fakat Merkez Bankası kanununa nazaran reeskont ve tahvilât üzerine avans muameleleri de bazı tahdidata uğramıştır. Meselâ Merkez Bankası istikrar kanunu mevki meriyete konmadan evvel tahvilât mukabilinde avans veremez. Kanunun 20 inci maddesi mucibince de banka ancak sermayesi tamamen tahsil edildikten beş ay sonra reeskont mukabili

emisyön yapabilir. Binaenaleyh banka-
nın bu tarihe kadar yapabileceği re-
eskont tahsil ettiği sermaye miktarını
tecavüz edemiycektir. Halbuki bugün
tahsil edilmiş 7 milyon küsur lira
milli bankalara (icabında reeskontta
müracaat edebileceğini düşünerek)
kredilerini genişletmek için cesaret
verecek bir miktar değildir.

Esasen bir iki ufak banka istisna edi-
lirse büyük milli bankalarımız devam
eden iktisadî buhran karşısında fev-
kalâde ihtiyatkârane davranmakta ve
mevduat sahiplerinin muhtemel talep
lerini düşünerek kasa mevcutlarını
daima yüksek bulundurmak siyasetini
takip etmektedirler. Binaenaleyh bu
bankalar ancak bugün tahmin edile-
meyen hâdisatın zuhurunda belki mer-
kez bankasına müracaat etmek mec-
buriyetinde kalabileceklerdir.

İşlenmemiş külçe veya sikke halinde
altın mukabili ikrazata gelince: mem-
leketimiz sanayiinin altına olan ihti-
yacının darlığı düşünülürse bu mua-
melenin genişlemesi ancak millî paraya
iytimatsızlık neticesi yapılacak bir
spekülasyona vasıta olacaktır. Dahilde
altın fiyatlarının yükselmesine sebebiyet
verecek bu spekülasyonda hiç şüphe-
siz millî iktisadiyatımız için pek de
teşvik edilecek mahiyette değildir.

Görülüyor ki Merkez Bankası temin
ettiği menabîni (tahsil ettiği sermaye
ve mevduat) işletebileceği yerler he-
men hemen tamamen tıkanıktır. Şayet
memleketimizde tedavül eden para

miktarının fazla olmadığı kanaatinde
haklı isek reeskont muamelesi yapılmadığı müddetçe Merkez Bankasının
menabîni hiç olmazsa dahildeki mu-
hâbirler nezdinde bulundurması hem
memleketteki kredinin bütütün dar-
almamasına ve hem de ne kadar cüz'î
olsa bile bir kâr temin etmekle kanu-
nen devlet bütçsinden kendine yapı-
lan yardımın biraz hafiflemesine ve-
sile olur zannındayız.

●
Tedavül eden millî paranın karşılığını
teşkil eden ve devlet tarafından Mer-
kez Bankasına tevdi edilen kıymet
hareketleri evvelce devlet tarafından
tedavüle vaz edilmiş ve bankanın
uhdesine aldığı evrakı naktiye miktarı
158,748,563 liradır. Hükümet Merkez
Bankası kanununa tefikan bu para için
%1 faizli hazine bonolarıyla bankaya
borçlanmıştır. Bu borç şu şekilde
ödenektir:

1 — Devletin elinde bulunan ve istikrar kanuniyle hakikî kıymetler tes-
pit edilecek olan 500,000 Türk altı-
niyle itibar kıymetleri 116 milyon
frank olan esham ve tahvilâtın banka-
ya devrile,

2 — Her sene umumî mülhak ve
hususî bütçe varidatları yüzde birinin
bankaya tedyesile.

Merkez Bankasının haftalık vazî-
yetlerine göre bütçelerden tedye edi-
len yüzde birler ve hazine bonoları
mukabili tedavül eden banknotlar
miktarı şöyle olmuştur:

	Tediye edilen $\frac{1}{100}$ l'lerle tedavülünden çekilen	mukabili hazine bonusu olarak tedavülde bulunan
7 Kanunsani	146.573	158.601.989
14	584.735	158.163.827
21	784.735	157.963.827
28	984.735	157.763.827
4 Şubat	1.200.000	157.548.563
11	1.300.000	157.448.563
18	1.400.000	157.348.563
25	1.550.000	157.198.563
3 Mart	1.600.000	157.148.563

Görülüyor ki 3 marta kadar hükümetin, muhtelif bütçe varidatlarının %1 lerile Merkez Bankasına ödediği borç 1.600.000 liraya balığ olmuş ve mukabili hazine bonusu olarak tedavül eden evrakı naktiye de aynı miktarda tedavülden ref edilmiştir.

Hükümetin bankaya devrettiği kıymetlere gelince, bunlar:

Bankanın 7 ve 14 Kânunusani tarihli vaziyet cetvellerinde (kanunun 6 ncı maddesine tevfikân tevdi edilen kıymetler) namıyla açılan nâzım bir hesaptâ:

500.000 Türk altını 4.625.000 banknot olarak ve 116 milyon frank itibarî kıymetli olan esham ve tahvilât da 13.907.402 lira olarak kıymetlen-dirilmiştir.

Yalnız bankanın 7 ve 14 Kânunusani tarihli vaziyet cetvellerinde bu kıymetlere ilâve edilmesi lâzım gelen "tahsil edilecek kuponlar," namında bir hesap açılmış ise de, 7 Kânunusanide 197.162 lira olan bu hesap 14 Kânunusanide 623.685 liraya yükseldiği halde 14 Kânunusaniyi takip eden vaziyet cetvellerinde bu hesaba hiç tesadüf edilemediği gibi alakadar bir hesaba ilâve edildiği de müşahade edilmiştir.

18 Şubata kadar nâzım hesaplarda bulundurulân itibarî kıymeti 116 frank olan esham ve tahvilât bankanın cüzdan hesabına alınmış ve Türk lirası olarak mukabil kıymette 13.907.402 liradan 24.704.837 liraya iblağ edilmiştir.

İtibarî kıymetleri 116 milyon frank olan bu esham ve tahvilâtın hakikî kıymeti değil hattâ borsa kıymetini tesbit müşküldür. Maamafih bu kıymetlerin 10,12 milyon Türk lirası kıymetinde olduğu tahmin edilmektedir.

3 Martta tedavül eden 170.688.439 liralık banknotların karşılıklarını şunlar teşkil eder:

11,788,342 liralık dahilde mevcut altın hariçte

5,132,672 hariçte mevcut altın ve

16,921,014 döviz

bu yekûna ilâve edilmesi lâzım gelen

4,625,000 lira kıymetinde hükümetin bankaya devrettiği altınlar ile tedavül eden banknotların altın ve döviz karşılığı

21,546,014 liraya balığ olmuş olur.

Bu miktar altın ve dövizde tedavül eden banknotların %12,62 karşılığını teşkil eder.

M. Z.

Birkaç söz.

Mecmuamız, devrin alacalı neşriyat kargaşalığı içinde, birçok cihettten, nazarı dikkati kendi üzerine celbetmesini bildi. Bazı insafı ve fikir hareketlerine karşı hürmetkâr kimseler bizitakdirlerine layık buldu. Bazıları, açık sözlü ve açık yürekli insanlara mahsus bir civanmertlikle kusurlarımızı yüzümüze vurmaktan çekinmedi. Kimi, hayırhah bir merakla, köşesinden, tekâmülümüzü takibe koyuldu.

(Kadro) bütün bu dostluk ve iyilik tezahürlerine, samimiyetle teşekkürü kendisine tatlı bir vazife bilir.

Lâkin (Kadro) yalnız bu mülayim hava ile karşılaşmamıştır. Böyle bir iddiada bulunmak, bizim tarafımızdan tuhaf bir vurdum-duymazlık olur. İstanbul'un gündelik matbuatında, bir iki gazetenin sütunları arasından, birkaç kısık ve boğuk sesin, o köhne Babı Âli caddesi şivesiyle bize bazı şeyler söylemek istediğini sezdik. Bunlar kendilerine cevap vereceğimiz zannında bulunmasınlar. Her şeyin fevkinde, İnkılâpçılığı şiar edinen (Kadro) Baba Tahir an'anelerine dönmeği bir manevi ilâs telâkki eder.

Bu tarz polemik haricinde bize yapılan iltirazlar başlıca iki noktaya irca olunabilir: üslûpta vüzuhsuzluk, ve, yabancı ıstılahların çokluğu... Lâkin, üslûptaki vüzuhsuzluğumuza misal olarak gösterilen şey kırk sekiz sayfalık yazı içinde tek bir cümledir. Bu cümlemin kusuru da, ancak birkaç sayfada, deliller, misaller ve kıyaslarla izah edilmesi lâzım gelen bir likri kendi dar çerçevesine almış olmasın-

dandır. Eski, retorik usûllerine göre okuyup yazmağa alışmış olanlar için bu kısa, dolgun ve tıkız ifade şekli anlaşılmaz bir muamma halini alabilir. Lâkin, ne yapalım ki, Kadro, haddi zatinde girift ve mütekâsif olan fikirleri basitleştirmek gibi bir vazifeyi üzerine almamıştır.

Yabancı ıstılahlar bahsine gelince, Kadro muharrirleri, bu ıstılahlara, Türk münevverlerinin büyük bir ekseriyeti tarafından gösterilmekte olan inhimakten daha fazlasını göstermediklerine kanidirlir.

Bunun kabahati ne o münevverler ekseriyetine, ne de Kadro muharrirlerine aittir. Türkler, fikir ve medeniyet malzemelerini Garp âleminde almağa başladığı gündenberi, hemen bütün okur yazarlarımızı uğradıkları zorluk, en ziyada, bu tabirler ve ıstılahlar sahasındadır. Frenkçe kelimelere mukabil Arapça unsurlardan yapılan terkipler dilimize Frenkçelerinden daha uygun gelmedi. *Kollektif* yerine *ma'serî*, *ideal* yerine *mefkûre*, *normal* yerine *selim* veya *sâlim*, *feminist* yerine *nîsaî* v. s. yüzlerce uydurma kelimelerin, asıllarını bilmeyen kimselere neyi ifade ettiğini öğrenmek isterdik. Türk münevveri, zaten, bu Arapça kelimeleri zihninde, ya Almanca, ya Fransızcaya tercüme ettikten sonra anlayabilmektedir.

Biz, mutlaka, yabancı ıstılahların taraftarı değiliz. Fakat, bunlar öz Türkçede tam ve *munis* mukabillerini buluncaya kadar uydurma Arapçalardan sakınmayı Türk dilinin sıhhat ve asâletine daha muvafık görüyoruz.

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

4

NİSAN
1932

İÇİNDEKİLER

KADRO

SEVKET SÜREYYA

Genç nesil meselesi

İSMAIL HUSREV

Türkiyede köy iktisadiyatında tapınk rantı

YAKUP KADRI

Hâile unsuru

MÜMTAZ ZİYA

Afon mesclesi

Dr. VEDAT NEDİM

Kreuger, Hitler, Göthe

ŞEVKET SÜREYYA

Polemik: Nazım Hikmet

KRONİKLER

KADRO.

Fikir hareketi, yaşama ve yaratma kabiliyetinde olan cemiyetlerin işidir.

Dahilî bünyesi, çölde kalan bir İsrâil sıptının mekanizması kadar basit bir «iptidaî cemiyet» te fikir hareketi olamaz. Bir Orta Çağ iskolastizminin, her şeyi ebedî kaidelere rapteden muzlim durgunluğu içinde bir fikir hareketi olamaz.

Fikir hareketi vermiyen, bulunduğu noktada kalan, yeni fütuhât peşinde yeni hamleler yapmıyan bir donmuş ve terakkiden kalmış cemiyetin havasında ise, ancak inhilâl unsurları gıda bulabilir.

Biz, inkılâbımız ilerledikçe ve derinleştikçe, onun nazarı mahiyeti ve ideolojik esasları etrafında büyüyen fikir taharrilerinin de genişliyeceğine ve derinleşeceğine eminiz.

İdeoloji nedir?

İdeoloji, bizi ihata eden cemiyet şartlarının, bizim dimağımıza in'ikâsı ve bu in'ikâsların muayyen formüller ve doktrinler şeklinde ifadesidir.

Bizi ihata eden cemiyet şartları, başlıca iki şekil ve istikamette bize tesir ederler:

1 — Bu şartların bir kısmı, insanla tabiatın münasebetleri şartlarıdır. Bunlara teknik şartlar derler. Teknik, cemiyet hayatının bakası için, insanla tabiatın temasına vasıta olan (istihsal vasıtaları) demektir.

Bu vasıtalar cemiyetin içtimâî iktisadî nescine, ve dolayısıyla ahlâk, hukuk san'at, v. s. telâkkilerine tesir ederler. Teknik şartları geri bir cemiyette, ileri bir kültür hayatının teessüsüne ihtimal yoktur. İleri cemiyet, müterakki istihsal usul ve vasıtalarına istinat eden, yüksek ilim, ahlâk, san'at telâkkilerine, hulâsa yüksek bir kültür hayatına sahip olan cemiyet demektir.

2 — İkinci nevi şartlar, insanların kendi aralarında, yani insanlarla, insanlar arasındaki münasebet şartlarıdır. Bunlara da Sosyal şartlar denir.

Gençnesil meselesi

Şevket Süreyya

İtalyada bir faşist lideri bir "Balilla,, ya soruyor: [1]

— Doçenin Buğday siyaseti nedir?

Balilla, Faşist liderinin sualine derhal cevap veriyor:

— Doçenin buğday siyaseti, yiyeceği buğdayın bir kısmını hariçten getiren İtalyayı, kendi buğdayını kendi yetiştiren memleket haline getirmektir. Çünkü Faşist İtalya, yiyeceği ekmeği başkalarının elinden kabul edemez! „

Bundan sonra Balilla, bu siyasetin program haline getirilmiş tatbik maddelerini; kurutulacak bataklıkları, açılacak fundalıkları sayıyor.

Filvaki, gerek Doçenin buğday siyaseti, gerek Balillanın cevabı basittir. Fakat zaten işin güzelliği de, milli siyasetin bir mühim unsurunun, böyle 14 yaşındaki bir Balillanın dilinde bile, üç satırlık bir düstur şeklinde ifadesini bulacak kadar kristalleşmiş ve basitleştirilmiş olmasında değil midir?

Balilladan bu cevabı alan lider biliyor ki, İtalyanın en şimal nahiyesindeki Karentiya yaylasından, Kalabriya yarım adasının en cenup ucuna kadar, memleketin her noktasında her Balilla bu suale böyle cevap verir.

İsmet Paşanın 1930 yazında Sivas istasyonundaki nutkunu hatırlıyoruz:

.İlk lokomotifin vardığı noktaya bir büyük tåk yapılmıştı ve tåkın üzerinde şu kelimeler vardı:

— Dumlupınar... Lozan... Sivas... ve daha ileri.....,

Dumlupınarı, Lozanı birer birer geçip Sivasa gelen Başvekil, bu çıplak Anadolu platformunda ve yakıcı bir yayla güneşi altında, kendi demiryolu siyasetini izah ediyordu.

Alını terden yanyor, sesi susuzluktan bunalıyordu. Mechul ufuklara karşı sıkılan yumruklarında, bir eseri çamurlara

[1] Faşist gençlik teşkilatında bir derece

çalışmak istenen bir sanatkârın, bir akidesi hakarete uğramış bir müminin, zaptolunmaz tehevvrü vardı .

Sivas nutku günlerini unutmayanlar, bu tehevvrün manasını hatırlarlar:

Dumlupınar, Lozan yolu ile Sivas'a gelen ve daha ilerilere gitmek isteyen Türk Başvekili, Sivas istasyonunda devletin demiryolu siyasetini izah ederken, İzmirde bir fırka lideri, bize, Akvam Cemiyetinin kontrolü altında bir (mahmî) memleket olmak yolunu gösteren Mösyö Müllerin diliyle konuşuyor, İzmir sokaklarında bir kalabalık bu sesin peşinden alabildiğine koşuyor ve İstanbulda bir gazete, Sivas istasyonuna ilk treni götürenleri, cepleri şampanya şişeleri dolu bir bedmest kafile gibi tasvir ediyordu .

O günlerde bir gence :

— Başvekilin demiryolu siyaseti nedir ?

Diye, bilmem ki sordunuz mu ? Eğer sormamışsanız bile inanınız ki, alacağınız cevap, Sivasta başka, İzmirde başka olacaktı.

Gençlik çağı, içtihat çağı değildir .

Bu çağın insanına hayat ve cemiyet bilgileri, âdeta evvelden hazırlanmış bir sistem halinde verilir.

İtalyada Balilla, mücerret manasiyle alındığı zaman, belki ideal bir tip değildir. Fakat Balilla, bugünkü İtalyan cemiyetinin, İtalyanın bugün içinde yaşadığı cemiyet ve tabiat şartlarının muhtaç olduğu tiptir .

Türk milleti filvaki özentiyi ve imrenmeyi sevmez. Onda, yaşadığı uzun tarih devirlerinin mahsulü olan bir irsî ruh hâleti vardır. (Kendi kudretine inanma seciyesi) şeklinde ifade edebileceğimiz bu ruh hâleti, onda artık ahlâk haline gelmiş öyle bir Psikoloji hassasıdır ki, kendisine nümune diye gösterilen her yabancı insan tipine karşı derhal bir reaksiyon şeklinde vücudünü hissettirir.

Milletin asliyetinden ve şahsiyetinden gelen bu irsî ruh hâletini zedelememek lâzımdır ve bir Balillayı Türk çocuğuna nümune gibi vermek bizim aklımızdan geçmez.

Fakat biz bir genç nesle muhtacız ki, onun Ararattan Akdeniz kıyılarına kadar Türkelinin her bucağında yaşayan her mensubu, kendisine:

— Devletin filân milli dava üzerinde siyaseti nedir? denildiği zaman, cevabını; hiç olmazsa üç satırda kıristallemiş bir düsturla ifade edebilsin ve bilinsin ki, Türk yurdunun her yerinde her genç, bu suale böyle cevap verir.

● Genç neslin yetiştirilmesi bahsında, üstünde en mutabık kalınan terbiye kaidesi, *telkin edilecek mücerret mefhumların muhakkak maddede bir harekete raptedilmesidir*.

Bütün filimler, gazete resimleri, radyodan gelen sesler, okuduğumuz hayat telakkileri bizi Kozmopolitliğe, bizi ahlâk lâübâliliğine sürüklemek için bir sistem halinde işlerken, kapalı bir odada yapacağımız mücerret ahlâk telkini, havada kalmaya mahkûmdur.

Maddenin hareketi, yani filimde vaka, kıtapta hikâye ve sokakta bizzat hayatın kendisi şeklinde, gencin maddesine hitap eden menfi müessirlere karşı, müspet ve mukabil telkinleri de, bizzat maddenin hareketi şeklinde seferber etmeye mecburuz.

Şimdi dünyanın her yerinde genç nesil, etrafında bin bir kademeli bir harp çenberi çevrilmiş bir mahsur kale gibidir. Her hücum edenin hedefi, genç neslin seciyesidir.

Evvelce mektep, yalnız sokakla çarpışırdı. Fakat şimdi mektebe saldıran menfi silâhların şiddeti okadar keskinleşmiştir ki, mektebin duvarları, içine aldığı genç nesli bunlara karşı siyanet etmek için artık kâfi değildir.

Şimdi genç nesle, mektep haricinde ve hattâ bizzat mektebi de kendi içine alan geniş bir cemiyet hayatı, yâni gençliği, cemiyetin ihtiyaçlarına göre hazırlamanın bütün usulleriyle çalışan bir (*teşkilât muhiti*) lâzımdır. Bu itibarla gençliği, inkılâp esasları dahilinde ve inkılâp avangardının hem yardımcı, hem istihlâf edici bir kuvveti olarak hazırlamak işi artık günün davasıdır.

● Gençlik yaşları insan hayatının en âsi çağı değildir. Âsi genç, disipline uymıyan ve nizamı bozan genç ancak, birarada yetişmenin heyecanı kendisine duyurulmayan gençtir. İnsan oğlu, hayatının hiçbir merhalesinde, kendisine gösterilen yerde ve kendisine gösterilen şeye inanmaya gençlik çağında olduğu kadar müstait değildir.

Âsi gençlik, nizamı bozan ve nizama uymayan gençlik, ancak kendi haline terkolunan gençliktir. Kendi haline terkolunan, yani sokağın, zevk ve duygu anarşisinin eline başı boş bırakılan bir genç neslin eğer günün birinde, hayatında avârelilik ve düşüncelerinde bir takım iman teşettütleri görülürse, burada müttehim olan, hiçbir zaman genç neslin kendisi değildir. Yoksa genç nesilde verileni almak ve kendini tatmin edene inanmak, adeta bir insiyak halinde yaşar.

Türkiyede genç neslin, bilhassa mektep haricinde kalan genç kalabalığının, bütün prensipleri üstünde mutabık kalınmış ve bu prensiplerin tatbik yolları teferruatiyle tayin olunmuş bir gençlik hareketi içine alınması zamanı gelmiştir .

4-Nisan-Cuma günü Ankara Halkevinde verilen Konferans [1] bu hareketin hayırlı bir başlangıcı olabilir. Gençliğin yetiştirilmesi işine müdahale etmenin, genç neslin müttehit bir terbiye sistemi altına alınmasının esbabı mucibesini ve bu terbiyenin millî mahiyetini tespiteden bu konferansı *geniş ve plânlı* bir gençlik faaliyetinin takibetmesi kabildir.

Bu faaliyetin ilk kademesini, genç neslin hazırlanması hareketinin bütün müdir fikirlerini konkrete prensipler halinde tespitedecek olan ve bu prensiplerin hayata tatbik tekniğini, günün usullerine ve icaplarına göre veren bir program vücade getirilmesi teşkileder. Millet içindeki kültür hareketlerini merkezleştirmek ve istikametlendirmek gayesini istihdafeden Halkevleri programının böyle geniş manalı bir "Gençliği yetiştirme,, faaliyeti için kâfi olmadığı tabiidir. Genç nesli inkılâp esaslarına göre hazırlama ve yetiştirme işinin, memleketin en yüksek idare ve kontrol cihazlarına merbut, müstakil bir faaliyet halinde teşkilâtlandırılması ve genç neslin siyasi terbiyesinin bu teşkilâttan istenilmesi zarureti vardır.

Millî inkılâbın prensiplerini kendine ahlâk edinmiş, memleketi yaşatmak ve ilerletmek meseleleri içinde yuğurulmuş ve yetiştirmiş bir genç nesil, ancak böyle devamlı ve sistemli bir siyasi terbiye faaliyeti içinde yetişebilir.

Bu siyasi terbiyenin mevzuu, günlük mücadeleleri değil, millî siyasetin istikbale şâmil ana prensiplerini ve bu prensiplerin inkişaf istikametlerini vermektir.

[1] Halk İrkası idare heyeti azasından Bolu meb'usu Hasan Cemil bey tarafından "Gençlik nasıl yetiştirilir?" mevzuu etrafında verilmiştir

Genç nesil milli inkılâbın seyrini ve cihanda kendisini alâkadar etmesi icabeden hâdiselerin mana ve mahiyetini ancak böyle yaşayan bir teşkilât içinde takibedebilir.

Bu itibarla Halkevinde verilen ve bu defa Gençlik meselesinin mahiyet ve ehemmiyetini tamamilen ifade eden konferansın, konkre bir gençlik faaliyetinin program, teşkilât meselesi ve çalışma usulleri üzerindeki müteakip konferanslarla şümullenilmesi lâzımdır.

Sokağın, dağmıklığının, zevk ve duygu teşettütünün menfi atmosferinden kurtarılan, inkılâp heyecanının, inkılâp disiplininin havası ve çatısı içinde teşkilâtlanan bir genç neslin, milletin ruhuna vereceği gurur ve emniyet şevkini düşünüyorum. Türk yurdunun her bucağına serpilmiş, binlerce, yüz binlerce, milyonlarca Türk çocuğunun aynı teşkilât içinde aynı kıyafet, aynı hareket temposu, aynı telâkki altında vereceği şen, kendinden emin ve muhteşem birliğin manzarası ruhu sarsan bir şeydir.

İnkılâbı yapan ve kaybolmuş bir memleketten cihan tarihinin akla gelmez meşakkatları içinde, bir mucize yaratır gibi bir müstakil vatan yaratan inkılâp rehberlerinin, yarın kendi eserlerini, böyle zinde, teşkilâtlı ve kendinden emin bir nesle emniyet ederken duyacakları ruh huzurundan, daha mes'ut birşey tasavvur olunabilir mi?

Türkiye köy iktisadiyatında toprak rantı

ISMAIL HÜSREV

Türkiye köy iktisadiyatında toprak üzerinde müesses içtimai iktisat münasebetlerini tetkik ederken, toprak rantı meselesine temas etmemenin imkânı yoktur. Bugün Türk köyünde toprak rantı meselesi, gerek köydeki içtimai münasebetlerin devlet tarafından millî iktisat menfaatları lehine şu veya bu istikamette tesviyesi, gerekse, devletin, iktisadi hayatın insiyakî seyrine tahakküm etmesi bakımından çok şayanı dikkat bir mahiyet arzeder.

Makalelerimizi takip edenler, geçen nüshada köydeki borçlanma şekillerinden bahsederken, Türkiye köy iktisadiyatında mevcut bazı içtimai-iktisat münasebetlerinin karakteristik hatlarına nazarı dikkati celbetmiş olduğumuzu görmüşlerdir. Orada bilhassa bir “oluş,, safhasında bulunan ortakçılık tarzı üzerinde bir parça tevakkuf olunmuştu. Bu yazımızda mevzu icabı tekrar temas edeceğimiz ortakçılık usulü, köydeki rant meselesile sıkı bir surette alâkadardır. Bu itibarla, bu içtimai müessesenin bazı hususiyetlerini biraz daha etraflıca tasvir etmemiz lâzımdır.

Alelûmum toprak sahibi, toprağı olmıyan veya kâfi gelmiyen köylüye arazi, tohum ve bazan ziraî alât, çift hayvanı verir. Mahsulün idrâk mevsiminde tohum ve diğer masraflar çıktıktan sonra her iki taraf evvelden taayyün etmiş bir miktar üzerinden mahsule iştirâk eder. Toprak sahibi ile ortakçı arasında istihsal münasebetleri, sistem safiyetini muhafaza ettiği müddetçe, nakdi olmaktan ziyade aynidir. Mübadelenin münkeşif olduğu mıntakalarda müstahsiller arasındaki münasebetler, nakit vasıtasile teessüs ettiği halde ortakçılıkta bu münasebetlerin bağlanmasına mahsul tevassut eder. Birincilerde içtimai münasebetler nakidde, ikinciler de emtiada teşahhus etmiştir. Maamafih ekseri istihsal mıntakalarında mübadelenin ileri olmasına rağmen ortakçılığın “aynî,, şeklini mu-

hafaza ettiği görülür. Bunu şöyle izah mümkündür: Bu gibi mahallerde nakte müstenit münasebetler harice karşıdır. Müstahsil, tüccar mutavassıta mübadele münasebetini nakden ve mübadelenin icabettirdiği teamüller dairesinde temin eder. Halbuki, mıntaka dahilinde ortakçılık tarzında istihsal faaliyetinde bulunan müstahsiller arasındaki istihsal münasebetleri, henüz derebeylik veya toprak ağalığı istihsal şartlarile takyit edilmiş olduğundan mahsul vasıtasile birbirleriyle bağlanır.

İçtimai karşılaşmalar noktai nazarından bir iktisatçı için ehemmiyetle tetkike değer bir mevzu olan ortakçılığın Türk köyünde muhtelif şekillerine ve bu şekillerin kucaklarında sentez olarak sakladıkları ve bazı yerlerde doğurdukları yeni münasebete tesadüf edilir.

Şimdilik tesbit edebildiklerimiz şunlardır:

1 — Ortakçılık, istihsal olunan mahsule her iki tarafın iştirâk tarzına göre değişir:

Toprak sahibi, tohum ve diğer masraflar çıktıktan sonra

a — mahsulün yarısını

b — Üçte birini yahut üçte ikisini

c — Dörtte birini, alır.

Kendi Envanteri v.s. ile veya tuttuğu amelesile istihsale iştirak veya istihsali organize etmiş olan ortakçı müstahsilin hissesine de, mahsulün mütebaki kısmı düşer. Anadoluda en mütam ve sistem halinde mevcut olan ortakçılık yarıyariya ve aynen olan ortakçılık tarzıdır.

2 — Ortakçılık, istihsal olunan mahsulden aynen veya nakten istifade olunması şekline göre değişir. İdrak mevsi-minde toprak sahibi, ortakçının istihsal ettiği mahsulden hissesini aynen değil, hissenin tutarı miktarınca nakten alır. Bu tarz, birincinin daha münkeşif şeklidir. Mahsulün yerini nakte bırakmıştır. Sistem safiyeti bozulmuştur, fakat bu nakit bir icar bedeli değildir. Mahsulün nısfının, yahut üçte birinin yahut dörtte birinin muadili bir paradır. Bu şekli ile bir istihsale halinde olan bu tarz, modern icar ve isticar münasebetlerine tahavvülü icap ettiren temayülleri taşımaktadır.

3 — İkinci tarzın daha mütekâmil ve icar şekline daha yaklaşmış olanı “kesi,” usulüdür. Müstahsil işlemek için arazi tutarken, mahsulün keşfi üzerinden toprak sahibine maktuan bir miktar mahsul vermegi taahhüt eder. Meselâ toprak sahibi

fındıkta elli dönümlük bir bahçeyi, otuz kantar fındığa ksiye verir. “kesi,, nin miktarı pazarlıkla taayyün eder. Anadolunun muhtelif mıntakalarında tesadüf ettiğimiz bu üç tip ortakçılıkta ekseriya sermaye sahibi olan ortakçı müstahsilin, amele tutmak suretile istihsalde bulunduğu da görülür. Bu takdirde ortakçı ile amele arasında da bir iş alıp iş verme, toprak sahibi ile ortakçı arasında da, bir nevi lptidaî icar ve isticar münasebeti teessüs etmiş olur. Bu tarz bilhassa tütün işlerinde müteammimdir.

4—Ortakçılığın bu üç tipten karakter itibarile tamamen başka bir şekli daha vardır. Köylü yalnız sâyinigöstererek ortakçı olur. Toprak sahibinin verdiği tohumdan, zirai aletlerden çift hayvanlarından istifade eder. Mahsulün idrakinde emeğinin mukabilinde muayyen bir miktarda mahsul alır. Bu usulün, istihsali organize eden müteşebbisle istihsale bilâvasıta iştirak eden müstahsil arasındaki iş alıp iş verme münasebetinden farkı, bu anlaşmanın nakit değil, mahsul vasıtasile cereyan etmesindedir. Bu tarz, ortakçılığın tamamen başka bir istikamette inkişaf etmekte olanıdır. Henüz bu şekli muhafaza etmesinin sebebi, köydeki mübadele nizamının pek geri olmasıdır .

Ortakçılık şeklini tamamen kaybederek mukaveleye müstenit hakikî icar ve isticar münasebetleri şeklini almış müte-kabil anlaşmalara, mübadele rabıtalарının pek kesif olduğu ticaret mahsulâtı mıntakalarının şehir ve kasabalarile bunların civarında tesadüf olunur. Bu mahallerdeki toprak sahipleri, çiftliklerini veya topraklarını muayyen bir kira mukabilinde müteşebbis müstahsile verirler.

Ortakçılığın yukarda arzettiğimiz muhtelif şekilleri, toprak münasebetlerinin Türkiye köy iktisadiyatında pek mütenevvi bir çehre taşıdığını göstermeğe kâfidir. Bu münasebetler, derebeyliğin bir istihalesi addettiğimiz, “toprak ağalığı,, şeklinde henüz Anadolunun her yerinde mevcuttur. Fakat bazı yerlerde bunlar, muhtelif afakî şartların tesiri altında artık mucir ve müstecir münasebetleri şeklini almak, bazı yerlerde de, iş verip iş alma anlaşmalarına tahavvül etmek istikametine inkişaf yolu tutmuşlardır. Her birinin hakikî şekillerini ayrı birer sistem halinde alabilmesi, ancak mübadele rabıtalарının kemale gelmesile mümkündür.

Türkiyede toprak rantının karakterini anlayabilmemiz için verilmesini zarurî gördüğümüz bu izahattan sonra, rant meselesine gelebiliriz. Rant, alelûmum topraktan alınan bir kâr, insanla tabiat arasındaki teknik münasebetin bir muhassalası değildir. Bizde ekseriyetle toprak rantını bu manada kullanırlar. Halbuki, rant, toprak sahipleriyle toprak isticar edenler arasındaki istihsal münasebetinin bir ifadesidir. Yani, toprak isticar etmiş müteşebbis müstahsilin vazettiği sermayenin vasatı kârı çıktıktan sonra toprak sahibine düşen kısımdır [1]. Binaenaleyh fazla kıymetin bir parçası olan rantın tezahürü için köylünün "müteşebbis müstahsil,, haline gelmesi lâzımdır. Rantın bu şekline modern iktisat tarzının müterakkî olduğu garp memleketlerinde tesadüf ederiz.

Türkiye köy iktisadiyatına gelice: Bizde de rant sâi seyrinden mütevellit bir fazlanın toprak sahibine düşen kısımdır, bir mahsul bir hizmet, fazlasıdır. Fakat şu farkla ki Ortakçılığın yukarda arzettiğimiz ilk iki şekline nazaren bizde rant; mahsul rantı ve para rantı olmak üzere iki şekil alır:

1 — Ortakçının toprak sahibine mahsul olarak verdiği rant, biz buna "*aynî ortakçılık,, rantı* deriz.

2 — Toprak sahibine rant, verilecek mahsulün muadili kadar para halinde tediye edilir. Buna da "*naktî ortakçılık rantı,,* deriz.

Mübadele sisteminin müterakki olduğu şehir ve kasabalarla civarlarında tesadüf ettiğimiz mukaveleye müstenit icar ve isticar münasebetlerindeki rantın umumiyetle Avrupa memleketlerinde mevcut ranttan farkı pek azdır. Türkiyede Müstahsilin toprak sahibine tediye ettiği ranta ekseriyetle borcu mukabilinde verdiği mahsul da inzımam eder. Pek mücerret olmakla beraber şöyle bir misal alalım: Farzedelim ki, müstahsil yüz kilo tütün istihsal etmiştir. Bunun yarısı toprak sahibinindir. Müstahsilin toprak sahibine ayrıca borcu olduğu için, borcuna mukabil ayrıca yirmi beş kilo tütün verir. Geriye yirmi beş kilo kalır. Bu miktarın parasile hem kendisinin bir senelik iâşe hem de işçilerin ve diğer hususatin masraflarını

[1] Yalnız icarla rantı her zaman aynı kategori addetmek doğru değildir. Rantın nakdi ifadesi olan icara bazen toprağa evvelden sarfedilmiş sermayenin emebanı, toprağa karıştırılmış gübre, sabit malzeme ilh gibi masrafı da dahildir

karşılar. Yine farzedelim ki, ekseriyetle vaki olduğu gibi müstahsil tüccara da borçludur. Binaenaleyh yirmi beş kiloyu tüccara vermek mecburiyetindedir. Bu vaziyet müstahsili tekrar borçlandırır ve bu ilânihaye devam eder.

Bizde toprak sahipleri ekseyiyetle şehir ve kasabalarda oturan tüccar, esnaf, serbest meslek erbabı yahut şehir veya kasabada oturmayı tercih etmiş hal ve vakti yerinde köylülerdir. Büyük toprak sahibinin köyde oturduğu nadirdir. Onun şehirde muhtelif alâkaları vardır. Tüccar, esnaf, serbest meslek erbabı ise, ekseriya tediye edilemeyen borçlar mukabilinde köyde toprak sahibi olmuşlardır. Bu vaziyete göre köyde vücuda gelen rant ve diğer kıymetler şehir ve kasabalarda toplanmaktadır. Yani köyde teraküm etmesi icap eden millî sermaye bu tarık ile şehir ve kasabalarda teraküm ediyor. Bizde bu vaziyetin şu hususiyeti de vardır: Başka memleketlerde şehir ve kasabalarda teraküm eden bu millî sermayeler, sanayie, ticarete yahut diğer bir iş sahasına akdığı halde bizde pek kârlı olan mürabahacılık sahasında kullanılır. Köyde istihsal olunan fazla kıymetler şehir veya kasabaya gelir ve oralardan mürabaha kanalile tekrar köye döner. Bir çığ gibi bütyüerek devam eden bu devran bugün köy müstahsilinin tediye kabiliyetini ve vergi ödeme iktidarını gittikçe eriten iktisadî bir maraz halini almıştır.

Türk köyünde toprak rantını tetkik ederken vardığımız bu netice Türkiye köy iktisadiyatında derin ve derhal devletin müdahalesini icap ettiren bir ıztırabı tebarüz ettirmektedir. Türk köyünde ziraat müstahsil bakımından kârsızdır. Köyün yarattığı fazla kıymetler, millî iktisadiyatımızın en rasin temelini teşkil etmesi lâzım gelen köyün, gerek piyasaya gerekse devlete naktî tediye kabiliyetini öldüren menfi bir mürabaha sermayesi şeklini almaktadır. Binaenaleyh Türk köyünde toprak Rantı meselesini memleketin her mıntakasından aldığı hususî şekillere göre tetkik etmek lâzımdır. Ancak bu suretledir ki, millî iktisadiyatımızın en mühim unsurunu teşkil eden köyün toprak işlerini ve bunların tevhit ettiği menfi neticeleri emin ve şe'niyete uygun bir siyasetle nizama sokabiliriz.

Hâile unsuru.

Yakup Kadri

Büyük sanatkâr, bir hulya ve mürakaba adamı değil, bir kahramandır. O, hayatın en sarp ve en yalçın realiteleriyle durmadan çarpışır.

Herkül, Nemee aslanını; Siegfrid, Fafner ejderhasını bir defa hakladı. Lâkin, sanatkârın boğduğu aslanlarla boğazladığı ejderhalar sayısızdır.

Bir frenk şairi, eserinin adını (Cenk ganimetleri) koymuştu. Her iyi sanatkâr, her iyi eserine bu ismi verebilir. Hakikaten, Julius II lâhdinin parçaları birer cenk ganimetidir, hakikaten, Makbeth, Faust birer cenk ganimetidir. (Cürüm ve Ceza), (Harp ve sulh) birer cenk ganimetidir. Bunlardan bazılarının coşkun bir düayı, bazısının bir kâbus sayıklamalarını veya bir ruh çöküşünün çatırdılarını andırmasına bakmayınız. Gerçi, (Cürüm ve ceza) bir feragat ve inkıyat iniltisine, gerçi, (Harp ve sulh) bir hezimet uğultusuna benzer. Lâkin, büyük sanat ölçüsünde bunların hepsi birer zafer narasıdır.

Napoleon Bonaparte, Göthe için " İşte, bir Adam „ demiş. İena kahramanının, Weimar saraylısı hakkındaki bu sözünü kuru bir hükümdar iltifatı gibi telâkkı etmemelidir. Göthe'nin tarifi bu sözdendir.

İena yolu, Bonaparte'ı Moskova'ya, Lâyipzige, Waterlo'ya götürecektir. Fakat, büyük şair, Saksonya dokasının düşman askerlerine teslim edip kaçtığı kaleden bir kartal gibi irişilmez yüksekliklere uçacaktır.

Niçin ?

Zira, bu iki kahramandan biri ihtiraslarının eliade bir oyuncaktı. Öbürünün altında, ihtiraslar, sanki, birer serkeş attı. Büyük sanatkâr, yabani ve yırtıcı hayvan terbiyecileri gibi

bunları istediği yere sevkeder, istediği hızla yürütür, istediği noktada durdurup şaha kaldırmasını veya geriye çekip manialar atlatmasını bilir.

Ve bütün bunlar, nekadar ceht mukabilinde! Nekadar kan ve ter pahasına!

Yalçın kaya üstünde zincire vurulmuş ve ciğerlerini kartallar didikliyen Promethe, bu heyetinde, bir zavallı mahlûktur. Lâkin, onu, zincirlerini şakırdatarak ve ciğerlerini sürükleyerek ayağa kalkmış tasavvur edin; işte, o zaman büyük sanat-kârın ne olduğunu görmüş olacaksınız. İçeri hayatından bize böyle bir hâile ifşa etmeyen sanatkâr ya bir meddah, ya bir pandomimacı veya bir canbazdır. Burada, biz, artık sanat hududundan çıkıp marifet sahasına girmiş oluyoruz.

Mevlâna, Yunus Emre ve Fuzuli'den başka Türk şairlerinin yeri, işte, bu sahadadır. Bize verdikleri heyecanlar, bunun için sathîdir. Bizim üstümüzdeki tesirleri, bunun için, çok sürmeden dağılır; bunun için derimizin altındaki tabakaya nüfuz edemez.

Bütün bu şair ve nasirleri okuduğumuz vakit, kendilerinde, daima esaslı bir şeyin noksanını sezeriz. Tıpkı bir yemekte tuzun eksikliği gibi... Ve itiraf edelim ki, bunlarda eksik olan şey de tuzdur. Hâilenin, hâile unsurunun keskin tuzudur.

Keskin tuzu diyoruz. Çünkü, yirmi yaşındaki sevdalının göz-yaşlariyle âteşin maşukanın tenindeki nem de tuzludur. Lâkin buradaki tuz, bize, nihayet, Alfred de Musset'nin Gecelerindeki lezzetle, Nedim'in şarkılarındaki çeşniyi verebilir. Bir çerez sofrasının faydasız tatları... Hiç, ruh ve dimağ bu cins gıdalarla beslenebilir mi?

Hayır. Ona bir İlâhlar ziyafeti lâzımdır ki, orada, her yemek, parçalanmış bir büyük avın henüz titremekte olan etidir ve halk denilen yüz bin başlı diğer ülûhiyeti, biz, ancak böyle bir doya çağırabiliriz.

Diyonizos'un bakirelerini coşkun seller gibi dağdan dağa, beldeden beldeye koşturan ve Celâleddin Rumî'nin genç telmizlerini, başları göve değinceye kadar raksettiren kudret, işte, bu ilâh sofralarından alınmış olan ruh gıdasıdır. Hâlis şiirin anası, koca Trajedia, eski zamanların bu mistik ve şeyda rakıslarından doğdu. Ve binbir türlü şekiller alarak, bugüne kadar, insanların ruhu üstünde hüküm sürdü. Eğer, ruhlarımıza, bu nefhadan, bu acı ve yakıcı nefhadan bir şey katılmamış olsaydı, kahramanlık nedir bilmiyecektik. Yaratıcı, bulucu ve kurucu dehanın ne olduğunu bilmiyecektik.

● İnsanlar, dar, düz ve nafil bir hayat içinde nebatlar gibi yaşayıp ölecektiler.

Onun içindir ki, medeniyetin başlangıcı, çok defa, güzel sanatların mebdeyle karıştırılır ve bütün dinlerin neşir vasıtası güzel sanatlardır, denilir. İlahlar, ebediyete onun sayesinde eriyor. İnsanın, hatalar üzerine tam bir zaferi demek olan iman onun sayesinde tekevvün ediyor.

● Bu da gösterir ki, sanat, her şeyden evvel ve her şeyden fazla, bir cehit, bir cidal ve bir inkılâp unsurudur. Bir ruh ihtilali, ruhta bir kanlı mübareze, haykırışmalar, düşüp kalkmalar, cançekişmeleri...

Korkmayın. Sanat eseri doğuyor. O, düzgün, duru ve berrak bünyesi içinde bu cehennemî âlemin bütün uğultularını hapsedilmiş bir ses yığını gibi taşıyarak, size, yeni bir nizamını, düsturlarını getirmektedir.

Afyon meselesi.

Mümtaz Ziya

Afyon, Cemiyeti akvamın kontrolü altında bir beynelmilel ticaret mevzuu olmuştur. Cihanın en yüksek kaliteli mühim bir afyon müstahsili olan Türkiye için bu itibarla afyon meselesinin hususî bir mana ve ehemmiyeti vardır.

Son günlerde bu ehemmiyeti lâıykıyla takdir eden hükûmetin almak teşebbüsünde bulunduğu isabetli tedbirler afyon alım ve satımının milli iktisadiyatımız aleyhine olmak üzere dağınık bir şekilde devamında menfaattar olanları tam bir telâşa düşürmüştür. Afyon meselesini de bütün millî meseleler gibi lâubalilikle telâkki eden ve dava üzerinde ciddî hiç bir fikri olmayan bazı gazetelerin memleket için zararlı bir şekilde uyandırdıkları dedikodular hükûmetin isabetli kararları üzerinde bazı vatandaşlara şüphe verecek bir mahiyet almıştır.

Milletin ileri menfaatları mevzuubahs olduğu zaman perakende menfaat mücadelelerinin daima ihdas edegeldikleri bulanık havaya rağmen en isabetli tedbirleri tereddütsüz ittihaz eden hükûmetimizin bu meselede de inandığı yolda tereddütsüz yürüyeceği tabiidir.

Harpten evvel memleketimize temin ettiği para bir aralık 12.000.000 liraya kadar çıkan 929- da 8.681.000 lira getiren afyon ihracatı 930- da 3.396 000 lira ve 931 senesinde ise ancak 2.817.000 lira temin edebilmiştir. Bu gelir tenezzülü, afyon ihracatımızın miktar itibarile azalmasından değil, hususi sebeplerin doğurduğu keskin fiat sukutlarının neticesidir. İhraç ettiğimiz beher kilo afyonun 929 senesinde 23 lira 86 kuruş olan vasatı kıymeti 930- da 12 lira 48 kuruşa ve 931 de 8 lira 2 kuruşa düşmüştür.

Hiç bir emtiada görülmeyen bu keskin fiat sukutunun sebeplerini tesbit edebilmek için afyonculuğun umumî vaziyetine bir göz gezdirmek lâzımdır:

Afyon, ya alkoloit mürekkebatı istihsal eden fabrikalar tarafından ve yahut keyif ve iptilâ hasebiyle tütün gibi içilmek ve yenilmek için kullanılır. Afyonun böyle biribirinden

ayrı maksatlarla kullanılması, dünya üzerinde birbirinden ayrı hareketleri olan iki pazar meydana getirmiştir.

Birincisi: Morfin, eroin ve mürekkebatı istihsal eden Avrupa ve Amerika pazarları

İkincisi: Keyf için afyon kullanmanın taammüm ettiği Aksay Şark pazarlarıdır

AVRUPA VE AMERİKA PAZARLARI :

Bu pazarlarda ham afyonun yegâne alıcısı adetleri mahdud ispençiyarî fabrikalarıdır. Alkoloit mürekkebatı imalinde morfin miktarı esas olduğundan Türk ve Yugoslav afyonları daima diğerlerine tercih edilir. Avrupa pazarlarında birbirine rakip bu iki memleket mahsulü karşısına son zamanlarda üçüncü bir rakip çıkmıştır: Rusya.

Kendi ihtiyacını evvelce Türkiyeden temin eden Rusya; son senelerde istihsalâtını tezyit ve ıslah ederek, morfin miktarını % 8- den % 12- ye ve afyon istihsalâtını da ihtiyacından fazla bir dereceye çıkarmakla Avrupa pazarlarında afyonlarımıza ciddi bir rakip olmuştur.

Avrupa ve Amerika pazarlarının senelik afyon ihtiyaçları 600.000 kilo kadar tahmin edilmekteydi. Fakat son senelerde Akvam cemiyetinin mukarreratı mucibince imalât üzerine vazedilen tahdidat, bazı fabrikaların kapanmasına sebebiyet vermiştir. Morfin, heroin ve mürekkebatının hattâ lejitim ihtiyaçlarda bile sarfının geniş bir kontrol altına alınması ve bu kontrolün ihdâs ettiği müşkülât afyonlara olan talepleri ehemmiyetli bir nispette azaltmıştır.

929- da 6.000 sandık ham afyon istihlâk etmiş olan Almanya, İsviçre ve Fransadaki alkoloit fabrikalarının istihlâkleri 930- da 3.000 sandığa ve 931- de 2.500- sandığa tenezzül etmiştir.[1] 930 senesinde yalnız başına 1,200 sandık afyon istihlâk etmiş bir alkoloit fabrikası 931 senesinde ancak 50 sandık mal mubayaa etmiştir.

Bu şekilde daralan taleplere mukabil bu pazarlara mal veren memleketlerin afyon istihsalleri ise muntazaman tezayüt ediyor.

AVRUPA PAZARLARINA MAL VEREN MEMLEKETLERDE AFYON İSTİHSALÂTI :

*Bu memleketlerin başında dünya alkoloit fabrikaları ihtiyacının üçte ikisini temin edene Türkiye gelir.

TÜRKİYENİN AFYON İSTİHSALÂTI :

Burada şunu bilhassa işaret etmek isteriz ki, memleketimizde

[1] Bir sandık 77 kilodur.

usulü dairesinde tertip olunmuş zirai istatistiklerin bulunmaması ve neşredilen rakkamlar arasındaki tefavüt herhangi bir mesele üzerinde doğru bir fikir serdini imkânsız kılıyor. Diğer tetkiklerimizde de karşılaştığımız bu karışıklığa bir misal olmak üzere hakiki afyon istihsalâtımızı tesbit edebilmek için müracaat ettiğimiz resmi neşriyatın birbirini tekzip eden rakkamlarını verelim:

Türkiyede afyon istihsalâtı

	<u>1926</u>	<u>1927</u>	<u>1928</u>	<u>1929</u>
İktisat Vekaletinin resmi neşriyatına nazaran[1]	105.000	114.000	210.000	
İzmir Ticaret Odası raporlarına nazaran	315.000	231.000	330.000	190.000
Afyon Tacirleri birliğinin neşriyatına nazaran	380.000	262.500	360.000	225.000

Bu tabloya şunu da ilâve edelim:

İstatistik yıllığında neşredilen tahriri zirai rakkamları arasında 927- de umum Türkiyenin afyon istihsalâtı 112.257 kilo olarak gösterilmiştir. Halbuki aynı yılğın diğer bir sayfasında yalnız İzmir mıntakasının 927- deki afyon istihsalâtı 180.000 olarak gösterilmektedir. Diğer taraftan ise gümrük istatistiklerinde 926- dan 929- a kadar afyon ihracatımız şöyle tesbit olunuyor:

<u>1926</u>	<u>1927</u>	<u>1928</u>	<u>1929</u>
364.170	267.717	313.721	367.847

Biribirini tekzip eden bu rakkamlar arasında ihraç ettiği müsbet miktarla en uygun gördüğümüz afyon tacirleri Danışma yurdunun neşriyatını esas itibarile kabul etmek mecburiyetinde kaldık:

Avrupa ve Amerika pazarlarına afyon veren Türkiye ve Yugoslavyanın son on senelik rekoltesi

<u>Seneler</u>	<u>Türkiye</u>	<u>Yugoslavya [2]</u>	<u>Yekûn</u>
1920		62.000	
1921		33.000	
1922		25.000	
1923		42.000	
1924		21.000	
1925		148.000	
1926	330.000	100.000	430.000
1927	262.500	55.000	317.500
1928	360.000	205.000	565.000
1929	225.000	38.000	263.000
1930	450.000	150.000	600.000

[1] Büyük Millet Meclisine takdim edilen İktisadi rapordan

[2] 29-8-930 tarihli La Bulgarie gazetesinden

Görülüyor ki, Yugoslavya 925 - den itibaren afyon istihsalâtını evvelki senelere nazaran yüzde yüz arttırmıştır. Bilhassa Avrupa pazarlarına mal veren bu iki memleketin 930 senesi istihsalâtı bir rekor teşkil etmektedir.

Son seneler rekoltesinin yüksek olmasına rağmen Avrupa ve Amerika pazarlarına afyon ihracatı evvelki senelere nazaran artmamıştır. Bilhassa dahilde büyük bir himaye gören Yugoslav afyonlarının ihracatı rekolteye nazaran pek cüz'idir.

Türkiye ve Yugoslavyanın afyon ihracatı (Kilo)			
Seneler	Türkiye	Yugoslavya	Yekûn
920		66.300	
921		69.600	
922		36.500	
923	358.019	52.500	410.519
924	202.663	10.300	212.963
925	266.041	112.800	378.841
926	364.174	87.500	451.674
927	267.617	82.300	350.017
928	313.721	146.500	460.221
929	367.847	69.700	437.547
930	272.280	36.000	308.280
931	351.012	22.000	373.012

Avrupa ve Amerika pazarlarına ihraç edilen Türkiye ve Yugoslavya afyonları yekûnuna son zamanlarda bu pazarlarda büyük bir rol oynayan Rus afyonlarını da ilâve etmek lâzımdır **HARIÇ PAZARLARDA TÜRK AFYONLARININ, RAKİPLERİ ARASINDA MEVKİİ.**

İstihsalâtı 925 - den itibaren ehemmiyetli bir nisbette ziyadeleşen Yugoslav afyonları Avrupa pazarlarında yegâne rakibimiz idi. Fakat Yugoslavya afyonları, maliyet fiyatının yüksekliği nazarı itibare alınırsa hariç pazarlarda afyonlarımız için ciddi bir rakip sayılmaz. Fiyatların yüksek olduğu zamanlarda Avrupa piyasalarında İran afyonları da görülmüştür. Fakat İran afyonlarının kalite itibarile düşüklüğü ve İranda afyon ihracatının gayet ağır vergiye tabi oluşu bunların Türk afyonlarına rekabet etmesine mani olmaktadır. Afyonlarımız için Avrupa pazarlarında asıl tehlike Rus afyonlarındadır. Bütün ihracat emtialarında olduğu gibi Rusyada maliyet fiyatının hususî şartlara tabi oluşu, fiyatlar ne kadar düşkün olursa olsun, hariç pazarlarda Rus afyonlarının sürümünü temin etmektedir. Geçen ay Hamburg piyasasında % 12 dereceli Türk afyonlarının kilosına 18-20 İsviçre francı

talep edilirken, Ruslar % 12 dereceli afyonlarını 16,5 İsviçre frangı üzerinden satmakta idiler. Halihazırda Rusyanın afyon istihsalâtı senevî 150-200 bin kilo tahmin edilmektedir. Bu miktar cihan alkoloit fabrikaları ihtiyacını temin etmekten uzaktır. Fakat Rusyada şayet, afyon ziraatinin inkişafı birbirini takip eden beşer senelik programlara ithal edilmiş ise Avrupa ve Amerika pazarlarında yeni ve çok ciddi bir rekabetle karşılaşacağımızı şimdiden düşünmek mecburiyetindeyiz.

Cihan alkoloit fabrikalar ihtiyacının üçte ikisini veren Türkiye, Avrupa ve amerikanın afyon pazarlarında hâlâ merkezi sikleti teşkil etmektedir. Bu pazarlarda görülen diğer memleketler afyonlarının afyonlarımıza rekabeti değil, bilhassa afyon ihracatçılarımızın hariç pazarlarda birbirlerine rekabeti, fiatların tezayüdüne mani olmaktadır.

Avrupa ve Amerikada 20-24 fabrikayı teşkil eden bütün alıcılar, aralarında tesis ettikleri bir kartelle afyon satıcılarına karşı tek bir cephe almışlardır.

Halbuki Türk afyonlarının satışı hâlâ ve hâlâ tam bir dağınıklık ve teşkilâtsizlik içindedir.

Binaenaleyh bu vaziyet karşısında ittihazı icap eden hareket tarzları kendiliğinden tebarüz eder:

1 — Tek cephe almış alıcılara karşı Türk afyonunu tek elden arz etmek suretiyle ihracattaki perakendeciliğe nihayet vermek.

2 — Avrupa pazarlarına mal veren memleketlerle anlaşmak suretiyle piyasalara arz edilecek afyon miktarını kontrol altında bulundurmak.

3 — Şimdiye kadar bağlandığımız pazar haricinde ve bunlara ilâveten yeni pazarlar taharri etmek.

Ve bu suretle Türk müstahsilinin emeğini kıymetlendirmek ve millî ticaret muvazenemizde mühim bir unsur olan afyon maddesinin ehemmiyetini kaybetmesine meydan vermemek lâzımdır.

Ancak bu tarikledir ki, 929- da memleketimize 8.681.000 lira temin eden afyon ihracatımızı hattâ yine bu seviyeye çıkarmakla kalmayarak bu mata yüzünden memlekete giren kıymet yekûnunu 15-20 milyon liraya iblâğ etmek imkân dahilindedir.

Türk afyonculuğunun şimdiye kadar bildiği piyasalar,

alkoloit mürekkebatı istihsal eden Avrupa ve Amerika pazarlarıdır. Ve bu pazarların ihtiyacı - yukarda işaret olunduğu gibi- senevi ancak „2500,, sandık kadardır. Halbuki bu piyasalara mal arzeden Türkiye, Rusya ve Yugoslavyanın senevi rekolteler mecmuu vasatısı „6.500,, sandık tutar. Buna şunu da ilâve etmek lâzımdır ki, hali hazırda bu müstahsil memleketlerin elinde ayrıca bütün Avrupa ve Amerika pazarlarının iki senelik ihtiyacını karşılayacak kadar stok mal vardır. Binaenaleyh bu pazarlar artık tıkanmıştır. Bize yeni pazarlar ve yeni mahreçler lâzımdır. Bu mahreçler ise ancak, *içmek* için afyon kullanan ve bir zaman esasen müşterilerimiz olan (Şark pazarları) dır . Avrupa ve Amerikanın senevi “ 3.500 „ sandık ihtiyacına ve buralara yapılan senevi “6.500,, sandık arza ve eldeki iki senelik stoka mukabil, şark pazarlarının senevi istihlâki “ 20.000 „ sandıktır. Buraya yapılan arzlar ise aşağıda izah edileceği gibi günden güne düşmektedir. Bu itibarla şark pazarları Türk afyonculuğu için yeni ve zaruri fütuhât sahalarıdır.

Tütün gibi içilmek için ham afyon mübayaa eden Uzak Şark pazarları.

Bu pazarların ham afyon istihlâkleri senevi 20.000 sandık demiştik. Bu miktar 1.540.000 kiloya; yani memleketimiz istihsalinin dört misline teadül eder.

Yemek ve yahut tütün gibi içmek suretiyle ham afyon istihlâk eden Şark memleketlerinin başlıcaları şunlardır :

Birmanya, Felemenk Hindistanı, Siyam, Hindi Çini, Hong - Kong, Makao, Formos, Mançuri ilâh... ilâh...

Birer müstemleke olan bu memleketlerin hepsinde afyon ticareti Cemiyeti Akvam kararları mucibince yerli hükûmetlerin inhisarındadır .

Bu memleketlerde ancak bu inhisar idareleri afyon ithal eder ve dahilde perakende satış yapabilirler.

Bu rejiler hep afyon ihtiyaçlarını harpten evvel Hindistan, Türkiye ve İrandan temin ederlerdi. Fakat:

1 — Kaçakçılığa mani olmak maksadiyle ithalâtın bir nizam altına girmesi

2 — Müstehlikelere her zaman aynı cinsden mal verebilmek maksatlariyle

Afyon ihracatını devlet inhisarı altına almış, Hindistanın afyonlarını daima tercih etmişlerdir. Bir taraftan bu müstehlik

memleketlerdeki valiler, diğer taraftan Hindistan umumî valisi arasında aktedilen mukavelelerle biribirlerine bağlanmışlardır. Bu akitler perakende bir şekilde zaman zaman ortaya çıkan rakipleri bertaraf ederek Hint afyonlarına emin ve gelirli satışlar temin etmiştir. Diğer taraftan, bu suretle de afyon ithalâtını bir nizam altına alan müsteklik memleketler, afyon-keşlere daima aynı cinsten mal vermek imkânını bulmuşlardır. Fakat; cemiyeti akvam mukarreratı mucibince Hindistan bir plan dahilinde istihsalini tahdit etmektedir. 924- te 1.430.000 kilo istihsal eden Hindistanın 929- da afyon rekoltesi 800 bin kiloya tenezzül etmiştir. 935- ten sonra Hindistan artık afyon ihraç etmeyecektir.

Hindistanın afyon ihracatını seneden seneye azaltması müstehlik memleket rejilerini daha 929- da çok müşkül bir vaziyete sokmuştu. Bütün müstehlik rejiler meslâ:

“Hong-Kong rejisi halihazırda (929 da) Hindistanın kendisine,,
“sattığı afyonlarla dahili talepleri karşılayamamaktadır. Sene,,
“den seneye azalan Hindistan satışlarının yerini Türkiye ve,,
“Acemistan ithalâtta bulunmak suretiyle itmam için şimdiye,,
“kadar hiçbir tedbir alınmamıştır. [1] ,,

Görülüyor ki, Aksayı Şark yeni afyon satıcıları bekliyor. Afyon ihracatını bir elden idare eden Acemistan, yaptığı teşkilâtla Aksayı Şarkta yavaş yavaş Hindistanın yerine kaim olmaktadır. Senevi 100-150 bin kilo afyon ithal eden Felemenk Hindistanının, hariçten ithal ettiği ham afyonlar hakkında cemiyeti akvam raporlarında deniliyor ki:

“1916 senesinden evvel afyon rejisi Türkiyeden mal alırdı,,
“fakat 916 ile 926 seneleri arasında mübayaatını, aktettiği,,
“bir mukavele ile münhasıran Hindistandan yapmıştır. 927-de,,
“birinci defa İrandan 133.182 kilo ve 928 de yeniden Tür,,
“kiyeden 10.000 kiloluk bir parti mal ithal etmiştir. (Cilt 2 sayfa 192) ,, denilmektedir.

Bu günkü afyon istihsalâtımızın yalnız başına yarısını istihlâk edebilecek Felemenk Hindistanı, demek evvelce Türk afyonu istihlâk eden bir pazardı. Mukavele ile bağlandığı Hindistan ihracatının azalmasıyle satıcılar arıyor. Fakat Türkiyede afyon ihracatı tek elden idare edilmediği için Türkiye afyonlarına bağlanmıyor. Felemenk Hindistanı 928- de

[1] Aksayı Şark memleketlerinde afyon hakkında resmen tetkikatta bulunan Cemiyeti akvam komisyonun raporlarından Cilt: 2- Sayfa: 246

Türkiyeden yaptığı mübayaatı memleketimizdeki Hollanda konsoloshaneleri vasıtasıyla yapmıştır.

Hindistan ve İran ihracatlarını inhisar altında bulundurdukları için Aksay Şark pazarlarına mal verebilmektedir. Ve satışlarını daima yüksek fiyatlarla yapmaya muvaffak oluyorlar. Meselâ: İran hükûmeti beher kilo afyondan 22 şilin (22,5 T. lirası) ve Hint hükûmeti 80 rupiye ihracat resmi aldıkları halde mallarına müşteri bulurken biz afyonlarımızı, kilosunu 7 liradan bile elden çıkaramıyoruz.

Hulâsa; memleketimiz istihsalâtının dört misli afyon istihlâk eden Aksay Şark memleketleri, kendi ihtiyaçları olan afyonu tedarik edemedikleri, telâş içinde oldukları ve mütemadiyen yeni satıcılar aradıkları bir zamanda Türk afyonları pazzarsızdır. Bütün tetkikler gösteriyor ki bu memleketler, Türk afyonlarını belki beher kilosuna 22,5 lira ihracat resmi vererek kendilerine satılan Acem afyonlarına tercih edeceklerdir.

Hattâ bu hususta Türkiye'ye yapılmış bir teklif te mevcuttur. İngiltere ve Hollandadaki Türkiye Ticaret mümessili Kurtoğlu Faik Beyin ziraat kongresine verdiği rapordan şu malûmatı aynen alıyoruz:

"928 senesinde Lahide Somatra, Cava afyon rejisiyle alâkadar zevat ile, temasa gellnerek ve Amisterdamişe Bankın 4 milyon florenlik azamı 1/102, faizli mall müzaheretinin de temini suretiyle bir millî afyon kontuvarı tesisi, hakkında İktisat Vekâletine bendeniz tarafından tam bir proje takdim edilmişti. Hattâ Amisterdamişe Bank bu iş için sureti mahsusada Türkiye'ye bir zat da, gönderdi. Bu paralar afyon çiftçilerine bir kredi olarak dağıtılacak ve muayyen müddet zarfında İzmirde modern bir afyon müstekatı fabrikası yapılabilecekti. Bu projenin istihlâf ettiği hedef daha o zamandan beliren afyon vaziyeti karşısında Hollanda rejisini, Hollanda sermayesini işe koşturmuş, olmak suretile alâkadar etmek ve en başta bu rejî olmak üzere diğer, rejîlerin de temelli müşteriler sırasına sokmaktı. Bu proje halen İktisat Vekâletindedir ve tekrar arz ederim ki, hem bugünün iktisadî tekniğine ve, hem de cemiyeti akvamın siyaset ve telkinatına tamamen uygundur. Ve, bugün için de Türkiye için bu projeyi tehakkuk ettirmekten daha muvafık, bir yol olmadığı kanaatindeyim. Afyon vaziyetini tehdit eden ve gittikçe, inkişaf eden vaziyet karşısında geç kalmamalıyız."

30 - 40 liraya kadar afyon satabildiğimiz 928 ve 929 senelerinde bu teklifler belki nazarı dikkatî celp etmedi.

Hulâsa Türk Afyonculuğunu tanzim işini artık bir millî iktisat davası ve bir devlet meselesi olarak ele alınmak zamanı gelmiştir. Memlekete temin ettiği gelir iki sene içinde 8,5 milyon lirada 2,5 milyon liraya düşmüştür. İki sene evvel beher okkasına 40 lira ödenen Türk afyonu bugün ancak 8 liraya satılıyor.

Kreuger.

Hitler.

Göthe.

Dr. Vedat Nedim

İntihar eden cihan kibrit kralı Kreuger, göçen cihan iktisadiyatının tipik bir timsalidir.

Temeli, kibrit kullanan bütün memleketlere dayalı bir finans abidesi kuran mimar, muazzam eserinin kibrit çöpünden olduğunu ve yıkılmak üzere bulunduğunu hissedince, canına kıydı. Bu hailevi akibette bütün bir sistemin talii haykırıyor.

Oswald Spengler'in son neşrettiği "İnsan ve teknik,, adlı eserden naklettiğim şu satırlar bu taliin mahiyet ve istikametini bilhassa bizce çok dikkate şayan bir vuzuhla gösteriyor:

"Geçen asrın son yarımında garbî Avrûpanın ve şimalî Amerikanın iktisadî, siyasî, askerî, malî kısaca her sahadaki hakimiyeti sanayi monopoluna dayanır. Büyük sanayi ancak bu şimal memleketlerindeki kömür madenlerinden doğdu. Dünyanın diğer kısımları sadece bir mahreçti. Ve müstemleke siyaseti daima yeni istihsal sahaları değil, sürüm ve ham madde mıntakaları aramak istikametinde inkişaf etti. Başka memleketlerde kömür vardır. Fakat onu yalnız "beyaz,, mühendis çıkarabilirdi. Bizim hakimiyetimiz yalnız "madde,, nin değil, maddeyi kullanmak için icap eden "metot,, ların da yegâne sahibi bulunmaktan ileri geliyordu. İşte renkli işçiye nisbetle beyaz işçinin lükse varan yaşayış tarzındaki farkın sırrı. İşte Marxismın kendi akameti hesabına gizlediği hakikat. Fakat bu, bu gün intikamını alıyor. Beyaz işçinin kendi varlığı için artık bir tehlike halini alan yevmiye yüksekliği münhasıran sanayi monopolünün bir neticesiydi. Fakat bu gün Asyad'a cenubî Amerikad'a, cenubî Afrika'da yeni, yeni sanayi mıntakaları doğmuş ve doğmaktadır. Bunlardaki yevmiye seviyesinin alçaklığı öldürücü bir rekabet teşkil ediyor.

İşte bu, istismar edilen dünyanın, efendilerinden aldığı intikamdır!

Renkilerin aynı meharetle ve çok daha mütevaziane çalışan sayısız elleri beyazların iktisadi temelini sarsıyor. Beyaz işçinin alışıktığı "lüks,, artık kendisi için bir felâket oldu. Beyazın işi lüzumsuz bir meta haline giriyor.

Istihsalin sıklet merkezi yerini hiç durmadan değiştiriyor. Beyaz memlekeilerdeki işsizliğin en son sebebi işte budur. Ve bu bir buhran değil, bir "katastrof'un başlangıcıdır.,,

Oswald Spengler "renkli,, den Ruslar da dahil olmak üzere bütün müstemleke ve yarı müstemleke milletlerini kastediyor. O halde biz de, Spengler'in hesabınca, renklilerdeniz!

Katastrof diyarlarında dolaşmak bir renklinin içinde ne garip duygular coşturuyor:

Bütün gördüklerim, bütün konuştuklarım, bütün okuduklarım hep "Kadro,, da ortaya atılan tezleri teyit eder mahiyette:

Yeni dünyanın hakikatı bizde.

Beyazlar, hâlâ bilmece hallile meşguller. Bizim için bir müte-arife kadar basit olan, onların bir çoğunca hâ'â bir muamma. Beyazlar memleketi modern bir babil kulesi:

Herkes konuşuyor, herkes münakaşa ediyor, herkesin bir iddiası, bir izah tarzı, bir felsefesi, bir sistemi var. Fakat hiçbirisi diğerini anlamıyor, herbiri diğerle mücadele halinde.

Bütün beyazlar diyarı ufuksuz ve karanlık bir ummanda bir buz kayasına çarpmış bir transatlantik gibi: Yolcular afallamış, herkes kendi canına düşmüş. Kaptan nerede? kaptan yok. Herkes kendi kendinin kaptanı.

Hiçbir zaman hotbinlik bu derece azgınlaşmadı. Hiçbir zaman "irade,, bu derece instinktin esiri olmadı. Milletlerin arasında, milletlerin içinde, ailelerin ve hattâ fertlerin içinde "harp,, var. İnihilâl ve tecezzi hareketi umumîdir.

Oswald Spengler'in hakkı var:

Katastrof başlamıştır.

İntihar eden *Kreuger* inhilâl eden iktisat sisteminin *Hitler* de intihar eden liberal - demokrasi rejiminin timsalidir.

Bugünkü Almanyanın Versailles muahedesinden ziyade Fransız demokrasisinin kurbanı olduğuna şüphem kalmadı. Bir millet, demokrasi hesabına ancak bu kadar istismar edilebilir. Otuz fırka - belki de daha fazladır - her Almanın kafasında cirit oynatıyor!

Otuz fırkanın otuzu da ayrı, ayrı Alman milletini hak yoluna davet ediyor .

Her Almanın kafası, şamatalı bir kadın hamamının kubbesi gibi, manasız bir uğultu içinde!

Bir Almanya, bir Alman milleti yok. Otuz fırka var. Otuz fırkaya bölünmüş bir millet, otuz fırkaya ayrılmış bir memleket var.

Hitler, demokrasinin aleyhinde. Fakat kendi mevcudiyetini bizzat demokrasiye borçlu. Demokrasinin o herşeyi hazmeden geniş içkembesi olmasaydı, Hitler olmazdı!

Oturduğum evin hizmetçisine sordum

- *Kime reyinizi verdiniz?*
- *Hitler'e*
- *Niçin?*
- *Yándaki oturan efendi on beş fenik vadetti de onıtan!*

Oturduğum evin hıristiyan sahibine sordum:

- *Kime reyinizi verdiniz?*
- *Hindenburg'a*
- *Niçin?*
- *Çünkü oğlum ses mua'llimidir ve birçok yahudi talebesi vardır. Hattâ havrada cumartesi günleri yapılan ayinde ilâhi okur. Eğer Hitler kazanırsa yahudileri memleketten koğacak. o vakit oğlum işsiz kalacak*

Bir boya ustasına sordum:

- *Kime reyinizi verdiniz?*
- *Hitler'e*
- *Niçin?*
- *Geçen sefer Hindenburg'a vermiştim. Bakalım bu sefer de Hitler'i deneyelim!*

Bir garson kıza sordum:

- *Kime reyinizi verdiniz ?*
- *Hitler'e*
- *Niçin ?*
- *Daha genç te onıtan!*

İşte dostlarım, Alman milletinin siyasi talii, böyle en çürük pamuk ipliğinden daha çürük binbir tesadüfe, binbir endişeye bağlı...

Liberal iktisat devrinin siyaset sahasındaki ifadeleri olan fırka, intihabat mücadeleleri, parlamento gibi bütün müesseselerin de Avrupa'da tereddisine şahit oluyoruz.

Çünkü liberal nizama dayanan bir cihan iktisadiyatı, yani sanayici memleketlerin ham maddeci milletleri kayıtsız ve şartsız istismar imkânları devam ettiği ve millî hudutlar içindeki siyasi mücadelelerin mevzuunu da gerek millî sâyden, gerekse müstemleke milletlerinin metropoller hesabına temin ettikleri fazla kıymetlerden mütevellit gelirlerin sınıflar arasında tevezzuu teşkil ettiği müddetçe siyasi fırkaların bir "hikmeti vucud,, u vardı. Ve o vakit siyasi fırkalar, millet içinde bariz menfaat tezatlarile birbirlerinden ayrılan zümrelerin ve sınıfların mücadele organlarıydı. Bugün beynelmilel pazar şartlarının değişmesile sanayi memleketlerinde istihsalin ve millî gelirin mahiyeti de değişmiştir.

Eğer bugün Almanya'da altı milyon işsiz varsa, bunun mesuliyetini sanayi erbabının sınıfı hotbinliğinde ve işçi sınıfını istismar etmek, ezmek arzusunda aramak gülünç olur.

Komünistler de, Hitler de iş başına gelseler, onların da pazzarsızlık ve işsizlik meseleleri karşısında aynı suretle âciz kalacakları muhakkaktır. Çünkü artık meselenin mihverini, gelirin şu veya bu nispet dahilinde sınıflar arasında tevezzuu veya istihsal vasıtaları üzerinde şu veya bu sınıfın hâkimiyeti değil, beynelmilel pazar şartlarının tahavvülü ve doğrudan doğruya cihan iktisadiyatının bünyesindeki inkılâp teşkil ediyor. Artık sınıfî ve hattâ millî bir mesele değil, tam manasile bir cihan meselesi vardır.

İşte bunun içindir ki, sınıf mücadelesi ananesile yetişen fırkalar bu muazzam hâdise karşısında tamamilen bocalıyorlar. Bilhassa Almanya'da sınıf mücadelesinin en ziyade artması icap eden şu devirde - altı milyon işsiz - komünist fırkasının ihmali caiz bir kemiyet haline düşmesi ve günden güne ehemmiyet ve nüfuzunu kaybetmesi bu iddianın en canlı bir müeyyidesidir.

İşte Almanya'daki son intihabat mücadelesinin şeenî ihtiyaç-

lardan alınma şiarlarla değil de, en bayağı demagoji vasıtalarıyla sevk ve idare edilmesindeki hikmet te buradadır.

Göthe'nin yüz senelik cesedi "Cemiyeti akvam,, ı kışkandırıcak bir mehareet ve cazibe ile milletleri kendi etrafında birleştirdi. "Bugün,, ün boğucu havası içinde bunalanlar, yüz sene evvel ölen büyük adamın ruhu önüne - sanki taze havaya açılan bir pençereye gibi - üşüştüler.

Göthe, ısırap çeken ve çaresizlikler içinde bocalanan insanlığın sükûn ve intizama olan hasretinin bir timsali oldu.

Göthe'nin ölüm tarihinin 100- üncü dönüm senesi, eğer bundan altı yedi sene evveline, yani konjunktur dalgasının yukarıya doğru çıktığı ve prosperite devrinin bütün gözleri kamaştırdığı zamanlara tesadüf etseydi, eminim ki, insanlık onu bu sene olduğu gibi aramıyacaktı.

İnsan, maddeden ümidi kestiği zaman mistikleşiyor:

Göthe'nin ruhuna hasret çekenlerde, muhakkak ki, açık denizlerde kara yele tutulmuş bir kayığın içinde dua edenlerin hali vardır

Göthe'nin yüzüncü ölüm senesi münasebetile yapılan beynelmilel muazzam tezahürler bu ölmez faninin şaşaa ve haşmetine hiçbir şey ilâve etmedi. Fakat zamanımızın maddi ve ruhî depresyonundaki karanlığı bütün şaşaa ve haşmetile aydınlattı.

Benerji kendini niçin öldürdü?

Şevket Söreyya

1920 sonlarında bir gündü.

Batumun, engin deniz ufuklarına bakan bir evinde İstanbullu bir gençle tanıştım. Bu genç ateşli bir şairdi ve bize son şiirini okudu:

Suları soğuk pınar

Suları soğuk pınar

Ateş dudaklarını göğsüne koydu da yar,

Sen neden ısınmadın? Sen neden ısınmadın ?...

1920 sonlarında tanıdığım bu ateşli şair, şimdi gönlünde ne bir pınar serinliği, ne bir "yâr,, taşıyan bugünkü Nâzım Hikmete istihale etti.

O günkü genç şairi bugünkü Nâzım Hikmetten ayıran mesafe, 1920- yi 1932- den ayıran zaman fasılasına sığmayacak kadar uzun görünüyor.

1921 yazında bir akşamdı. Moskovada gürültülü bir meydana geçiyorduk. Meydanın ortasında iki kamyon durdu. Birinin üzerine bir sinema perdesi çektiler. Ötekinde makine işleme başladı ve perdede filmin ismi görüldü:

A ç l a r.

Meydandaki insan kalabalığı gittikçe arttı, kenetlendi. Tramvaylar, arabalar geçemediler, kenarlarda kaldılar.

Filmi seyretmeye başladık:

Açlıktan yanan bir hava içinde, Kuban, Don, Volga ovalarındaki şehirler birer birer boşalıyordu. Toprakları kuraklıktan çatlamış ve çatlakları, anasının eteğine yapışan mecalsiz çocukları habersizce yutacak kadar mezarlaşmış uçsuz bucaksız stepler ortasında, eğri büğrü kafiler, sonu gelmez ufuklara doğru yürüyor, koşuyordu.

Gök yüzünün hâin aydınlığı içinden baykuş kahkahaları geliyor, beyaz kefenine sarılmış açlık ve ölüm iskeletinin tırpanı hiç durmadan işliyordu. Güneş, baykuş kahkahası ve ölüm

turpanı altında kaybolmuş gibi sürüklenen perişan kabileler ilerledikçe azaldı ve azaldıkça hazin'eştiler. Öyle ki, Kuban, Don, Volga ovalarının, açıktan şehirlerini bırakan insan dağalarında arta kalanlar, göç etmek için koştukları nehir iskelelerine eriştikleri zaman, artık kendilerini, sürü sürü akar sulara atacak kadar kudurmuş, çıldırmıştılar.

O gecenin sabahında Nâzım Hikmet "Açların göz bebekleri,,ni yazdı:

*Açlar, dizilmiş açlar.
Ne erkek, ne kadın. ne oğlan, ne kız.
Sıska, cılız,
Eğri büğrü kollariyle.
Eğri büğrü ağaçlar
Bunlar,
Yürüyen parçaları,
O kurak
Toprakların...*

*Açlar dizilmiş açlar.
Değil bir kaç,
Değil beş on,
Otuz milyon.
Aç,
Bizim...*

"Açların Göz bebekleri,, onun - kendi tabirince - ilk fütürist şiiridir. [1] Bugünkü Nâzım Hikmeti eski "genç şair,, den ayıran dönüm, işte, bu kasvetli filimle başlar.

1922 mayısının onuncu gecesi bir etüdyan grubu, ilk fütürist şiirini yazalı o gün tam bir sene olan genç şairin şiirlerini dinlemek için küçük bir ictimâ tertip ettiler.

Hazır olanlardan biri, "Gabriyel Danunçiyoyu,, dan bahsetti. Danunçiyoyu o zaman beynelmilel bir sanatkâr olduğu kadar, 1922-deki İtalya hadiselerinin en idealist bir aksiyon adamı, en ileri kahramanlarından biri idi.

O gece Gabriyel Danunçiyoyu, Nâzım Hikmete bir nümune gibi gösterdiler:

[1] Bu Janra Konstrüktivizm denildiğini bilâhara anladık.

— İdealist bir aksiyon adamı ve san'at itibarile beynelmilel. 1922 mayısı ile 1932 arasında tam on yıllık bir mesafe vardır. 1922- de on dokuz yaşında olan Nazım Hikmet, şimdi yirmi dokuz yaşındadır.

Hintli bir genç doktor tanırdık. Adı: Benerji.

Benerji ağır bir münevver ve eyi bir adamdı. Fakat onun da, Moskovaya, ya okumak, ya görmek için gelen her hintli gibi, sakın, lâkin kapalı, aradığını bulmamış, tatmin edilmemiş insanların, acıklı hali vardı. Zaten, asırlardanberi kendi içinde yaşayan, gerek tabiatın, gerek cemiyetin zulmüne, kendi içinin silâhlarile mukavemeti daima bir din gibi yaşatan Hintli ruhu, maddenin, makinanın, hareketin, hulasa, iptidai sükûnetinden ayrılmış Avrupa tabiatının havasında daima rahatsız olur.

Benerjinin mazisinden çok az bir şey bilirdik. Acaba şimdi nerededir? Öldü mü? Yaşar mı? onu da bilmiyorum ki, Hintli doktor başka memleketlerde doyuramadığı idealist ruhuna yeni gıdalar bulmak, yeni bir şeye inanmak için geldiği bu yeni memlekette, geldiğinden daha perişan, geldiğinden daha müttekâsız bir gün çıkıp gitmiştir:

Bizim onu tanıdığımız müddetçe, içinde yaşadığı binaların taştan kalbi içinde Benerji, etrafındaki hayu-huydan, etrafında esen kolaycacık inanıp, kolaycacık bağlanma havasından, kendi engin ruhuna bir damla bile sindirmeden, daima muhitinden ayrı ve daima muhitine yabancı yaşadı.

Nazım Hikmetin son eserinin ismi şudur:

— Benerji kendini niçin öldürdü?

Eser bir manzum hikâyedir. Vak'a Hindistanda cereyan eder. Eserde Benerji bir müfrit amele ihtilâlcisi tipinde tasvir olunmuştur. Kalkütedeki amele mahallelerinden birinde yaşar ve eğer bu mahalleler halkını ayaklandırırsa, bütün Hindistanın kurtulacağına kanidir.

Fakat bir aralık Benerji bütün arkadaşları tarafından terkolunur. Çünkü kendisinde bir takım zaaf lar sezini lmiştir. Bundan sonra hikâyeye bir de küçük tez konur: Bir ihtilâlc i ne vakit intihar edebilir?

Fakat biz, Benerjiye gelmeden bir az Hindistanı bilmezsek eser üstünde varacağımız hükümler havada kalır.

Hindistanı bilmeyen var mı?

Hesapsız servet hazineleri, her milletin dilinde bin bir efsane mevzuu olan Hindistan, dünyanın en aç memleketidir.

Yalnız 1875-1900 seneleri arasında geçen yirmi beş sene zarfında, Hindistanda kıtlıktan ölenlerin sayısı 56.000.000 dur! Halbuki yalnız, kıtlığın en şiddetli olduğu senelerden biri olan 1899 senesinde, Hindistanın açlık mıntakalarında geçirilen trenlerle, ecnebi memleketlere ihrac olunan buğdayın bedeli 60.334.000 İngiliz lirası tutar!

Hindistanda bir İngiliz, ve üç bin kadar da İngiliz himayesinde yerli hükümet vardır. Bu suretle siyaseten Hindistan, Hintlilerin (3.001) parçalı vatanını teşkil eder.

Hindistanda insanlar sayısız dinlere ayrılmıştır. Meselâ (232.000.000) Hindu, (80.000.000) müslüman, (10.000.000) Animist (100.000) ateşperest vardır!

(232.000.000) Hint mecusisi, dinen ve iktisaden dört büyük Kast'a ve her Kast, kendi içinde yüzlerce, binlerce tâli kastlara ayrılmıştır.

Meselâ çiftçiler ayrı, esnaf ayrı birer kast teşkil ederler. Fakat esnafın da her şubesi birer tâli kasttır. Bengalda küp yapanlar ile desti yapanlar ayrı birer kasttırlar. Küpçülerle desticiler, bir sofrada yemek yiyebilir, fakat birbirleriyle kız alıp veremezler. Fakat bir köylü ile bir komسیونcu, bir arada yemek yiyemez. Bir Mecusi ile bir Müslümana gelince, dinen bunların teması bile memnudur.

Bu tâli kastların sayısı Hindistanda (50.000) - e varır. Hint milleti, dinen ve içtimaen, 50.000 parçaya bölünmüş bir bedbaht millet taklididir:

Bu parçalı vatan ve parçalı millet üstünde, bütün, vazifeleri halkı, bu parçalı bağçanın lüzum ve makuliyetine inandırmaktan ibaret olan geniş bir BREHMEN ve MOLLA tufeyliliği ve hepsinin üstünde de (234.000.000) köy müstahsılını kendi sefahetleri için çalıştıran bir avuçluk bir zemindarlar, racalar ve mihracalar tabakası vardır! [1]

[1] Hindistana alt malûmat, Hakimiyeti Milliyenin 27-1. 30-1. 14-2. 1932 tarihli nüshalarında neşrolunmuştur.

Bir müstemlike olan Hindistan, bütün müstemlikeler gibi sanayiden mahrum, hattâ memnundur. Yani sanayi, mahdud şehirlerde müşkülâtla inkişaf eder. Limanlarda, İstanbulun eski hammal loncaları nizamında yaşayan bir kısım nakliyat amelesi vardır. Ve kül halinde aldığı zaman amele nüfusu, nüfusu umumiyenin (% 0.5)- ini teşkil eder.

Her şairin fantazi yapmak hakkıdır. Fakat fantaziye, hiç bir zaman, realitenin bütün kaydü-şartlarını ifade eden objektif bir "hüküm eseri,, denilemez. Nazımın eserindeki Hindistan, bildiğimiz Hindistana benzemez ve Nazımın Benerjisi, bizim tanıdığımız Benerji değildir.

Haydi biz Benerjiyi bir senbol gibi alalım ve kendi tanıdığımız Benerjiyi de bir tarafa bırakalım:

Kalkütenin nakliyat ameleleri mahallesinde yaşayıp, bu mahaller halkını ayaklandırırsa, Hindistanın kurtulacağını sanan Benerji, ayakları toprak üstünde olmayan bir köksüz tiptir.

Hindistan, hiç şüphe yok ki, bir Milli Kurtuluş hareketi içindedir. Fakat bu hareket içinde Nazımın Benerjisi, ancak bir yabancıdır, cemiyete bağlı olmayan ve cemiyetten ekarte edilmiş bir müteassıp, ihtilâl mürşididir.

Müteassıp bir ihtilâl mürşidine idealist belki denebilir, fakat hiç bir zaman bir halk adamı ve bir organizatör denilemez. Cemiyetin kaydü-şartlarıyla mukayyet olmayan bir avuç müteassıbın, cemiyetin nizamını bir hamlede değiştirebileceğine inanan tip, her yerde ve her devirde görülmüştür. Hattâ bu dilin edebiyatında bunlara "Blankist,, derler.

İşte Nazımın eserindeki Benerji böyle bir Blankisttir. O, filvaki Kalkütede bir Hintli inkilâpçı tipinde tasvir olunmuştur. Fakat bu tasvir olunan tipin, ne cemiyetin realitesi, ne de Hindin kurtuluş davalariyle hiçbir alâkası yoktur.

Hintlilerin (3.001) parçalı vatanını ve (50001) parçalı Hint milletini, hem istilâcının, hem Brehmenin, hem Zemindarın esaretinden kurtaracak hareket, ancak bir Milli Kurtuluş hareketidir ki, bu hareket, gerek mahiyeti, gerek manasının şümülû itibarile, Nazımın eserinde tasvir olunan ve hakikî Hindistana hiç benzemeyen mücerret bir memlekette cereyan

eden köksüz bir Blankizm hareketinden çok daha başka bir şeydir. [1]

●
Nazım Hikmet bütün yazılarını, bir içtimai tezaadın ifadesi sayar. Fakat bana kalırsa bu ifade Nazımda, bizzat bu içtimai tezaadı, cemiyet harici kılacak kadar mücerretleşmiş ve sübjektifleşmiştir. Ve bu ifade galatı da şundan gelir ki, bizzat Nazımın kendisi, dünyanın bütün memleketlerinin davasını bir, ve dünyanın bütün insanlarını birbirine benzer görecektik kadar, realitenin ve cemiyetin haricinde kalmıştır. Vestfalyadaki madencinin hayat şartlarını ve Ren havzasında cereyan eden sınıf mücadelesini tahlil kabiliyetinin bütün kuvvetleriyle muhitinden, kaydüşartlarından, hulâsa objektif mahiyetinden tecrit ederek, yani metafizikleştirerek, hayalimizde Ganj vadisine nakletmemiz kabildir. Ganj Paryasının hayat şartlarını, ıztırabını ve kurtuluş davalarını, keza maddiyetlerinden soyarak, Hem Ren ve Hem de Ganj havzaları için, binnazariye bize doğru görünen ve hattâ bizi tatmineden mücerret kriteriyumlarla ölçmemiz ve hükümlere vasıl olmamız kabildir. Fakat realitenin haricinde çıkarılan ve realiteye uymayan, hulâsa hâdisatın seyrile her adımda tekzip edilmesi mukadder bulunan böyle bir hükmün, yalnız sahibini aldatmaktan başka ne manası olabilir?

1922- de bize, memleketler arasındaki hudutlar daha silik görünürdü. Çindeki (Mandarin) le, London Siti deki (Finans Kapitalisti) ni ve Şanghaydaki (Kuli) ile, aldığı işsizlik primi bile kendisine Belçikada orta halli bir şato hayatı temineden, İngilteredeki amele aristokratını bir sayardık.

Halbuki bir müstemleke memleketin oğlu olan ve yarattığı fazla kıymetlerle, hem kendi (Komprador) [2] larını, hem de kendi vatanını müstemlekeleştiren Britanya sanayiinin bütün fazla kıymetlerini besleyen bir Kuli ile, hattâ işsizlik zamanlarında bile, müstemlekelerden çekilen fazla kıymetler hesabına yaşayan bir İngiliz işçisi arasında bir (ıztırab iştirâki) olmasa gerektir.

[1] Bir Millî kurtuluş hareketinin mahiyet ve manası Kadro serisinin ilk numarası olarak basılmakta olan (İnkılâp ve kadro) da izah edilmiştir.

[2] Komprador: Ecnebi istilâcıların dahildeki iktisadî istilâsına tavassut edenler. Eski İstanbul'daki Levantenler ve ekalliyetler gibi.

Nazımın eserinde tasvir ettiği Benerji, gerek hayat, gerek mücadele şartları itibarile bir (Kuli) dir ki, bu eserde ona, bir Ren nehri işçisinin mukadderatı, ariyet olarak verilmiştir. Halbuki, aşikârdır ki, Kuli sessiz sedasız çalışırsa, Ren nehri sahilinde sükûn vardır. Sınıf cidali yerine sınıf ahengi hüküm sürer. Müstemlekeden çekilen fazla kıymetler, Ren nehri veya Tayms sahillerinin, biribirine karşı cephe almış bütün muhasım sınıfları arasında kardaşça paylaşılır! Fakat eğer kuli, kendi bileklerine vurulan müstemlike şartlarına itaatkâr olarak sessiz sadasız çalışmazsa, meselâ Mavi nehir, Mekong veya Ganj kıyılarında - Nazımın tasvir ettiği gibi bir mahalle nümayişi değil de - bir milli kurtuluş hareketi meydan alırsa, o zaman, müstemlikelerin fazla kıymetlerini kardeş payı yapan medenî insanlar arasında derhal bir sınıf kavgası başlar. Acaba eski terbiyeli ve disiplinli Almanyada, harp sonunda meydan alan sokak ve barikat mücadeleleri, şimdi alman burjuvazisinin daha zalim, ve Alman amelesinin daha şuurlanmış olmasından mı geliyor, yoksa bu keskinliğin sebebi, Almanyanın müstemlike ve yarı müstemlikelerden çektiği fazla kıymetlerin arkası gelmiş ve Almanyada taksim olunacak fazla kıymetlerin azalmış olması mıdır?

Trotzki hatıratında, İstanbuldaki hayatından bahsederken, bu "en intizar edilmeyen,, günleri, ancak "maziye yaşamakla,, geçirmekte olduğunu söyler. Filhakika İstanbuldaki, Trotzki içinde yaşadığı atmosferi adeta duymadan ve muhitinin maddiyetine adeta dokunmadan, mazisinin odalarını dolaşan bir sairî-filmenâm gibidir.

Trotzkide hiçte garip olmayan, bu istigraka benzer tecerrüdü ben, Nazım Hikmetin yazılarında da sezerim. Nazım Hikmet için, İstanbulun taşı, toprağı üstünde ve bir realite içinde yaşar denilmez. Bütün eserlerini o, eski yaşadığı âlemin ve mazide aldıklarının ve münhasıran bunların istigrakı içinde doker.

Muhitinden mücerret bir istigrak adamı ile, Somnanbul arasındaki fark ise o kadar fazla olmasa gerektir.

Ancak burada bir noktayı da işaret edeyim:

Eski bir Rus münevverî olan Lunaçarskinin bir yazısını hatırlarım: "İnsan sınıf cidaline, ya bizzat sınıf mücadelesi yapıp-

rak, ya ilim tarikile gelir., der. Bence Nazım bu cidalde, hem mücadelenin, hem de ilmin haricindedir. O sadece “sezdiği,, bir mefhuma bağlanan ve inanıp bağlanma kabiliyetini bizzat kendine ahlâk yapan bir heyecan idealistidir.

●
İdealist bir aksiyon adamı ve beynelmilel san'atkar demek, muhitinden mücerret bir istigrak adamı, ruyada gezer gibi kafasındaki odalarda gezen bir somnanbul mu demektir?

Üstünde yaşadığı bu topraktan ve içinde yaşadığı hayat şartlarından Nazım Hikmetin alacağı bir şey yok mudur?

Onun elinde bu kadar güzelleşen, bu kadar erkekleşen Türkçe, bugünkü genç nesle “benimdir!,, diyebileceği bir ses veremez mi?

Niçin veremesin?

Asırlardanberi dünya küresinin en terkolunmuş parçası olan Anadolu toprağı üstünde, insaniyetin en engin ruhlu ve en sevmeye değer parçası olan Türk milleti için müstakıl, şen, ileri teknikli ve türlü inhilâl amillerinden beriy, nizamlı bir vatan kurmanın ruha vereceğı sonsuz heyecan, bir idealisti tatmin etmezmi?

Asırlardanberi mahkûm kılındığı iktisat esaretinin bütün malûliyetlerini ve ufuk darlığını taşıyan bugünkü cemiyet şartlarına rağmen, ve bugün âsî olan, bugün evlâtlarını yarı aç ve yarı çıplak dolandıran bu kör tabiata karşı, tekniğin ve milli enerjinin bütün silâhlarıyla açılacak mücadelenin heyecanı bir şaire ilham veremez mi?

Dinledik taşlı tarlaların sesini,

Gördük ki vermiyor

Toprak altın başaklı nefesini

Kara

Sapanlara !

.. .
Bağların, tarlaların özlediğı,

Arzulu bir kadın gibi şehvetle gözlediğı,

Her tırnağında 1.000 manda kuvveti demirleşen,

ve su çalkalar gibi toprağı eşen ,

ruhu buhar

makinalar !

İşte şu,
Ekşimiş uyku kokan çömlek gibi şehrin,
Kara sevdası değil öyle romantik,

Onun
Rubunun

İki kıvrak kelimelik hasreti var:

b u h a r

e l e k t r i k !

Bunları yazan şair kendi ilham membaını bulmalıdır. 1922 ile 1932 arasını ayıran tam on yıldır. Bu on yılın içinde fertlerin, sınıfların, milletlerin kendi yerini buluşu vardır. Şimdi Gabriyel Danonçiyo şatosunda bir tariki dünyadır. Ve 1922 - de açlığı filmlere çekilen Don, Kuban, Volga ovalarında, lokalize olmuş bir mücadele var. Ren, Volgaya benzeye bilir mi? Benzeyebilir. Fakat Sakaryanın yeri, Milli Kurtuluş hareketleri cephesindedir.

Benerjileri, Si-Ya-U ları, Dalbanezoları, bir sirkte gezdirilen garip mahlûklar gibi, yetiştirdiği güzidelerden kendini doyuracak bir şey bekleyen bu bakılmaya muhtaç neslin karşısında dolaştırmak niçin?

Benerji kimdir? Kimdir o bütün bağlandıkları tarafından terk olunmuş adam ki, bize yalnızlığının, bize müttekâsızlığının ızdırabını bir mukaddes meczupluk şeklinde göstermek istiyor? Halbuki üstüne aldığı abânın deliklerinden sırtan, sadece ızdırabıdır. Bu sürüklenen ızdırabı bir sürü "mik'ap kafalı,, seyirciler sarmıştır ki, onlara bu önlerindeki, bir takım garip marifetler yapan bir temaşa nesnesi gibi görünüyor! Anlamıyorlar, fakat endişeleri hoşca vakit geçirmektir.

Benerjide Nazım Hikmet kendisini konuşturdu ve Benerji, Nazımın kendisidir!

KRONİKLER.

Zeytindağı.

Falih Rıfıkı'nın son eseri, (Zeytindağı) Cümhuriyet devri edebiyatının en büyük hadiselerinden birini teşkil etti. Bu eser, henüz kitap haline girmeden evvel, geniş bir kari yığını içinde, zaten, birçok rağbeti kazanmıştı.

Bazı genç muharrirler, sanat eserlerine karşı halk tarafından gösterilen alâkanın hiçbir şey ifade edemeyeceğini söylerler. Gerçi, halk arasında kötü yazıların da alâka ve heyecan uyardığı olmuştur. Son zamanlarda, gündelik matbuat sütunlarında dolup taşan bir nevi romanımsı ve tarihimsi hatıra edebiyatı tirajı düşük nice gazetelerin canını kurtardı. Bunlar, her türlü sentezden, fikir, his ve zevk unsurlarından mahrum bir takım manasız yazılar olmakla beraber adeta kapılırcasına okundular.

Biz, bu çeşit neşriyata karşı halkın tehalükünü müphem bir mazi hasretine atfediyoruz. Halin sıkıntıları içinde bunalmış bu halk, velût bir muhayyileden mahrum bulunduğu için, güzel ve tatlı bir istikbale vücut veremiyerek bütün derdini maziye tekrar yaşamakla avutuyor.

Ne yaparsanız yapınız, ister lehinde ister aleyhinde bulununuz, fakat, mazi tayfını diriltiniz. Gülünç olsa da, kaba ve bayağı olsa da, o, bizim bütün çocukluğumuz, gençliğimiz, rahatlık, sükûn ve neş'e devrimizdir.

Aptülhamit'ten mi bahsediyorsunuz? Gerçi, o, padişahların en korkuncu, en karanlığı, belki de, en fenası idi.

Fakat, ne yapalım ki, Aptülhamit denince, tabii bir fikir zincirlemesiyle, kimimiz yirmi yaşındaki aşklarını, kimimiz babasından kalma geniş ve ferah evdeki kolay maişet tarzını, kimimiz otuz üç yıllık derin ve uzun sulhu, kimimiz ruhumuzun ve dimağımızın sülûmanlığını hatırlıyor.

Onun içindir ki, (Kıvırcık Paşa) masalının galiz ve müstehcen fıkraları herkesin hoşuna gidiyor. Onun içindir ki, muharrir, taze bir anket mevzuu bulmak kaygısına düşüncü bundan yirmi yirmi beş sene evveline dönmek ihtiyacını hissediyor. Bunun içindir ki, eski (Menfa yolları) ve (Zindan kapıları) yeniden açılıyor.

Bir vakitler, gene aynı mazi hasretinin sevgiyle muharrir, ressam, şair ve müverrih, bize, Lâle Devri'nin Saadâbad eğlencelerinden bahseder dururdu. Diyebilirim ki, halkın, hele İstanbul halkının mühim bir kısmı, umumi harpte yegâne ucuz gıda olarak bununla beslendi.

●
Falih Rıfıkı'nın bize hatırlattığı devir, Türk milletinin geçirdiği ve geçirebileceği felâket devirlerinin en facialısı, en dehşetlisi ve ruha en çok bezginlik verenidir. Eğer, muharririn keskin ve yüksek zekâsı bu devir üstüne berrak bir aydınlık gibi aksetmemiş olsaydı, biz ona doğru başımızı çevirip, tekrar bakmak arzu ve cesaretini kendimizde bulamıyacaktık. Fakat (Zeytindağı) nda, bizi, harbi umumî

Suriye'sinin levhaları, Cemal Paşa'nın şehresi veya Dördüncü Ordunun vaziyeti değil, bütün bunlar üstüne vuran ışığın müheyyiç parıltısı alâkadar ediyor. Bu ışık, Türk münevveri dediğimiz garip ve münzevi mahlûkun ruhundaki sinsi yangından çıkıyor. Fakat, haddi zatinde duman ve isle karışarak bulanık bir madde haline girmiş olan bu ateş unsuru, ince ve mütekâmil bir zekânın süzgecinden geçerek o kadar duru ve şeffaf bir aydınlık haline girmiştir ki, bunun her aksettği yerde âdeta bir şafak, söker gibi oluyor. Ve şafak nerede sökerse söksün ruha yeni bir fer ve taravet verir.

Her memleketin muharrirleri kendilerine göre Cihan Harbi'nin fecaatlerinden bahsetmişlerdir. O cehennem kapısı kapanalı on iki yılı geçiyor. Fakat, Cihan Harbi mevzuu, hâlâ üstünde dumanı tüten en taze ve en sıcak mevzulardan biridir. Buna dair en güzel kitap, daha geçen yıl Almanya'da çıktı. Buna dair en güzel ikinci kitabın doğuş şerefi de bizim memlekete düştü. Onun içindir ki, bu eser bizce enternasyonal bir kıymeti haiz olmak lazımgelir.

Bilmem, Cihan Harbinin umumî mikyasında, Türk ordusu Filistin ve Suriye cephelerinin veya Mısır seferinin siyasi ve askeri ehemmiyeti ne idi. Ona dair yazılmış askeri ve siyasi muhtıra ve kitaplarda bunun, içyüzü müthiş bir haile unsuruyla dolu ve dışyüzü kabaca gülünç, zavlı bir cihan-girlik tecrübesinden başka bir şey olmadığını öğreniyoruz.

(Zeytindağı)'nın tezi, belki, münhasıran bu değildir. Esasen müellif, kitabın başında hiçbir tezi olmadığını söylüyor ve maksadının bugünün

gençlerine (... saltanatın, Suriye'de, Filistin ve Hicaz'daki son senelerinin manzarasını göstermek) ten ibaret olduğunu haber veriyor.

● (Zeytindağı) bir bakıma göre, bize, Beni-israil'in Mısırdan "Huruc," u gibi geldi. Falih Rıfkı'nın birer âyet şeklindeki cümleleri kısa, veciz, dolgun ve tamam fıkraları, içten gelen bir ahenkle dolu çıplak ve alâyişsiz üslubu da, bizdeki bu hissi yani Tivrattan bir (hicret) veya (ukubet) kıssası okuyorum hissini tekit eder.

Evet, Cemal Paşa'nın Mısır seteri bir (hurucu) andırıyor. Fakat, tersine bir huruç. Ve bu defa, Beni- israilin yerini almış olanlar, Tiyh sahrasında, kendi fesat ve isyanları yüzünden değil, başlarında yürütenlerin günah ve hatası yüzünden nikbet ve perişanlığa uğruyor.

Binbir türlü dersler yüklü olan bu küçük kitapta en ziyade gençlik için üzerinde durulması icap eden nokta budur. Falih Rıfkı'nın 1914- de "üç, beş, yedi," yaşlarında olduğunu tahmin ettiği bugünkü Türk gençliği, şefler ve rehberler tarafından muttasıl aldatılıp yarı yolda bırakılmanın zehrini asla tatmamıştır. Gene, Falih Rıfkı'nın dediği gibi bugünkü kırkını boylamış nesle mensup olanların hemen hepsi, ömürlerini hep bu zehrin meraretleriyle ve bu nevi iyman ve hayal bozgunluklarıyla geçirmiştir. Bu bakımdan, bize göre, Cihan harbinin en büyük ve en tüyler ürpertici iki hailesi, Sarıkamış'la Mısır seferi olmuştur.

Bu iki badireye karışmış olan Türk gençleri için, yürekte en unulmaz yarayı bırakan şey, alclâde bir harp mağlûbiyetinin hıncı değildir. Enver

Paşa'yı, Türk ordusunun en seçme cüzgülerinden birini parçalanmış bir dev naaşı gibi düşmanın ve düşman tabiatın eline terk edip Sultan Hanımın aguşuna koşarken görenler ve Süveyş kanalı dönüşü ferdasında Cemal Paşa'nın, bir Asyalı hükümdar haşmetile Avrupa seyahatine çıktığını işirenler, yalnız Osmanlı imparatorluğunun atisinden değil, yalnız harbin neticesinden değil, vatandan, milletten bütün iyilik, doğruluk ve fazilet prensiplerinden ümitlerini kesmişlerdi.

(Zeytindağı)'nın bazı yerlerindeki sinizim, işte, bu ümitsizlikten, bu ahlaki füturdan geliyor.

Eğer, bu eserde lirik unsur, kritik unsura galip gelmiş bulunsaydı, Musset ile Falih Rıfkı arasındaki bütün tezatlarla rağmen, (Bir asır çocuğunun itirafları) nı hatırlamak kabil olacaktı. Biz, o neslin evlâtlarıyız ki, romantik şairin dediği gibi "çok eskimiş bir dünyaya çok erken gelmiş,, bulunuyorduk.

Bugünkü cemiyet müesseselerinin bile kuruluşunu kâfi derecede plânlı ve nizamlı bulmayacak kadar modern telâkkilerin önünde yürüyen Falih Rıfkı'nın, baştan başa feci bir kahostan ibaret Osmanlı imparatorluğunun içinde ve bu kahosun en tipik ferdiyetlerinden birinin emrinde nasıl vazife aldığını ve nasıl çalıştığını

taayn etmek, bize, dolaşık bir facianın tahlilli kadar müşkül ve acıklı geliyor. Bu itibar ile, Falih Rıfkı, eserinin adına (Zeytindağı) değil (Golgota tepesi) demeli idi.

Gene bunun içindir ki, insan, Falih Rıfkı'nın kitabını okuyup bitirdikten sonra eserin edebi kısmının bütün tadına rağmen - adeta bir kabustan uyanmış gibi oluyor. Çöl, Mekke yolu, namazda su satan arap, hacılar, Buharalı çocuk, Ortodoks patrikinin tacı, Havran şeyhlerinin kokusu, bir süprüntü arabasından sarkan kol, Şefikül Müeyyed'in sakalı, Göz yaşları duvarı, Kamame kilisesinin kapısı, anahtarlı hoca, urban elinde parçalanmış Türk zabiti, bir ziyafet gecesinin sonunda siyah örtülü kadının tayfi ve kıldan maskeli adam... Ve daha bilmem ne, ve daha bilmem ne...

Bütün bu haşin ve korkunç tezatlarla dolu, bu karma karışık Alemden şimdi nekadar uzağız! Hamdolsun uyandık. Bu bir fena rüya idi.

Hayır. Bu, bir rüya değil, bir hakikatti. Bu, bizim bütün ömrümüzdür. Biz, gençliğimizi bu cehennemden içine gömdük.

Eğer, arasıra, içimizden biri, bunun küllerini deşmek lüzumunu hissediyorsa, bu, gözlerini yekpare Türk vatani içinde açmış olan Türk gencinin yüreğinde herhangi bir mazi hasretini ebediyyen söndürmek içindir.

Y. K.

İktisadi kronik :

Asyada nüfus hareketleri

Asyayı, mütemadiyen oğul veren bir arı kovanına benzetmek mümkündür. Kadim medeniyetlerin beşiği, asırlarca kendi dışına insan oğulları verdi.

Bu arı kovanının faaliyeti, bazen büyük medeniyetlerin hayatına mal oldu. Bazan yeni ve muhteşem medeniyetler kuran nesiller verdi. Arı kovanı bugün

de çalışıyor ve şark, garp, şimal, cenup verdiği yeni oğullarını daimi akını halindedir.

Sıkışık insanlar kıtası Asyada yüzler hanesini aşan milyonlarca insana hudutlar dar geliyor. Orada milletlerin fazla yer kapmak için bazen sessiz sedasız, bazen ölüm makineleri altında cereyan eden bir gırtlaklaşma hareketi vardır. Bazen semavi bir afet bir hamlede milyonlarca insanı silip götürür. Bunların boş kalan yeri yine bir hamlede yeni insanlarla dolar. Hulâsa Asya, insan kalabalıkları akıllara hayret veren bir kıtadır.

Garp tekniğinin, garp kültürünün Asyaya girmesi, nüfus hareketleri üzerinde çok müessir olmuştur. Meselâ Japonya kapılarını Avrupa ticaretine açmadan evvel, Japon nüfusu, yüz elli sene evvel 26 ile 27 milyon arasında sıkışmış kalmıştı. 1871- de ise yani Avrupa ile serbest münasebetin teessüsü tarihinden üç sene sonra yapılan bir tahrirde nüfus miktarının birdenbire 32 milyon 9 yüz bine fırladığı görüldü. Bugün Japonya'da bu miktarın iki misli insan vardır. Tevellüdatta henüz tenakus yoktur. Bilâkis bir tezayüt vardır. 10 sene evvel senelik vasatı nüfus artışı 600 bin iken bugün bir milyondur.

Kora'da Japon istilacılığının mahalli iktisadiyat üzerine olan tahripkâr tesirlerine rağmen nüfus miktarında bir tezayüt müşahede edilmektedir. 1906- da 9.781 bin yerli sayılmıştı. 1929- da bu miktar 19.331 bine çıktı. 23 sene zarfında iki misli bir tezayüt.. Çin'den, Mancuri'den, şarkî Sibiryadan hicret eden milyonlarca insan bu miktara dahil değildir.

Çin nüfusu bugün 500 milyon tahmin ediliyor. Bu miktarın nısıfı (Yangtse) nehrinin münbit sahillerinde toplan-

mıştır. Çin iktisadiyatı, modern teknikle teşhiz edilse, nüfus tezayüdünün fantastik adetlere balığ olacağı aşikârdır. Çin'de bugünkü meskûn sahalardan maada daha yüzlerce milyon insan yaşatacak mintakalar vardır. Modern teknik, modern kültür, Çin için açlığın, müstevli hastalıkların, feyezaların, vefiyat miktarının tenakusunu hattâ külliyyen kalkmasını ifade eder. Bunlar kalktığı takdirde yüz sene zarfında Çin nüfusunun 8 milyara çıkmasını bekleyebiliriz. Her kırk senede bir nüfus miktarı iki misli artarsa, yüz sene sonra Asya, üç milyarlık bir Çin nüfusunu yani dünyada mevcut insanların yekûnundan bir milyar fazla insanı beslemiş olur.

Hindistan nüfusu, 40 senede 50 milyon yani yüzde 20, Malinezya hükümetlerinde nüfus yirmi sene zarfında iki misli artmıştır. Cavada nüfus 32 milyondur. 1800 senesine nazaran on misli bir tezayüt vardır. Filipin adalarında insanların adedi 25 sene zarfında iki misli olmuştur.

Halbuki Asyada nüfusun tezayüdünü arttıracak medeniyet şartları henüz teessüs etmemiş, olduğu halde Avrupa'da bu şartlar teessüs etmiş ve maziye karışmağa bile başlamıştır. 1815 te Napoleon harplerinin hitamından sonra Avrupanın nüfusu, 210 milyondan fazla değildi. Bu miktara menşei, Avrupa olan deniz aşırı memleketlerde sakin insanlar da dahildi. Bir asır sonra Cihan harbinin başında (Amerika nüfusile menşei Avrupa olan diğer memleketler sakinleri de dahil olmak üzere) Avrupa nüfusu 645 milyonu bulmuştu. Bu tezayüt temposu bir asır daha devam ettiği takdirde dünya yüzünde kanı Avrupa insanlarının adedi iki milyar olacaktır. Fakat şunu da unutmayalım ki, As-

yada bu müddet zarfında bundan tabii servetlerinden istifade ettiği modern tekniği bütün şümulile tatbik ettiği takdirde nüfusunu milyarlarla çıkarabilir. Mesela yalnız Çin nüfusu 8 milyar olabilir. Müstemlike hakkını hakir gören imperyalist Garbin tabirleriyle söyleyelim "beyazla," la "renkliler," in nüfusu daima "renkliler," lehine artacaktır.

Sövyetlerde nüfus senede vasatı olarak 3 milyon artmaktadır. Moskovadaki demografi müessesesinin bir tahminine göre önümüzdeki yirmi sene zarfında Sövyetlerin nüfusu 170 milyondan 250 milyona çıkacaktır. Türkiyeye gelince, bizde 1927 senesinde yapılan tahrirde Türkiye nüfusunun 14 milyon olduğunu öğrendik. Bu miktarın azalıp veya çoğaldığını ancak ileride yapılacak bir tahrirle anhyabiliriz. Fakat şu muhakkak ki,

Türkiyede teknik seviye yükselmedikçe, istihsal fazlası temin edilmedikçe, en kuytu yerlere kadar modern kültürün icabatı girmedikçe, nüfusun seri bir tezayüdünü beklemek manasız olur.

Neşet Halil Beyin neşrettiği bir nüfus kitabından Türkiye tevellüdatın bin kişide 35 olduğunu öğreniyoruz. Halbuki başka memleketlerde bu miktar binde 42'ye kadar azami kırktır. Birkaç satır aşağıda yine öğreniyoruz ki, binde 53 tevellüdata mukabil binde 48 cefiyat vardır. Görülüyor ki, Türkiye fazla çocuk doğuruyor fakat hepsini yaşatamıyor.

Binaenaleyh Türkiye'nin kalabalık bir memleket haline gelmesi için modern teknikin, modern kültürün memlekete sür'atle girmesi lazımdır.

I. H.

Eskiler almayalım!

Avrupa'da bir nizamın çöktüğüne dair alâmetler çoğalıyor. Bunları görmeyen bir biz varız. Tanzimattan beri gözlerimizi kamaştıran garp medeniyetinin, bütün debdebe ve tantanasıyla artık tarihe karışmak üzere olduğunu itiraf etmekte, hakikaten nefse giran gelen birşey var. Bizim gençliğimizin tadını, kuvvetini ve imanını yapmış olan bir ideoloji sisteminin - haydi daha şairane bir tâbir kullanalım - bir fikir mabedinin birden bire yıkıldığını hissetmek.. bu, kendi kendimizi inkâr ile müsavî bir hareket değil midir? Bahusus, biz ki, Garp medeniyetinin eşğine henüz ayak basmak üzere idik. Hattâ bazıları basmış oldu-

ğumuz kanaatindedirler. Tam bu sırada içimizden birinin çıkıp da «yahu, o eşğine bastığınız bina çöküyor.» diye feryadı basınca çok tabiidir ki, herkesin keyfi kaçar.

Lâkin, Avrupa'daki müesses nizamın batmakta olduğunu söyleyen yalnız biz değiliz. Bu söz Avrupa'da artık harcı âlem lâflarından biri haline girdi. Hattâ, çoktan bu nizamın hesapları görölmeğe başlandı. Harıl harıl tasfiye ameliyesi yapılıyor ve terekesi satılıyor. Bunlar içinde birçok hırdavat sanayi ve banka malzemesi olduğu gibi aynı derecede hırdavat eşyadan madut fikir ve ilim malzemesi de vardır. Hukuku Düvel, hukuku şahsiye, ilmi iktisat,

ve Sosyologya gibi... Bunlara Aristot an'anesinden gelen mantık ve Kant'ta en metafizik ifadesini bulan Felsefeyi de ilâve edebilirsiniz. Daha unuttuk- larım varsa onları da lûtfen siz ken- diniz hatırlayınız.

Her biri, cöktüğü haber verilen ve gözle görülüp elle dokunulan eski dünyanın içtimaî iktisadi ve harsî şe- raitinden doğmuş bütün bu müdevvenat tıpkı kurunuvustanın skolastik ilimleri ve şarkın fıkı gibi artık bütün canlı- lığını kaybetmiştir. Mekteplerimizde hâlâ Bonfis'in eserlerinden memleket- ler arasındaki münasebatın şeklini

öğrenmek veya Charles Gide'den ikti- sadi cihan strukturuna dair ahkâm çıkarmağa çalışan hocaların vaziyetini ufak bir mubalâğa ile eski müneccim başların yıldızlardan siyasi hâdiselere dair istidlâllerde bulunanlarına ben- zetebiliriz.

Türk intellektüelleri, güç belâ kurtul- dukları bir skolastikten ikinci skolas- tiğe düşmemek için sabık Avrupa ir- fanı işportasında yığılı duran bu han- tal ve battal eşyaya el uzatmamalı- dırlar. Eskileri, eskiler alanlara bira- kalım!

Y K.

Dünya konjonkturuna umumî bir bakış

1932 senesinin ilk dört ayı zarfında dünya buhranının vasıfları:

Kredi darlığı, para (valuta) piyasala- rında teşevvüs, muhtelif memleketle- rin birbirleriyle kapılarını kapamaları, dünya ticaretinin aralması, işsiz or- dularının yeniden artması.

Dünya sanayi istihsalinde durmak bil- meyen bir tenakus vardır. Cihan sa- nayi istihsal indeksi, 1931 senesinin temmuzunda 84.3 iken kânunuevve- linde 80.2'ye inmiştir. 1929 senesinin en yüksek seviyesine nazaran sukut yüzde 30 dur. Bu hesaba göre dünya sanayi istihsalı 1931 senesi seviyesin- den de aşağı düşmüştür. Geçen sene- nin son rubunda en şiddetli sukutlar bilhassa istihsal vasaiti istihsal eden sanayide müşahade olunmuştur.

Bütün memleketlerde bilhassa altın esasından inhiraf etmiş olanlarda

amele yevmiyeleri tekrar indirilmiş ve geniş halk kitlelerinin alım kabili- yeti tekrar daraltılmıştır.

Deniz aşırı memleketlerde zeriyaat sa- hasını daraltmak suretile zirai istihsal hacmini kısmak ve bu sayede dünya ticaretine arz olunacak zirai emtia miktarını azaltmak teşebbüsleri vardır. Bilhassa Müttehidei Amerikada hu- bubat sahası takriben yüzde 10, pamuk sahası da yine aynı miktarlar da daraltı- lacaktır. Kanada, Arjantin, Avustural- yada da aynı tarzda tedbirlere mûra- caat olunmaktadır.

Bütün bu ihtilâtlardan en ziyade dün- ya ticaretinin umumî hacmi müteessir olmuştur.

Geçen senenin üçüncü rubu ile dör- düncü rubu arasında dünya ticareti yüzde 17 tenakus etmişti. Denizaşırı

memleketlerden ziyade Avrupa memleketlerini müteessir etmiş olan bu tenakusun en büyük sebebi, himayeciliğin kusuva haddine vasil olmasıdır. 1931 senesinin nihayetinde 48 memleketin ticareti hariciyesi 1925 senesine nazaran (kıymet itibarile ve her senenin en yüksek seviyesine nazaran) yüzde 57, 1926 senesine nazaran yüzde 46, 1927 senesine nisbeten yüzde 58, 1928 senesine nisbeten yüzde 57, 1929 senesine nazaran yüzde 55, 1930 senesine nazaran da yüzde 25 sukut etmiştir

● Birçok memleketlerde altın esasının kaldırılması, dünya iktisadiyatının bağlayıcı tellerini kırmıştır. Paraların altın esasından inhirafından tevellüt eden emtia fiatlarının yeniden sukutu hâdisesi birçok memleketleri, tediye blâncolarını korumak, istihallerini himaye etmek gibi mukabil tedbirlere müracaata mecbur bıraktı. Hattâ istihsalâtının maliyet fiatını, paralarının kurunu düşürmek suretile tenzil edebileceklerini ümit eden memleketler

bile paralarının daha fazla kıymetten düşmemesine mâni olmak için ticarî, siyasi tedbirlere baş vurmayı muvafık bulmuşlardır.

● Dünya piyasalarında satış imkânlarının kısılması tekrar emtia fiatlarını düşürmüş ve bu sukut peşi sıra hem ham madde hem mamul madde fiatlarını sürüklemiştir. 1930 senesinin kânunuevveline nazaran 1931 senesinin kânunuevvelinde hububat buğday fiatları yüzde 23, arpa fiatları yüzde 22, kahve yüzde 10, şeker yüzde 17, taş kömürü yüzde 32, Ham demir yüzde 21. benzin yüzde 40 sukut etmiştir.

● Deflasyonist siyaset ve nakit sermayelerin immobilize edilmesi bu sene de devam etmektedir. Garbi Avrupanın sermaye ihracatçısı olan memleketleri (Fransa, Hollanda, İsviçre) bankalarına mütemadiyen altın istif etmektedirler. Şimdiye kadar ihraç bankaları ve hususî müessesat 3/4 milyar marklık altın toplamıştır.

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri
Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Milliyet matbaası

OKUNACAK ROMANLAR:

		Kuruş
Kızılıcak dalları	Reşat Nuri	125
Yaprak dökümü		100
Olağan işler	"	100
Abdülhamit ve Afrodite	İ. Fahrettin	150
Bizansın son günleri		75
İstanbul nasıl aldı?	"	75
Aşk güneşi	Ethem İzzet	150
Halâs	Merhum Mehmet Rauf	150
Aşk politikası	Bürhan Cahit	100
Çapkın Kız	Aka Gündüz	125
Türk Korsanları	Abdullah Ziya	200
Örümcek Dede	Halide Nusrat-MehlikaEmir	75
Gözlerin sırrı	Nur Tahsin	40
Aşk dersleri	Esmâ Z.	25
Mollâ Mehmet	Sinan Reşat	50
Don Kişot	"	50
Kılıcımı sürüyorum	Reşat Enis	50
Garp cephesinde yeni bir şey yok	Römark	150
Sonra (Dönüş yolu)	"	100
Kızıl ölümün maskesi	Kenan Halet	10
Bir yudum su	K. Hulûsi	50
Yakut kayalar	Şükûfeî Nihal	50
Serbest insanlar ülkesinde	Ağa oğlu Ahmet	75
Özelden köşeler (mensure)	Behiç Enver	50
Cem (Dram)	Mustafa Ali	75
Donogoo (Asri Komedi)	B. Avni	75

KIYMETLİ ESERLER:

Alman ruh tarihine dair tetkikler	Hasan Cemil	100
Ocak ağaları	Ahmet Refik	50
Trihte kadın simaları		50
Genç kızlara muâşeret usulleri	Feliha Sedat	50
Tahsin Paşanın hatıratı	Tahsin Paşa	150
Oğullarımız	Hüseyin Cahit	100
Kızlarımız	"	100
Genç kalınız	Dr. Poşe	75
Saadet yolu		125
Çocuk hayata nasıl hazırlanmalı?	"	100
24 saatin bıfzıssıhası	(Aalmançadan)	30

Bir rapor üç konferans	Dr. Cevdet Nasuhî	45
Blânço ve tahlilleri	Asım Süreyya	150
İktisadî devletçilik	A. Hamdi	100
Türkiyede kooperatif hareketleri	Remzi Saka	100
Türkiye ve Krom	S. Enver	125
Parmaklarile konuşan kız	Helen Keller	50
Edison	Merhum Mübahat	50
Dostum edison	Hanri Fort	40
Yeni Rusya	Falih Rifkî	150
Denizaşırı		230
Zeytindağı		125

MANZUN ESERLER:

Divan edebiyatı antolojisi 14üncü asır	Köprülüzade Fuat	25
	15 inci "	25
	16 ıncı "	25
	Fuzulî	25
855 satır	Nâzım Hikmet	40
Varan 3		50
Jokond ile Siyau		30
1 1 = 1		20
Gayya	Şükûfe Nihal	50
Geceden dertler	Halide Nusret	50
Ant (Manzum masal)	Azmiye Asım	20
Arabadan şiirler	Nâbedit	40
Salkımlar	Celâlettin Tevfik	50
Hokkabazın defteri	Şeref Şadi	20
Ege kızları (mensur)	Osman Ulug	25
Sakaryadan Akdenize	Âlişan Reşit	25
Onar mısra	Yaşar Nabi	25
Deniz sarhoşları	Ömer Bedrettin	50
Dalgalarla engine	T. Abdurrahman	63
Palangadan iki ses	Taha Ay - İlhami	35
İzmirden sesler	İzmirli Yedi genç	30
Yediveren	" "	50
Tul daireleri	İffet Halim	25
Gül ve lâle bahçelerinde	Yahya Saim	35
Memleket şiirleri	(Halk bilgisi derneği)	30
Halk şiirleri	"	25
Yunus. Emre	"	25
Bilmeceler		75
Erzurum oyunları	"	30

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

5

MAYIS
1932

İÇİNDEKİLER

KADRO

ŞEVKET SÜREYYA
Dr. VEDAT NEDİM
İSMAIL HUSREV
BÜRHAN ASAF
YAKUP KADRI
ŞEVKET SÜREYYA

Plan mefhumu hakkında
Değişen cihan münasebetleri içinde Türkiye
Türkiye el sanayii
Emtia kredileri ve Türkün alınteri
Maxim Gorki ile mülâkat
Polemik: Çok nüfuslu Anadolu

KRONİKLER

KADRO.

Werner Sombart, en son eserinde Almanya'nın Gazi, Lenin, Mussolini çapında bir «irade adamı» na muhtaç olduğunu, aksi takdirde kaos'a doğru yuvarlanacağını söylüyor.

İnsan zekâsının tecelli ettiği bütün sahalarda yarattığı kabiliyetlerin bolluğıle mümtaz bir mevki kazanan Alman milleti, bugün irade kısırlığının ıstırabını çekiyor:

Yapılması lâzım geleni bilen, fakat yapamıyan; yapmak için her vasıta ve imkâna malik bulunan fakat bütün bunları emrine râmedemiyan; bolluk içinde kıtlık çeken; varlık içinde yoksulluk geçiren Alman milletin kuvvetli bir irade adamına olan hasretinin şiddetini, ancak yoktan var olan Türk milleti takdir edebilir.

O Türk milleti ki, her türlü vasıta ve imkânlardan mahrumdu; bolluk içinde değil, kıtlık içinde idi; varlık içinde değil, yoksulluk içinde idi; fakat bir «tek irade» nin etrafında birleşmesini bildi.

Alman milletin ıstırabı beynelmileldir.

Onu tatmayan mes'ut milletleri saymak için beş parmak bile çok gelir!

Muhakkak ki, dünya buhranı var. Fakat irade adamı buhranı daha keskindir..

Yıkılmaya mahkûm olanı bir hamlede yıkmakta tereddüt eden, «eski»nin lime lime bezini, «yeni» nin katı demirine dikmeğe yeltenen, mazinin kanserli rahminden istikbalin gürbüz çocuğunu bekliyen, kösemeni «idareî maslahat» olan idare adamlarının dünyası, ne mümkün, bugünkünden başka olabilsin?

İnsanlığın kurnaz politikacılara değil, acar kahramanlara hasreti var!

Asyanın ve Afrikanın esir milletlerine haşmetli bir «kurtuluş timsali» olan Türkiyenin irade bereketi, muhakkak ki, birçok garp milletlerinin de içinde gizli bir arzu gibi yanıyor..

Tabiati iradesine râmeden medenî insanın cemiyet şartları karşısındaki aczi ne hazin bir tecellidir!

İrade adamının yakın ve cezrî bir müdahalesi olmazsa, korkulur ki, yeni bir âleme gebe olan insanlık bir cenin düşürtsün; irade adamının nâzım kudreti, mevcut objektiv imkân ve şartları kanalize edemezse, korkulur ki, müzminleşen tereddî ve anarşinin sonu bir katastrof olsun..

—————

Plan mefhumu hakkında

Şevket Süreyya

Bir filozof, muasır cemiyetin yüksek teknikli [1] insanını, eski devrin, yer altından bir takım cin tayifelerini davet edipte, sonra bu cinlerle başa çıkamayan cincisine benzetir. Ve "kendi çağırdığı, fakat sonra bir türlü başa çıkamadığı cinler, tılısımını kaybetmiş cinciye bir gün nasıl boğarsa, korkulur ki, insanın yarattığı, fakat sonra bir türlü nizam altına alamadığı bu yüksek teknik te, bu nizamsız inkişafı ile, bir gün muasır cemiyetin başını öylece yiyecektir., der.

Filhakika muasır cemiyette teknik, alabildiğine terakki ediyor. Fakat şu da var ki, onun her terakki adımı, cemiyet içinde bir başka tezada meydan vermektedir. İstihsal nispetsizlikleri, buhranlar, işsiz orduları, içtimâî harpler, hulâsa, cemiyeti her gün biraz daha artan bir şiddetle, akibeti meçhul katastroflara mahkûm kılan cemiyet sarsıntıları, cemiyette tekniğin, bu alabildiğine fakat başı boş inkişafının neticelerinden başka bir şey değildir.

İşte şimdi bunun içindir ki, harp sonrası devrinin bütün inkılâplarının ve hareketlerinin en evvel göze çarpan ciheti, her şeyden evvel, cemiyet içindeki tezatların ve bu tezatları doğuran muharrik kuvvetlerin (bilhassa teknik üstündeki münasebetlerin) bir nizam, yani planlı bir mürakaba altına alınabilmesidir.

Bunun içindir ki, şimdi Avrupada herkes "tezatların tasfiyesi,, ve "PLAN,, namına konuşuyor. [2] Bu sebeptendir ki, PLAN, şimdi Avrupanın fetişleştirilmiş remzidir.

[1] Yüksek teknik, müterakki istihsal vasıtaları ve makinalar manasında kullanılmıştır.

[2] Avrupada, bilhassa Fransa ve Almanyada bir kısım münevverler, bu günkü Avrupa cemiyetinde tekniğin, yeniden ve ihtilâlsizce planlı bir tanzime tabi tutulabileceği kanaatındadırlar. Bu kanaatı neşreden mecmua ve kitaplar mühim bir yekûn tutmaktadır. Bu münevver plan taraftarlarının arasına kongreleri toplanır. Gerek neşriyat gerek müzakerelerinde, demokrasi kaidelerinin eskimiş ve ihtivaca gavri kâfi olduğunu ve Roma hukukundan hukuku beşer

Plan nedir?

Plan, bir direktif (yani cemiyetin gidişine hariçten ve şeraite rağmen bir müdahale ediş) midir, yoksa bir önceden görüls (yani cemiyet kuvvetlerinin inkişaf merhalelerinin evvelden müşahede ve tespiti) midir?

Bu bir davâdır ki, "planlı bir cemiyet nizamı,, nı, bizzat bir ihtilâl içinde tahakkuk ettirmek tecrübesine girişen bugünkü Rusyada fikir münakaşalarının en baş mevzuunu teşkil eder.

Bu dava bir bakışta basit gibi görünür. Filvaki sade klâsik mantık kaidelerine göre değil, hattâ en son, en materyalist bir determinizim için bile yukarıdaki manasile direktif, yani hariçten ve şeraite rağmen cemiyetin gidişine müdahale ediş, gayri kabili idraktır, denilebilir. Bir bakışta böyle bir müdahale, bizzat cemiyetin "kanun,, larile taaruz eder gibi görünür. Kanun, hâdiseyi veren ve neticeyi yaratan sebeplerin, şartların ve unsurların birbirine öyle bir zincirlenmesidir ki, bu şartlara ve sebeplere onların zıddına bir müdahale ediş, bize bizzat cemiyette "kanuniyet,, lerin nehy ve inkâr edilışı hissinin vermektedir. Fakat bu kaideler, bu mefhumlar, determinizimin, hattâ tarihî materyalizmin o bütün fetişleştirilmiş kategorileri, şimdi, kendi istihraç edildikleri cemiyetten gayri bir cemiyet nizamını mütaleaya tatbik olundukları zaman acaba ne dereceye kadar doğrudurlar?

Alıştığımız cemiyet hâdiselerini müşahede ederken bütün tefekkür seyrimizde hükümlerimize rehber olan ve bizi tatmin eden kaideler, yeni hayat mefhumları karşısında, sakın birer mugalâta kalsın?

Mevzua devam edelim:

Filvaki meselâ harp sonu edebiyatına "Plan,, mefhumunu veren yeni Rusyada da bazı âlimler, planlı bir inkişaf seyri takip eden yeni rus cemiyetinin de, kendine has bir "kuvvetler muvazenesi,, ve bu itibarla bir (spesifik kanuniyeti) bulunduğunu, binaenaleyh "plan,, denilen şeyin, her şeyden evvel bu kuvvetler muvazenesinin, rus cemiyetinin spesifik kanu-

bevannamesine kadar bütün hukuk ve siyaset kaidelerinin iflâs ettiğini iddia eden bu planlılar, kendi aralarında muhtelif zümrelere ayrılmışlardır. Daha ziyade münakkit vaziyetinde kalan ve daha hissi mebdelerden hareket bu cereyanın, bugünkü Aarupa cemiyetindeki derin bir ıstırapı ifade etmekle beraber, o cemiyetin maddi bünyesinden gelen ve ona uygun olan reel bir kütle hareketini temsil etmediği de aşıkârdır

niyetine göre "tespit" i demek olduğunu iddia ederler. Bunlara göre bu kuvvetler muvazenesi, meselâ muhtelif iktisat branşları, bilhassa toprak istihsalâtile sanayi mamulâtı hacmi arasında mevcudiyeti zaruri olan ve gayet ince hesaplarla tesbiti kabil bulunan "Nisbet,, muhafaza edilmez ve bir branşın inkişafı, diğer branşın inkişafıyla mütenasip kılınmazsa, kendine hâs bir takım buhranların Sovyet bünyesini de sarsacağını iddia ederler. Meselâ onlara göre Avrupada bir takım iktisat buhranları olduğu ve bunlar bir "istihsal fazlalığından,, neş'et ettiği gibi, Rusyada da bir takım iktisat buhranları olacak ve bunlar da "istihsal kifayetsizliğinden,, doğacaktır. Çünkü muhtelif branşlar arasındaki istihsal hacmi nisbeti tam hesap olunamazsa ve daima nazarı dikkatte tutulmazsa, fazla inkişaf ettirilmiş istihsal branşları karşısında, geri kalmış şubelerin istihsal hacmi daima kifayetsiz kalacak ve bu (*nisbet-sizlik*) biri diğerine tabi olan ve biri diğerini besliyen bütün istihsal şubelerinin umumî sarsıntısını yani (planlı cemiyette buhran) ı zaruri kılacaktır.

— Plan mefhumunu, bir muvazene, bir nisbet ve nisbetlerin "önceden görüldüğü,, diye anlayan nazariyecilere göre, hali hazırda Russosyalist iktisadiyatında asıl olan bu "ademi kifayet,, dir. Binaenaleyh onlarca plân, bir direktif (yani şaraite rağmen empoze edilmiş) değil; bir (önceden görüş) yani kuvvetler muvazenesinde nisbetlerin ve muvazeneli inkişaf merhalelerinin evvelden tesbit olunuşu ve bu suretle de bir zaruretlere tabi oluşturmaktadır.

Bir bakışta tam deterministçe ve binaenaleyh, diyalektik materyalizmin bütün şartlarına uygun görünen bu telâkki tarzı, rus iktisadiyatının hali hazırda hâkim olan rehberleri ve nazariyecileri tarafından mahkûm kılınmakta ve iktisadî plan işlerinin sevk ve idare cihazlarından bu nisbet ve muvazene taraftarları uzaklaştırılmaktadır.

Bu son nazariyecilere göre plan, hayatın gidişine ve iktisadî şartlara, hâdisatın rağmen bir müdahale edilmiş, binaenaleyh, bir "direktif,, tir. Bu direktif unsurlarını, istihsal branşlarının inkişaf nispetleri birbirine uygun ahenkli tekâmülünden değil, inkılâp hayatının bu nisbetler ve şartlarla hiç te mukayyet olmayan ve bu muvazeneler haricinde vâcut bulan icaplarından ve zaruretlерinden alır.

Bu itibarla, iktisat hayatının muvazeneli akışı planı değil, inkılâbın icapları ve zaruretləri iktisat branslarının inkişaf derecelerini tayin eder.

Rus Sosyalist cemiyetinin bugünkü keyfiyeti düşünülünce, her iki noktai nazarın kendi bakımından doğruluğunu müşahade etmemek kabil değildir. Aşıkârdır ki, yeni rus cemiyeti, eski cemiyetin şartlarından uzaklaştıkça ve eski cemiyetin unsurlarından bünyesini kurtardıkça, orada insanın, cemiyetin kör kuvvetlerine karşı olan tabiiyeti gittikçe azalacaktır. Fakat bu eski şartların ve unsurların yaşayabildiği müddetçe ve yaşayabildiği nispette, plan mefhumunun, cemiyetin seyri-ne tam ve kaydü - şartlarla fazla mukayyet olmadan bir müdahale ediş şeklinde alınamayacağı da tabiidir.

İnsan, cemiyetin seyrine ve kanunlarına tehakkümünü, cemiyet kanunlarının idraki nispetinde temin edebilir.

Mamafih biz "planı,, ister bir direktif, ister inkişaf merhalelerinin bir takım şartlar ve muvazeneler içinde önceden tesbiti diye alalım, ve planlı bir cemiyet nizamını, ister Rusyada olduğu gibi bir ihtilâl mevzuu, ister Avrupada düşünüldüğü gibi muslihane bir Renesans, ister bizim gibi memleketler için aslolan *tan-zim olunmuş bir milli iş birliği* şeklinde anlayalım, muhakkak olan şudur ki, plan mefhumu artık devrin en karakteristik mefhumudur ve yarının cemiyet nizamı, - sosyal mahiyeti ne olursa olsun - ancak planlı bir cemiyet nizamı olabilir.

Almanyada Werner Sombart, hem kapitalist, hem sosyalist âleminde otorite olarak tanınmış yegâne iktisatçıdır denilebilir. Sombartın son eseri "plan,, mefhumunun mütaleasına tahsis edilmiştir.

Plan, bir milli iktisat mevzuu mu, yoksa bir sosyalist (yahut beynelmilel) iktisat mevzuu mudur? Bizce Sombart'ın yeni tezinin orijinalitesi, bilhassa bu davanın, tam olarak ortaya konuluşundadır.

Klassik Marksizme göre plan, büyük istihsal vasıtaları üstündeki mülkiyet münasebetlerinin bir ihtilâl ile tasfiyesi tarzı-kile, istihsal anarşisinin ve bütün iktisat sirkülasyonlarının tanzimi demektir. Bu telâkkiye göre planlı iktisat, ancak bir "Dünya iktisadiyatı,, olabilir.

Sombart'a göre ise plan, bir milli iktisat mevzuudur. Ve yeni

manasiyle millet iktisadiyatı, ancak bir planlı iktisadiyat ve planlı iktisadiyat ta ancak bir millet iktisadiyatı olabilir. Filvaki Sombart bu planlı millet iktisadiyatına, istihsal vasıtaları müterakki, binaenaleyh sınıf ve mülkiyet tezatları keskin garp memleketlerinde ne tarik ile varılacağını işlemiş değildir. Bu bahiste Sombart ta, diğer bütün münvver plancılar gibi adeta 1848-den evvelki utopist sosyalistleri hatırlatan saf bir emniyet içindedir. Plansız Avrupayı, planlı Avrupaya bağlayacak köprünün, geçen asrın utopistleri gibi Sombart ta, kendi kendine kurulmakta olduğunu zanneder.

Fakat bu noktayı bir tarafa bırakınca Sombartın bu tezi, cihanın yeni nizamını, hem siyaseten, hem iktisaden cüzûlam, hür ve müstakil milletlerin müsavi kayıtlar ve şartlar dahilinde karşılaşması şeklinde izah eden telâkki tarzımıza tamamen uygundur. [1]

Sombart'ın tezinde diğer bir nokta da şudur:

Planlı iktisat nizamı, ancak bir millet iktisadı nizamıdır. Fakat bu nizam, millet içindeki bütün iktisat unsurlarını ve bütün iktisat faaliyetlerini tamamen içine almaz. Milli iktisat sistemi içinde tanziminden, bir faide memul olmayan küçük sanayiîni, perakende ziraî teşebbüslerin, dağınık esnafın ve el sayıcısının, hattâ mevcudiyeti millî iktisadiyatın gidişile taa-ruz etmiyen, diğer daha geniş ticaret ve sanayi teşebbüslerinin, millî iktisat planı içine alınmasını hattâ manasız bulur. Bu itibarla planlı bir iktisat rejiminde, plan dahiline alınmış büyük istihsal ve mübadele branşlarının yanında serbest köylü ticaret ve san'at erbabı da serbestçe mevcudiyetini koruyabilir.

Sombart'ı bu telâkkiye götüren objektif zaruretleri duymamak ve takdir etmemek kabil değildir. Filhakika, meselâ Türkiyenin içinde bulunduğu millî kurtuluş hareketi noktai nazarından plan ancak memleketin başlıca iktisat muntakalarında faaliyetle bulunan ve millî iktisadiyatın mukadderatına hâkim olup onun vasfını ve mahiyetini tayin eden başlıca iktisat branşlarının tanzimi veya kurtuluşu şeklinde ifade edilebilir.

●
Tekniği alabildiğine terakki etmiş ve binaenaleyh tezatları

[1] Bu bahisler basılmakta olan "İnkılâp ve Kadeo,"da izah edilmiştir.

keskinleşmiş bir garp cemiyetinde ve bugünkü hudut dahi-
linde cemiyetin bir mürakabe şekil, ya ihtilal (Rusyada olduğu
gibi) ya bir idarî müdahale (İtalyada olduğu gibi) süper
emperyalizim (yani malî sermayenin devletle müşterek cezrî
kontrolü Almanya ve kısmen Amerikada olduğu gibi)
tamamen veya kısmen temin edilmektedir.

Bu temin şekilleri arasındaki içtimaî mahiyet farkı ne olursa
olsun, o cemiyetlerin kendi bünyelerinden gelen bir reaksiyon
yahut o memleketlerde inkişaf eden tekniğe, bu tekniğe tahak-
küm tarzı arasındaki içtimaî uygunsuzluğun birer neticesidir.

Plan mefhumunu ve planlı bir cemiyet nizamını, sadece plan-
sız bir cemiyet şeklinin, yahut müterakki istihsal vasıtaları
üstündeki *anarşık istihsal münasebetlerinin bir reaksiyonu ola-*
rak alırsak, bu mefhum ve nizam ile, bugünkü Türk cemi-
yetinin davaları arasında bir münasebet bulamayacağımız aşî-
kârdır.

Çünkü Avrupada modern tekniğin daha ilk inkişaf hamlele-
rinde, kendi milli sanayiinden mahrum kılınan ve Avrupada
modern tekniğin daha ilk inkişaf anından itibaren, *mahkûm*
kılındığı yarı müstemleke şartları içersinde, geri, iktisaden
tâbî ve passif bir iptidai memleket hayatı geçirmiş olan Tür-
kiyede, ne büyük istihsal vasıtaları üstünde - başka memle-
ketlerde doğan - keskin sınıf tezatlarını, geniş iktisadî men-
faat mücadelelerini, hulâsa plansız bir cemiyet nizamının,
planlı bir cemiyet şekline istihalesini zarurî kılan büyük istih-
sal anarşisini görürüz.

Fakat şu da var ki, tekniğin terakkisi neticesinde teknik, yani
istihsal vasıtaları; tekniğe plansız tahakküm tarzı, yani bu-
günkü istihsal usulleri arasında meydana alan uygunsuzluk,
yalnız büyük sanayi memleketlerindeki tezatların, sınıf
cidallerinin , buhranların , katastrofların sebebi olmakla
kalmamıştır. Bu uygunsuzluk aynı zamanda, hattâ iki
asırdanberi Türkiyeyi geri ve iptidai bir yarı müstem-
leke rejimine mahkûm kılan ve cihanı iktisaden tabî ve
metbu memleketler diye iki ayrı karargâha ayıran müstem-
lekecilik antagonizminin de anasıdır.

Yüksek tekniğin ve büyük iktisat faaliyetlerinin her tarafta
cemiyetin planlı murakabası altına alınışı, şimdi Türkiye ve
Türkiyeye benzer memleketlerde cereyan eden *millî kurtuluş*

hareketleri nin objektif mahiyet ve inkişaf istikametlerine iki sebeple tevafuk eder.

1 — Milletler arasındaki iktisadî tabiiyet ve metbuiyet teza-dının tasfiyesi.

2 — Millet içinde tezatların ve iktisadî menfaat mücadeleleri-nin doğamaması.

Milletler arasında mevcut olan ve bizi tarihimizin son asır-larında o kadar bedbaht kılan iktisadî tabiiyet ve metbuiyet teza-dının müstemlekecilik antagonizminin tasfiyesi ve bu su-retle, tekniğin irrasiyonel inkişafından doğan pazar ve müs-temleke cereyanlarının kalkabilmesi için her tarafta tekniğin planlı bir mürakabe altına alınması, millî kurtuluş hareketlerinin inkişaf ve selameti için şarttır.

Millet içinde bir takım iktisat tezatlarının ve iktisadî menfa-at mücadelelerinin doğmasına meydan vermemek noktasına gelince milletin ahenk ve insicamı üstünde menfi rol oynayan ve binnetice millet bünyesini - bugünkü büyük sanayi memle-ketlerinde görüldüğü gibi - keskin sınıf mücadelelerine, buh-ranlara, katastroflara ve nihayet millî bünyesinin inhilâline mahkûm kılan tezatlar ve iktisat mücadeleleri, oralarda bü-yük tekniğin ve büyük iktisat faaliyetlerinin başı boş inkişa-fının birer zarurî neticesidirler.

Halbuki şimdi millî kurtuluş hareketlerinin cereyan ettiği bütün memleketlerde ve bilhassa bu hareketlerin en ileri mümessili olan Türkiyede ne büyük istihsal tekniği, ne bu tekniğe müstenit büyük para ve mülkiyet faaliyetleri esasen inkişaf etmiş değildir ve bunların on dokuzuncu asır Avru-pasında olduğu gibi, fertlerin serbest mücadelesi, ve liberal bir millî sermaye terakümü ile inkişafı için zarurî olan şart-ların, iptidai terakümlerin, müstemlekelerin, serbest pazarların hiçbirisi yoktur. Binaenaleyh, bizde yüksek teknik ancak mil-letin, yani milletin ileri menfaatleri namına cemiyeti tanzim ve sevkü idare eden millî, müstakil ve planlı bir iktisat devletçiliğinin müdahale ve mürakabesi altında doğar ve in-kışaf edebilir.

Türkiyede devlet; on dokuzuncu asır Avrupası için tamamen meçhul olan ve o asrın şartlarile hakikaten kabili telif olma-yan "Teshup ve idare edici bir İktisat faktörü" halinde yeni Türk cemiyetinin seyrini istikametlendirecektir.

Büyük teknik, büyük mülkiyet, büyük iktisat sirkülâsiyonları,

bizzarure bu yeni cemiyet faktörünün elinde toplanacak, Milli iktisat nizamının menfaatlerle taaruz etmeyen ve cemiyet içinde hâkim tezatlarla meydan vermeyen iktisadi teşebbüsler, bu hâkim faktörün gölgesi altında serbestçe yaşayabilecektir. Bu itibarla tekniğin müterakki bulunduğu memleketlerde, bazen bir ihtilâli, bazen katastroflarla müterafik bir bünye istihalesini ifade eden planlı cemiyet mefhumu, bir millî kurtuluş hareketi yaşayan Türk cemiyetinde tezatsız ve mücadelesiz bir cemiyet doğuşunun, mes'ut bir kurtuluşun ifadesidir.

Ne tezadın, ne reaksiyonun, ne millet bünyesinde bir inhiilâlin ifadesi olmayan, siyaseten müstakil ve iktisaden cüzûtam, tezatsız ve reaksiyonsuz yeni millet tipinde tam manasını alacak olan yeni bir nizamı âlem, ilk defa Türk Millî Kurtuluş hareketinde kemalini bulacaktır

Bir yabanî ottan ilk defa bir altın başak yapan. ilk hayvanı ehlileştiren, kara yerin bağrından ilk parça ceyheri alıp ilk madeni eriten insanların çocukları şimdi yeni bir medeniyet misyonunun önünde yürüyorlar.

Hem müstakil, hem tezatsız milleti, bütün fonksiyonları nizam altına alınmış, bütün mekanizması idrak edilmiş, hem kendi cemiyeti içindeki kanuniyetleri, hem üstünde yaşadığı tabiatın bütün kör ve asi kuvvetlerini tahakkümü altına almış, fakat bütün millî bünyesi ve millî hususiyetleri masun yeni bir millet tipini cihana ilk defa Türk milleti veriyor.

Türk milletinin bu yeni misyonunu duyuyoruz ve milletimizin bu taliile mağruruz.

Değişen cihan münasebetleri içinde Türkiye.

Dr. Vedat Nedim

Liberalizmin beynelmilel ticaret âlemindeki son istihkâmları da göçüverdi.

"En ziyade mazharı müsaade millet,, prensibine dayanan ticaret muahedeleri, ismi var, cismi yok bir kuşa benzedi. Her tarafta tatbik olunan Kontenjan, Klering, Döviz Kontrolü gibi tedbirler "*Serbest ticaret,,* i tarihe mal etti.

"Tacir,, denilen mahlûk, şimdi, kafeste hapsedilen aslan gibi, etrafına örülen tedbirlerin demir çubukları arasında salınıp durmakta ve geçmişin hürriyetine hasret çekmektedir."

Demir kafesteki aslanın çölün ufuklarına bir daha {dönmiyeceği muhakkaktır. Fakat serbest ticaretin mümessilleri, hâlâ geçmişin avdetine intizar içindedirler.

Yalnız hâdise, - bu acar despot - fantaziye tahammül edemez. Fantaziyi fantastlara bırakalım. Ve biz, demir kafes içinde hürriyetimizi kurmağa çalışalım.

Bugün her millet, kendi etrafına, çevirdiği demir kafes içinde kendi hürriyetini ya kurmağa, ya korumağa çalışıyor: İşte Autarkie - otarki - denilen hareket. bu cehdin bir ifadesidir.

Türkiye, mütevazın ticaret blançosuna, ilk defa olarak serbest ticaretin kalktığı sene — 1931 — kavuştu. [1]

1 1930 senesindeki ticaret blançomuzun aktif olması. 1929 senesinin yeni Gümrük tarifesi dolayısıyla anormal ithalatından kalma stokların bir neticesiydi.

Halbuki, 1931 senesinin ilk on ayında on dört milyon liralık bir açık arz eden ticaret muvazenemizin sene sonunda mütevazın, hattâ biraz da müspet olması, ihracatımızın artmasından değil. 16 teşrinisaniden itibaren ithalatın bir sene evvelki aynı aylara nispetle yüzde elli tahdidinden ileri gelmiştir.

Yalnız aleliltlak mütevazın ticaret bilançosu bir ideal değildir. İthalatı azaltmak suretile muvazeneyi temin etmek, belki anın zaruretlerine cevap veren bir tedbir olabilir; fakat bu, işin yalnız menfi ve passif tarafıdır. Şimdi gaye, serbest ticaret devrinde irademizin haricinde cereyan eden ihracat ve ihracat münasebetlerini bir "zabtu rabt,, altına almaktır. Memleket iktisadiyatını koruma kararnamesile açılan devir harici ticaretimizin artık ihracatçı ve ithalâtçının keyfine göre değil, milli iktisadiyatımızın zaruretlerine göre tanzim edilme devri olmalıdır. Şimdiye kadar memleketimizin aleyhine işliyen ticaret muvazenemiz, bundan sonra, iktisadi inkişafımızın en mühim manivelası ve Devletin en müsbet gelir menbaı olmak mecburiyetindedir.

İthalâtımızın kemiyet ve keyfiyeti üzerinde müessir olmak vaziyetinde bulunan Devlet, artık irade ve otoritesini iktisadiyatımızın "bünycvi,, tahavvülü istikametinde kullanabilir. Serbest ticaret devrinde, sadece gümrük himayesine dayanan ticaret siyasetimiz, istediğimiz bünye tahavvülünü temin etmekten uzaktı.

Bünye tahavvülü demek, Türkiyenin dahilde istihsal ve iymali kabil olan gıda maddelerini ve sanayi mamulâtını ithal edici müstehlik bir memleket olmaktan kurtulması ve bunları bizzat yapıcı müstahsil bir memleket haline inkılâbı demektir.

İthalatımızı sadece "kemiyet,, bakımından daraltmak değil, "keyfiyet,, bakımından değiştirmek.. İşte iktisadi taliimizin anahtarı buradadır.

Meselâ: senede vasatı 50 milyon lira pamuklu mensucat ithalatımızı kırk milyona, otuz milyona, yirmi milyona, hattâ hiçe indirebiliriz. Eğer bu azalma, sadece tahdidin bir neticesi ise, o vakit memlekette pamuklu mensucata olan ibtiyaç tamamen tatmin edilmiyor demektir. Fakat eğer bu azalma, memlekemizde pamuklu mensucat sanayiinin inkişafından doğan bir netice ise, o vakit milli iktisat bünyemizde bir inkılâbın mevcudiyetinden bahsedebiliriz. Çünkü o vakit azalan pamuklu

Yani, "Memleket iktisadiyatını koruma kararnamesi,, nin bir buçuk aylık tatbikatı 1931 senesindeki ticaret muvazenemizi menfilikten kurtarmıştır.

İşte adetler:	1927	1928	1929	1930	1931
İkinci teşrin ithalatı (milyon lira)	18	20	10	14	7
Birinci kânun	19	21	15	15	8
İkinci teşrin ihracatı	17	23	7	17	15
Birinci kânun	11	22	28	13	15

mensucat ithalatının yerini bu sanayiın teessüsü için icap eden istihsal vasıtaları ve ham maddeler almış olacaktır. İstihlâk emtiası yerini, istihsal emtiasına terkedecektir. Yani ithalâtımızın terki binde bir keyfiyet tahavvülü vücut bulacaktır.

Görülüyor ki, ithalât cephesinden alınacak tedbirlerin milli iktisadiyatımızda bir bünye inkılâbına tahavvül edebilmesi için her şeyden önce aktif bir siyasete ihtiyaç vardır. Fakat bu aktif siyasetin taşıyıcıları kimler olacaktır? Müteşebbis fertler mi? Müteşebbis Türkiye iktisadiyatında bir bünye inkılâbı yaratacaklardır?

Eğer bu muazzam işin hallini müteşebbis fertlere bırakırsak o vakit ya kontenjan ve gümrük himayesi duvarlarına arkasını dayayarak gayri iktiradî çalışan, geri teknikli ve ihtisastan mahrum "*küçük esnaf sanayii*," nin uzun seneler zarfında yavaş, yavaş teessüsünü beklemeğe, yahut ta çikolata, konserve, çimento sanayiinde olduğu gibi, gayri milli unsurların dahili piyasamızı istismar etmelerine rıza göstereceğiz.

Halbuki ne uzun seneler beklemeğe, ne de istismar edilmeğe niyetimiz var.

Mensucat sanayii, şeker sanayii gibi milli iktisadiyatımızın bünye tahavvülünde mühim roller oynamağa namzet olan sanayi şubeleri, küçük esnaf sanayii değildir.

Bunlar, ileri teknik, yüksek ihtisas ve büyük sermaye isterler. İşte Devlet, memleketin müterakim sermayelerini tespit edeceği bir "*sanayi plânı*," dahilinde bu sahalara kanallize edebilir.

Bu sanayiın teessüsü için icap eden istihsal vasıtalarını hariçten "*mal*," mukabilinde satın almanın mümkün olduğunu Sovyet Rusya ile yapılan son anlaşma ispat etti. Diğer devletlerle de aynı tarzda anlaşmamız kabildir.

Müteşebbis ferdin kabiliyeti haricindeki büyük sanayii - tıpkı demiryolu, liman, irva ve ıska tesisatı yapar gibi - Devletin yapması kadar zarurî ve tabii bir yol yoktur.

Sınai tesis teşebbüslerine Devletin ya doğrudan doğruya, ya bilvasıta el atması ile iş, yalnız iktisadi bünyemizde özlediğimiz tahavvülün sür'atle vücut bulmasından ibaret kalmı-

yacak, aynı zamanda Devlet bütçesi için de gayet gelirli bir menba yaratılmış olacaktır.

Müstahsıl Devletin bütçe pınarları da istihşalden gelir. Halbuki şimdi bütçemizi en ziyade besliyen menba istihlaktır. İstihlâki tazyik eden bütçeler ise daralmağa mahkûmdur. İşte bir taraftan iktisadî istiklâlimizi tamamlamak, diğer taraftan Devlet bütçesini besliyecek ve genişletecek yeni, yeni menbalar temin etmek için Devletin aktif bir tesis ve istihşal faaliyetine geçmesi artık bir zaruret halini almıştır.

● Meseleye *ihracat* cephesinden bakınca, bu zaruret daha âcil ve daha şedit bir manzara arzeder.

İhracatımız kıymet itibarile seneden seneye azalıyor:

1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931
(Milyon lira olarak)						
192.4	186.4	158.4	173.5	155.2	151.4	127.2
(1925 senesi 100 itibarile)						
100	96	82	90	80	78	66

Yani 1931 senesindeki ihracatımız 1925 senesine nisbetle 44 kıymetten düşmüştür.

Zaten kronik bir tarzda menfi olan ticaret muvazenemizin bu suretle büsbütün menfileşmesi tehlikesidir ki, memleket iktisadiyatını koruma kararnamesile başlıyan devri açtı.

İhracat kıymetlerimizin sukutunu üç esaslı sebebe irca edebiliriz:

- 1 — Fiatların düşmesi.
- 2 — Rekabetin şiddetlenmesi.
- 3 — Pazarların kapanması.

Fiatların düşmesi, irademizin fevkinde bir hâdisedir.

Bununlaberaber, belli başlı ihracat mallarımızın hemen biçbiri için dünya piyasa fiatlarının azamisini alamıyoruz. Bu, ya pamukta, yünde, deride olduğu gibi, kalite fenalığından, ya yumurta, arpa, fındık ve üzümde olduğu gibi, standart ve ambalaj tekniğimizin geriliğinden, ya tütün ve afyonda olduğu gibi, satış teşkilâtımızın noksanlığından ileri gelmektedir.

Rekabetin şiddetlenmesinde bir taraftan dünya piyasalarına yeni, yeni rakiplerin çıkması, diğer taraftan büyük ticaret şartlarına intibak edemememiz âmil olmaktadır.

Pazarların kapanmasında ise ya doğrudan doğruya ithalâtın tahdidi, döviz ihracının men'i gibi tedbirler, ya buhran dolaşısıyla istihlâkin azalması, ya aynı mahsulün dahilde istihsal[*] veya başka bir mahsulle ikamesi, yahut ta yerli mahsulât ve mamulâtı tercih hareketi müessir oluyor.

Görüyoruz ki, bu neticede değişmesi irademizin haricinde olan sebepler bulunduğu gibi, irademizin dahilinde bulunan sebepler de var.

Mallarımızın kalitesini yükseltmek, maliyet fiyatını düşürmek, standart ve ambalaj meselelerini tanzim etmek, cihan piyasalarının şartlarına uymak, ticarete şarklılıktan kurtulmak gibi irademizin dahilinde bulunan noktaların ihmali bizi, hiç şüphesiz ki, buhranın umumî tesirlerinden daha ziyade sarsmaktadır. Dünyanın hiçbir memleketinde Türkiyedeki "*ihracat taciri*," kadar masuniyeti ve imtiyazı olan bir şahsiyet yoktur! O, hiçbir mercie karşı mesul değildir. Fakat ihracat emtiamızın itibarı, şerefi ve ticaret muvazenemizin talii onun eline bırakılmıştır. Cümhur Reisinin bile bir takım mesuliyetlerle mukayyet bulunduğu bir memlekette ihracat tacirinin bu hudutsuz başıboşluğu garip değil midir?

Eğer irademiz dahilinde bulunan sebeplerin ortadan kaldırılmasına doğru tedbirler almazsak ihracat vaziyetimizin daha fenalaşacağını tereddütsüz iddia edebiliriz.

Fakat bugünkü manasile iktisadî tedbirler, ancak millî iktisat bünyesi taazzuv etmiş memleketlerde alınabilir. Millî iktisat bünyesi taazzuv etmemiş, yani iktisadî fonksiyonlara göre bir takım teşkilâtlara bağlanmamış memleketlerde iktisadî tedbirler satıhta ve havada kalmağa mahkûmdur. İktisadî tedbir, millî iktisat bünyesinde muayyen bir fonksiyonun ifadesi olan bir "*teşekkül*,"ün muayyen bir faaliyyet şeklinden başka bir şey değildir. *İktisadî teşekküllerden mahrum bir millî iktisat bün-yesinde alınacak tedbirler, idarî, yani iktisat hayatının yanında ve dışında kalmak mecburiyetindedir.*

Bu itibarla umumî iktisat faaliyetimizin bir muhassalası ve bir neticesi olan haricî ticaretimiz hakkında alınacak tedbirlerin hayatiyet ve müessiriyeti, her şeyden önce, bütün iktisat

[*] İtalya'nın bütün istiklâlini, Rusya'nın pamuk istiklâlini ilân emeleri gibi.

hayatımızın bir plân içinde taazzuvuna ve teşkilâtlandırılmasına tabidir.

Ticarî münasebetlerin cihan mikyasında değişen şartları içinde Türkiyemizi gittikçe daralan bir ticaret muvazenesinden, gittikçe inkişaf eden bir iktisadî varlığa götürebilmek için, ithalâtımızın yalnız devlet ve resmî devair hissesine düşen kısmını değil, tekmilini ihracat emtiamızın takasına bir karşılık olarak elde bulundurmak en mühim silâhımız olacaktır. Devlet ve resmî devair hissesine düşen ithalâtımız, yirmi otuz milyon lira tahmin ediliyor. Halbuki bu millet, hariçten senede azamî 250, asgarî 127 milyon liralık mal ithal etmiştir. İşte bu hariçten satın alma kuvvetimizi terazinin bir kefesine koyarak, sürümü gittikçe güçleşen ve daha da güçleşecek olan ihracat emtiamızın satışını temin etmek ve hattâ arttırmak mümkündür.

Bu yol, bir haricî ticaret monopoluna götürebilir mi? Bu, cidden mühim bir tetkik mevzuu olabilir. Herhalde bugünkü ithalât ve ihracat ticaretimizin mahdut ve çoğu ecnebî ellerde olduğunu, milletin gerek istihlâk kabiliyetinin, gerekse istihsal faaliyetinin, bunlar tarafından istismar edildiğini düşünersek ve aynı zamanda hususî fertler arasında cereyan eden beynelmilel serbest ticaretin yerini, gittikçe devletler arasındaki anlaşmalara terkettiğini hesaba katarsak, yeni cihan şartlarına uygun yeni bir şekil bulmanın zarureti tasdik ederiz.

Tacir, rolünü yapmış bir aktör gibi, sahneden çekiliyor. Onun yerini devlet ve millet teşkilâtı alıyor.

Bu değişen dünya şartlarına kendisini en çabuk uydurmağa muvaffak olan milletler, davayı kazanacaklardır.

Türkiyede el - sanayii.

İsmail Husrev

Garpta kapitalist iktisat sisteminin zuhur ve inkişafı, Türkiye'nin milli iktisadiyatı üzerinde üç büyük bünye tabavvülüne tekabül eden üç büyük tesir yaptı. Biz bunlara 1. — *yıkıcı*, 2. — *yapıcı*, 3. — *bağlayıcı* tesirler ismini verebiliriz.

1. — *Yıkıcı tesir*, mahalli ve milli ihtiyaçları karşılayan muayyen sınaî istihşal faaliyetlerimizin Avrupada sanayi kapitalizminin inkişafı ile, yani makinanın sınaî istihsale tatbikile dumura uğramasıdır. Bu tesir, kâmil bir halde aşağı yukarı XIX- uncu asırda başlar.

Bir kaç konkre misal [1] verelim: Eskiden Türkiyede mahalli ve milli piyasaların ihtiyaçlarını tatmin eden, hattâ mühim miktarda ihracat yapan Bursa, Bilecik, Şam, Amasya, İşkodra, Tırnava ilh. gibi mensucat sanayii merkezleri vardı. Bu merkezlerde bilhassa ipek ve ipekli mensucat sanayii pek müte-rakkidi. Fakat garpta makinalı istihşalin şarka döktüğü aynı cinsten emtianın rekabeti, bütün bu merkezleri tarumar etti. Bu rekabetin mensucat sanayiinde üç nevi bünye değişikliği yaptığını müşahade ederiz.

a. — Garp emtiası berveçhi peşin büyük sanayi merkezlerindeki kendi cinsinden emtia imal eden sanayii öldürdü. "1812 senesinde İşkodrada 600 ipek tezgâhı varken 1821 senesinde ancak kırk kalmıştı. Yine 1812- de Tırnavada iki bin mensucat tezgâhı çalışırken 1830 - da bu miktar yüze inmişti., [2] "Şarl Teksiye,, , 1836 - da Anadolu'da seyahat ederken gördüğü Ankarayı anlatıyor: "Geçen asırda Ankarada müteaddit ecnebî müessese çalışıyordu. Şimdi hiç biri kalmamıştır. O vakit yirmi beş bin balyadan ziyade kumaş, çorap ve saire gibi mamul eşya ihraç edildiği halde

[1] Makalenin hacmi nazarı itibara alınarak misaller mensucat sanayiile dokumacılıktan intihap edilmiştir.

[2] La Turquie. D. Urquhart. t. II. p. 57. 1836. İngilizceden Fransızcaya tercümesinden.

bugün bu ihracat, beş bin balyaya çıkamaz,, [1]. XVIII- inci asrın sonlarına doğru Türkiyede yaşamış ve Türkiye hakkın- da kıymetli bir eser yazmış olan “Eliss Abessi,, , Garp sana- yiinin rekabetini daha XVIII- inci asrın ikinci nısfında gör- müştü: “Halkın istimal ettiği ve orduya sarfolunan yün çuha- lar, Edirne ve Selânikte imal olunur. Bunlar son zamana kadar İstanbulda da yapılırdı. Fakat bu sanayi, kendi çuha- larına mahreç arıyan Avrupalıların rekabetile sukut etti,, [2].

b. — İpekli imal eden sanayi, ham ve yahut işlenmiş ipek ihraç eden sanayie istihale etti. Dahilde Avrupa ipekli men- sucatı revaç bulunca, milli sanayiın yaşama imkânlarını kay- betmemek için hiç olmazsa ham veya işlenmiş ipek veren hammadde sanayiine ricatı gayet tabiidi.

c. — Bir kısım mensucat sanayii, başta ipek olmak üzere geniş istihlâk piyasalarının mevzuu olmıyan şarka mahsus nadir kumaşlar imal eden sanayi işinde spesyalize olarak kaldı.

Bütün sanayi sahalarında gördüğümüz bu nevi bünye tahav- vüllerinin neticesi olarak millî iktisadiyatımız, sanayileşme imkânlarını kaybetti ve Türkiye ham ve ziraî madde veren bir köylü memleketi haline geldi.

2. — *Yapıcı tesir*, ehemmiyetini memleketin coğrafi şartlarına medyun olan muayyen milli mahsulâtımızın ham ve yarı iş- lenmiş bir halde dünya ticaretinde mübadele mevzuu olmasile milli istihsal ve mübadelenin cihan ticaretinin kanuniyetlerine göre inkişafı ve köy iktisadiyatında “*Zatî iktisat sistemi*” nin (Eigenwirtschaft - pazar için istihsalde bulunmıyan iktisat tarzı) yıkılarak cihan piyasaları için çalışan bir “*Emtia - mü- badele iktisadı sistemi*” nin teessüsüdür. Türkiye kendi içinde sanayi ve ziraat faaliyetleri halinde keskin bir farklı- laşmaya (differentiation) tabi olacağı yerde, cihan mikyasında sanayi memleketlerine nazaran bir köylü memleketi olarak differansiye olmuştur.

3. — *Bağlayıcı tesir*, Türkiye milli iktisadiyatının istiklâlini kaybetmesidir. Türkiye, kapitalist sanayi memleketlerine ham ve ziraî madde veren bir memleket olduktan sonra kapita-

[1] Küçük Asya. Şarl Teksiye. Cilt II. S. 447. 1862. Türkçeye tercümesinden 1922.

[2] L'État actuel de L'Empir Ottoman. Par Eliss Abessi. t. II. p. 231. 1792.

lismin bütün kaprislerine esir ve garp sanayiine pazar olmuştur. Türkiye harice muhtaç olmadan kendi kendine yeten bir memleket halinden çıkmış ve sınaî mamulât ihtiyacını ihraç ettiği ham ve zirai maddeler mukabilinde ve kâfi gelmeyince milli servetinden ilâve ettiği kıymetlerle ödemek mecburiyetinde kalan bir memleket haline gelmiştir. Avrupa mamulâtı, XIX- uncu asrın ikinci rub'undan itibaren Türkiyeyi öyle bir istilâya başlamıştı ki, bu mamulâtı satmak için yetmiş yıl içinde Trabzon gibi 33 bin nüfuslu bir şehir içinde 1232 dükkân hattâ Kastamonuda 16 nufus başına bir dükkân açılmıştı,, [1]. Hattâ harpten sonra bile mütareke senelerinde gümrük kapılarını aralık bulan garp emtiasının bir hamlede nasıl Anadolunun göbeğinde soluk aldığını gördük. Meselâ: Balıkesir piyasasında köylü alışverişiyle tutunan manifatura cının adedi yirmi ikiden birdenbire 65 - e çıktı ve mevcut on iki adet iplikçinin adedi de dörde indi.. [2]

●
Garp sanayiinin boğduğu el sanayii, milli kurtuluş hareketinin zaferinden sonra, gümrük duvarlarının muhafazası altında bazı yerlerde yeniden canlandı, bazı yerlerde de yeni ihtiyaçlara intibak ederek yeni şekillerde doğdu. Yalnız burada mensucat sahasında dikkat olunacak bir nokta vardır. Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin Ankarada tertip ettiği yerli mallar sergisine gelen dokumacıların ifadelerile de teeyyüt ediyor ki, el sanayii, millî makineli sanayiın rekabeti karşısında kalmıştır. Bu rekabet tıpkı Avrupa sanayi emtiasının Türkiyede yaptığı gibi, Boldan, Kadıköy ilh. dokuma sanayiinde bir bünye tahavvülü tevhit etmiye başlamıştır. Meselâ yerli bezler imal eden yerli makineli sanayi; aynı cinsten imalâtta bulunan el dokumacılarını, köylü ve kasabalının hoşuna giden cicilibicili yani makineye gelmiyen, kitlevî istihsal maddesi olmıyan kumaşlar imaline sevk ediyor.

●
Bugün Türkiye el sanayiinin karakteri nedir ? El sanayii de-

[1] Anadolunun taksimi Rusçadan Türkçeye çeviren: Hüseyin Rahmi s. 6. Palgrafın 1872 de neşrettiği "Anadolu eyaletleri," ismindeki eserinden.

[2] Memleketin umumi servetine aşağıdan bir nazar. Bilecik mebl'usu Hayrettin. 27. 11 1932 tarihinde Büyük Millet Meclisine verilen bir rapor. S. 14

yince, istihsal seyrinin yalnız el vasıtasile cereyan ettiği anlaşılmamalıdır. Meselâ bir sermayedar organizatörün bir çatı altında topladığı el işçileriyle tek bir atelyede çırağı ile çalışan bir usta arasında, yine dükkânında küçük bir makinesi olan bir usta ile evindeki trikotaj makinesile tüccara çalışan bir elişiçisi arasında hem iktisadî kademe hem sistem itibarile farklar vardır. Rusların "remeslo", Almanların "Handwerk", dedikleri el sanayii, tüccarın tavassutu olmadan doğrudan doğruya müstehlike iş yapan küçük istihsaldır. İstihsale iştirak eden ferite organizatörlük ve müstahsillik vasıfları differansiye olmamıştır. Ankara yerli mallar sergisine gelen dokumacılardan misal alalım: Meselâ Boldanlı dokumacı Cemal efendi, bir elişiçisidir. Mutavassıta lüzum görmeden müstehlikle doğrudan doğruya temasa gelir. Kasaba müstehliki müşterisidir. Zengin olduğu için sergilere de iştirak edebiliyor. Fakat Cemal efendinin yanındaki pavyonda mallarını teşhir eden Boldanlı Asım efendi, bir müstahsil değildir. Boldandaki el dokumacılarına sipariş veren ve bu dokumaları Diyarbakire kadar götürüp satan bir mutavassıttır. Asım efendinin sipariş verdiği dokumacılar müstehlike değil siparişçi mutavassıta çalışan ev işçileridir. Binaenaleyh Cemal efendi cinsinden dokumacılarla bunlar arasında bir içtimaî bünye farkı vardır. Birinciler, satış piyasasile kendileri temasa gelirler. İstihsal ve ticaret fonksiyonları ayrılmamıştır. İkinciler, mutavassıt tüccar vasıtasile piyasadan tecrit edilmiştir. İstihsal fonksiyonu müstahsılda kalmış, ticaret fonksiyonu mutavassıt tüccara intikal etmiştir. Cemal ve Asım efendilerin dediğine nazaran mutavassıtlar da ekseriyetle dokumacılarıdır. İçlerinden zengince olanlar tedricen istihsalden ayrılmışlar, satış işinde spesyalize olmuşlardır.

Kadıköy dokumacılarının aşağı yukarı hepsi mutavassıta çalışan ev işçileridir. Bunlar arasında 1. - *tabî*, 2. - *serbest* olmak üzere iki tipe tesadüf olunur.

1. — *Tabî dokumacılar da ayrıca a. - satış, b. - parça üzerinden tabî iki kısma ayrılıyorlar.*

a. — Satış üzerinden tabî dokumacılar, dokumalarını daima temas etmekte oldukları tüccara satmak mecburiyetinde olanlardır. Bu tarzda, müstahsille tüccar arasında zahirî bir serbest anlaşma vardır. Fakat hakikati halde müstahsıl tüccar-

Modern büyük tekniği kurmak, milli iktisadiyatı plânlaştırmak ve bu büyük modern teknik üzerinde tezatsız cemiyet münasebetleri yaratmak davasında bulunan milli kurtuluş hareketinde el sanayiinin mevkii ne olabilir? El sanayii bize kurunu vustaî, ananeci istihsal tarzının mirasıdır. Halbuki, modern cemiyet, ananevî istihsal yerine rasyonel istihsal tekniğini ikame eden bir cemiyettir. Binaenaleyh bu farklara nazaran el sanayiine karşı iki cephe alınabilir:

1. — Ya el sanayii küçük esnaf teşkilâtlarıyla (kooperatifler, ilh.) modern iktisat nizamının rasyonel kaidelerine intibak ettirilir,

2. — Yahut ta inkilâpçı bir hareketle büyük modern teknik kurularak el sanayinin kurunu vustaî mevcudiyeti tasfiye edilir. Bu tasfiye ediş, aynı zamanda el ve ev sanayinin yarattığı kıymetlerden müteneffi olan mutavassıtların tasfiyesi işi olur. Cemiyetin plânlı müdahalesile büyük tekniğe istinat eden sây seyrinde mevki alan müstahsiller hem kendilerini plânsız iktisat hayatının insiyakî ve yıkıcı dalgalarından, hem de mutavassıtların elinden kurtarmış olurlar.

Plânlı cemiyet el ve ev sanayiine refah ve emniyet vadeden cemiyettir. Milli kurtuluş hareketi ileri bir hamle, el sanayii'nde kurunu vusta mirası olduğuna nazaran milli kurtuluş hareketinin iktisadî nizamında el ve ev sanayii küçük ve cılız teşekküllerle mevcudiyetini idameye çabalıyacak değil, büyük teknikli ve plânlı istihsal içinde kaynıyacaktır.

Emtia kredileri Ve türk'ün alınteri.

Burhan Asaf

Hayat dediğimiz harikulâde şeyin her zaman değişik ve her zaman çeşitli tecellileri, ilim ve müşahede gözünün irişip tespit edemediği bulutlu bir başlangıçtan sonsuzluk adını verdiğimiz bir sona doğru.. her insan neslinin önünden yalnız bir kere akar. O nesil ile onu ihate eden madde âlemi arasındaki münasebet, o neslin ismini koyar. O, ya bir fevkalâde ânin gönüllüsü, yani bir yapıcı ve inkılâpçı nesildir. Yahut, bir tamamlayıcı nesildir. Yahut, bir mirasa konmuş nesildir. Bugünkü Türk nesli, bunların birincisidir. Bir inkılâpçı nesildir. Bir gönüllü ve kendini kendinden sonrakiler namına bağışlamış nesildir. Ve bunun için: büyük bir nesildir.

Bizim önümüze tesadüf eden hayat parçasıda, bir kerecik akacak. Akıyor. Ve bu akışta, mehabetin ebadı; yıkılırken kuruluşun dağ çatışmalarını andırır sarsıntıları; yapı arsasının şen gürültüleri var.

●
İşte tam bizim büyük neslimizin tespit etmesi lâzım geliyor ki: Bir eski dünya yıkılmakta ve bir yenisi, kurulmaktadır. Böyle bir tarihî ânin kucağında, kaide fiili değil, fiil kaideyi dikte eder. Tecrübe cesareti değil, cesaret tecrübeyi doğurur. Statik herşey, şüpheli ilân edilmiştir. Dinamizmin, nabızları 41 - e uyduran humması esecektir.

Şimdiye kadar istismar mevzuu olan milletler, ötekilerin neden bahtiyar, kendilerinin neden bedbaht olduklarını anlamışlardır. Anlamışlardır ki, ötekilerin on dakikalık alınterlerini kendilerinin on saatlik alınterleriyle değişe değişe, bir lokma ekmek için kan terleyesiye üste ödemişlerdir. İstanbul'dan Bağdat'a mermer cadde döşemiş bir Türk milleti.. kaza ve vilâyetleri var ki, bir kötü dereyi bir kötü köprü ile aşamamamak mevkilerine düşmüştür. Neden? Çünkü ötekiler, modern tekniğin inhisar ve ihtikârını bir buçuk asır-

danberi yapagelenler, o tekniğin yardımı ile meydana getirdikleri cicilibicili "mamûl emtia,, yı, tekniksiz bıraktıkları berikilerine, karasabanın bağışladığı nefaka ve tırnakların kopması, sırtların bükülmesi pahasına elde edilmiş hammaddeler ile ödetmişlerdir

Bu haksız mübadelenin sırrı, artık anlaşılmıştır. Bu istismarın foyası, artık meydana çıkmıştır. Bunun içindir ki, kapı ve pencerelerini kaparcasına ticaret ve tediye müvazenelerinin arkasına sığınmak cereyanı, bugün varmış olduğu inkışaf merhalesinde dahi. eski cihan mübadelesinin iflâs ve tasfiyesini müjdelemektedir. Mala mal, para takası, emtia takası, ancak makina ithalâtı uğuruna ithalât anlaşmaları, para kredisine yerine emtia kredisine gibi yeni yeni tabirler ve yeni yeni iktisadi şiarlar.. döviz, altın, ticaret ve gümrük harplerinin gürültüleri arasından duyulan bu yarı-artiküle sözler, yıkılmanın onlar için devam ettiğini, kuruluş ve kurtuluşun da bizler için çoktan başlamış bulunduğunu müjdelemektedir.

● Emtia kredileri. Malı malla, alınterini alınteri ile ödemek. İyi amma, malın onlar lehine teessüs etmiş bir fiat kaidesi var ki, irkilse de aksasa da, devam ediyor. Önümüzdeki senelerde, aradaki kıymet farkının, yani şu "fiat makası,, nın çok daha lehimize kapanması mümkün, hattâ muhtemel. Fakat, ne de olsa, onlarla emtia kredilerine yanaşmak, bir taşlı dikenli ve meşakkatli yol. Bunu, sökeceğiz. Sökmeğe mecburuz. Büyük bir dikkat, âzami açılmış gözlerle. Yalnız elzemi alacağız. Onlar için mübrem olanla değişeceğiz. Kendi modern, büyük ve milli tekniğimizi tamamlayıncaya kadar, "emtia kredisine,, ne dayanan mübadeleleri diğerlerine tercih edeceğiz.

● Son zamanlarda Sovyetler İttihadı komşumuzla yapılan anlaşma da, bir nevi "emtia kredisine,, dir. Bir nevi, diyoruz. Çünkü Sovyet mallarının fiat ve kıymet esasları, diğer memleketlerinkilerden ayrı mahiyettedir. Sovyetler mal satarken, kârına mı, zararına mı, yoksa hattâ bedavaya mı veriyorlar.. Şu bizim bildiğimiz fiat ve kıymet esaslarına göre bir şey söylenemez. Bu, büsbütün başka türlü birşeydir. Ve Sovyet Rusya, dost bir memleketle yaptığı bu ilk anlaşmaya, milletler arasında teessüsü lâzım "istismarsız mubadele,, nin mahiyetini

vermek istiyorsa, yani bu anlaşma ile Rus ve Türk milletlerinin bütün dünyaya gıllüğüşsüz mubadelenin ilk nümunesini göstermelerini istiyorsa, bizimle bir "piyasa anlaşması,, değil, bir "istihsal anlaşması,, yapar. Bunu, izah edelim.

Bizim de prensipimiz, "mamul madde,, ithalâtımızı, günün birinde, ancak memleketimizde kabili istihsal olmıyan madde-
lere inhisar ettirmektir. Bizim de prensipimiz, memleketimizi bir-
an evvel ileri ve modern teknikle teçhiz etmek, yani "istih-
sal vasıtaları,, ithalâtına germi vermektir. Rusya'nın bize yapacağı "emtia kredisi,, , asıl bu fasla girecektir. Krediyi
ödemek için bizim kendisine yapacağımız ihracat ise, bugün
ve ilerisi için, ancak spesifik zirai maddeler ve bazı hammad-
deler olabilir.

Bize makina ve tesisat satan Rusya, bugün dahi bilir ki, Türkiye, "büyük istihsal vasıtaları,, istihsaline salih bir mem-
leket değildir. Binaenaleyh, gerek ilk tesisat gerekse yedek-
leme ve yenileme bakımından, biz, bize sanayi teçhizatımızı
satanlara, pazarız. Gayet tabiidir ki, Böyle bir bağlanmanın
karşısında bir mukabil bağlanma olmalıdır, Yani, emtia kre-
disini ödemek için bugün ihraç edeceğimiz spesifik (sade bi-
zim topraklarımızda yetiştirilir) zirai emtiamız Rusya için
yalnız bugüne mahsus değil daimî bir ihtiyaca tekabül et-
melidir. Yani, bu gibi emtiamız bakımından, Rusya da, bizim
daimî pazarımız olmalıdır. Öyle ki, iki memleket arasındaki
mal mubadeleleri, inkılâplarımızın ateşinde dövülmüş dostluk
gibi, müddet ve muvakkatlik kaydinden berî olsun ve masun
kalsın.

Bir kere, aynı malın rakipleri olmıyalım. Olmak ıztırarında
isek, anlaşarak ve beraber satalım. Rusya 160 milyondur.
Biz şimdilik 14 milyon canız. Herhangi bir maddenin müş-
terek müstahsilleri olsak bile, aradaki nüfus farkı, bizim le-
himize bir ihracat kontenjanı bırakılmasına daima müsaittir.

Bu seferki anlaşma için, 8 milyon dolar kadar gönülsüz bir
miktar tespit edilmiştir. Rusya, bir tek fabrikasını 50 — 100
milyon dolardan aşağı kurmıyan memlekettir. Başlangıç için
ufak bir rakamın daha makul olduğunu kabul ederiz. Fakat
15 senelik dostluğun "tecilli etmesi payı,, öyle zannediyoruz

ki, şimdiki rakamı "birler hanesi,"nde bırakacak gibi olmalıdır. Bunu böylece işaret ettikten sonra. gene mubadelemizin esaslarına dönerek deriz ki: bahsettiğimiz şekilde bir mubadelenin 1.) bir "prensipler listesi,, 2.) bir "plan,,ı olmalıdır. Çünkü, böyle bir mübadele, sadece bir mal mubadelesi değil, iki memleket milli iktisadiyatına ait prensip ve program noktalarının karşılıklı ve samîmî takviyesidir. Bundan başka da, cihana, hakikî millet anlaşmaları hakkında, bir derstir .

Gelelim şimdi, bunun kadar mühim olan ikinci noktaya.

Bu mal mübadelesini ve bu mal kredilerini. nasıl bir ölçü üzerinden yapacağız? Piyasa fiatları üzerinden mi?

Biz, burada, rus inkılâpçılarını, kendi prensiplerinden birinin başına davet edeceğiz. Rusya ile Türkiye arasındaki mal mubadeleleri. kapitalistlerin elinde olarak taayyün eden "plus-value,,lü piyasa fiatları ölçüsü ile mi, yoksa, alınteri ölçüsü ile mi yapılmalıdır? Sovyet iktisatçıları iyi bilirler ki, Türkiye gibi bir memleket istihsalâtında, "plus-value,, değil, olsa olsa, bir "moins-value,, vardır. Kendi memleketlerinde ise, "plus-value,, kaldırılmıştır. Binaenaleyh, iş ve iş randımanı üzerinde pek güzel anlaşabiliriz. Yani, "piyasa anlaşması,, değil "istihsal anlaşması,, üzerinde durmamız lâzımdır. Bu, daha ziyade teknik bir mesele olduğu için, şimdilik yalnız prensipini işaret etmek istedik.

Bu iki esasa dayanan bir mal mubadelesi, yeni cihanın temeli olacak kadar ileridir. Herhangibir şekilde emperyalizm ve istismar temayülleri bunun kadar izale edici ve her şekilde millet anlaşmalarına bunun kadar müsait bir formülü, yazılı olarak, şimdiye kadar hiçbir yerde görmedik. Fakat Rus ve Türk İnkılâpları arasındaki cephe arkadaşlığı milletleri artık birbirlerine yedirmemek şiarı uğruna bu kadarcık olsun Yaradıcılık Kabiliyeti göstermesin mi?

Maxim Gorki ile mülâkat.

Yakup Kadri

Büyük rus müellifi, yarınki rus edebiyatının, proletarya sınıfı arasından çıkacağını ve hattâ çıkmakta olduğunu söylüyor. Sovyet diyarında bütün gazete ve mecmualar meslekten yetişme muharrirlerin yazısından ziyade, "muhabir," denilen muhtelif sovyet âzalarının gönderdikleri mektuplara açıktır. Bu mektuplar ki, ya bir fabrika, ya bir kolhoz amelesinin imzasını taşır, en gündelik ve en mahallî işlerden, en umumi ve en prensipal meselelere kadar çeşit çeşit mevzular üzerine yazılmaktadır.

İşte, Gorki, bunları, yarınki edebiyatın ufukta teressüm eden ilk çizgileri gibi seyrediyor.

Niçin seyretmesin? Kendi eserleri de bu müstakbel halk edebiyatının ilk tan ağartıları değil midir? Gorki, eski, Çarlık ehramını teşkil eden içtimai katların en altından bir yabancı ot gibi fışkırıp yalnız Rusya semasına değil bütün yer yüzüne dal budak salan bir ulu çınardır.

Büyük rus müllifinin dünyaya nasıl geldiğini ve ne gibi şartlar içinde yetişip büyüdüğünü bilmiyen var mı? O, bazı yerde hamurkâr yamaklığı, bazı yerde aşçı çıraklığı ve bazan da limanlarda hamallık etmiş olmasına rağmen, hattâ, proletarya sınıfına bile dahil değildi. Bir sınıf, ne kadar aşağı tabakayı temsil ederse etsin gene muayyen bir kültür seviyesine maliktir. Gorki, bundan bile mahrumdu. O, kendi kendini yaratanların en yüksek bir örneğidir.

Proletarya edebiyatı? Peki, ama, burjuva veya aristokrat edebiyatını yapanlar kimlerdir? Homiros'tan Shakspeer'e kadar en yüce şiir zirvelerinin üstünde hükümdarlık eden büyük insanların hangisi bir büyük adam çocuğu idi? Eski Yunan ve Latin edebiyatlarının en belli başlı kurucuları "Pleb," ve "Yesir," tabakaları arasından çıkmıştır. Renesans'ın en şanlı başları esnaf ve amele yığınları içinden yükselmiştir. Engin

ve kozmik Romantizmanın babası bir saatçi çocuğu idi. Şu halde Gorki, bize yeni bir şeyin tekevvününden haber vermiş olmadı. Yalnız, gelecekteki sanatkâr veya mubarririn, artık, mütereddi asilzadenin zevkine hizmet etmeğe; karnı şişmiş görgüsüz bankerin takdirini kazanmağa, yufka yürekli ve yufka beyinli burjuva karısının gözlerini yaşatmağa mahkûm olmaktan kurtulacağını söylemek istedi. Yarının sanat eseri artık, Cotty'nin lavantası, Cartier'in elması veya Peroujia'nın iskarpini gibi lüks eşyaları sırasından çıkacak, içtimai bünyenin esaslı ve hayatî ihtiyaçlarını tatmin eden âmillerden biri olacaktır.

●
Şimdiden S. Ş. C. B. de san'at ve edebiyat bu hale girmekte, bu kıymeti iktisap etmektedir. Moskova sokaklarında fırınların önü, tiyatro gişelerinin önü kadar kalabalık değildir.

Ankara.

Moskova.

Roma.

Yakup Kadri Beyin, bu üç merkez tarafından temsil olunan üç büyük cemiyet hareketi etrafındaki yazıları bu başlık altında gelecek sayımızdan itibaren çıkmağa başlayacaktır.

Çok nüfuslu Anadolu.

Şevket Süreyya

Doğanımız ne kadar, ölenimiz ne kadar? Çoğalıyor mu, yoksa azalıyor muyuz?

Bu bir davadır ki, ilk defa "Himayei Etfal Cemiyeti," tarafından ortaya atılmış bulunuyor.

Cemiyetin son broşürünün ismi sudur. *Davamız.* [1]

"Davamız,, ın tezi şudur:

"Türk kadını dünyanın en velût kadınıdır. Fakat medenî dünyada çocuk, en çok Türkiyede israf edilir. Şu halde Türk nüfusunu çoğaltmak için, Türk çocuğunu korumak lâzımdır. Fakat Türk çocuğunun korunuşu ve bu suretle Türk milletin zinde, şen ve kalabalık bir hale gelişi, öyle bir millî davadır ki, bu dava ancak, bütün millet işlerinin, millî bir devlet ve siyaset *sistemi* nin, içinde, ve onlarla beraber kül halinde alınabilir. Binaenaleyh, Türkiyede çocuğun korunuşu ve nüfusun çoğaltılışı meselesi, Türkiyenin iktisadî terakkisi, geniş nüfus temerküzlerine imkân veren müterakki bir iktisat tekniğinin Türk bünyesine tatbiki, millî terbiyenin, millî hukuk telâkkilerinin, Türk çocuğunu ve Türk nüfusunu koruma endişesile telif ve tanzimi suretinde ancak hallolunabilir.,, "Binaenaleyh Türkiyede Nüfus meselesi, millet mikyasında bir mes'eledir.,,

"Nüfus meselesi ortaya bir millî mesele olarak konmadıkça, milletin iktisadî, siyasî her türlü hareket kabiliyetleri bu mes'elenin istikametlerine göre tayin edilmedikçe, bir milletin sınaî, ziraî, terbiyevî, ilah. faaliyetlerini, millî mikyasta organize edebilmek imkânsızlaşır.,,

"Hulâsa bir milletin adetçe artması veya eksilmesi, keyfiyetçe terakki veya tereddi etmesi, o milletin içinde yaşadığı nizamın, her türlü münasebetlerini tayin ve tahdit eden teknik münasebetlerin o şekilde bir eseridir ki, o nizam bir taraftan kendi tekniğini, diğer taraftan bu teknik üstündeki

[1] Davamız : Himayei Etfal Cemiyeti neşriyatından. 1932 Ankara Muharriri: Neşet Halil Bey

cemiyet münasebetlerini, nüfusun korunması ve çoğaltılması bakımından tanzim ettikçe nüfus artar. Aksi takdirde eksilir. Adetçe artan ve keyfiyetçe ilerleyen muasır milletler karşısına Türk milleti, hem adetçe artan, hem keyfiyetçe ilerleyen bir millet olarak çıkabilmek için, Türkiyede çocuk ve nüfus meselesinin bu şekilde konulması ve telâkki edilmesi bir zarurettir.,

"Davamız,,ın tezi böyle hulâsa edilebilir. Kitaba, bu tez etrafında toplanılmış vesikalar, mukayeseler ve anket neticeleri ilâve edilmiştir. Kitap bir nüfus plânı şemasile biter.

●
Bu broşürün intişarı, millî sıhhat işleriyle alâkadar kimselerin ve müesseselerin üzerinde muhtelif tesirler uyandırmış ve bir aralık Büyük Millet Meclisi içtimalarına kadar intikal eden bu tesirler, broşürün yalnız bir cephesi, yani verilen bazı rakamların isabet veya isabetsizliği üzerinde düğümlenmiş kalmıştır. Halbuki bize kalırsa bu eserin iki cephesi vardır. Birinci cephesi, Türkiye nüfus meselesinin vaz'ı ve telâkki tarzıdır. Ve bizce kitabın bu cephesi diğer kısmından çok mühimdir. Bu meselenin etrafında verilen rakamlar onun ikinci ve üzerinde tevakkuf edilmesi en az kabil olan tarafını teşkil eder.

Evvelâ şunu kaydetmek icap eder ki, rakam, haddi zatinde mücerret bir kategoridir. Ona mana izafe eden ve kendi görüş tarzımızın, kendi tahlil metodumuzun ve nihayet kendi gaye ve hedeflerimizin mahiyetine göre onu hükümlere isal eden, insanın içinde yaşadığı devrin, kendi dimağına akseden haletidir. Binaenaleyh rakam doğru veya yanlış olur. İş o rakamın, devrin haletini en yakın ifadededen, yani devrin o rakama mevzu olan keyfiyetindeki *temayülü* en yakın gösteren bir şekilde hükümlere raptedilebilmesidir. Binaenaleyh, rakamın hükümlere raptedilişinde aslanan, ancak, tahsis olunduğu mevzuun *umumî temayülünü*, *şeeniyete* aykırı olmıyarak yani *nisbî bir isabetle* verebilmesidir. Yoksa bir *kemmi münasebetin mutlak surette ifadesi olan rakam*, ya bir kasa mevcudunu, ya bir bakkal faturasını, ya bir mühendisin, içtimâî hayatın dinamizminden mücerret teknik hesaplarını veren rakamdır. İçtimâî münasebetlerin ifadesi olan rakam ancak *nisbî* olabilir. Bu nisbî rakam, o içtimâî münase-

sebetlerin tamamıyla aykırı bir ifadesi değilse, o münasebetlerin *hâkim temayülünü* ifade edebiliyorsa doğrudur.

Halbuki nüfus hareketleri, bütün içtimai münasebetlerin en giriftini ve en gayri kabili idrakini teşkil eder, denilebilir. Buna rağmen dünyanın her yerinde nüfus hareketlerinin grafikleri ve istatistik tabloları yapılmaktadır. Fakat bunlarda ifade olunan *kemmi münasebetlerin nisbi olduğu* ve burada verilen hükümlerin, ancak o sahada bir *hâkim temayülü* ifade ettiği berveçhipeşin kabul edilir ve bilinir.

Türkiyede ilk tahriri ve ilk fennî istatistik terkiibini yapan Belçikalı mütehasssın, kendi küçük ve adeta her taşı damgalanmış kadar sayılı olan memleketinde, bin bir itina ile yapılmış öyle umumî tahrirler olmuştur ki, bunların neticeleri en basit bir sondaja bile ihtiyaç göstermeyecek kadar ve adeta gözle takip olunabilen şeyniyetin zıddına görülmüş ve milyonlarca franklık masrafa malolan bu rakamların ilânından bile sarfınazar olunmuştur.

Bu itibarla, içtimai münasbetler sahasında rakam, hiç kimsenin üzerinde ayak diremeye hakkı olmayan çok *seyyal* bir zemin teşkil eder.

Bilhassa Türkiye gibi, değil içtimai münasebetlerin, meselâ nüfus hareketlerinin *seyri*, hattâ bir istatistiği terkip eden en basit teknik malzemesi bile lâıykıyla müşahade olunmamış bir memlekette, rakam üstünde hükümler mevzuubahs olurken ya bunların nisbiliğini evvelden kabul etmek, ya "Davamız,, da yapıldığı gibi bu hükümleri, mahdut mıntakalara münhasır anketlere bağlamak, fakat bittabi bu takdirde de neticenin mahalliliğini işaret etmek zarureti vardır.

Bu noktai nazardan tetkik olununca görülür ki, broşürde ve Türkiyeye müteallik olarak verilen rakamları soğuk kanlılıkla ve bunların Türkiyede o vadideki şeyniyeti - mutlak olarak değil, fakat umumî temayülleri itibarile - ne dereceye kadar ifade edebildiği noktasından mütalea etmek icap eder.

Burada verilen rakamlardan, mahalli veya kısmi anketler neticesi olmaları, O sahada yeni bir anketle neticenin aksi alınmadıkça, O mahal veya anket yapılan içtimai zümre için doğru saymak zarureti vardır. Fakat bu mahalli anketlerden alınan neticelerin bütün Türkiyeye teşmilinden iştinap etmek te doğrudur.

1927 Nüfus istatistiklerinde, nüfusun yaşlar arasındaki inkisamı tablolarına istinat edilerek varılan hükümlere gelince, bunları sadece ve teknik manada, yani nüfusun dinamik hareketleaini ifade etmeyen birer malzeme olarak almak daha isabetlidir zannediyoruz .

Broşürün uyandırdığı münakaşalar arasında gazetelere akse-den ve bilhassa Türkiyedeki çocuk vefiyatı üzerinde toplanan rakamların, ancak perakende materyeller şeklinde bulunduğunu nazarı dikkate alarak, bunları da, ferdi veya mahalli müşahedeler mahsulü, binaenaleyh *mahdut* bir hakikati ifade eden şeyler gibi almak icap eder.

● Bize kalırsa, ister doğru, ister yanlış olsun, Türkiyede rakamdan ve “kelimeden korkan rejim daha 1908- de yıkılmıştır [1]., Binaenaleyh, Türkiyede içtimai hayatın inkışafı tarihinde faaliyetleri temiz bir yer tutan bir Cemiyetin broşürü üzerinde, “ bize verdiği rakamlar korkunçtur ,” diye, çekinmekten ve peşin hükümlere sapmaktansa, onu hüsnü telâkki etmek, fakat üstünde şüphelendiğimiz ve tereddüt ettiğimiz rakamların, şeeniyetin hâkim temayülünü ne dereceye kadar ifade edip etmediğini, yeni ve bu broşürdeki kadar heyecanlı ve canlı bir alâka ile taharriye çalışmak yapılacak işlerin en dürüstüdür.

Memleketimizdeki içtimai münasebetlere ve meselâ nüfus hareketlerine müteallik bir rakam üzerinde kim hakkını iddia ve kim kimi haksızlıkla itham edebilir? Bu davada haklı veya haksız taraf yoktur. Bu davada yalnız haksız taraf vardır ve haksız olan da hepimiz, yani bu memleketin münevver geçinen neslidir.

Eğer biz, Türkiyede bizi besleyen canın sayısı üstünde mutabık kalamıyorsak, eğer doğanımız nedir, ölenimiz nedir? Artar mı, eksilir miyiz? bunu bilmıyorsak, ilk adımda itham edeceğimiz, evvelâ kendimiziz:

Aşıkâr bir şey ki, Anadolu Türkü mütereddi bir ırk değildir ve Türk kadını çok doğuran ve doğurmayı seven bir kuvvettir. Fakat gene aşıkâr bir şey ki, dağlarımız, ovalarımız nüfus kalabalığından taşmıyor. Ne köylerde, ne kasabalarda

[1] 1930 1932 muharriri Falih Rıfı.

yaşayan çocuklar, sokaklara sığmayacak kadar bol ve sayısız değildir.

Çocuğuna karşı şefkatsiz olan ana tipi, bizim memleketimizin tanımadığı, işitmediği bir şeydir. Fakat doğuran ananın elinden çocuğunu hastalık, bakımsızlık, fakirlik vaktinden evvel kapıyorsa, bunda müttehim olan, o ananın kendisi değildir. Büyük şehirlerin, hattâ Türkiye haricindeki büyük merkezlerin pahalı lâboratuvarlarında keşfolunan pahalı aşuları, temiz ve mikropsuz südü, güneşli bahçeyi, temiz mektebi, güzel ve sıhhi hayat şartlarını, bulundukları yerlerde arayıp, çocuğu üstüne titreyen Türk anasına getirecek olan, o ananın kendisi değildir.

Anaya çocuğunu ve çocuğa sıhhatini temin etmek işi, dünyanın her yerinde artık bir devlet meselesi olmuştur. Ananın çocuğunun sıhhatini, artık her yerde devletten beklemesi hakkıdır.

Çok nüfus, tok nüfus, şen ve zengin nüfus istiyoruz. Anadoluyu boş, yoksul, yaşlı ve viran bırakan dünkü mazimize karşı, günden güne eşelenen ve alevlenen bir kinimiz vardır. Kalabalık, şen ve zengin bir Anadolu yaratmanın enerjisini, bu kinimizin, gittikçe tazeleşen ve taravetleşen şiddetinden alıyoruz.

Dünün idaresinden teslim aldığımız bugünkü Anadolu, bütün tarihinin tarih devirlerinin, en tenha ve en bakımsız bir Anadolusudur. Bütün medenî kabiliyetleri ihmal edilmiş, ihtiyaçları azaltılmış, adeta medeniyet harici kılınmış, 14 milyonluk bu memleket halkını en kısa bir zamanda biç değilse iki misline çıkarmazsak, yarının çok nüfuslu ve ileri teknikli milletleri karşısında becamızı tehlikeye atmış oluruz.

Hiç şüphesiz ki, Anadolu, bugünkü nüfusunun birkaç mislini, bugünkünden birkaç misli daha tok ve daha giyinik olarak barındırabilir. Bu engin yaylalar, bu derin ve haşmetli vadiler kadar, ruha şahsiyet ve insana toprağa bağlanmak aşkı veren erkek bir tabiat parçasının eşi dünya küresinde güç bulunabilir.

Burada herşey, eski bir medeniyetin, maddî tecellileri erimiş fakat manevî temellileri, asil bir ahlâk, müstağni ve mert bir ahlâk halinde bugüne kadar erişmiş bir zenginliğin,

**entansif bir ziraat kültürünün, müstesna bir duygu inceliğinin
beliğ birer şahididir.**

Bugün metruk vadilerde, Murat, Fırat, Kelkit vadileriyle şimali Anadoludaki orman deryasının kenarlarında, artık yozlaşmış ve yabanileşmiş öyle meyva ağaçları bakayası görülür ki, bunlar ancak asırlarca süren devamlı bir yetiştirme san'atının ince mahsullerini verirler. Meyva işleme tekniği, dünyanın hiçbir yerinde Fırat ve Yeşilırmak havzasında olduğu kadar ince bir san'at halini almamıştır. Bu havzalarda yaşayan kadar ruhan incelmış, yaşayışında, işinde ve bestelerinde san'atkârlaşmış bir köylü kütlesine dünyanın hiçbir yerinde rastlanamaz. Hulâsa Anadolu, bugün bize metruk gibi görünen, bugün bize verimsiz gibi görünen yolunmuş tabiatı altında, yeni bir cennet hayatının bütün şartlarını saklayan bakir bir ülkedir. Bu ülke, Türk milletinin kalabalıklaşmasını ve çoğalmasını bekliyor.

**Hedefimiz, ileri teknikli, tok, şen ve kalabalık bir Türk mil-
letidir.**

KRONİKLER.

(Kadro) yu teyit eden bir eser:

Die Zukunft des Kapitalismus- Werner Sombart.

Beynelmilel tanınmış Alman profesörü Werner Sombart'ın şubat ayında Berlinde "Para ve kredi iktisadiyatını tetkik cemiyeti," nin bir içtimasında verdiği konferans son defa küçük bir broşür halinde neşredildi

İktisatçılar aleminde büyük bir akis uyandıran bu eseri hülâsaten verelim: Sombart'a göre kapitalizma, bilhassa harpten sonra hâkim vasıflarını kaybetmiş bulunmaktadır:

Evvelâ, kapitalizma nizamına has iktisadi zihniyette bir tahavvül olmuştur. Müteşebbis fertlerin atılgan ve cesur iradesi gevşemiştir. Ferdi teşebbüsler yerini teşkilâtli müesseselere terketmiştir. İktisadi hayatta bir "memurlaşmak" temayülü vardır. Karteller, Trustlar, Anonim şirketler, Kooperatifler müteşebbisin rolünü tahdit etmişlerlerdir,

Saniyen kapitalizma nizamına has hudutsuz hürriyet, gittikçe tahdidata maruz kalmıştır. Erken ve yüksek kapitalizma devirlerinde müteşebbis, bütün hareket ve fiillerinde serbestti. Halbuki şimdi, ya (içtimai sigorta, ücret tarifeleri, devlet mürakabası gibi) bir takım kanuni, yahutta (Kartel, Birlik v. gibi) bir takım ihtiyari tanzim edici kuyudata tabi bulunmaktadır.

Salisen, kapitalizma nizamına has piyasa mekanizması bozulmuştur. Eski-den piyasadaki arz ve talep eşyanın fiyatını, eşya fiyatları amele ücretlerini, amele ücretleri ise kârı tayin ederdi. Halbuki şimdi fiyat Karteller, ücreti

sindikular tespit etmektedirler.

İşte Sombart, katitalizmanın bu devresine Spaet- kapitalismus- geç yahut son kapitalizma devri diyor.

● Sombart, bu vaziyet karşısında üç cephenin mevcudiyetini tesbit ediyor:

1 — Muhafazacı cephe, "mevcut olan," in muhafazasını temin için müdafii bir takım tetbirler ve kararlar alarak idarei maslahat etmek siyasetini güder.

2 — İrticacı cephe, serbest ticaretin, serbest iş münasebetinin, serbest piyasa teşekkülünün, kısaca liberalizmin aydetini ister. Sombart, buna "filmin tersine çevrilmesini istemek," diyor.

3 İnkılâpçı cephe, geçmişin plansız serbestiysine, tesadüfi, keyfi iktisadına ve halin sistemsiz haliyyasına mukabil geleceğin planlı, ahenkli ve manalı iktisadını kurmak ister.

Sombart'a göre planlı iktisat, vahşî, kaotik, nizamsız ve manasız iktisadın zıddıdır. Bugünkü iktisat hayatı bir "kül," halinde tanzim edilmemiştir. Parçaları arasında bir manalı ve gayeli rabıta bulunan ve birbirine nazım bir prensibin bağlarıyla bir uzviyyet halinde kaynamış olan bir iktisat hayatından mahrumuz.

● Sombart, planlı iktisadın esas vasıflarını şöyle tesbit ediyor:

Planlı iktisadın ilk vasfı, (Umfassenheit) kavrayıcılık, (Totalitaet) bütünlüktür. Yani plan, iktisat hayatının bütün parçalarını kavramak, içine almak mecburiyetindedir.

Planlı iktisadın ikinci vasfı, vahdettir. Yani plan, bir tek merci tarafından tanzim edilmelidir. Bu da ancak millî vahdeti temsil eden "Devlet," olabilir. Onun için istikbalin planlı iktisadı, daima bir millet iktisadı ve millet iktisadı da daima bir planlı iktisat olmak zarur-
retindedir.

Planlı iktisadın üçüncü vasfı, tenev-
vüldür. Yani plan, mekanik bir şema
olamaz; her milletin iktisadı ve içti-
mat şartlarına göre değişir.

Bir memleketin büyüklüğü, ictimat
bünyesi, seciyesi, teknik ve kültür
seviyesi, tariht planın tanziminde mü-
essir olan amillerdendir.

*Onun için her milletin kendisine
göre bir iktisat planı olacaktır.*

Millî plan iktisadiyatı ile beynelmilel
cihan iktisadiyatı birbirleriyle nasıl
kaynaşacaklar? Sombart, bu meseleyi
şöyle tahlil ediyor:

Yüksek kapitalizma devrinde cihan
iktisadiyatı demek, beyaz ırkın, daha
doğrusu Garbî Avrupa ile Şimalî
Amerikanın cihan üzerinde hâkimiye-
ti demektir. Hali hazırda ve bilhassa
istikbalde cihan iktisadiyatının manası
tamamen değişmiştir. Millî mikyasta
olduğu gibi beynelmilel mikyasta da
serbest ticaret mekanizması bozulmuş-
tur. Beyaz ırkın hâkimiyeti muvakkat
değil, ebedî bir zevale mahkûmdur.

Burada Sombart, millî, kurtuluş
hareketlerinin beynelmilel ehemmiye-
tini, ziraat ve ham madde memleket-
lerinin ken ii millî sanayilerini kurma
teşebbüslerinden doğan bünye tahav-
vüllerini mütevekkilâne bir cesaretle
ortaya atıyor.

İşte bu tevekkülün iktisadî ifadesi,
otarki hareketidir. Yarının cihan ikti-
sadiyatını, birbirini tamamlayan mem-
leketler arasındaki "İktisadî bloklar,"
teşkil edecektir. Artık "en ziyade
mazharı müsaade millet," prensibine
dayanan serbest ticaret değil, konten-
jan, gümrük ittihatları, imtiyazlı güm-
rük resimleri, mal mübadeleleri gibi
kategoriler, istikbalin beynelmilel ikti-
sadî münasebetlerini tanzim edecektir.

Sombart'ın bu eserini okuduktan son-
ra çıkardığımız neticeler şunlardır:

1 — Her milletin kendi bünyesine
göre bir iktisat siyaseti, kendi şartla-
rına göre bir iktisat nizamı olacaktır. Si-
yaset sahasında yabancılardan öğrene-
bileceğimiz hiçbir şey yoktur. Siya-
set öğrenilmez, yaratılır.

2 — Cihan iktisadiyatındaki bünye
inkılâbı, millî kurtuluş hareketlerinin
bir neticesidir.

3 — İstikbalin iktisadî nizamı, "planlı
iktisat," tır.

Planlı iktisadın nazımı ise "Devlet," tir.

Sombart'ın bu kronikte bahse mevzu
olan eseri, Kadro'nun millî kurtuluş
hareketi tezinin ve ideolojisinin kısmî
bir teyididir. Almanyada, kendisile
yaptığımız temasta Sombart bu ideolo-
jinin ana hatlarını ve vardığımız hü-
kümleri daha geniş bir şekilde teyit
ve takviye etmiştir. Kendisinin bu
hususla "Kadro," için yazdığı mektubu
yakında neşredeceğiz.

V. N.

1932 = 1913

"Berliner Tageblatt", tan:

Dünya sanayi istihsalâtının gerilemesi son aylarda daha şiddetlenmiştir.

Sanayi istihsal indeksi, 1928 = 100 itibarile, 1931 senesinin birinci kanununda 83 iken, 1932 senesinin martında 75'e düşmüştür.

Dünya sanayi istihsalâtı İndeksleri

1928 = 100

	Rusya	Avrupa (Rusya hariç)	Dünya
1928	100	100	100
1929	124	106	108
1930	156	95	94
1931	189	81	83
1932	198	72	75
(marta kadar)			

Bu suretle dünya sanai istihsal hacmi 1913 senesinin seviyesine avdet etmiş bulunmaktadır. Sanayi memleketlerinin istihsal vaziyetini ayrı ayrı tetkik edersek görürüz ki, 1913 seviyesini aşan memleketler bulunduğu gibi onun altında bile kalan memleketler vardır.

1913 = 100

1932 başlangıcında:

Dünya	100	İngiltere	83
Rusya	251	Almanya	62
Japonya	222	Lehistan	46
İsveç	168		
Kanada	147		
Amerika ünyon	100		
Fransa	100		

Bu adetlerden anlaşıldığına göre Rusyanın sanai istihsal hacmi harpten evvelkine nispetle iki buçuk misli fazlaşmıştır.

Japonya da 1931 senesine nispetle ve buhrana rağmen iki misli fazla istihsalatta bulunmuştur.

İsveç ve Kanada gibi genç sanayi memleketlerinde sanai istihsal harpten evvelkinin çok üstündedir. Amerikanın Müttehit devletlerinde ve Fransada sanai istihsal hacmi harpten evvelki seviyeye düşmüştür. Almanyada ise 1896 senesinin seviyesine yuvarlanmıştır.

Muhtelif memleketlerin dünya sanai istihsalindeki yüzde hisseleri:

	1928	1932
Almanya	10.6	7.6
İngiltere	8.5	10.0
Fransa	6.4	6.9
İsveç	0.8	1.1
Polonya	0.7	0.5
Rusya	4.2	11.0
Japonya	2.2	2.7
Kanada	2.0	1.9
Amerika Müttehit devletleri	41.1	34.8

1928 senesinde sırasile Amerika Müttehit devletleri, Almanya, İngiltere, Fransa, Rusya en önde gelirken, 1932 senesinde bu sırada bir tahavvül olmuştur: 1932 -de yine birinciliği Amerika Müttehit devletleri muhafaza etmekle beraber Rusya, Almanyanın yerini alarak, ikinci, İngiltere üçüncü, Almanya dördüncü, Fransa beşinci olmuştur.

Bu rakamlar çok dikkate şayandır. Bütün vesikalar, dünya iktisadiyatının geçirmekte olduğu bünye istihsalesinin müttemadi bir derinleşme seyrinde bulunduğunu gösteriyor.

Türkiyede ziraat kooperatifler.

Türkiyede ziraat kooperatif hareketini iki kısma ayırmak lazımdır:

1 — Hususi kooperatif hareketi.

2 — Ziraat Bankasının idaresi altındaki kooperatif hareketi.

1 — Hususi kooperatifler, köy müstahsilinin kendi teşebbüsüyle meydana getirdiği teşekküllerdir. Bunlar en ziyade ihracat emtiasının (üzüm, incir, pamuk, tütün ilh.) satışını organize etmek üzere kurulmuştur. İçlerinde bugün ciddi muvaffak olan ve kooperatifçilik prensiplerine yaklaşan "kooperatif Aydın incir müstahsilleri ortaklığı," ile bu ortaklığa merbut "İtibar kooperatif Bankaları" dır.

Son neşrettiği vaziyete nazaran "Aydın incir müstahsilleri kooperatifi," nin ortak adedi 521, taahhüt olunmuş sermaye miktarı 125.280 lira, tahsil edilmiş sermaye 75.643 liradır. İhtiyat sermayesi 185.000 liradır.

2 — Ziraat Bankasının idaresi altındaki kooperatif hareketinin üç cephesi vardır: a — kredi kooperatifleri. b — kredi kooperatifleri birlikleri. c — Satış kooperatifleri.

Banka, sütçülük ve yağcılık kooperatifleri hakkında da tetkikatta bulunmaktadır. Binaenaleyh yakında bu üç harekete bir de imalat kooperatifi hareketi ilâve edilmiş olacaktır.

Bankanın bu vasi kooperatif hareketinde tahakkuk ettürmeye çalıştığı büyük iktisadi gaye, Türkiye köy iktisadiyatını, kredi, satış, ve imalat sahalarında birbirini tamamlıyan kooperatiflerle teşkilâtlandırarak müstahsilin istihsal ve alım kabiliyetini yükseltmektir. a — Ziraat Bankası, kredi kooperatifi

teşkiline 1470 numaralı kanunun verdiği salâhiyet dairesinde 1929 senesinde başlamıştır. İlk kredi kooperatifi 1929 senesi 18 eylülünde Giresun vilâyetinin Bulancık nahiyesi merkezinde kurulmuştur.

Kredi kooperatifleri 1 — gayri mahdud mesuliyetli köy, 2 — Gayri mahdud mesuliyetli şehir ve kasaba 3 — Mahdud mesuliyetli şehir ve kasaba olmak üzere üç tip üzerine kurulur. Köy kooperatiflerinde asgarî ortak adedi 30, şehir ve kasaba kooperatiflerinde 60'dır. Mahdud mesuliyetli kooperatifler ekseriyetle nüfusu 25.000- den düşük olmayan merkezlerde teşkil olunur. Kredi kooperatiflerinin maksatları: Kooperatif, bir seneyi geçmemek üzere ortaklarına amente ücretleri, tohumluk, gübre, edviye ve sair levazımı ziraiye ile küçük alatı ziraiye ve çift hayvanatı için ikrazat yapar.

Bugün kredi kooperatiflerinin en kesif olduğu yerler garp vilâyetleriyle Giresun vilâyetidir. Ziraat Bankası, kooperatif teşkilinde daha ziyade mühim ihracat emtiamızı yetiştiren mntakaları intihap eder.

Aşağıdaki cetvelde de görüleceği veçhile 1932 senesi 15 mayısında mevcut kooperatif adedi 407, ortak adedi 38.035- di. Taahhüt edilmiş sermaye miktarı 4.643.205, tahsil edilmiş adi sermaye 1.775.315 [1], ihtiyat sermayesi 279.434 liradır.

1931 senesi kânunuevvelî gayesinde kooperatiflerin ortaklarına yaptığı ikra-

[1] Ortaklar, hissel iştiraklerini beş sene zarfında müteaddit takstlerle ödeyeceklerinden adi sermaye miktarı taahhüdünün altında görülmektedir.

zat 7.544.714 liradır. Bu mikdarın 4.284.316 lirası Ziraat Bankasının kooperatiflere yaptığı ikrazat, 3.260.388 lirası da kooperatiflerin kendi menabiinden ortaklara verdiği kredilere aittir. Aynı tarihte ortak mevduatı, 788.447 liraya balığ olmuştur. Bu mevduat, ortaklara yapılan ikraz muamelelerinden ortaklar lehine (ortakları tasarrufa alıştırmak maksadile) iera edilen yüzde on tevkifattan teşekkül eder.

b — Henüz resmen faaliyete geçmiş kredi kooperatifi birliği yoktur. Yalnız İzmirde teşekkül etmiş olup esas mukavelenameleri tasdikte bulunan "İzmir kredi kooperatifleri birliği," vardır. Birlikler asgari on keredi kooperatifinin iştirakile teşekkül eder. Birliklerin maksatları: "Faaliyet muhiti dahilindeki çiftçilerin tohumluk hububat, sun'î gübre, zirai, hayvani hernevi edviye ve mualecat, hasat, harman, kalbur makineleri ve sair levazımı ziraiye ile çift hayvanatı, ve sair zirai ihtiyacata hadim mevat ve malzemeyi ucuz fiatla alıp satmak veya isıcar etmek. Zirai mahsulât ve malzemenin muhafazasına mahsus olmak üzere ambarlar, depolar, silolar ve ahkâmı mevzuaya tevfikan umumî mağazalar tesis ve inşa eylemek ve işletmek, alâtı ziraiyenin imal ve tamiri için atelyeler ve tamirhaneler vücude getirmek, icabında tohumluk için nü-mune tarlaları ve istasyonları tesis eylemek. Satış kooperatifi teşekkül etmemiş olan yerlerde ham mevaddın

işletilmesine ve mahsulâtın şekil ve mahiyetini tebdile matul sınaî tesisatı vücuda getirmek ve işletmek, depolar-da ve umumî mağazalarda çiftçinin ve diğer istihsalât erbabının mahsul ve emtiaları mukabilinde ahkâmı mevzuaya tevfikan varanlar ihdas etmek. Satış kooperatifi teşekkül etmemiş olan yerlerde lüzum ve zaruret halinde kooperatiflere dahil ortakların mallarının fûruhtuna da tavassut etmek (Birlik esas mukavelenamesi M: 4)

c — Resmen teşekkül etmiş 4 satış kooperatifi vardır. 1 — Adana mahsulâtı ziraiye satış kooperatifi. 85 ortağı vardır. Taahhüt edilmiş 21.500 liralık sermayesinin 19.800 lirası tahsil edilmiştir. İhtiyat sermayesi 1.345 liradır. 2 — Mersin satış kooperatifi. 51 ortağı vardır. Taahhüt edilmiş 10.540 liralık sermayesinin tamamı tahsil edilmiştir. İhtiyat sermayesi 1.345 liradır. 3 — Tarsus pamuk müstahsilleri satış kooperatifi mevsim sonunda teşekkül etmiş olduğu için muamelesi henüz tekemmül etmemiştir. 4 — Giresun fındık satış kooperatifi. 114 ortağı vardır. Taahhüt edilen 4.620 liralık sermayesinin 1.130 lirası tahsil edilmiştir. İhtiyat sermayesi 570 liradır. Satış kooperatiflerinin hepsi mahdud mes'uliyet esasına göre kurulmuştur.

Bunların Ziraat Bankasile alakaları yalnız malî cihettendir. Esas mukavelenamelerinin 56-ncı maddesi mucibince dahilde ve hariçteki bilûmum unalî ve naktî muamelelerini Ziraat Bankası vasıtasile yaparlar.

Türkiye ziraat Bankası

Ziraat Kredi Kooperatiflerinin Vilâyet itibarile 15 Mayıs 1932 tarihindeki vaziyetleri:

Vilâyeti	Koop. adedi	Ortak adedi	Taahhüt edilmiş	Tahsil edilmiş	
			Sermaye	Adi sermaye	İhtiyat sermaye
Adana	10	565	76.285	26.802	3.920
Afyon	15	974	82.304	40.867	5.592
Aksaray	1	200	72.470	33.700	2.831
Ankara	15	834	51.753	30.246	6.984
Antalya	5	244	16.947	7.797	1.960
Aydın	27	2.666	378.906	116.601	27.333
Balıkesir	27	1.845	153.271	47.956	11.557
Bilecik	9	513	23.890	13.665	4.695
Burdur	2	157	14.499	11.491	1.285
Bursa	20	1.226	100.208	30.580	9.482
Çanakkale	6	239	7.320	3.085	1.500
Çankırı	2	273	5.600	2.740	1.365
Denizli	17	1.050	61.745	24.336	5.832
Edirne	6	315	12.445	3.735	2.830
Eskişehir	14	1.044	50.305	34.736	6.838
Gaziantep	3	158	4.680	1.170	1.114
Giresun	36	2.888	109.225	108.500	20.834
Gümüşhane	1	173	27.060	12.418	1.840
Isparta	6	400	31.330	13.391	3.250
İstanbul	5	252	27.420	7.766	1.921
İzmir	68	11.846	1.972.048	720.315	83.328
Kars	3	216	55.240	26.090	1.210
Kastamonu	5	324	18.943	9.336	1.916
Kayseri	2	179	19.565	10.032	1.640
Kırklareli	1	60	1.200	300	600
Kocaeli	4	482	61.030	23.564	3.756
Konya	7	452	49.572	16.952	4.134
Kütahya	8	514	23.375	9.635	3.930
Manisa	25	1.943	247.879	96.996	16.044
Mersin	7	512	101.364	41.835	3.563
Muğla	8	1.585	143.030	51.613	10.376
Niğde	5	420	41.770	15.426	2.873
Ordu	10	600	64.260	16.881	2.990
Rize	1	74	3.545	2.386	740
Samsun	2	95	7.260	1.815	475
Tekirdağ	9	596	57.100	24.036	5.441
Trabzon	16	2.081	468.361	137.027	13.507
	<u>408</u>	<u>38.035</u>	<u>4.643.205</u>	<u>1.775.315</u>	<u>279.434</u>

Ottawa konferansı.

Radyodaki parazitler kadar kötü bir tesir yapan "Konferans," kelimesine bir kere daha tesadüf ediyoruz. Niçin bir kere daha olsun? Adım başında ayakımıza, yerinden oynamış bir kaldırım taşı gibi dolanan; iki cuma arasında bazan bir, bazan iki kere ve hep aynı kurbaga haykırışmalarile kulağımıza gelip bize gene bir batağın yanından geçmekte olduğumuzu hatırlatan hep bu "konferans," kelimesi değil midir?

Bu seferki konfrans, Ottawa ismini taşıyor. Fakat bir ismi de "İmparatorluk konferansı" dır. Britanya, buhranın azgın fırtınasında rahneler almış olan heybetli teknesini kendi kızaklarında değil, Kanada'nın hükûmet merkezi olan Ottawa'da tamir etmek istiyor. Britanya ananın bütün evlâtlarına bir cemilesi. Fakat bir taraftan da Britanya ananın en sevgili yavrusuna bir cemilesi. Kanada'ya. Gerçi Hindistan gibi milyonlar sayan bir çocuğu daha vardır. Fakat bu, onun öz yavrusu değil, bir beslemesidir. Ahretliği. (yoksa, dünyalığı mı?) Onu, ötedenberi horca kullanmıştır. Fakat Kanada, Britanya'nın nazlı, hem de yetişmiş bir kızıdır. Sam Amıca gibi tehlikeli bir hovarda ile kapıkomşu olması, kızcağız için bariz bir tehlikedir.

Hudutsuz ormanları, ileri buğdaycılığı dericiliği ve gıdamaddeciliği ile imparatorluğun değerli bir mensubu olan Kanada, cihan harbindenberi, anavatanından ziyade Amerika birleşik hükûmetleriyle münasebettedir. Fiatlarıyla, Londraya değil Mew-York'a bağlıdır. Münasebetler okadar ilerlemiştir ki, günün birinde, aradaki hududun tebehur edivermesinden korkulur. İşte Britanyanın imparatorluk işlerini

Ottawa'da görüşmek istemesinin bir sebebi de budur.

Ottawa konferansının şamil mevzuu İmparatorluğun autarchie'ye yani "kendi keline yetmek," politikasına sığınmasıdır. Britanya ve onun iki temel direği olan sanayi ile City, şindiye kadar, dahaziyade cihan ile olan münasebetleri tercih ederlerdi. Beritanya, bütün cihan iktisadiyatının nazımı idi. Cihan harbinden sonra bu rolünü ifa edemez oldu. İfa etti ise de, hep zarar gördü. Sanayii geri kaldı, para plasmanları tehlikeye girdi ve nihayet "İsterling," ismindeki yıkılmaz kale, yıkıldı. Şimdi Britanya, bütün yavrularını yanına alarak, şamata ve şantaj panayırına dönen cihandan ayrılmak, kendi manastırının sükûnetine sığınmak istiyor. Cihanla olan münasebetlerini gene muhafaza edecek, fakat başta evvelâ imparatorluk iktisadiyatının tarsini, ondan sonra cihan işlerinden istifade parolası gelecek.

Londra'daki cereyanlara bakılırsa, Britanya, bütün müstemleke ve yarı müstemlekelerini sanayi ile teçhiz etmeğe bile hazırdır. Sanayi monopolünden vazgeçecektir. Yarı müstemleke ve müstemlekeleri hammaddeci ve ziraatçı memleketler kalmak zilletinden affedecektir. Onları azat edecektir. Onların da sanayi memleketleri olmalarına müsaade eyleyecektir. Yani; Avrupadaki adada tekâsüf etmiş olan sanayii, bütün imparatorluğa dağıtacaktır. Bir şartla: Sermaye merkezi Londra'da kalacak, City; eski imparatorluğun olduğu gibi, yeni imparatorluğun da kalpgâhi kalacaktır. Bütün imparatorluk, aynı parayı "Sterling Standard," kullanacaktır. Ve bu para bir "dümenli para," (monnaie dirigée)

olacaktır. Düşse de kalksa da, bütün imparatorluk, beraber düşecek beraber kalkacaktır. Bittabi imparatorlukla mukadderat iştiraki olan (İskandinavya memleketleri v. s.) memleketler de imparatorluk vahdetine girmekte kendi menfaatlerini bulacaklardır. İşte bütün bu düşünceler Ottawa'da görüşülecek.

Konferansın mesaisini, Kadro, yakından takip edecektir.

Şimdilik şunu tespit edebiliriz ki, cihanın en eski emperyalisti, sanayi monopolünden vazgeçmek ızdırarını bugün bilfiil itiraf ediyor. Yani müstemleke veya müstemlekeler, istiklallerine doğru bir adın daha ilerlemiş bulunuyorlar. Artık sanayi kanalından istismarlarına imkân görülmemektedir. Artık istismar merkezi, ric'at halin-

dedir ve bir mühim siperi teslim etmeğe amadedir. Bu siper, "sanayi siperi"dir. Teslim edeceği ikinci siper, "para siperi", olacaktır.

İstismarın elinden, siperleri birer birer istirdat eden milletler olduğu gibi, bir arada olarak ve birden istirdat edenler de vardır. Türkiye, bu sonuncular arasındadır. Hem milli sanayiini, hem milli sermayesini benimsemek azmindedir.

Ne gariptir ki, "milli kurtuluş", inkılabımızın esas şiarlarına, Britanya gibi memleketler bile müeyyedeler yetiştirmektedir.

Ve Kadro için ne mutludur ki, bütün bunları, önceden görmüş ve önceden haber vermiştir.

B. A.

Japonya ve Mançuri meselesi

Mançuri meselesi, aylar var ki, gazetelerin hemen hergün bir kaç sütununu kiralalar. Şangay'ın işgali, Şangay etrafında muharebeler, bitaraf mntakalara tecavüz, muvakkat silâh mütarekeleri, Japon amiralına karşı suikast, ikinci bir Rus-Japon muharebesi tehlikesi ve nihayet, Japon baş vekilinin katli hâdisesi, Mançuri meselesi, etrafında verilen *şimdiye kadarki* haberlerin en mühim başlıklarıdır.

Japonya, Mançuriyi niçin işgal ediyor?

Japonya, *Uzakşark* ın en mühim devletlerinden biridir. 1868 ihtilalinden beri, sanayileşmek ve Garplılaşmak programını tatbik etmektedir. Bu programında o kadar muvaffak olmuştur ki, 1905 te Ruslara karşı olan muvaffa-

kiyetinden sonra, cihan devletlerinin birinci sınıfına geçmiştir. Onlar kadar sanayileşmiş, onlar gibi silâhlanmış ve nihayet "cihan buhranı.. batağına onlar kadar batmıştır.

Japonya'nın başlıca pazarları, kendine civar olan memleketlerdir. Çin, bunların en mühimidir. Japen sanayisinin büyük bir kısmı, çinden çekilmiş paralarla ve Çin hesabına kurulmuştur. Bir taraftan cihan buhranının sanayi memleketlerini zedelemesi ve bir taraftan da Çinin kendi kendine bir sanayi kurmak arzularını gütmesi, Japonyayı bir değil iki tehlike karşısında bırakmıştır. Bugün Japonya (bütün İmparatorluk) 90 milyon kadar nüfusa maliktir. Eğer Çin pazar olmaktan çıkarsa, milyonlarca Japon işsiz ve

açtır. Çinin sanayileşmesi henüz ufak bir nisbette tahakkuk etmiş olduğu haldе, Japon mallarını boykotaja tabi tutması Japon parasını sarsıp devirmeye, birçok fabrikaların kapanıp birçok insanların işsizleşmesine kâfi gelmiştir. Boykotaj gibi muvakkat bir tedbir, yerini, milli Çin sanayii gibi esaslı ve devamlı bir unsura terkederse ne olacak ?

İşte Japonya: Bir taraftan nüfusunun çoğalmakta olduğunu ve bir taraftan da eski pazarlarının daralmakta, hattâ kopup gitmekte olduğunu görünce, "kudretin tevessülü, kaidesine göre, kendine karşısında arazi tahsis etmeye kalkmıştır. Japonyanın hareketi hiç yeni bir şey değildir. Bize yoksa bu türlü neşriyat aksetmiyor. Japon matbuatı, Mançuri meselesi başladı başlayalı, kendilerini "mütecavizlik ve dürrüş emperyalizm, ile itham ve tenkit eden Avrupalı ve Amerikalı emperyalistlere gayet açık ve gayet şiddetli cevaplar vermiştir. "Bu yapığımızı sizden öğrendik. Sizin bir buçuk asırlık medeniyet tarihiniz bu gibi istilâlardan ibarettir!," demiştir. Japon matbuatının bu açık cevapları son derece meraklıdır, çünkü cihan harbindenberi birçok haksızlıklar karşısında kalan Almanya, bu gibi açık ithamlarda bulunmamıştır. Emperyalizim sahasındaki eski cürüm arkadaşlarının kabahutlerini suratlarına çarpmaktan, hususî bir itina ile çekinmiştir.

Japonya, Mançuri'nin işgali ile kolay bir işe teşebbüs etmemiştir. Mançuri'nin işgali, *Uzakşark* pazarlarının yeni tarihine ancak bir girizgâh olacaktır. Ötümüzdeki senelerde *oralarda* şayanı dikkat hâdiselere şahit olacağız. Bu nüshamızda Ottawa konferansına ait kroniği de okursanız, göreceksiniz ki, *Uzakşark* pazarlarının tahsis işinde,

Japonya, hiçbir zaman yalnız kalamayacaktır.

Mançuri işinin kolay olmadığını gösteren bir diğer delil de, Japon Başvekilinin öldürülmesi hâdisesidir. Japon Başvekilini öldürenler, aynı gün aynı saatte Japon bankasına ve hükümet fırkasile Hariciye Nezaretine bombalar atarken şöyle ilânlar gezdiriyorlar:

"Kahrolsun mali oligarşi ve imtiyazlı sınıflar! Memleketi kurtarmak için doğrudan doğruya harekete geçmekten başka çare yoktur. Biz, nasyonalistiz. Ne sağın ne de solun mahyız! İstedigimiz şey, imparatorun otoritesini yeniden tesis etmektir!,"

Dikkat edilirse, bu sözlerin Hitler karargâhından dikte edildiği zannedilir. O karargâhın lehcesinden, o derece istifade edilmiştir. Hitler'in böyle bir hareketle bittabi zerre kadar alakası yoktur. Yalnız şurası şayanı dikkattir ki, bir takım genç Japon zabıtları da, memleketlerinin içinde yuvarlandığı, sıkıntıları, aynen Hitler gibi, finans derebeyliğine, sınıf imtiyazlarına ve hâdiselere galube çalmaktan aciz demokrasive atfediyorlar.

Japon faşistleri bilmiyoruz ne kadar kuvvetlidirler. Fakat *kantelli* ve *kısa-görüşlü* oldukları şundan anlaşılıyor ki, Mançuri ve Şangay hâdiseleri ile kendi millî tarihlerini dışarı doğru ve başvekil karşı işledikleri cinayetle de içeri doğru lekelenmişlerdir. Bundan başka da, Japonya için bir muharebenin, zaferle neticelense dahi bizzat Japonyanın ikinci hattâ üçüncü derecede bir memleket vaziyetine girmesini intaç edeceğini göremiyorlar. Ve hiç düşünmüyorlar ki, eğer böyle bir tehlike olmasaydı, o beğenmedikleri ve yıkmak istedikleri finans derebey-

lığının bizzat kendisi, şimdiye kadar böyle bir muharebeyi japonyanın lehine çoktan ilân etmiş ve bitirmiş olacaktı. Japonyayı bugün idare edenler iyi biliyorlar ki, Çin'in ve Soviyet Rusya'nın tedmiri, Japonya için bir Pîrüs zaferidir. Böyle bir zaferin akabinde, *Uzakşark*'ın öteki talipleri, pişmiş kestaneleri harp ve anarşi mangalından çekip almak için japonyacı bir maşa gibi kullanacaklardır.

Japon faşist hareketi, Japonyanın 1868 ihtilalini kopya etmek istiyor. Fakat ihtilaller filim değildir ki, onları istediğiniz zaman istediğiniz memlekette yeniden çeviresiniz. İhtilaller muayyen şartların ve muayyen devirlerin evlârlarıdır. Bu kaideyi tanımak istemeyenler, neticede, İspanyol ihtilalcileri gibi gülünç olurlar!

1868 de, Mikado, Şogun'ların ve Daimyo'ların, yani büyük toprak ve şehir derebeylerinin esiri idi. Bu derebeyler, avrupalılarla Japonya aleyhinde anlaşıyorlardı. Japonyaya tıpkı bizim tanzimat devrindeki tatlısı türkleri ve tatlısı frenkleri gibi, Avrupaya bir lokma halinde taktim etmek istiyorlardı. Mikado, o zaman, Samuray'lar yani fakir asilzadelerle birleşti ve

memleketi toprak derebeyliğinin elinden kurtardı. Fakat derebeylik Japonyada yalnız şekil değiştirmiş oldu. Eskiden toprak ve ticaet birkaç âilenin elinde idi. Bu sefer, bütün sanayi ve bütün para birkaç âilenin eline geçti. Öyle ki, Japonya, hiçbir zaman Avrupanın garp milletleri gibi, geniş bir demokrasiye gidemedi. Demokrasi maskesi altında, Japonyayı idare eden daima bir oligarşi oldu. Cihan buhranı, bunu meydana çıkardı. Çok mu? Cihan buhranı, daha nice hastalıkları meydana çıkaracak...

Genç Japonlar eğer hakikaten milliyetperverseler, evvelâ çinle ve Çin milliyetperverleri ile hakiki ve samimi bir anlaşma yaparlar. Çin sanayileşmek istiyor diye onu istilâya kalkmazlar, onun sanayileşerek müstakil olmasına yardım ederler. Yani, Japon emperyalizmini ret ve inkâr ederler. Halbuki bu seferlik bulup buluşturdukları şifalar ve yapıp yakıştırdıkları marifetler, Japonya ve japonluk davasını, ne hârice ne de dahile karşı halledecek mahiyettedir. Bunlar, Japonya ve japonluğu, cihanın hak talep eden milletleri nazarında ancak daha sevimsiz ve daha mürteci gösterirler.

B. A.

Uçuncü Millî Sanayi sergisi münasebetile

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin teşebbüsile Ankarada açılan Üçüncü Millî Sanayi sergisinin «Memleket iktisadiyatını koruma kararnamesi» ile başlayan devrin ilk sergisi olmak münasebetile hususî bir ehemmiyeti vardır.

Sınai istihsal, dünya mikyasında —bu sayımızda gördüğümüz üzere— 1913 senesinin seviyesine düşmüş bulunmaktadır. Türkiye’de sınai inkişafın merhalelerini adetlerle takip edebilmemize imkân olmamakla beraber, gayet iyi biliyoruz ki, memleketimizde bu sahada 1913 senesine nispetle muazzam ve müspet bir fark vardır.

Bu farkın yüzde nispeti nedir? Bu suale cevap vermemek mevkiinde bulunmak cidden acıdır. Çünkü dünyanın hiçbir memleketinde bu sual cevapsız kalmaz. Bu sualin cevabını istemek hakkımızdır. Onu vermek te güç bir iş değildir. Hele masraf bakımından hiçbir külfeti yoktur. Yalnız onu (iş edinmek) lazımdır.

İstatistik Umum Müdürlüğü, bu işi de pek âlâ başarabilir. Her müessese, İstatistik Umum Müdürlüğüne istenilen suallerin cevabını vermeğe kanunen mecbur tutulmuştur. Bu salâhiyetten istifade ederek, bize mukayeseli bir sanayi istatistiği hazırlamasını İstatistik Umum müdürlüğünden ehemmiyetle rica ederiz.

●
1913 senesinde Türkiye’de bir millî Sanayi sergisi açamazdık. Bugün açabiliyoruz. İşte bu farkı, Millî Kuatuluş Hareketimizin zaferine borçluyuz.

1913 senesinde ecnebi mamulâtına açık pazar olan Türkiye’de artık bir millî sanayi teessüs etmeğe başlamıştır. Bu, yalnız millî değil beynelmilel bir hadisedir. Evet, sanayimiz daha yenidir, teknik itibarı ile ileri değildir. Fakat bugün bir sergiyi besleyecek bir seviyeye varmıştır.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin Umumi kâtibi İzmir meb’usu Rahmi Beyefendinin açma nutkunda söylediği gibi:

“Avrupa ve Amerikanın ananevi sanayi memleketlerinde iktisadi buhranın amansız tırpanı fabrika bacalarını ekin gibi biçerken, Türkiyemizde pek taze bir mazisi olan millî sanayimizin bir çocuk gibi seneden seneye gürbüzleşmesi, hiç şüphesiz ki, millî iktisadiyatımızın müspet inkişafı lehine iftiharla kaydedebileceğimiz bir hadisedir.”

●
Şimdi mesele, sanayimizi, paramızın kıymetini koruyabilmek için tatbiki zaruri olan kontenjan dolayısıyla memleketimizde başlayan (mal açlığı) nı

doğuracak bir hale getirmektedir. Sanayi memleketlerinde fabrikalar kapanırken, mal bolluğundan ve sürüm darlığından şikâyet edilirken, Türkiye'de (mal açlığı) ndan bahsedilebilmesi, dünya buhranı içindeki müsait mev-

külümüzün en kuvvetli bir delilidir.

Türkiye, buhrana rağmen ve hatta buhran sayesinde millî sanayiini kurabilecektir.

Bu fırsatı kaçırmayalım.

V. N.

İmtiyaz Sahibi: Yakup Kadri
Neşriyat müdürü: Dr. Vedat Nedim

Milliyet matbaası

KADRO

AYLIK FİKİR MECMUASI

6

HAZİRAN

1932

İÇİNDEKİLER

KADRO

ŞEVKET SÜREYYA
Dr. VEDAT NEDİM
YAKUP KADRI
İSMAIL HUSREV
BÜRHAN ASAF
YAKUP KADRI
ŞEVKET SÜREYYA

Kadro ve Die Tat
Geri teknik ve Say'ın sefaleti
Niçin ve nasıl sanayileşmek lazım?
Bedii heyecan
Cemiyeti Akvam istikrazları ve mali müdahaleler
Bir icmal
Ankara, Moskova, Roma
Polemik: Derebciyi ve Dersim

KRONİKLER

KADRO

Ankara, Moskova ve Roma, harpsonu devrinde, her biri bir başka mahiyet ifade eden üç büyük cemiyet hareketinin, üç merkezi ve üç mihveridir.

Ankara, Moskova ve Roma arasında müşterek olan nedir?

Dar görüş ve manasız görüş, bu sualin cevabını derhal, dar ve manasız bir politika kombinezonu içinde aramak ister. Halbuki bizce her üç harekette de asıl olan, bu hareketlere sahne olan her üç memleketin, klâsik yollar ve kaideler haricinde «yeniden ve teknik kuruluşu» dur. Bu kuruluş cidalinde şart olan inkılâp idealizmi ve nefis feragati, her üç hareketin rehber kadrosu için, zarurî bir ahlâk iştirakini ifade eder.

Metot ve ahlâk iştiraki, Ankara, Moskova ve Roma'nın müşterek seciyesini teşkil edecektir denilebilir.

Fransız ihtilâli, Osmanlı İmparatorluğu siyasetinde ifadesini, bir «reisülküttâp Atıf Efendi lâyihası» nda bulmuştu. Bu lâyi-hada Fransız ihtilâli bir «hurucu - alessultân» ve Fransız ihtilâl-cisi bir «zındık» diye tarif olunuyordu.

Lâkin Yeni Türkiye, eski Osmanlı Türkiyesi gibi, hudutları ve gümrükleri dünyanın bütün müdahalelerine açık, fakat müşahe-de ve idrak kapıları, âlemi hariciye sıkı sıkıya kapalı, bir uykulu memleket değildir.

Bunun içindir ki, Yeni Türkiyenin hükûmet reisi şimdi, Atıf Efendi an'anesine hâlâ bağlı yaşayanların vebalı ilân ettikleri iki muasır cemiyet hareketini, kendi akışlarında bizzat görmek ve kendi içlerinde bizzat tanımak cesaretini kendisinde duymuştur.

Büyük adam ve cesaretli adam, içinde yaşadığı zamanın bütün şartlarını ve bütün unsurlarını ayrı ayrı gören ve ayrı ayrı hesaba katan adamdır.

Büyük adam ve cesaretli adam, kendi etrafında yaşayan bütün cemiyet hareketleriyle hesaplaşmasını bilen, bu hareketlerin ce-riyan ettiği sahanın bütün topografisini adım adım tanıyan ve

bu saha üstünde harekete gelen bütün kuvvetleri göz önünde bulundurup kendi tabiyesini kendi idrakinin isabetine ve istiklâline ıstınat ettiren adamdır.

Bu itibarla biz, hükûmet reisimizin ve onunla beraber bugünkü Türkiyenin idaresinde mes'uliyet sahibi olan bir kısım fırka unsurlarının, iki büyük cemiyet hareketini temsil eden iki komşu memleketteki tetkik teşebbüslerini, hem doğru, hem cesaretli bir hareket olarak alıyor ve takdir ediyoruz.

Yeni Türkiyenin ahlâk, tecrübe, metot ve teknik mübadelesi yapabileceği memleketler, ancak, cemiyetin maddî bünyesinin yeni den ve teknik kuruluşu mücadelesi içinde ilerliyen ve bu cidalde silâhı, her şeyden evvel, inkılâp entuzu yazmı ve «nefs teragatinde kahramanlık» olan yeni memleketler olabilir.

Kadro ve Die Tat.

Kadro, ilk Türk mecmuasıdır ki, Türkiye haricinin en ileri fikir cereyanları arasında mülhavi bir seviye alıyor.

«Kadro», neşriyatının henüz yeni olmasına rağmen, Türkiye haricinde gittikçe artan bir fikrî alâka ile karşılanmaktadır. Bu alâkanın bizce en kıymetli tarafı, harpsonu devrinin ileri fikir mümessilleri tarafından inkılâbımızın müstakil bir ideolojisini tedvin yolunda attığımız adımların ve vardığımız fikir merhalelerinin adım adım teyit olunmasıdır.

Bu nüshada, okuyucularımız yeni Alman münevverliğinin güzide bir mümessili olan Hans Zehrer' in «Kadro» ya cevaplarını okuyacaklardır.

Hans Zehrer, harpsonunda siyasî ve iktisadî istiklâli kayıtl altına alınan Almanyanın ne istismar eden, ne de istismar edifen bir nizam altında olmadan kurtuluşunu ve yeniden doğuşunu güden geniş bir içtimâî hareketin en tanınmış mümessilidir. Bu hareket, ideolojisini «Die Tat» mecmuasile neşreder.

«Die Tat» Almanyâ'da olduğu kadar, Almanya haricinde ve hattâ Türkiye'de alâka ile okunan bir fikir mecmuasıdır.

«Die Tat», ne demokrasinin ve liberalizmin, ne de sınıf diktatörasının ve iktisadî cemiyeti kurtaracak bir vasıta olmadığını ve cihan nizamının yeniden kurulması için cemiyet içindeki tezatların, herşeyden evvel, tekniğin plânlı bir mürakabe altına alınması suretile, tasfiyesini müdafaa eder.

Bütün taliini müstemlekelerin istismarına ve cihanda liberal münasebetlerin devamına istinat ettiren ve bütün millî bünyesini ona göre kuran eski emperyalist Almanya'nın şimdi cihan emperyalizminin adını adım tasfiyesi neticesinde içine düştüğü çaresizlikler ve hâyle bir Almanya'da ne demokrasinin, ne de bir sınıf iktisadînin herhangi bir çıkış noktası veremeyeceği hakkındaki tecrübeler, «Die Tat» ideolojisinin maddî müeyyedeleridir.

*Bugünkü Almanya, hem eski Almanya'nın anormal sanayi ke-
saletinden, hem de bugünkü Almanya'nın siyasi ve iktisadi tabi-
iyet bağlarından kurtulmak istiyor. Yeni bir cihan nizamında
milletlerin siyaseten ve iktisaden müsavi haklar ve şartlar dahi-
linde karşılaşmaları tezi, yeni Alman münevverliğinin de ileri
şiarıdır. .*

**1. — Müstemele ve yarı müstemele memleketlerdeki
kurtuluş hareketlerinin cihan iktisadiyatının bünye ta-
haviülünde oynadığı rol nedir?**

HANS ZEHREER

— Müstemele ve ya-
rı müstemele mem-
leketlerdeki kurtuluş
hareketlerinin rolünü
en kat'i bir âmil ola-
rak telâkki ediyorum.
Garp kapitalizması
kendine daima yeni pa-
zarlar açarak ve bun-
ları istismar ederek
yaşayabildi ve inkişaf
edebildi.

Şimdiye kadarki, ka-
pitalist buhranların
hemen hepsi yeni pa-
zarlar bulmak suretile
bertaraf edilebildi. Fa-
kat bu ihtimal şimdi-
ye kadar iktisaden
tâbi bulunan ve istis-
mar olunan memleket-
lerde bağliyan kurtu-
luş hareketleriyle git-

tikçe azalmaktadır. Çünkü bu memleketler, eğer milli istiklâl-
lerini tamamen kazanmak istiyorlarsa, herşeyden evvel kendi-
lerini yabancıların malî ve iktisadi bağlarından kurtarmak
mecburiyetindedirler.

Bu vaziyet, yüksek - kapitalizma memleketlerini zarurî bir
tarzda büyük bir içtimai buhrana sevketmiştir. Bunun neti-

cesinde ise şimdiye kadarki iktisat şeklinin pek yakında yeni bir şekle istihalesi kuvvetle muhtemeldir.

2. — Millî kurtuluş hareketleri iktisat sistemi olarak kapitalizmi ve içtimâî rejim olarak da demokrasiyi örnek telâkki edebilirler mi?

— İktisaden tâbî memleketlerdeki millî kurtuluş hareketleri kapitalizmayı ve demokrasiyi örnek olarak alamazlar. Çünkü bizzat bu hareketler, arkasından siyasî tâbiyeti de beraber getiren bir ecnebi iktisat ve maliye hakimiyetine karşı meydana almış cepheleşmelerdir.

Millî kurtuluş hareketleri, millî iktisat kuvvetlerinin büyük bir kısmını devlet idaresine ve devlet mürakabesine tâbî kılan kuvvetli bir devletçi sistemi zarurî kılmaktadır.

3. — Sınıf farkları bariz bir mahiyet almamış olan bu memleketlerde milletin burjuva ve proletarya sınıflarına bölünmesine meydan vermeden devletin iktisadî sevk ve idaresi altında bir millî sermaye terakümüne imkân var mıdır ?

— Bu memleketlerde devletin iktisadî sevk ve idaresi altında millî bir sermaye terakümüne herhalde imkân vardır. Yalnız, devlet otoritesini taşıyan zümrenin içtimâî vazifelerini daima müdrik bulunması şarttır. Sermaye terakümü, millî iktisat lehine değil de, devlet otoritesini taşıyan zümrenin nef'ine temin edilirse, o vakit sınıf tezatlarının önüne geçilemez.

4. Müstemleke ve yarı müstemleke memleketlerde başlayan millî kurtuluş hareketleri arasında bir mukadderat ve mahiyet iştiraki mevcut mudur?

— Bütün ezilen milletlerin kurtuluş hareketleri arasında bir mukadderat ve mahiyet iştiraki mevcuttur.

Bu mücadelede Almanya'ya da büyük bir vazifenin düştüğüne kaniim. Çünkü harbi kaybeden Almanya, yüksek-kapitalist bir bünyeye malik bulunmasına rağmen, tıpkı müstemlekeler gibi, tâbî bir memleket haline girmiştir.

5. — Türk millî kurtuluş hareketinin harpsunu hareketleri arasındaki mevki nedir?

— Türk istiklâl cidalî ecnebi hakimiyetlerine karşı ilk muzafer bir hareket olmak itibarile, bence harpsunu inkılâplarının en mühimmidir.

Türk millî kurtuluş inkılâbı, temâmile sınıfı ve içtimî mahiyette olan Rus inkılâbından temâmile ayrıdır. Bu itibarla, inkılâbınız, diğer müstemleke ve yarı müstemleke milletlerinin kurtuluş hareketleri için nümune olmağa daha ziyade müsaittir. Yalnız, siyaseten muzaffer olan millî kurtuluş hareketinizin iktisaden de idamesi, yani yabancı iktisadî tesirlere karşı koyarak, kendi iktisadî kuvvetlerinizin müstakillen inkişafının temini şarttır.

6. — Ziraat memleketlerindeki sanayileşme hareketi hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Bence külli bir sanayileşmeden kaçınmalıdır. Her memleket kendi tabîî imkânlarına ve ihtiyaçlarına göre millî sanayiini kurmalı ve iymali rantabl olmıyan mamulâtı zirâî mahsullerile mübadele etmelidir.

Fakat bu mübadele, şimdilik kadar olduğu gibi serbest ticaret yolu ile değil, birbirlerini iktisaden tamamlıyan ve siyaseten dost olan memleketler arasında kurulacak "iktisat sahaları,, içinde cereyan edecektir.

7. — Meselâ Türkiye gibi millî kurtuluş hareketinin muzaffer olduğu bir memlekette iktisadî istiklâlin temini için planlı iktisadın bir zaruret olduğuna kani misiniz?

— Millî kurtuluş hareketinin muzaffer olduğu her memlekette iktisadî istiklâlin temini için planlı iktisadın iştinap edilmez bir zaruret olduğuna kaniim.

Geri teknik ve Say'ın sefaleti

Şevket Süreyya

Bizim fikrî telâkki tarzımız ile hükümlerimizi tayin eden, kendi felsefî kültürümüzdür. Halbuki bu kültür, harpten evvelki Avrupanın hayat ve cemiyet şartlarının felsefî izahına istinat eder. Bunun içindir ki Türk münevverinin âlemi telâkki tarzı, harpten evvelki Avrupanın klâsik inkişaf kanunlarından tamamen gayri bir istikamet takibeden yeni Türk cemiyetinin ideolojisini idrakte, bir felsefî engel oluyor. Binaanaleyh Türkiyenin yeni inkişaf istikametlerinin izahı davasında bizim ilk mücadele edeceğimiz şey, Türk münevverinin, eski bir âlemin telâkki tarzına istinat eden felsefî kültürüdür.

Bugünkü Türkiye nasıl bir tarihî seyrin mahsulüdür ve bugünkü Türkiye nasıl bir tarihî inkişafa gebedir?

Bu bir davadır ki, bu davanın gerek konuluğunda, gerek tahlilinde, gerek hükümlere raptedilişinde; fikir mekanizması, eski bir âlemin telâkki usulleriyle işleyen münevver, tamamen kuvvetsiz ve techizatsızdır denilebilir.

Meselâ, gafil Avrupalı müverrih, bize son asrın Çin tarihi diye, 1841 de bir Afyon harbi, 1900 de bir *boxer* muharebesi veren 400.000.000 luk bir insan kütlesinin bir asırlık uykusunu tasvir eder. Halbuki bu devrin Çin tarihi, Çin tezgâhile Manchester dokuma makinası, Çinli "kuli,, ile, Manchester'deki mensucat amelesi ve sanayicisi arasındaki amansız harbin; Çinde Çinli sayının kıymetsizleştirilmesi ve sefilleştirilmesi seyrinin bir hazin hikâyesidir.

Öyleki, 1841 de, afyon içmek istemiyen Çinlilerin kurşuna dizilişi ve 1900 de, Pekin sarayının bir takım uniformalı jeneraller tarafından yağma edilişi, Çinin bütün bir asır boyunca soyulması ve müstemlekeleştirilmesi macerasının ancak bir nümayişidir.

Fakat gâfil Türk münevveri, gâfil Avrupalı müverrihin bu hikâyesini aynen alır ve bir lokma afyon gibi yutar ve uyuşur. Bu yarı- uykulu adamı konuşur ve yazar gibi göründüğü zaman dinlerseniz, birden, bir şeyleri aynen alan ve aldıklarını aynen satan bir medyumun karşısındayım sanırsınız: Onun bize anlattığı şeyler, âdetâ, bir afyonlu uykunun bir sarı perdeye akseden hayali kadar kâbuslu ve hazindir.

Siz, tam bir asır süren bir soyulma hikâyesi tasavvur eder misiniz? Meksikada Fernand Korteş "Aztek,, medeniyetinin bütün meyvalarını bir yağmada bitirdi ve medenî kisvesinden soyulan Aztekli, bir gün içinde, Roşoz çalılıklarına sürülmüş bir "kırmızı derili vahşi,, haline geldi.

Halbuki Sarıdeniz kıyılarından Ege denizi sahillerine kadar yayılan bütün ülkelerde "hayat hakkı,,nın ve "say kıymeti,,nin sıfıra indirilmesi seyri tam bir asır sürer.

Bu ülkelerin bütün şehirlerinde, her çeşit maden üstüne minyatür işler yapan sanatkârın; sanatında kudreti bir sır halini alan ipek dokuyucusunun ve mensucat işçisinin; toprağa "çini,,nin derinliğini ve deriye ateşin rengini veren haysiyet ve ıyıtıbar sahibi sanayi erbabının: çay, piriñ, pamuk tarlalarında açlığı bir din haline getirip bedâva çalışan adam, yahut büyük şehir sokaklarında hamallık arayan birer perişan gurbetçi tipine gelmesi için tam bir asır geçmiştir.

Garpta sanayiın inkişafı, Şarkın ve o meyanda memleketimizin sanayisizleşmesi ve hakirleşmesi hesabına maloldu.

Garptaki sınai inkişafın netiycesi, bütün müstemleke ve yarı müstemlekelerde "Say,,in kıymetsizleştirilmesi oldu. Milli kurtuluş hareketlerinde ve o meyanda bu hareketlerin en ileri örneğini veren Türkiyede, sınai inkişafın gayesi, "Say,,in kıymetlendirilmesi olacaktır.

"Kıymetsiz say,, geri tekniğın ve geri teknik müstemleke rejiminin ifadesidir.

Bunun içindir ki Türk inkılâbının; cemiyetin yeniden kuruluşu bahsında objektif mevzuu, herşeyden evvel, geri teknikli Türk cemiyetinin, ileri teknikli Türk cemiyetine istihalesi ve bu suretle de Türkiyede "say,,in "kıymet,, ve "itibar,, kazanıdır.

Binaanaleyh Türk inkılâbının şimdi içinde yaşadığımız merhalesi, ileri tekniğın geri teknikle, ileri tekniğe hâs olan usul,

kaide ve müesseselerin, geri tekniğe hâs olan usul kaide ve müesseselerle mücadelesi devridir. Türk inkilâbının kendi tarihî misyonunu tamamlıyabilmesi için, ileri tekniğe hâs olan usul, kaide ve müesseselerin bu mücadelede galebesi ve Türkiyede yerleşmesi lâzımdır.

● Bir zaman müstemleke ve yarı - müstemlekelerin sefalet haddini, büyük sanayi memleketlerinde tekniğin terakki derecesi tayin ederdi. Şimdi müstemleke ve yarı - müstemlekelerle iktisaden tâbî memleketlerde tekniğin terakki derecesi, büyük sanayi memleketlerindeki sanayi dağılışının haddini ve şiddetini tayin edecektir.

Meropollerin, yani başka memleketlerden çekilen fazla kıymetler hesabına yaşayan memleketlerin teknik temeli günden güne sarsılıyor. Müstemleke ve yarı - müstemlekelerin istismarına istinat eden rejim, artık tabii ömrünü yaşamıştır. Bize "Bühran," diye anlatılan şey, hakikatta, eski istismar nizamına göre kurulmuş eski metropol hegemonyasının teknik bazının bir sarsıntısından başka bir şey değildir.

Bümaenaleyh buhran, bünyeleri dağılmıya yüz tutan büyük sanayi memleketleri için bir ızdırıp, fakat kendi millî iktisat sistemlerini kurabilmeleri, ancak bu müesses sanayi hegemonyasının tasfiyesine bağlı olan bizim gibi memleketler için sadece bir "doğum ağrısı,"dır. Siyaseten olduğu kadar iktisaden de müstakıl bir Türkiyenin teessüs edebilmesi için, Garpta "bühran," denilen şeyin biraz daha devamı ve biraz daha derinleşmesi lâzımdır. Çünkü bizim ve bize benzer memleketlerin iktisadi inkişafı, garptaki sanayi buhranının baş amillerinden biridir.

● Garp tarihinde sanayinin ve tekniğin m i h a n i k i bir inkişaf seyri vardır. Mihaniki inkişaf; cemiyetin tabiata karşı mücadelesinin değil, cemiyetin kendi parçaları, yani şahıslar, zümreler ve sınıflar arasındaki rekabetin ve menfaat mücadelesinin zarurî kıldığı teknik inkişaftır. Vakıa tekniğin bu fütuhatı da bir bakışta, insanın tabiata karşı bir zaferidir gibi görünür. Filvaki bu görüş de tam hatalı değildir.

Fakat şu da varki, cemiyetin tabiata karşı bu zaferi bir takım cemiyet parçalarının, yani öte taraftaki fertler ve zümreler karşısında beri tarafta, top yekûn memleketlerin esirliği ve sefaleti pahasına malolmuştur.

Türkiyenin ve Türkiyeye benzer memleketlerin iktisadî esareti Garpta tekniğin bu mihanikî ve mütearrızane inkişafının bir neticesi ve binaenaleyh Türkiye'de ve Türkiyeye benzer memleketlerdeki Millî kurtuluş hareketleri de, her şeyden evvel, tekniğin bu mihanikî inkişafının bir reaksiyonudur.

Mihanikî inkişafın zıttı, cemiyet içinde teknik terakkilerin, bir kısım cemiyet unsurlarının diğer kısım cemiyet unsurlarına karşı bir rekabeti değil, cemiyetin tabiata karşı bir mücadelesi şeklinde seferber edilmiştir.

İleri teknik, kıymetli say ve planlı inkişaf, Türk inkilâbının bugünkü merhalesini karakterize eden ve bize bu inkilâbın, kendine hâs inkişâf istikametini veren üç sembolüdür.

Binaenaleyh bizim için millî iktisadiyat demek: her türlü müdahalelerden masun bir millî hudut içinde bir millî hükûmet ileri teknik plânlı inkişaf kıymetli say demektir.

Türk vatanının ovalarını, dağlarını dolduran insan kalabalığının adele kuvveti, her türlü dahilî tezatlardan tasfiye edilmiş ileri bir ziraat ve sanayi tenkiği içinde ne zaman bir "kıymet,, iktisap ederse, Türk inkilâbının millî iktisat sistemi o vakit kurulmuş olur.

Hindistanda "fakir,, , geri tekniğin ve kıymetsiz insan sayının bir sembolüdür ve "fakirizm,, istismar norması yüzde 1000 e varan bir cemiyette "Say,, in ve dolayisile hayatın bedavalaşması demek olan "say sefaleti,, nin bir mezhep haline getiriliğidir.

Bir cemiyette insan ne kadar hakirleşebilir? Bir cemiyette sefaletin hududu ne mertebe genişler? Bir cemiyette istismar norması ne hadde kadar artabilir? [Bunu görmek isteyenler, Avrupanın on dokuzuncu asırdaki teknik terakkilerinin bütün Şark memleketlerine hediye ettiği acı ve insanlık için haysiyetsiken hayat seviyesini bir defa gözden geçirebilirler :

Benares meydanlarında akrobatik marifetler gösteren fakir ile, dağ başında inzivaya çekilmiş derviş ve yeraltı inlerinde bir okkası bir kuruşa iplik büken çulha, Şarkın hücre köşelerinde bin ilmiği bir kuruşa halı dokuyan kız, iptidai tekniğe mahkûm kılınmış cemiyetin ve kıymetsizleştirilmiş insan sayının hazin misalleridir.

Fakir, derviş, inde çalışan çulha ve halı tezgâhına köle olan kız, bizim tipimiz değildir!

Niçin ve nasıl sanayileşmemiz lâzım?

Dr. Vedat Nodım

Osmanlı İmperatorluğunda düyunu umumiye, kapitülasyon, ve gümrük esareti rejimini kuranlar bu rejimin devamını temin edecek mükemmel bir formül de bulmuşlardı :

"Türkiye, bir ziraat memleketidir ve bir ziraat memleketi kalmalıdır."

Bu formül, Türkiyeyi emtia ve sermayeleri için "açık pazar,, olarak kullanmak isteyenlerin menfaatlerine, hiç şüphesiz ki, çok uygundur.

Onun için Lozan sulhunun, ilk hedefi Türkiyeyi "açık pazar,, vasfından siyaseten kurtarmak oldu. Şimdi bu siyasi zaferin iktisadi temellerini atmakla meşgulüz. Bu yol, yalnız bizim değil, bütün istiklâline kavuşmak isteyen müstemleke ve yarı müstemleke milletlerinin gitmek mecburiyetinde oldukları yoldur. Onun içindir ki, milli kurtuluş hareketimizin "ilk,, olması, aynı zamanda onun bir "örnek,, olmasını da icap ettirir, diyoruz.

Bu itibarla bize, müstemleke siyasetinden devrolunan bu formülü milli kurtuluş ideolojisinin mikroskopu altına almak ve onun irticacı mahiyetini açığa vurmak zarureti vardır.

Osmanlı İmperatorluğu, yalnız fabrika emtiası ve banka sermayesi için değil, aynı zamanda fikir emtiası için de bir açık pazardı.'

Meselâ, "Edebiyatı cedide,, mektebi, garba karşı san'at sahasındaki manevi kapitülasyonumuzun sadık bir ifadesi değil midir? Aynı tabiiyeti, fikir hayatımızın bütün tecellilerinde müşahade edebiliriz.

Netekim iktisat ilmi de memleketimize Garbın liberal kanallarından akmıştır. Sanayi emtiasına ve müterakim sermayesine pazar arıyan memleketlerde yetişen, "serbest rekabet,, , "şahsî teşebbüs,, , "serbest mübadele,, v.s. gibi siyaset pren-

sipleri Darülfünunumuzda bile ebedi iktisat nazariyeleri ve idealleri halinde ulu orta tamim olundu.

İşte “ *Türkiye bir ziraat memleketidir ve bir ziraat memleketi kalmalıdır.*”, düsturu da böyle, milli iktisadiyatımızın inkişaf imkânlarını ve zaruretlerini hiç hesaba katmadan yabancı telkinlerin tesirile kabulleniverdiğimiz aykırı bir fikir unsurudur.

Mes'elenin bizde çok müteamel olan “ziraat memleketi mi, sanayi memleketi mi?,” tarzında vaz'ı da menfaatlerimize katiyen tetabuk etmez. Bu da, dünyayı sanayi melekeleri ve ziraat memleketleri diye ikiye bölen müstemlekeci siyasetinin doğurduğu bir tasnif şeklidir.

Türkiyenin sadece bir sanayi memleketi olmasını istemek kuru bir fantezidir. Fakat Türkiye'nin sadece bir ziraat memleketi kalmasını istemek de onun müstemlekeliğe rucuunu özlemekle birdir.

Çünkü: ziraat memleketleri ile sanayi memleketleri arasındaki mübadele münasebetlerinde, birincileri aleyhine bir kıymet farkı vardır. İşte müstemlekelerin istismar mekanizmasını işleten motör budur.

Müstemlekelerde bir milli sermayenin teraküm edememesi, bundan ileri gelir. Her müstakil ziraat memleketinde sanayileşmeğe doğru temayüllerin de saikını bu noktada aramalıdır.

Bunun içindir ki, bugün dünya yüzünde, saf manasında müstakil bir ziraat memleketi kalmadı. Nümune ziraat memleketleri olarak gösterilen memleketler bile kendi şartlarına göre milli sanayilerini kurmuşlar ve kurmaktadırlar.

Bugün artık saf manasile ziraat memleketi olarak yalnız ve yalnız en geri müstemlekeler kalmıştır.

O halde: Müstakil Türkiye, aynı zamanda hem mütenevvi ziraat, hem mütenevvi sanayi memleketi yani bir iktisadi cüzütam olmak mecburiyetindedir.

Müstakil bir iktisadi cüzütam uzviyeti içinde, muhtelif iktisat şubeleri arasında okadar sıkı ve karşılıklı münasebetler vardır ki, birinin terakki veya tedennisi diğerinin terakki veya tedennisini icabettirir.

Bu itibarla ziraatle sanayiden birini tercih veya ihmal muā-

melesi karşısında değil, her ikisinin mütakabil muvazenesi ve birbirini itmamı dâvâsı karşındayız.

Öyle ise, ne mutlak bir tarzda ziraat, ne de mutlak bir tarzda sanayi..

Ziraati sanayie, sanayii ziraate pazar yapacak ve ziraatle sanayiın biribiri için ahenkli inkişafını evvelden tespit edilmiş bir plana göre tanzim edecek bir milli iktisat siyaseti... Davamız budur.

Ticaret müvazenemizin müzmin açığında en ziyade müessir olan âmil, ithalât emtiamız fiyatlarile ihracat emtiamız fiyatları arasındaki aleyhimize olan farktır.

Toptan fiyat indeksleri (altın esasına nazaran)		
	İthalât emtiası	İhracat emtiası
1913/14	100	100
1927	175	125
1928	173	124
1929	171	118
1930	149	85

Yani ithalât emtiamızı, 1930senesinde 1913 senesine nispetle % 49 daha pahalıya alıyoruz Ve ihracat emtiamızı ise % 15 daha ucuza satıyoruz. Yani hem satarken, hem satın alırken, iki taraflı zarardayız.

Bu ne demektir? Bu, Türkiye iktisadiyatının dünya piyasasına olan tabiiyeti gittikçe artıyor demektir. Yani Türkiye muayyen kıymetteki ithalât emtiasını ödeyebilmek için gittikçe daha fazla kıymette ihracat yapmak mecburiyetindedir. Yapamadığı taktirde, ticaret müvazenesindeki açığın gittikçe artması, yahut ithalâtımızın tahdit olunması zaruridir.

Halbuki, gittikçe daha fazla ihracat yapmak, hariç piyasaların alım kabiliyetine bağlıdır. Piliyoruz ki, dünya ticaret hacmi gittikçe daralıyor ve hariç pazarlar gittikçe kapanıyor. İhracatımızı kıymetlendirmek ve arttırmak, hiç şüphesiz ki, üzerinde durulacak en esaslı dâvalardan biridir.

Bu noktada mümkün olanın âzamisini elde etmiş olmadığımız da muhakkaktır.

Fakat mes'eleyi yalnız bu cepheden halle çalışmak.. İşte bu, kâfi değildir.

Çünkü ihracatımız ekseriyet üzere ziraat mahsullerine ve ithalâtımız ise ekseriyet üzere sanayi mamullerine inhisar ettiği için bu iki emtia zümresi arasındaki fiyat makası daima aleyhimize işleyecektir.

Elimizde bir ikinci imkân var ki o da memleketimizde hammaddeleri ve piyasası bulunan sanayi şubelerinin, bir nizam dahilinde teessüsünü temin ederek ithalât kanallile harice akan kıymetleri millî sermaye terakümü için bir menba olarak kullanmaktır.

Bu iytibarla millî sanayi dâvâsı, Türk iktisadiyatının yabancı iktisatlar hesabına işlemekten, Türkiyenin hariç pazarların haraçgüzarı olmaktan kurtulması, kısaca iktisadî istiklâlimizin tamamlanması davasıdır.

● Memlekerimizde bir sanayileşme hareketi başladı. Teşviki sanayi, gümrük himayesi ve son zamanlarda kontenjan siyaseti bu hareketi besleyen tedbirlerdir.

Yalnız şunu açıkça itiraf edelim ki, bizim sanayi siyasetimiz bütün bu himayeci ve koruyucu idarî tedbirlere rağmen, tamamen liberaldir.

Devletin rolü, teşviki sanayi kanunile, gümrük duvarlarile ve son zamanlarda ithalât tahdidatile ferdin teşebbüsünü azamî himayeye matuftur.

Memleketimizde ananesi olan yetişkin bir sanayici zümresi olsaydı, belki bu tedbirlerle iktifa olunabilirdi. Fakat sanayiimiz gibi, sanayicimiz de yenidir, tecrübesizdir, görgüsüzdür. Modern sanayiinin, modern teknigin icabettirdiği evsafa malik değildir. Bu itibarla bizde sanayii himaye siyaseti ekseriyet üzere geriliğin ve rekabet kabiliyetinden mahrumiyetin himayesi şeklinde tecelli ediyor. Hiç şüphesiz ki, gaye bu değildir. Memleketimizde teessüsünü islediğimiz sanayi ileri teknikli, rekabet kabiliyetli bir sanayidir. Bu gayenin tahakkuku için her şeyden önce devletin sanayi siyasetini telâkki tarzında bir tahavvülün vücudü elzemdir. Bu tahavvülün ilk emarelerine son zamanlarda şahit oluyoruz.

Teşviki sanayi kanununun tadili, sanayi ofisi ihdası, sanayi planı tespiti gibi teşebbüsler yeni bir istikametın müjdecileridir. Fakat bütün bunlarda eksik olan şey, ferdi teşebbüsü de millî iktisadın bir parçası olarak gören zihniyettir.

Gerek sanayi ofisi, gerekse sanayi plânı hep devlet tesisatı için yapılıyor. Hususî teessüsler yine ofisin ve plânın haricinde bırakılıyor.

Ferdî teşebbüslerin kabiliyeti fevkinde olan sınaî tesisata devletin doğrudan doğruya girişmek azminde olması hiç şüphesiz ki iktisadî zihniyetimizde mühim bir inkılâbın âlâmetidir. Fakat milli sanayiimizin bugünkü anarşik devresinden kurtulması ve nizamlı bir devreye girmesi için hususî teşebbüslere de şamil umumî bir sanayi plânına ihtiyacımız kat'îdir. Aynı sanayi şubesine akan serbest sermayelerin birbirlerine karşı açtıkları rekabet mücadelesinden ne büyük zararlar doğduğunu biliyoruz.

Hesapsız bir tarzda kurulan sınaî teşebbüslerin daha açılmadan veya bir müddet işledikten sonra birer birer kapandıklarını biliyoruz.

Kısaca bugünkü başı boş tesisat devrinde memleketimizin sermaye, sa'y ve malzeme fakirliğile acı bir tezat teşkil eden müthiş bir israfın mevcudiyetini biliyoruz. Bu vaziyet karşısında ferdiyetçi bir zihniyetle "herkesin zararı kendisine,, diyip işin içinden çıkamayız.

Eğer 1932 senesinde değil de, 1850 senesinde olsaydık o vakit biz de sanayi hayatına yeni adım atan milletlerle beraber bu yeni işi öğrenmek pahasına bir takım tecrübelere girişebilir ve bu yüzden edeceğimiz zararları çıraklık parası, acemilik ceremesi hanesine kaydederdik. (1)

Fakat bugün artık sanayi tekniği de müşahhas ve müsbet bir mahiyet almıştır. Tıpkı mühendislik ve tıp gibi.

Nasıl, diploması olmayana mühendislik ve doktorluk yapmak memnu ise, aynı suretle herhangi bir sanayi şubesinin muvaffakiyetle teessüsü için icabeden şeraite (kâfi sermaye, teknik cihaz, ihtisas, sürüm sahası v.s. gibi) malik bulunduklarını ispat edemiyenlerin de sanayicilik tecrübesine girişmelerine müsaade edilmemelidir.

Çünkü bu zararlı tecrübelerden yalnız fertler değil, aynı zamanda milli iktisadiyatımız da müteessir olmaktadır.

Türkiyede sermaye terakümü gayet ağır inkişaf ediyor. Eli-

(1) O milletler, bu gibi masrafları müstecimle ve pazarlarına ödetirlerdi. Bizler için 1932 de böyle bir imkân da yoktur. Kendi bünyemiz, her bakımdan yegâne sermayemizdir,

mizdeki sermaye, iş ve malzeme kuvvetlerinden en kısa zamanda en çok randman alabilmemiz için, sanayi tesisi ve işletme işlerimizi bir zabtırap altına koymak zarureti vardır. Her kurulan fabrika, millî servetin bir parçası olduğuna göre, onun taliile devlet alâkadar olmak mecburiyetindedir.

İşte bunun için kısmî değil, umumî bir sanayi planına ihtiyacımız vardır. Türkiye'de hangi sanayi şubeleri en ziyade inkişafa müsaittir? Hangi sanayie en ziyade muhtacız? Hangilerini evvelâ, nerelerde ve ne mikyasta tesise başlamalıyız? Bütün bu ana suallerin cevaplarını bütün teferrüat ile tespit eden bir plân, hem ferdî teşebbüsleri zararlı tecrübelerden kurtaracak hem millî sanayiimizin en salim ve en seri bir tarzda teessüsünü temin edecek yegâne yoldur.

●
Millî iktisat bir kül olduğuna nazaran onun yalnız sanayi parçasının plân altına alınmasına ve diğer parçalarının başı boş bırakılmasına imkân yoktur. Sanayi meselesi, aynı zamanda hammadde meselesidir. Meselâ memleketimizde pamuk sanayiinin inkişafı, pamuk ziraatinin inkişafına bağlıdır. Yünlü mensucat sanayii ve deri sanayii hayvancılık meselesile sıkı sıkıya alâkadardır.

O halde sanayi siyaseti, bir hammadde politikasına dayanmak mecburiyetindedir. Sanayi plânı, tabiatile bir ziraat plânını da icabettirecektir.

Kuvvei muharrikenin sanayi hayatındaki rolünü kim inkâr edebilir?

Kredi ve münakale şeraitinin ehemmiyetini kim takdir etmez? İleri teknik unsurlarının yetiştirilmesi işi aynı suretle mühim değil midir?

Görülüyor ki, plân mefhumu, bütün iktisadi hayata teşmil edilmezse, aksar. İçinde bulunduğumuz iktisadî cidal, tıpkı bir askeri seferberlikte olduğu gibi, milletin bütün maddî ve manevî kuvvet ve kabiliyetlerinin muayyen bir plan ve muayyen bir tabiye altında sevk ve idare edilmesini âmirdir.

Bedîî Heyecan

Yakup Kadri

Benim mektep arkadaşım Şehabeddin Süleyman muttasıl bir “heyecanı bedîî,, den bahseder dururdu.

“Heyecanı Bedîî,,! Bu, onun ağzında mukaddes bir söz idi. O kadar mukaddes ki hepimize tahlili imkânsız, tarifi müşkül ve reddi gayri kabil bir nas gibi gelirdi.

Hâlâ, “ Heyecanı Bedîî „ denildi mi, başımı önüme eğip, bir nevi huşua kapılırdım.

Fakat, onu, artık, tahlil etmekten korkmuyorum.

Bedîî Heyecan bir kurtuluş, bir azat oluş, bir eriştir. Bedîî Heyecan bizi dar kabımızdan taşıran hâdisenin adıdır. Bir sanat eseri önünde kendi kendimizden geçeriz. Yani kendi benliğimizin hudutları dışına çıkarız. Birdenbire bir kapı açılmış gibi olur; göğsümüze gözle görülmeyen bir engin denizin havası dolar, ve ruhumuz beklenmeyen, bilinmeyen ufuklara doğru yelken açar.

Mübarek olsun o el ki, bize bir hapishanenin kapısını açmıştır. Velew bir saat, velev bir gün için olsun bizi açık havaya, engin denizlere kavuşturmuştur.

O el, bir halâşkârın elidir.

O el, yalnız bir halaskârın değil, bir muammayı halledenin, bir davayı fasledenin elidir. Bizim, bazı kendi kendimizle bazı içinde yaşadığımız cemiyetle, bazı da kâinatla bir takım hükme ermemiş davalarımız vardır ki biz onları tek başımıza fasl ve halledemeyiz. Ne dinde, ne mantıkta, ne hukukta bunları çözen kudreti bulamayız. Günün birinde bir sanat

**eseri önünden geçerken bizi boğan kördüğüm birdenbire
gevşeyiverir. Bir hamlede içinden sıyrılıp çıkıveririz .**

Onun için, bir usta- işini(1) her anlayış yeni bir kurtuluştur. Hakîyî hürriyete doğru bir yeni adımdır
Gene onun için her güzel ve iyi sanat eseri bir adaletin tecellisini andırır ve en âdil hâkim sanatkârdır.

Önün elinde beraet etsek de, mahkûm olsak da gam yemeyiz. Halis ve safi adaletin tadı bize herşeyi unutturur. Bu tadı taşımayan eserler bizim bahsimizin dışındadır. Bu gibilerin sanat sahasına niçin geldikleri anlaşılmaz. Mevcudiyetleri yüreğimizde ancak nedamete benzer bir his uyandırır.

(1) Ustaşini şaheserin mukabili olarak kullanıyorum.

Cemiyeti Akvam istikrazları ve Malî müdahaleler

İsmail Husrev

Akvam cemiyetinin milletler arasında bir iktisadî anlaşma tesisi yolundaki mesaisi 1920 senesinde Brükselde toplanan malî konferansla başlar. Dünya harbini müteakip mağlûp milletlerin de iştirak ettiği bu ilk beynelmilel konferansta avrupa maliyesini alâkadar eden bu meseleler (bütce prensipleri, dahili ve harici istikrazlar, para siyaseti, kredi işleri, merkez bankalarının rolleri ilh.) masa üzerine getirilmiş ve bunların halli çareleri müzakere edilmişti. Bu müzakerelerden sonra iştirak eden devletlerin derhal tatbik etmesi talep olunan kararlar verilmişti. Fakat bu kararlar ancak verilmekle kalmış, konferans dağıldıktan sonra hiçbir devlet bunları nazarı itibare almamış, herkes katastroftan kurtulmak için kendi başına müstakil tetbirlere müracaat etmişti. Mamafih Brüksel konferansının şu iyiliği oldu: Harbin Aarupada tevlit ettiği mâlî buhrana ve mâlî meselelere Akvam Cemiyetinin iktisadî sulh namına müdahalesini usul haline getirdi. İlk zamanlar daha ziyade siyasi bir maksatla kurulmuş olan akvam cemiyetine, konferansı müteakip teşkilâtlarına ilâve olunan bir malî komita ile bir çok iktisadî vazifeler yükletildi. Fakat Avrupa hükûmet-lerinin malî işlerini tetkik ve ıslaha memur olan bu komitada galiplerden hiç biri dahili maliye işlerinin beynelmilel bir politika mevzuu olmasına riza göstermemiş hattâ bütün beynelmileliyetine rağmen borçlar meselei bile her devletin milli siyasetinin hududu dahilinde kalmıştır. Neticede beynelmilel " tetkiklerin „ mevzuuna, galiplerce, milli siyasetleri haricinde kalması ve Cemiyeti Akvamın " afakî „ ve " müstakil „ olarak tetkik ve mütalaa etmesi münasip görülen meseleler alınmıştır.

Cemiyeti Akvam, maliyesi bozuk memleketlerin malî işlerinin ıslâhında beynelmilel istikrazlardan istifade etmiştir. Bu nevi istikrazlarla ilk yardım Avusturyaya yapıldı.

1914 - 18 harbini müteakip Avusturyanın vaziyeti pek ümitsizdi. Habsburg monarşisi yıkılmış, asıl Avusturyaya isabet eden avuçi kadar sahada hükûmet, vaziyete hâkim olmaktan âciz kalmıştı.

7 ağustos 1922 tarihinde Avusturya maliyesini tetkike memur olan Cemiyeti Akvam komisyonunun raporunda da işaret edildiği gibi "bütün ictimai sarsıntılara gebe bir buhran,, memleketin üzerine çökmüştü. Avusturya devlet reisleri yardım bulmak maksadile bir taraftan bütün Avrupa paytahtlarının kapularını çalıyor diğer taraftan da Berlin'de ilhak "Anschluss,, meselesi üzerinde müzakeratta bulunuyorlardı. Avusturyanın Almanyaya iltihakından fevkalâde ürken galipler, derhal Avusturya işlerine müdahaleye zaruret gördüler. Fakat bu müdahalenin harpten evvelki gibi doğrudan doğruya değil, Cemiyeti Akvam vasıtasile yapılması muvafık talakki edildi: Avusturya, Akvam Cemiyetinin visayetine tevdi olundu.

Cemiyeti Akvam şurasına verilen visayeti natık raporda deniliyordu ki, "Avusturya son üç senedenberi teberrüleri mahiyetini alan dahili ve hususî istikrazlarla yaşamaktadır. Avusturyanın istihlâkâtı, istihsalâtından fazladır. Maliyesinin ve iktisadiyatının ıslahı için şimdiye kadar yapılmış olan avanslar, gündelik ihtiyaçların kapatılmasına sarfedilmiştir. Yeni ikrazat, zarurî ıslahatın tatbiki işine hasrolunmalıdır. İslahat devri, bazı illetlerle malûl olabilir. Bunun için ya 1919 senesindenberi geçirilen müşkülâttan daha ağır müşkülâta katlanmak yahutta inhilâl ve sefalet yollarından birini seçmek lâzımdır. Avusturya için hariçten yapılacak ıslahata bilâ kayt ve şart inkiyat etmekten başka çare yoktur,,.

4 Teşrinî evvel 1922 tarihinde Avusturya ile Fransa, İtalya, Çekoslovakya, Belçika arasında malî ıslahat tedbirlerini ihtiva eden üç protokol imzalandı. Protokollar mucibince, Avusturya hükûmeti, maliyesini Cemiyeti Akvam namına beynelmilel bir kontrol heyetine tevdi etti.

Akvam Cemiyetinin Viyana'da teşekkül eden bu heyetine Avusturyaya yapılan istikrazların garantisini deruhte etmiş

olan devletlerin mümessilleri iştirak ettiler. Salâhiyeti fevkalâdeyi haiz bulunan bu heyet, hükûmetten evvel devlet bütçesini tasdik ve hükûmetin sarfiyatını mürakabe ederdi. Avusturya, istiklâlinden yaptığı bu fedakârlıklara mukabil, ancak tamirat borçlarının yirmi sene tecili müsadelerini alabildi.

İkinci bir tedbir olmak üzere cemiyeti akvam vasıtasile 3 1/2 milyon Sterlinlik kısa vadeli bir istikraz aktolundu. Bütçe açıklarını kapamağa tahsis olunan bu para şu piyasalardan tedarik olunmuştu: (Bin Sterlin olarak)

Londra	1.800
Paris	800
Amsterdam	500
Brüksel	100
Stokholm	100
Zürih	200

Avusturya hükûmeti bu istikrazlara karşılık olarak bütün inhisarı ile gümrük varidatını gösterdi. İstikrazları garanti eden İngiltere, Fransa, İtalya, Çekoslovakya hükûmetlerinden her biri emisyonların yüzde 24 $\frac{1}{2}$ unu Belçikada yüzde ikisini temin etmişti.

Hükûmet, birinci emisyonun nisbî muvaffakiyetinden sonra uzun vadeli ve yirmi senede amortili ikinci bir istikraz akti müsaadesi aldı. Yekûnu 585 milyon altın kuron olan bu ikinci istikraz da şöyle plase edilmişti:

Kreditörler	Emisyon miktarı	İskonto faizi
İngiltere Bankası	(sterlin) 14 milyon	6
Morgan and Co.	(dolar) 25	7
Stokholm Etskild	(kuron) 13	6
Hop. Co. Amsterdam	(florin) 3	6
Union Franç. de Genève	(frank) 25	6
Société Gen. Belg.	(belga) 25	6
Postsparkasse Viyana	(dolar) 13	7
Banque des Pays - Bas	(frs) 170	6 $\frac{1}{2}$
Banca d'Italia	(liret) 200	6 $\frac{1}{3}$
Çek hükûmeti	(kuron) 60	—

Bu istikrazın 254 milyon kronu evvelki borçların itfasına tahsis ve 50 milyonu da ihtiyat olarak açıktan depozite edildi. Bütçeyi tevazün ettirmek için Cemiyeti Akvam âli komisyonu emrinde 276 milyon kaldı. Bu font Avusturya hükûmetinin dahilde akdettiği 18 milyon kronluk istikraz ve devlet tahvilâtının mecburi olarak plase eylemesinden mütevellit 18 milyon kronla takviye edildi. Bütün bu menabî, devlet bütçesinin tevazününü ve paranın istikrarını temin ederek kısa bir zaman zarfında Avusturyanın maliyesini istisabilize etti.

Âli komisyonun (beyetin) ilk işi evrakı nakdiye ihracını menetmek olmuştur. Eski evrakı nakdiye, yeni teşekkül eden emisyon bankasına devredildi. Bu bankanın teşekkül senesi olan 1923 senesi nihayetinde Avusturya kronu $\frac{1}{13060}$ e düşünce kronun yerine yeni ve sabit para olarak şilin ikame olundu. Bütçe açıklarile şiddetli bir mücadele başladı. 569.7 milyon altın kronluk bütçe 316.8 milyon açık veriyordu. 1923 senesi ortalarında âli komisyon hükûmete, bütçenin 536.9 milyona indirilmesini kabul ettirdi. 1924 senesinde bir hareket daha yapılarak 495.9 milyona inmiş olan bütçe 438.9 milyona düşürüldü. 1923 senesinde 158.2 milyon olan bütçe açığı 1924 de 13 milyon olmuş ve 1925 te tamamen kapanmıştı. Hattâ bir fazla bile vermişti. Bu netice üzerine 1926 senesinde âli komisyon da vazifesine nihayet verdi.

Akvam cemiyeti Macaristana da aynı şekilde malî yardımda bulundu. Yalnız arada şu fark vardır: Avusturya malî muavenet için Akvam Cemiyetine kendi müracaat ettiği halde Macaristan böyle bir arzu göstermemiş ve visayet altına girmeğe başkaları tarafından icbar edilmiştir.

29 eylül 1932 tarihinde Macaristanın komşusu olan devletler, Cemiyeti Akvama müracaat ederek “Macaristanda hâkim olan malî kaosun, kendi memleketlerinde malî islâhat icrasına imkân vermediğini ileri sürdüler ve kendi islâhat işlerinin teshili maksadile Macaristan için Cemiyeti Akvam tarafından bir malî islâhat plânı ihzar ve bunun tatbik edilmesini rica ettiler. Tamirat komisyonu tarafından pek muvafık görülen bu teklif üzerine 14 dört mart 1924 tarihinde Macaristan bir malî islâhat protokolu imzaladı. Viyanada olduğu gibi

Peştede de bir âlî komisyon teşekkül etti. Aynı senenin temmuzunda Cemiyeti Akvam vasıtasile ilk istikraz akdolundu. On milyon sterlinden ibaret olan bu istikraz şu piyasalardan temin edilmişti.

Londra	7.902.700	sterlin
Newyork	1.733.606	dolar
Amsterdam	433.605	sterlin
Stokholm	280.772	
Roma	1.696.864	"
İsviçre	1.226.996	"
Prag	568.848	
Macaristan	543.195	"

İstikrazı garanti eden İngiltere, Fransa, İtalya, Çekoslovakya, Romanya, Yugoslavya hükûmetleri mümessilleri hususi bir kontrol kumiyonu teşkil ederek Cemiyeti Akvam komisyonu ile müştereken Macaristan maliyesinin kontrolünü ellerine aldılar.

Estonyanın aktettiği istikrazın şekli de şayanı dikkattir. Estonya hükûmatının ricası üzerine Estonyanın iktisadi vaziyetini tetkik eden Cemiyeti Akvam komisyonu, hükûmetin maliye sisteminde bazı esaslı tebeddüllerin icrasını ve Estonya devlet bankası nizamnamesinin Cemiyeti Akvam tarafından ihzar olunan nümunelik nizamnamelere göre tadilini ve bir ipotek müessesesi vücuda getirilmesini teklif etmişti.

Bozuk olan dahili siyasi işlerinin gün geçtikçe yeni ihtilatlar peyda etmesi Estonya hükûmetini, Akvam Cemiyetinin teklifini kabule ve 1350 bin sterlinlik bir istikraz aktine mecbur bıraktı. Protokol mucibince, Estonya millî bankasına tayin olunan müşavir, Akvam Cemiyeti komisyonunun bütün tekliflerini birer birer tatbik ettirdi. Merkez ihraç bankasının nizamnamesi tamamen değiştirildi. Devlet tarafından çıkarılmış olan bütün hazine evrakı merkez bankasına devrolundu. Diğer bütün emisyon işleri devlet bankasının inhisarına verildi. Para tedavülünü tanzim eden fevkalade mahiyette kanunlar çıkarıldı. 1928 senesinde Estonya parası ve Estonya maliyesi istikrar buldu.

Cemiyeti Akvam istikrazları arasında Yunanistan istikrazları da mühimdir. Anadolu hezimetinden 1.400.000, mübadilin

İlticasından sonra Yunanistan bütçesi delik deşik olmuştu. Nihayet 1923 te hükûmet Akvam Cemiyetine müracaata mecbur olarak "moral ve teknik muavenet, reca etti.

Akvam Cemiyeti, bu talebin mevzuunu tetkik etmesi için doktor Nansen'i âli komser olarak Yunanistana gönderdi. Yunan mahacirlerle meşgul olmak üzere ayrıca mali komite nezdinde birde muhtar komisyon teşkil etti. Bu komite mübadil ve mahacirlerin iskân ve iâşe işlerini üzerine aldı. 1924 senesinde aşağıdaki piyasalara plase edilen beynelmilel bir istikraz aktolundu:

Londra	7,500 bin Sterlin
Newyork	2.300 „ „
Atina	2 300 „ „

Bu istikraz, memleket dahilinde asayişin mefkudiyeti dolayısıyla kısa vadeli olarak yapılmıştı. Hattâ istikraz tahvilâtının satışından mütevellit paralar, Yunanistan hükûmetinin emrine tahsis olunmamış İngiltere Bankasına yatırılmış ve muhtar komisyona avanslar şeklinde ikraz olunmuştu. Komisyon da bu parayı Âli komsiyonun kontrolu altında Yunan hükûmetine ceste ceste vermişti.

Avanslar şu maksatlara sarfedildi:

Zirai koloniler teşkiline	7,911.023 Sterlin
Şehirlerdeki iskân işlerine	1.051.174 „
İdarî masraflara	113.656 „

İstikrazlar sayesinde muhacir ve mübadillerden 170 bin ailenin iskânı temin edilmişti. Fakat diğer taraftan bu işe kendi kesesinden para sarfetmiş olan Yunan hükûmeti istikraz olunan para bitince tekrar malî bir buhranla karşılaştı. Cemiyeti Akvam tekrar vaziyete müdahale etti. Bir istikraz daha tertip ederek Yunanistan maliyesinin ıslahını deruhte etti.

1927 senesinde aktolunan 9 milyon sterlinlik istikrazın 3 milyonu muhacirlerin nihai iskânına, 3 milyonu geçen senelerden müdevver bütçe açıklarına, 3 milyonu da drahminin istikrarına tahsis edildi. Bu istikraz vasıtasile Yunanistan maliyesinin idare ve kontrolu tamamen Akvam Cemiyetinin eline geçti. Akvam Cemiyetinin teklif ettiği bütün ıslahat tedbirleri meb'usan meclisinden fevkalade kanular olarak geçirildi.

Verdiğimiz bu birkaç karakteristik misalde ve burada mezuu-
bahs etmediğimiz diğer müstakriz devletlerde (Finlandiya,
Danzig, Romanya ilâh.) müşterek olan cihet, istikrazlar saye-
sinde ve Cemiyeti Akvam vasıtasile küçük ve iktisaden geri
ve mağlup memleketlerin bütün maliye işlerinin büyük ve
galip devletlerin kontorolu altına girmiş olmasıdır. Müstakriz
memleketlere gönderilen âli komisyonlar ve müşavirler, bütçe-
lerin kabulünde, devlet bankalarının nizamnamelerini sermaye
ikraz eden devletlerin menafiine muvafık bir şekilde tadilde
hattâ, bazı dahili siyaset işlerine müdahalede tamamen sahibi
salahiyettirler. İki misal verelim: Romanya hükûmeti nezdinde
bulunan M. Rist, geçenlerde hazırladığı son raporunda Romen
milletinin menafiinden ziyade mukriz devletlerin menfa'le-
rini nazarı dikkate almış ve borçların bilâinkita muntaza-
man ödenebilmesi için Romanyada maaşlardan yüzde 50
tevkifat icrasını teklif etmiştir. Bulgaristan, muhacirlerini iskân
için Cemiyeti Akvamdan istikraz aktettikten sonra, mu-
hacirlerini istediği yerlere yerleştirememiştir. Akvam Cemiyeti
bu iskân işine müdahale ederek mühacirlerin Romen ve Yu-
goslav hudutlarından 50 şer kilometre dahile yerleştirilmesini
emretmiş ve bu böyle olmuştur.

Bundan maada, yukarda bahsı geçen istikrazların muvaffa-
kiyetli neticeler vermesinin sebebini, dünyada bugünkü bünye
inhilâlîne tekaddüm eden iktisadi itilâ senelerinde aramak
lâzımdır. Ozamanlar (yani 1929 dan evvel) istihsalde daimî
bir tezayüt, dünya ticaretinde daimî bir inkişaf, işsizlikte
mütemadî bir tenakus vardı. Bütün bunlar millî iktisatların
dolayısıle devlet bütçelerinin gelirini yükseltmiş, tediye ka-
biliyetlerini arttırmıştı. Müstakriz devletler, her sene istikraz-
ların faizlerini öderken, tediye bilançolarında tahassül eden
açıkları, cihan piyasalarına arzettikleri ve daima satabildikleri
emtianın ihracatı ile mükmmelen kapayabiliyorlardı. Bugün
cihanın bu vaziyetinde pek esaslı bir tebeddül olduğu her-
kesin malûmudur. Her memlekette istihsal tenakus etmiş,
işsizlik akıllara hayret verecek derecede artmış, zirai emtia
fiatları düşmüş, dünya ticareti fevkalâde daralmış binnetice
ihraç olunacak emtianın kârlı satış imkânları azalmıştır.
Bütün bu hadiseler, millî iktisatların dolayısıle devlet bütçe-

lerinin gelir menbalarını kısmıştır. Müstakriz devletler, bu vaziyet karşısında istikraz faizlerini ödeyebilmek için yeni yeni istikrazlar akti mecburiyetinde kalıyorlar. Bazıları da borçlarını tecile çalışıyorlar. Son senelerin karakteristik ciheti buradadır. Buhrandan dolayı milli geliri azalan her memleket senelik mükellefiyetlerini yeni istikrazlarla eda etmekte ve binnetice daha ağır yükler altına girerek halk kütlelerinin tediye kabiliyetlerini daha ziyade düşürmektedirler. ● Şimdiyekadar piyasalarda pek sağlam addedilen Cemiyeti Akvam istikrazları tahvilâtı da umumî buhrandan uzak kalamamıştır. Büyük devletler tarafından garanti altına alınmış olan birçok istikrazlar, bu sağlam garantilere rağmen büyük sukutlar kaydetmektedirler.

Cemiyeti Akvamın mürakabası altında bulunan istikrazların isimleri	Kurun vasıl ol- duğu en yüksek seviye		Mayıs ip- tidasında
	1931	1932	
Avusturya garantili % 7	105.25	100.75	98
Bulgaristan 1926 % 7	78. 5	34.25	27
İstikrar istikrazı % 7.7	83.75	34.25	32
Yunanistan muhacir istikrazı % 7	104.25	81.25	55
İstikrar istikrazı % 7	94.125	66.—	34
Macaristan 1924 % 7.5	105.31	70.—	53
„ % 7.5	98. 5	45.—	37
„ % 6	88. 5	35.—	25
Avusturya % 7	98. 5	49.24	48
Yunanistan Nafia işleri % 7	90.—	56.—	34
Romanya % 7	82.62	71.62	47

Bu şerait altında yeniden istikraz akteden devletler, tahvilât kurlarının mütemadi sukutu karşısında istikrazatın umumî yekûnunda daima zarar etmektedirler. Tahvilât kurları sukut halinde iken çıkarılan istikraz tahvilâtını emisyon tarihindeki kurlardan çok düñ satılacağı aşıkârdır. Bu keyfiyet müstakriz devletleri yeni yeni mükellefiyetlere sevketmektedir.

Muhtelif memleketlerin borçlarının senelere göre artışı ve buna müvazi olarak hayat pahalılığının da nasıl tezayüt ettiğini görelim:

Harıcı borçlar:

	1922/23	1926	1928/29
Avusturya milyon şilin	96.0	1.992.6	2.209.0
Bulgaristan „ leva	19.8	35.1	35.8
Macaristan „ Pengö	4.4	14.8	—
Yunanistan drabmi	11.1	28.7	29.8

Hayat pahalılığı:

	1914	1923	1926	1929
Avusturya	100	76	103	112
Macaristan	100	116	103	119
Bulgaristan	100	—	104	112.1
Yunanistan	100	109	126	129.3
Estonya	100	94	107	121

Bu rakamlar gösteriyor ki, istikrazlar, yaşama şartlarını ucuzlatmamış bilâkis borçların muntazaman tediyesi zarureti karşısında halkın varidatından ırah edilen vergilerle halkın alım kabiliyeti daralmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bir icmal

Devrimiz, cemiyet kategorisinin müşahhas ve tatbikî bir şekilde idraki devridir. Fransız inkılâbına takaddüm eden içtimaiyatçıların cemiyeti idrak edişleriyle devrimiz içtimaiyatçıların idrak edişleri arasında, hayret edilir, bazı köhne kafalar, nasıl olur da bir fark olması lâzımgeleceğini bir türlü kabul edemezler!

Arada, bir buçuk asırlık bir zaman fasılasına sığmış öyle muazzam bir teknik inkılâbı karışmıştır ki: insanı kol ve beygir kuvvetile işliyen iptidai aletlerden ayırarak 200.000 - 900.000 beygir kuvvetlik kudret cüzütamlarının yardımlarile teçhiz eden bu inkılâp, cemiyetin bütün uzviyetini ve bütün nesçlerini hüküm ve iradesinin altına almıştır. Öyle ki, eski telâkkilerine sadık kalmak isteyen herhangi bir cemiyet, böyle bir dev - tekniği istiap edeceğini zannetmekte nekadar taallül gösteriyorsa parçalanma tehlikelerini o nispette göze alıyor demektir. Yabut, modern teknikten mahrum olan cemiyetler zaviyesinden bakınca bu cemiyetler, bu modern tekniği almakta nekadar taallül gösteriyorlarsa gittikçe teressüm etmekte olan yeni nizamın ilk ve en talili mensupları olmak fırsatını o nisbette kaçırıyorlar demektir.

Modern tekniğe eski cemiyet görüşleriyle hâkim olmak arzusunun ifade ettiği gafleti, bir millet, bize en iyi bir şekilde ispat ediyor. Bu millet, Amerikan milletidir. Bir zamanki masal kahramanlarının ejder'lerle boğuşmaları gibi, Amerikalı, kendi eseri olan büyük ve modern teknikle hailevi bir boğuşmaya girişmiştir.

1929 sonuna kadar, bütün insanlığın gözleri önünde, modern istihsalin ziraat ve sanayideki en tam ve en kusursuz nevilerine varan ve bunu yaparken yeni yeni kaide ve lannlar vazeden Amerikalı, iyi düşünürsek, makine bilgisini, noksansız olarak, ilk idrak etmiş olan adamdır. Standard ve tip

mevhumlarını, seri halinde büyük ve ucuz istihsalı, teşkilatta rasyonelizasyon unsurlarını bulan ve tatbik eden o olmuştur. Makina sanayiini, el sanayiinden müdevver bütün zaaflarından temizleyen o olmuştur. Tarla ve çiftlik mevhumlarını kaldırıp toprak fabrikaları keyfiyetini bilfiil yaratan, o olmuştur. Ve bugün, Hindigûh dağlarında yaşayan yarı - insanların bile kulaklarının zarını patlatan tarakalar ile yıkılan şey, onun memleketidir. Onun, o düne kadar "musluklarından yağ ve bal akan,, acayip cennet diye medihleri dilden dile dolaşan güzel memleketidir.

Bu hadiseyi de bazı kürsü iktisatçıları "buhran,, faslına alıyorlar. Halbuki bunun buhran ile olan alâkası, buhranın buhranlar ile olan alâkasından da daha azdır. Kürsü iktisatçıları, o sırnaşık cücelerdir ki, bu hâdiseler devinin incik kemiğine kadar gelen boylarıyla onun cüssesini ihata edecek görüşe malik olmak isterler. Hâdiseler halbuki, iktisadî olan bazı vasıflarına rağmen, hiç te klâsik iktisat görüşleriyle izah edilebilir birşey değildir. Ve Amerika tragedyası, Avrupa memleketlerinin hemen aynı zamanda olarak maruz kalmış oldukları buhranın hiç te aynı değildir.

Amerika tragedyasını şöyle tarif edebiliriz: Tekniğin, birçok miktarca birikmelerden sonra tehavvülâtına birdenbire artık miktarca değil doğrudan doğruya keyfiyetçe bir başkalık vererek kendini istiap etmeğe çalışan içtimai çerçevenin darlığını zorlaması ve onu parçalaması, yâni:

1789 ile 1848 arasında tedvin edilmiş yeni içtimai görüşler sayesinde, teknik, kendine geniş bir içtimai çerçeve buluyor, ve alabildiğine inkişaf ediyor. İnkişaf etmekte olan bu teknik, el sanayiini her taratta öldüren ve müsait içtimai şartları (yâni Fransız inkılâbının müsait içtimai şartlarını) nereden buldu ise orayı kendine vatan ittihaz eden makine sanayiidir. Cihan harbine ve harpsonrasına kadar, bu inkişaf, keyfiyetçe değil miktarca değişiklikler arz ediyor.

Makinelerin kudreti artıyor. "Keşifler ve ihtiralar,, başlığı altına giren bütün hâdiseler, insanın ihtiyaçlarını kapatmak işinde el yerine her tarafta makineyi ikame etmesi ameliyesini ifade ediyor. Bu keşifler ve ihtiralardan sanayi, durmaksızın istifade ediyor. Devamlı bir tıkanıklık ile karşılaşmıyor. Çünkü tekniğin inkişafına muvazî olarak birçok milletler esirleş-

tirilerek ve birçok memleketler pazarlaştırılarak cihan mikyasında bir müstemlekeler ve yarı- müstemlekeler manzumesi yaratılıyor. Metropoller, yaratmış oldukları bu pazarlar manzumesini "Hukuku Düvel,, ve "Diplomasi,, gibi bir takım beynelmilel müdevvenat ile ellerinde tutabilmek için kara ve denizdeki modern silâhlanmalarla bu işin müeyyidelerini meydana getirmiş oluyorlar.

Miktarca değişikliklerin son hatlerine vararak keyfiyetçe bir istihaleye vasil olmaları tarihi yani cihan mikyasında ihtilâl alâmetleri, kürsü iktisatçılarının "buhran,, adını taktıkları hadisenin başlangıcına tesadüf ediyor. Bu kürsü iktisatçılarının izah formülleri oldukça karakteristiktir: Bunlar diyorlarki, "İstihsal vasıtalarının hatten aşkın bir şekilde tesisi fazla istihsalı, fazla istihsal de buhranı doğurdu.,,

Bu izah, teknik inkişafın *miktarca değişiklikler* gösterdiği devreler yani kapitalizmin mutad olan siklik buhranları için doğrudur. Fakat bu seferki değişiklikler, yukarda da söylediğimiz gibi, miktarca değil, doğrudan doğruya keyfiyetçedir. Keyfiyetçedir, çünkü:

1. Amerika, modern teknik üzerinde o kadar büyük bir anlayış ile çalışmıştır ki onu bir taraftan sanayi'de ki rasyonalizasyon ve bir taraftan toprak'taki fabrikalaşma ile hiç olmazsa 2-3 misli kudretli kılmıştır (yani bugünkü cihanın eski Avrupa tekniği ile mücehhez olan her noktasında Ameriken tekniği hâkim olsa istihsal hacminin hiç olmazsa 2-3 misli artması lâzım gelir).

2. pazarlar, içtimai bir uyanışa mazhar olmuşlar ve cihan harbinin metropolleri zayıf düşürmüş olmasından istifade ederek isyan etmişlerdir.

(Pazarların isyanını, bizim milli kurtuluş inkılâbımız temsil etmektedir.)

1 inci nokta dolayısıyla tekniğin randemanı artmıştır.

2 inci nokta dolayısıyla tekniği besliyen saha, hatta eski yani nisbeten az randemanlı teknik bakımından dahi daralmıştır.

Bu iki kudretli unsur, eski içtimai çerçeveyi parçalamaya kâfi gelmiştir. Eski içtimai çerçeve: bir tarafta metropoller ve bir tarafta müstemlekeler ve yarı- müstemlekeler diye cihanca bir tasnif yapmış olan kapitalist ve emperyalist cihan nizamıdır. Kürsü iktisatçısının, ha'a "buhran,, diye yutturmak istediği

şey, işte budur. Cihanın, bu derin, manalı, ileri ve son derece tabii bünye istihalesidir.

Hadisenin Amerikada patlak vermesi de gösteriyor ki, "teknîği istiap edemeyecek kadar darlaşmış bir içtimâî çerçeve parçalanır,, kaidesi, modern inkılâpların en güzel bir tarifidir. Amerika o memlekettir ki, orada, bir taraftan 1932 nin modern tekniği ve bir taraftan 1789 - 1848 in cemiyet telâkkisi çarpışmıştır. Bu hadise Belçikada yahut Fransada yahut İngilterede çıkamazdı. Nasıl ki 1789 a tekaddüm eden teknik inkılâbına da İngiltereden başka bir memleket sahne olamadı.

Modern teknik sadece en yeni makine demek değildir. En geniş mikyasta cemiyet cüzütlerinin en geniş ham madde, en geniş istihsal vasıtaları demirbaşları ve en geniş istihsal organizasyonlarile en rasyonel bir şekilde tatmini demektir. Gıda, giyinme ve ikamet meseleleri "standard,, esası üzerinden, yalnız Amerikada bir tarzı hal bulmuştur. Bu gibi başlıca insan ihtiyaçlarını temin etmek meselesinde Avrupa tekniği, Amerikanınkine nazaran, bir vakitki el sanayiinin onu ayağının altında ezen makine sanayiine karşı olduğu kadar geri ve iptidaîdir.

Bunun içindir ki gözümüzün önünde gittikçe teressüm eden yeni cihan nizamının sebeplerini ve kanuniyetlerini Amerika'nın geçirmekte olduğu buhranda görebiliriz de Avrupa memleketlerinininkinde göremeyiz. Benzer emarelere tesadüf etsek bile, bu emareler, aldatıcıdır çünkü mütereddi bünyelerin emareleridir.

Yukarıda dedik ki: İleri tekniğin geri içtimâî çerçeveyi parçalaması hâdisesi ancak Amerikada baş gösterebilirdi. Nasıl ki 1789 inkılâbına tekaddüm eden teknik inkılâbına da İngiltereden başka bir memleket sahne olamazdı.,,

Burada hatıra şu sualin gelmesi mukadderdir:

Peki ama, neden 1789 dan evvelki teknik inkılâbın içtimâî sahadaki mukabilini İngiltere değil de Fransa verdi?

Çünkü, tekniği en ziyade inkişaf ettiren bir milletin içtimâî bünyesinde bir nevi alâstikiyet vardır. Farkında olmadan birçok içtimâî, "prégugé,,lerden (içtimâî hüküm kalıplarından) kurtulabilir. Fakat bunların tamamını, ancak bir diğer

millet görebilir. Çünkü ötekinin elastikiyeti kendisinde yoktur. Halbuki ötekinin yaptığı tarakkiler, kendi idrakine tam bir tahlil halinde sığmıştır. Öyle ki, günün birinde, rü'î ve müte-reddi olan kendi nizamını parçalar ve teknik bakımından ötekinden geri olmakla beraber, içtimai bakımdan ondan çok daha ileri bir hamleyi bir ihtilâl ve bir inkılâp ile tahakkuk ettirir. Fransız inkılâbı, Fransız burjuvazisinin, İngiliz burjuvazisinin tarakkilerini görererek ve müstemle-kelerden istifade eylemekteki kabiliyetine özenerek aynı şeyleri yapmasına mâni olan sarayı, asilzadeleri ve kili-seyi bertaraf etmesinden başka birşey değildir. O ta-rihte İngiltere ile Fransa arasında büyük bir benzeyiş vardır. Her ikisinin de hariçten kendi memleketlerine kıymet-ler akıtmak bahsinde cihanın bütün milletlerinden evvel ve fazla gözleri açılmıştır. İngiliz, loncaları ve saray tahakkümünü tedricen ve tekâmül yolundan tasfiye etmiştir. Fransız ise bunları "cebrüzor,, yani ihtilâl tarikile elde etmiştir.

Amerikayı o zamanki İngilterenin yerine koyarsak, o zamanki Fransa'nın yerini acaba kim alır?

Modern tekniğin kısa bir izahını yukarıya dercettik. Mühim bir nokta olarak dedik ki: modern tekniğin en büyük husu-siyeti, geniş mikyastaki cemiyet cüzütamlarını en geniş ham madde, en geniş istihsal vasıtaları demir başları ve en geniş istihsal organizasyonlarla en rasyonel bir tarzda tatmin et-mesidir.

Bu izaha göre o zamanki Fransa'nın yerini, bugün, alsa alsa Rusya alabilir. Ve hakikatın kendisi de, bu merkezdedir.

Rusya 1917 de bir inkılâba başladı. Bu inkılâp bir komünist in-kılâbı olmak iddiasında idi. Karl Marx'ın dogmaları üzerinde yü-rüyordu. Tıpkı Fransız inkılâbının, J. J. Rousseau, Hobes v. s. nin tesiri altında kalması gibi. Fakat nasıl o zamanki Frânsız inkılâbı J. J. Rousseau'nun mücerret akıl tahlillerinden kurtularak neticede modern demokrasiyi yani XIX uncu asır kapitalizminin siyasi rejimini tesis etti ise, bugünkü Rus inkılâbı da "5 senelik plan,, parolasını ortaya attı atalı Karl Marx'ın bütün dogmalarından sıyrılmış bulunuyor. Sovyetler, ne derlerse desinler, bizim görüşümüze göre, Karl Marx'tan bütün muhafaza ettikleri şey, bir taraftan diya-

lektik görüş yani hadiselerin seyr halinde iken izah edilişlerinin mantığı (dynamizm) ve bir tarftan'da geniş bir halkçılıktır.

Yoksa "50 yıllık plan" ile beraber, komünist dogmalarından bariz bir inhiraf ve hattâ tevakkî ve Amerikalıların dar bir içtimai çerçeve yüzünden yarım bıraktıkları bir işi determinist ve konstruktif bir şekilde tamamlamak ceht ve iradesi, bugünkü Sovyet rejiminin artık "taktik yapıyoruz," mazeretile örtemeyeceği kadar belli bir iştir.

Sovyet rejimi, Avrupada ve hassatan Almanya'da tereddi etmiş olan "devlet sermayedarlığı," rejimini belki farkında olarak ve gizlice fakat belki de farkında olmıyarak ve harıçtan bakanlar için ap açık bir şekilde ve büyük hamlelerle tekemmül ettiriyor, sistemleştiriyor ve tedvin ediyor. Karl Marxın dogmalarını ise bir taraftan Trotski yoldaş ve bir taraftan da Merkezî Avrupanın komünist fırkaları geveleyip duruyorlar.

Amerikanın teknik inkılabı yapması ve Sovyet Rusyanın onu devamlılığa mazhar kılacak sosyal görüşleri hazırlaması arasında, milli kurtuluş inkılâbımızın müstakil ve onların fonksiyonları kadar ileri bir mevkiî vardır. O da, eski şekildeki kapitalizmin tasfiyesi ilerler ve yeni şekilde bir devlet kapitalizmi gittikçe salâbet kazanırken, birinden diğerine devredilmesi pek tabii bulunan "emperyalizm," i mutlak surette reddetmektir.

Milli kurtuluş inkılâbımız, cihanın eski nizamı ile yeni nizamı arasında öyle bir köprüdürki, o köprüden geçeceğini zannedilen her türlü "emperyalizm," , maskesinin aşağı alınacağından mutlak surette emin olmalıdır.

Evet, cemiyet kategorisinin müşahhas ve tatbiki bir şekilde idraki devrinde bulunuyoruz. Evet çok daha plânlı ve çok daha adaletli bir cemiyet esasına geçiyoruz. Fakat eğer bu geçişteki maksat da, şu çökmekte olan eski nizamda olduğu gibi: bir tarafta en modern tekniğin en muazzam tekâsûf merkezlerini yaratarak bir tarafta birçok millet cämialarını ziraatçı yahut hammaddecî ve *monokültür* şartları içinde yaşayan sürüler halinde bırakmak gibi bir şey, yani yeni cihanı eski ahlâkın harabesile payandalamaksa, şimdiden

haber verebiliriz ki, beden duvarlarında belirecek çatlakların yerlerini derhal işaretlemek kabildir.

Eski nizam, sadece sınıfları istimsar eden bir nizam değildi. Onun en büyük menfivası insanlığı iki ayrı karargâha bölmesi ve bir tarafa derebey milletleri oturtturak ötedeki mazlum milletleri onlara istimsar ettirmesi idi. Eski ahlâkî kıymetleri yıkarak yerlerine yenilerini ikame eylemesi her inkılâbın vasıflarından birini teşkil ettiğine göre, dava, sadece yeni doğmuş olan modern tekniği istiap edebilecek yeni cemiyetin şartlarını bulmak ve tedvin eylemek değildir. Dava, böyle bir taharriyi her zaman için müvazeneli kılmaktır. Bu da ancak "millet,, kategorisini tanımak ve onun ileri fonksiyonunu benimsemekle kabildir. İşte bu noktada, millî kurtuluş inkılâbımızın eski nizamdan yenisine geçmek davasında reddedilmez müdabelesini görüyoruz.

Dumlupınarı yapanlar, birer mübeşşir gibi, yeni nizamın yeni ahlâki esasını getirmişlerdir:

“Yeni cihan nizamı, müstakil ve hür milletlerin biribirleriyle müstakil iktisadî cüzûtlar halinde ve müsavî şartlar dahilinde karşılaşmaları nizamıdır.”

Bu esastan inhiraf edilebileceğini zannetmek, tamir kabul etmez bir gaflettir. Çünkü Türk İnkılâbı ideolojisini yapmaktır ve daha da yapacaktır.

Ankara Moskova Roma

Yakup Kadri

Fransız İnkılâbı:

1789 senesi 14 temmuzunun sabahı, XVI. Louis'nin mabeyncilerinden biri, Comte de la Rochefoucauld, efendisini telaşla uyandırdı, ve, Paris halkının Bastille üzerine yürüdüğünü haber verdi :

XVI. Louis :

— Vay, öyle ise bu bir isyandır, dedi.

Comte de la Rochefoucauld, başını önüne iğip:

— Hayır, Haşmetmeap, bu bir ihtilaldir, diye cevap verdi. Lâkin, o günün sabahından "guillotine,, e gideceği sabaha kadar, XVI. Louis, bunun bir ihtilâl olacağına ihtimal veremedi. Ya zabıta kuvvetlerle, ya dışarıdan gelecek ecnebi müfrezelerle bastırılması daima mümkün bir iğtişaş karşısında bulunduğunu zannetti.

Tohafı şudur ki, bu tarihî fıkrayı iktibas ettiğimiz eserin sahibi, maruf fransız müellifi Hyppolite Taine de, on iki ciltlik tarih kitabının ilk fasıllarına "Anarşı,, adını vermek ve Mirabeau'dan Marat'ya kadar bütün ihtilâlcileri bir alay meczup ve şerir şeklinde göstermekle, XVI. Louis'nin gafletine iştirak etmiştir.

Bundan daha tohafı da şudur ki, bu büyük ihtilâlin halis muhlis çocuklarından biri olan Napoleon Bonaparte da bu fikirde idi. Daima: "Şu budala Louis, Versailles'ya gelen halkın üstüne beş altı topun ağzını çevirirse idi, başına gelenlerin hiçbiri olmazdı,, dermiş.

Ve bunlardan çok daha tohaf bir şey vardır ki, o da, bütün Avrupa devletlerinin, tam yarım asır, bu inkılâbın ciddiyet ve ehemmiyetine inanmamış ve onu siyasi, iktisadî ablokalara,

muharebeler ve propagandalarla yenip bastırmağa çalışmış olmalarıdır.

İngiltere, hürriyetin beşiği olan İngiltere, bu beynelmilel irtica zabıtasının başında idi. Napoleon Bonaparte'ı Waterloo'da mağlûp ederken, fransız inkılâbına son darbeyi indirdiğine kani idi. Artık kızıl donlu ihtilâl askerlerinin "Hürriyet, müsavat, adalet,, nareleri tamamen boğuldu; artık Marseillaise'in dünya ufuklarına heyecan salan mızıkası tamamen susturuldu, zannediliyordu.

Lâkin, bu esnada, bir daha dirilmemek üzere boğulan, susturulan ve tarihe gömülen şey, ancak Bourbons hanedanının taç ve tahtı ve diğer Avrupa hükümdarlarının nüfuz ve kudretleri idi.

1789 - 1793 te ve hemen ondan sonraki devirlerde fransız inkılâbının bizde nasıl telakki edildiğine dair elimizde pek az vesaik vardır. Bu muazzam vakaya dair "Cevdet Tarihi,, nde rasgeldiğimiz satırlar insanı güldürecek kadar cahilce ve sadedilcedir.

Bu inkılâbın hakiki akislerini Türk entelektüellerinin ruhunda keşfedebilmek için, yarım asırdan fazla beklemek lâzım gelir. Bugün de, o akisler halk tabakalarına kadar sirayet etmemiştir. Halbuki Fransız inkılâbının doğurduğu prensipler yeni cemiyetleri kurmuş, onlara hususî şekil ve mahiyetlerini vermiş ve bu cemiyetler o inkılâbın ruhuna göre tekâmüllerini bitirip, şimdiden, eskimeğe ve çökmeğe yüz tutmuştur. Bu cemiyetler içinde yaşayan âlimler, mütefekkirler ve ekonomiyacılar artık kendi anaları ve kendi hayatlarının pensipi olan Fransız ihtilâline mücerret bir tarihî hâdisе gibi bakmağa başlamışlardır. Onu, otopsi masasına yatırmışlardır. Her birinin elinde bir neşter, koca gövdeyi lime lime kesip, didikdidik ediyorlar.

Hele Umumi Harpten sonra bizi Fransız inkılâbından ayıran zaman uzaklığı aklın almıyacağı kadar genişlemiş, derinleşmiştir. 1914 - 1918 yıllarının acı ve kanlı imtahanlarından çıkmış olan milletler artık "Uhuvvet, hürriyet ve adalet,, kelimelerine inanmaz olmuşlar, bunlara bir takım metafizik ve abstrakt mefhumlar nazarıyla bakmaya baş'amışlardır.

Her cemiyet kendi bünyesini bir yeni esasa göre kurmak istiyor. Faşist İtalya artık 1793 prensiplerine göre kurulmuş

bir devlet değildir. Alman demokrasisi tamamiyle başka türlü temeller üzerine bina edilmiştir. Rusya ise, dünyanın altında biri kadar geniş bir kıta üstünde insanların hiç görmedikleri, bilmedikleri bir hayat tecrübesi yapmakla meşguldür.

Liberal sistem ve dünya buhranı :

Son asır sınaat ve para medeniyetini vücuda getirmiş olan ekonomik sistemler doğrudan doğruya Fransız inkılâbının ortaya attığı prensiplerin çocuğudur. Avrupanın şerefini ve kudretini teşkil eden o heybetli fabrikalar, o korkunç bankalar, o devağzı limanlar, kısaca garp medeniyeti dediğimiz muhteşem âlem, serbes rakabetten doğmuş ve yaşaması ancak serbes rekabetin devamına bağlı bir nizamdır. Halbuki serbes rakabet sistemi başka bir bakımdan bugünkü iktisadi ve siyasi ıztırapların da başı olmuştur. Sanayi arttıkça kendilerine dışarda pazar aramak ıstırapına düşen Avrupa milletleri, bu nizam haricinde kalmış dünya kıtalarını kendi aralarında paylaşmak sevdasına düştüler. Ondokuzuncu asrın son kısmı ve yirminci asrın başlangıcı bu paylaşmanın çok defa kanlı didişme ve kakışmalarıyla doludur.

Bir taraftan Afrika'nın, Asya'nın, uzak ve yakın Şarkın -Osmanlı devleti de dahil olmak üzere- bütün milletleri Londra'daki kanserli lordun, Paris'teki sefiş bankerin, Alman-yadaki artiritik fabrika sahibinin menfaatine soyulup soğana döndürülürken, öbür taraftan, o kanserli lordla, o sefiş bankerin ve artiritik fabrika sahibinin arasında vahşî bir mübareze hüküm sürüyor, ve bu mübarezede herbiri nefes nefese yorgun ve bitkin bir hale düşüyor.

İşte, 1914 muharebesi serbes rakabet sahasındaki bu ferdi boğuşmaların millet ve devlet halinde umumileşmesi demektir.

Cihan harbi :

Bu bakımdan Cihan harbini Liberal sistemin bir iflası gibi telâkki edebiliriz ve dolayisile Fransız İhtilâlinin de... Çünkü Cihan Harbinde biz yalnız Liberal sistemin inhidamını görmedik, aynı zamanda, 93 prensiplerinin koyu bir kan ve çamur deryası içinde boğulup gittiklerine şahit olduk.

“Uhuıvvet, Müsavat, ve İnsanıyet,, kelımeleri ancak Wilson namındaki meczubun ağızında kendılerine bir melce} bulabilmişti. Başta Fransa olmak üzere, bütün galip devletler, yalnız zaferden, yalnız zaferin verdiği haktan, yani kılıç hakından bahsediyorlar ve dünyayı bu kılıçla, Amerika dünğünlerindeki âdete göre bir tepsi içine konmuş pasta gibi bölüp paylaşıyorlardı.

Cemiyetî Akvam :

Bugün Fransız İnkılâbının prensipleri tereddi ede ede, nihayet “Cemiyeti Akvam,, gibi bir galatıhilkata vücut verdi. Gûya “milletlerin kendi mukadderatlarına kendileri sahip olmaları,, esası üzerine teşekkül ettiği söylenen bu müessesede, milletlerin mukadderatı bir iki emperyalist devletin hırs ve hevesine tesim edilmiştir. Cemiyeti Akvamın kuruluşundan evvel cihan servetlerinin yağması ve zayıf, küçük milletlerin istismarı daha müşkül ve zahmetli bir şeydi. Şimdi, Cemiyeti Akvam sayesinde bu iş, organize edilmiş yağmacılar ve istismarcılar lehine âdeta kanunıyetleştirilmiş, fennileştirilmiştir.

Bir takım ince ve hileli metodlar ve formüller sayesinde, küçük ve zayıf milletleri, kendi ayaklarıyla bu kurulan tuzağa çekmek ve onları vesayet ve himaye altına almak, onların kanını tatlı tatlı emmek mümkün oluyor.

Eskiden hükümdar saraylarında olduğu gibi, “Cemiyeti Akvam Sarayı,, tüyler örperici bir sürü intrikaların, fesat ve fitnelerin, zulüm ve şenaatlerin kaynağıdır.

S. Ş. C. B.

İşte biz, çürtüyerek, kokarak, çözülerek, nihayet “Cemiyeti Akvam,, da son galiz şeklini bulan şu müesseseler karşısında S. Ş. C. B. ile yeni bir dünya, yeni bir insanlık, yeni bir cemiyet nizamının doğmakta olduğunu müşahade ediyoruz ve bu hadiseyi 1789—1793deki Türk entelektüelleri gibi garip bir lakaytlık ve gafletle değil, ta içten gelen bir dikkat ve alâka ile takibe koyuluyoruz.

İçten gelen bir alâka ile, dedik. Çünkü biz, Rus İnkılâbını lakayt bir gözle tetkik edemeyiz.

(devam edecek)

Derebeyi ve Dersim.

Şevket Süreyya.

1925 te, Şeyh Saidin İsyanına sahne olan yerlerden, o zaman İstanbul matbuatına akseden en dikkate şayan müşahedeler, Naşit Hakkı Beyin "Şark Mektupları," olmuştu [1].

Naşit Hakkı Bey bu mektuplarını, aynı sahada yaptığı son seyahatinin intibalarile tamamlayarak şimdi bir kitap halinde çıkardı. Kitabın ismi şudur: **Derebeyi ve Dersim.** [2]

Derebeyi ve Dersim, Dersimin içtimai nescinin, görüldüğü gibi ve olduğu gibi tasviridir. Bu kitapta müşahedenin ve eşyanın hakikati, bir takım sübjektif mütalaaalara ve hükümlere feda edilmemiştir. Hiç tahrif olunmadan tasvir edilen hayat parçaları ve verilen tipler, hayalimizde hatlarını, her istediğimiz anda, hakikatte olduğu gibi çizebileceğimiz kadar canlı, taze, ve orijinaldir. Bununla beraber "Derebeyi ve Dersim,"de biz, sadece, eyi tanınmıyan bir vatan parçasında eyi yapılmış bir seyahatin afaki intibalarını değil, aynı zamanda keskinliği uzaktan idrakimize çarpmıyan mühim bir vatan meselesinin de müşahede ve tefahhusunu buluyoruz: Bu kitapta biz, genç inkılâp Türkiye'sine eski Osmanlı Imperatorluğunun en tehlikeli mirası olan "Derebeyi," kurdunun, bütün sinsî kastlerini ve kımıldanışlarını —tıpkı berrak bir adese altında imiş gibi— görüyor ve tâkip edebiliyoruz.

"Derebeyi ve Dersim," inkılâp münevverinin, hem hücre vatan bucaklarını hem bu bucaklarda gizli kalan geniş inkılâp davalarını görme ve tanıma cehtinin, kitap şekline inkılâp etmiş ilk eseridir.

Naşit Hakkı Beyin hacım itibarile küçük kitabı, ihtiva ettiği müşahedelerin ve vesikaların zenginliği itibariyle muhtelif cephelerden tetkik mevzuu olabilir. Fakat biz, burada bilhassa şu nokta üzerinde duracağız: Derebeylik.

Derebeyi kimdir? Ve D-rebeylik nedir?

Eğer derebeylik meselesi sadece bla Dersim meselesi olsaydı, bu mesele derhal, üstünde fazla durulmaya mahal olmayan küçük bir idari dava haline istihale eder giderdi.

Halbuki derebeylik deyince biz, Türk inkılâbının getirdiği bütün siyâset, iktisat ve hukuk usulleri haricinde ve bu usullere karşı cöbren tegallüp

[1] Bu mektuplar 1925 yazında "Vakit," gazetesinde neşrolundu.

[2] Hakimiyet-i Milliye matbaası -Ankara- 1932.

etmek iseteyen geri bir cemiyet tarzının maddî müesseselerini (yani feodal toprak mülkiyetini) ve bu müesseselerin meşruiyetini müdafaa eden ruhani kuvvetleri (yani şeyh ve tekke nüfuzunu) anlıyoruz.

Toprak köleliği ve insanın toprakla beraber alınır, satılır bir "meta," haline getirilmesi; toprakta müstahsilin ya bir duygusuz öküz, ya cansız bir kara sapan gibi süssüz ve hissesiz kılınışı ve nihayet vatandaş ruhunun bu menfur esarete baş eğmekten başka bir şey bilmeyen bir kura çamur haline kalbi derebeylik nizamının maddî ve manevî işaretleridir.

Bu işaretleri biz, Türk vatanının neresinde sezersek orada derebeyliğinin sıkılacak boğazını aramak hem hakkımız, hem vazifemizdir.

● Eski Osmanlı vesikalarına göre Van ve Diyarbekir vilâyetlerinde 24 "Osmanlı "sancığı," 12 "Ektrat beyliği," ve 9 "mefruzulkalem hükümet," vardır. Sancak, devlet idaresine bağlı olan yerlerdir. Ektrat beyliklerine devletin surî bir müdahalesi vardır. Fakat mefruzulkalem hükümet ne varidatına, ne de idaresine devletin müdahalesi olmayan bir müstakıl, fakat iptidai derebey hükümetidir. Bu vesikalara göre, meselâ Palu bir hükümettir. Bitlis bir hükümettir. Bu hükümet reislerinin istiklâl alâmeti olan "tabl ve alem," i vardır. Kendilerine diyandan zaman zaman, name ve ferman yazılır.

Bu manzaranın manası "Van ve Diyarbekir eyaletleri, eski Osmanlı İmparatorluğunca hiçbir zaman tam teshir olunmamıştır," demektir. Tanzimattan ve bilhassa Meşrutiyetten sonra bu mintakalarda yapılmak istenilen ıslahat, hiçbir zaman tam inkiyat altına alınamıyan ve ictimai temeli esasından tasfiye olunamıyan derebeylinin daima mukavemetine maruz kaldı.

Yeni Türkiyenin bu yerlerde eski Osmanlı İmparatorluğundan miras aldığı şey, teshir olunmamış bir toprak parçası üstünde, tecanüsünü bulmamış bir iptidai cemiyettir. Bu cemiyetin dahili ve iktisadi münasebetlerine hâkim olan usuller ve şekiller, geri ve menfur bir derebeyliğin vahşî usulleri ve şekilleri idi.

● Osmanlı İmparatorluğu devrinde Van ve Diyarbekir eyaletlerinin tarihi, bu yerlerde Türk nüfusunun, Türk dilinin ve Türk harsının ezilmesi, temsil olunması ve yabancılaşması tarihi oldu. Osmanlı tarihinin bütün devirleri, Van ve Diyarbekir eyaletlerinde, iktisaden ve hukukan serbest Türk köylü ve şehirlisiyle, ferdin iktisadi ve hukukî esaretine ve sıkı bir topraktırakbentliğe istinat eden Kürt feodalizmi arasındaki cidal ile geçer. Bu mücadelede Osmanlı sarayını biz, daima Türkün aleyhine cephe almış görürüz. O zaman Şark hudutlarında daima bir büyük tehlike gibi sayılan Acem istilalarına karşı, bu hudutlara Kürt beyliklerinin Saraya ekseriya sadık kalan toplu kuvvetlerini bulundurmak endişesi, Cezireiulya yaylalarına daha Osmanlı saltanatı kurulmadan evvel yerleşen Oğuz Türklerinin, bu hergün biraz daha kuvvetlendirilen Kürt feodalizmine kurban edilmesini henedense icap ettirmişti. Bu suretle, Şark çitelerinden Ege denizine ve Tunaya kadar, yayıldığı her yerde serbest mübadeleyi, küçük çiftçiliği ve yüksek medenî harsî temsil eden Türk nüfusu, Van ve Diyarbekir eyaletlerinde Osmanlı sarayının hiyanetine oğra-

miş, küçük çiftçilik yerine toprak köleliğini, serbest mübadele yerine mübadelesiz tabii iktisat rejimini, medenî seviye yerine yarı ve hars yokluğunu temsil eden geri bir derebeyliğin lokması kılınmıştır.

Derebeylik nizamı, tarihin en eski devirlerindenberi her yayıldığı yerde, gerek istihsal vasıtaları, gerek toprak, gerek sanat mahsulleri üstünde Türk müstahsilinin fiili mülkiyetine müstenit serbest bir iktisat nizamı kuran Türklerin içtimai ve hukukî ananelerine zıttır. Eski Türk hukuku her Türkün ocağına, sürüsüne ve toprağına temellüküne istinat eder. Bunun içindir ki biz gittiğimiz yerlere, hiç olmazsa kendi ırkımızdan olanlar için, daima şahsî mülkiyeti ve küçük çiftçiliği götürdük. Bunun içindir ki ocak ve bacasından duman tüten bir yurt, Türkçede istikrâmın, emniyet ve nizamın sembolüdür. Fakat Kürtlük bir iktisadî rejimdir ki esasında, herşeyden evvel, koyu bir toprak köleliği, yani müstahsilin yurtsuzluğu ve topraksızlığı yatar. Toprak köleliğinde müstakil küçük köylülük yoktur ki toprak mülkiyetinden, serbest mübadele yoktur ki pazar kaidelerinden ve binaenaleyh insanlar arasında bir takım medenî hukuk ve iktisat münasebetlerinden bahsedilebilsin.

Türk unsurunun, bilhassa dokuzuncu asırdan itibaren başlayan son yayılışı tarihinde, ne Araba, ne Ruma, ne İslav, Macar veya Alman camiasına temessül etmiş ve bu camialar önünde kendi harsının, kendi hukuk ve iktisat nizamının hezimetini ile karşılaşmış tek bir Türk cüzütünü göremeyiz. Bu son yayılış dalgasının bütün kolları, dağıldıkları her yerde ancak mütefevvik unsur ve temsil edici unsur olarak kaldılar. Yalnız Osmanlı sarayının Acem hudutlarındaki kötü ve dar siyasetinden sonradır ki, Cezi-reiulyâ vadilerini dolduran kalabalık ve ileri bir Türk nüfusu, uzak yaylalarda yaşayan iptidai bir Kürt ekalliyetinin iptidai rejimine, geri ve siyah bir toprak köleliğine kurban edildi.

İstanbulda mevzi alan Osmanlı sarayının bütün nameleri ve fermanları, bu yerlerde Türk kanının, Türk hukuk ve iktisat nizamının bozulması ve dağılması için yazıldı.

Türk serbest iktisat ve cemiyet nizamıyla Kürt feodalizminin mücadele ettiği yerlerde, tekke, bu feodalizmin bir vahşî teşkilâtıdır ve bu teşkilâtın hedefi, Türk nüfusunun dilini, dinini ve serbest tefekkürünü izale etmektir.

Eski Türklerde din bir gönül rabıtasıydı. Halbuki Kürt tekkesinde aslanan bir koyu dinsizliktir. Burada din, bir dejenere putperestliktir ki, bu putperestlik unsurlarını biraz İslâm'dan evvelki İran dininden, biraz da Arap hegemonyasının Şarktaki sukutundan sonra bilhassa İranda İslamlığa karşı meydan alan dinî irticalardan, İslamlığın batını anarşisinden ve bunların iptizal etmiş bakiyelerinden alır.

Fakat tekkenin ve şeyhin mânevî silâhları olmasa, Kürt toprakbentliği derhal müttekâsız ve mukavemetsiz kalır. Derebeyi ve şeyh, her ikisi de gıdasını toprak köleliğinden alan, biri cismanî diğeri ruhanî iki müteaddi iktidar ki bu kudretleri ekseriya aynı şahısta tecemmü etmiş buluruz.

Türk köyünün kürtleşmesi, Türk köyünde küçük çiftçiliğin serbest toprak mülkiyetinin tasfiyesile başlar.

Eski hükümetlerin her türlü himayeleriyle, etraflarındaki Türk nüfusu aleyhine hergün biraz daha silâhlanan ve azan bir Kürt aşiretinin, tesallîu karşısında birgün, ya canından, ya toprağından geçmek ızdırarında kalan Türk köylüsü toprağını bu Kürt beyine terkedince, derhal, bu beyin erazisinde çalışan bir canlı "meta," bir "toprak kölesi," haline düşer. Artık onun hem malı, hem canı, hem namusu Kürt beyinin malıdır. Artık onun kendini Kürt sayması, kürtçe konuşması ve beyin adamlarının ardından derhal köye gelip yerleşen izbandut gibi bir tarikat şeyhinin, her gösterdiğine tapması, her dediğine inanması lâzımdır.

Fakat bu da kifayet etmez.

Kürt beyi her zaman asıdır. Yeni tebaanın da beyinin isyanına iştirak etmesi, onun cinayetlerine şerik olması lâzımdır. O zaman talanlar ve baskınlar başlar. Kürt beyine teslim olan Türk köylüsü, başında bir keçe külâh, elinde beyinin ariyet silâhı ve sabıkalı bir haydudun kumandası altında, yakındaki Türk köylerini basmaya çıkar. Talanın bütün ganimeti beye aittir. Fakat arada birkaç günahsızın kanı dökülünce, bu köylünün de mukadderatı artık beyinin mukadderatıyla birleşmiş demektir. Dininden, milliyetinden ve mülkiyetinden tecrit olunan bu zavallı mahluk, artık bir vergi kaçağı, bir asker kaçağı, bir sabıkalı, bir vahşî unsurdur.

Kürt beyi tehakkümüntü, kürtleştirilmiş Türkün, toprağı, kanı, milliyeti, dini ve namusu pahasına yaşatır.

Dersimi, Kürt aşiret feodalizminin vatanıdır derler. Halbuki Dersimde biz, ta dokuzuncu asırdan beri Anadolu'da yerleşen ilk Oğuz Türklüğünün en halis lisan veteşekkülât unsurlarını buluruz. Dersimi görmemişseniz bile, tafsilatlı bir Dersim haritasına göz gezdiriniz. Bu haritada yer, köy ve geçit isimleriyle, aşiret isimlerinin % 70 i halis Türkçedir.

Kürt geçinen, fakat ahalisi Kürtçe bilmeyen köyleri hatırlıyorum. Ehalisi Türkçeyi unutan, fakat henüz Kürtçeyi de bellemeyen, ihtiyarları Türkçe konuşan, fakat gençleri Türkçe bilmeyen ve Türkçeyi bırakmalarının tarihi, daha ancak elli, otuz, yirmi, hatta beş on sene evveline irca edilen Kürt köyleri hatırlıyorum. Ermeni unsurunun çekilişi, fakat bırakılan boş yerlerin Türk muhacirleri tarafından doldurulmayışı, birçok yerlerde yayla ve dağ unsuru olan derebeyini ova ve geçit köylerine indirmiştir. Yeni Türkiyenin nizamı ve disiplini işe müdahale etmemiş olsaydı, bedeli sekiz senede ödenmek üzere yüz, yüz elli liraya satılan köyler üzerinden korkunç bir derebeyliğin, şark vilâyetlerindeki şehirlerimizin kapularına kadar sokulduğunu görecektük.

Derebeylik nizamının tasfiyesi, Şarkta, uzun asırlar imtidadınca toprak-sızlaştırılan mülkiyetsizleştirilen köylünün mal ve mülkiyet sahibi kılınması neticesinde bitecektir. Küçük çiftçilik, toprak köleliğinin zıttıdır ve derebeylik münasebetlerinin en emin tasfiye vasıtasıdır.

Toprak, yurt, ve istihsal vasıtaları sahibi kılınacak kürtleşmiş Türkün kendi diline ve öz iktisat nizamına dönmesi, oralarda serbest mübadele usullerini ve pazar münasebetlerini genişlettirecek ve bu genişleyen münasebetler Türk milletinin siyasi ve iktisadi tecantüs ve vahdetini temin edecektir.

●
Derebeylik nizamının tasfiyesi, Türk inkılabının tabii bir mevzudur. Bunun içindir ki Türkiye Cümhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğunun zıttına olarak, daha, ilk adımdan itibaren derebeyinin karşısında açık cephe almış bulunuyor. Yeni Türkiyenin ahlâkı, ne şoven, ne de emperyalisttir. Millî adavetler, yeni Türk devletinin Anadolu'da teessüs ettiği gündənberi Türk vatanının mecburlüdür. İnkılâbın derebeyliğine karşı harbi, bütün milletin kendi hürriyet ve emniyetini tehdit eden bir yabancı ve kurunu vüstat müesseseseye karşı mad-detən ve manen mücadeleleridir.

Asırlardanberi karşısında beyden, şeyhten ve eşkiyadan başka bir şey görmiyen Şark vatandaşına iyi idareci, iyi muallim olacak ve Türk inkılâbının temsil ettiği iktisat, hukuk ve kültür perensiplerini vatanın bu hücrâ bucaklarına götürecektir idealist ve yetişkin bir gençlik kadrosuna muhtacdır.

Ağrıdağ'ı gerilerinde pusuda bekleyenlerin silsile kastleri, toprağından, milletinden ve mülkiyetinden tecrit edilip iktisaden bir canlı meta, ruhan bir kara çamur ve hukukan bir mücrim haline getirtilen Türk vatandaşının, toprağı, hürriyeti ve hakkı tamamlandığı gün kendiliğinden akim kalacaktır.

●
Munzur dağı eteklerindeki Frat kıvrıntısından Ağrıya, Van, Hakkâri, Gevar hududuna kadar, dünyanın en güzel tabiatını silsilesinde barındıran eşsiz bir vatan parçası yatıyor.

Bir zamanlar "Orto", yahut "Orarto", denilen ve tarihin en bilinmeyen devirlerindenberi bize ait olan, her adımında bizim kanımızın, dilimizin ve harsımızın yadigarlarını taşıyan bu derin vadiler, bir engin dağlar ve yaylalar memleketini her vatan çocuğunun bilmesi, tanınması, sevmesi ve ona bağlanması lâzımdır.

Eski Yunan tarihçilerinden Ksenofonun "On binlerin ırcatı", isimli eserinden alınmış bazı parçalar okumuştum. Bu parçalardan birinde, şimdi bizim Şark vilâyetlerimizden bir kısmını teşkileden Cezireiulyâ yaylasından bahsederken Ksenofon diyor ki:

"Bu memleketin vadilerinde insan eli değmemiş bir karış yer bulunamaz. Her avuç toprak ayrı ayrı işlenmiş ve ekilmiştir. Her taraftan şen ve kalabalık bir hayatın sesi gelir."

Ksenofonun devrinde, Asur kitabelerinde ismi geçen, hem medenî hem cen-gâver bir Asyalı kavmi barındıran bu memleket, şimdi Anadolu'nun en insansız yeridir. Yeni Türkiye bu yeri boş ve bakımsız olarak almıştır.

Kötü bir devrin idaresi altında köylüler göçebeleşmiş, yollar tenhalaşmış ve ekilen yerler ekimsiz kalmıştır. Fakat göçebenin yeniden köylüleştirilmesi, terkolunan mezreaların yeniden ekilmesi, yolların ve geçitlerin, malından ve hayatından emin, şen ve kalabalık bir Türk nüfusuna yol ve geçit vermesi işi, *İnkılâp Türkiyesinin bilerek üstüne aldığı vazifelerin en çetini değıldir.*

KRONIKLER.

Kadro ve İzvestiya.

Moskovada çıkan "İzvestiya," gazetesi geçen ayın yirmi sekizinci günü "Yeni Türkiyenin içtimai çehresi," başlığı altında bir mekale neşretmiştir. Bu mekalenin bir kısmında "Kadro,"nın esas fikirleri bugüne kadar yapılan neşriyatımıza göre hulâsa edilmekte ve bu fikirlerin, Türk İnkılabının kendine has davalarını ve inkişaf istikametlerini izah bakımından manalarına işaret olunmaktadır.

Ancak bu arada bir nokta vardır ki üstünde biraz tevekkufu icabettir: İzvestiya, bu fikirlerin, gerek cihan buhranının, gerek bu buhranın Türkiyedeki tesirlerinin en ziyade keskinleştiği bir zamanda meydana almasına bilhassa işaret ederek Kadronun temsil ettiği fikri hareketi, bu buhrandan çıkmak için «müstaklil bir çıkış noktası aramak cehti» olarak kaydetmektedir. Gerek Cihan buhranı, gerek bu buhranın Türkiyedeki tesirleri hakkındaki telâkkilerini, fiilvaki Kadro, bu nüshasına kadar henüz tam ve toplu bir şekilde izah etmemiştir. Kadro serisi olarak basılmakta olan ve gerek cihan buhranını gerek bu buhranın Türkiyedeki tesirlerini toplu tetkike çalışan eserler de henüz intişar etmiş değildir. Fakat buna rağmen bütün intişar etmiş yazılarımızdan bariz olarak anlaşılabilir ki, bize göre Türkiye, cihan buhranının içinde değil haricindedir. Ve biz yahut bize benzijen, yani Türkiye gibi bir millî kurtuluş mücadelesi yapan bütün memleketler, cihan buhranının birer kurbanı değil, bu buhranı doğuran ve onun gün geç-

tikçe derinleştiren ve mürek'kepleştiren amil ve müessirleriyiz. Gerek Türkiyenin, gerek Türkiye'ye benzer bütün memleketlerin menfaati ve müstaklil bir iktisat cüzütamı olarak inkişafı imkânı bu buhranın derinleşmesine ve mürekkepleşmesine bağlıdır. Kaldı ki, bu buhran, hiçbir zaman, klâsik bir iktisat buhranı diye alınmaz. Bugünkü buhran denilen şeyde klâsik bir iktisat buhranını karakterize eden vasıfların ve işaretlerin hemen hiçbiri yoktur. Bu buhran denilen şey, bir taraftan metropollerdeki sanayi kesafetine, diğer taraftan metropollerdeki bu sanayi kesafeti hesabına müstemleke ve yarı müstemlekelerle iktisaden tâbi memleketlerin istismarına istinat eden muasır iktisat nizamının bir bünye istihalesidir. Bu istihale, mukadderatı bu müesses istismar nizamının devamına muallâk olan büyük sanayi memleketleri için bir "dağılışı," ve yeniden doğuşları bu büyük ve istismarcı sanayi hegemonyasının dağılmasına muallâk olan bizim gibi iktisaden geri memleketler için bir «doğum ağrısı»,nın mesut bir beşaretini ifade eder.

Türk millî kurtuluş hareketi ve bu hareketin manen temsil ettiği ve manen kendilerine örnek olduğu bütün millî kurtuluş hareketleri, muasır iktisat nizamının, istismare müstenit bütün iktisat ve cemiyet müesseselerine karşı öyle bir iktisadi ve içtimai "aksülâmel," teşkil ederler ki, bu aksülâmelin manâ ve mahiyeti, "büyük sanayi memleketlerinde, muasır istismar

nizamının çözülüşü,, demek olan bugünkü bünye istihalesini -yani buhranı- tabiatile ve berveçhipeşin zarurî kılar. Biz millî kurtuluş hareketlerinin derinleşme ve genişleme seyrini, büyük sanayi memleketlerinde meydana alan buhranın genişlemesi ve derinleşmesi derecesiyle ölçüyoruz dersek, hiçte mübalâga etmiş olmayız. Bu nüshadaki bir yazımızda dediğimiz gibi:

“Bir zaman müstemleke ve yarı müstemlekelerin sefalet haddini, metropollerdeki sanayilin terakki derecesi tayin ederdi. Şimdi bizim teknik terakkimizin derecesi metropollerdeki sanayi dağılışının haddini ve şiddetini tayin edecektir.

“Şimdi bize buhran diye anlatılan şey, eski mübadele nizamına göre kurulmuş eski metropol hegemonyasının, teknik bazının bir sarsıntısından başka birşey değildir,, müstemleke ve yarı müstemlekelerin istismarına istinat eden bu teknik bünye artık tabii ömrünü yaşamıştır. Biz gerek bu sarsıntının, gerek onun doğurduğu içtimai ve siyasi depresyonların ve katastrofların gerek bünye ve gerek inkılâbımızın mahiyeti itibarile haricindeyiz.

Ancak şu da var ki, bizim temsil ettiğimiz bu sert “otarşı,, rejimi, cihan içinde medeniyetin bir parçalanışını değil, sadece dünyada müesses bu günkü mübadele nizamının, gerek siyaseten, gerek iktisaden müstakil milletlerin, müsavi haklar ve şartlar dâhilinde karşılaşmalarına müstenit yeni bir mübadele nizamının teessüs etmesi demektir. Öyle bir mübadele nizamı ki, orada, her millet, emperyalist herhangi bir kaide altında değil, kendi iklim şartlarının, kendi iktisadi kabiliyetinin imkânları ve hudutları dahilinde kendi “spesifik,, emtiasının müstakil müstahsılı olarak yer alabilsin.

Bugün cihandaki bünye dağılışının Türkiyede uyandırdığı aksi tesirleri de fiilvaki hesaba katmamak kabil değildir. Bilhassa ham maddeler hattâ münhasıran Pamuk, Yün, Tiftük - üzerindeki keskin fiat düşkünlüklerinin Türkiyede bu emtianın istihsalile geçinen köylü nüfusu üstündeki tesirlerini ve bunun tevliit ettiği güçlükleri görmemek imkânsızdır. Fakat şu da var ki, bizzat bu tesirler de bizim, cihanın büyük sanayi kesafetne karşı olan passif tabiiyetimizin bir neticesidir. Yoksa. kendi ham maddesini kendi işleyecek bir Türkiyenin, istihsal ettiği bu üç ham madde itibarile de, cihandaki iktisadi depresyonun haricinde kalacağı aşîkârdır. Her sene harice ithal ettiği mensucat faslları için “70.000.000,, lira ödediği halde, ibraç ettiği mensucat ham maddeleri için yalnız “16.000.000,, lira alan bir memleketin, kendi ham maddelerine kendidahill pazarını mahreç kılabilmesi için hiçbir müşkül yoktur,

Hulâsa buhran, bize dolayısıyla bazı tesirleri dokunan bir âlemşümül bünye istihalesi olmakla beraber, Türkiye ve Türkiyeye benzer memleketler bu buhranın, temsil ettikleri millî kurtuluş hareketlerinin mana ve mahiyetleri itibarile haricindedirler.

Bu millî kurtuluş hareketlerinin, objektif inkişaf istikametlerini ve ideolojik esaslarını izah için çalışan ve bu esasların objektif unsurlarını kendine prensip edinen “Kadro,,nun fikrî cehti, bittabi sadece, bu “buhrandan kurtulmak için müstakil bir çıkış noktası taharrisi cehti,, olarak tarif edilemez.

Ş. S.

Kadro ve Elmuhadenet.

Kahirede neşrolunan "Elmuhadenet, gazetesini "Kadro, nun neşriyatı hakkında ilk gündenberi daimi ve hususi bir alâka göstermekte ve bu alâka bizi çok mütebassis etmektedir. Kadro'nun cehti, yalnız Türk inkılabının değil, muasır iktisat nizamı içinde herhangi bir suretle iktisaden tâbi vaziyette bulunan bütün memleketlerdeki millî kurtuluş mücadelelerinin, - cihanın bugünkü seyri ve yanki mukadderatı için pek ziyade hâiz tesir olan - mana ve ehemmiyetlerini tebarüz ettirmektedir. Bu itibarla "Kadro, nun izaha çalıştığı ve müdafaa ettiği prensipler, yalnız millî inkılabımızın değil, âlemin bugünkü nizamından muztarip bulunan ve kaydüşartsız istiklalleri, cihanın bugünkü iktisat münasebetlerinin esasından de-

ğişmesine yabeste olan bütün millî istiklâl mücadelelerinin, âdeta müşterek prensipleridir.

Bu itibarla kendine hâs şartlar ve usuller dahilinde olmakla beraber, hergün biraz daha esaslaşan ve her gün biraz daha unsurlarını bulan bir millî istiklâl hareketine sahne olan Mısır'da, neşriyatımızın dostane bir akis bulması, bizim için mucibi tremnuniyettir.

Elmuhadenet'in, gerek şahıslarımız hakkındaki teveccüh ve takdirlerine, gerek kitap ve makale şeklinde çıkan yazılarımızı Mısır'lı münevverlere tanıtmak ve bu suretle iki kardaş memleket arasında fikrî bir alâka ve rabıta temin etmek yolundaki kıymetli mesalsine teşekkürü borç biliriz.

Ş. S.

İmtiyaz Sahibi:
Neşriyat müdürü;

Yakup Kadri
Dr. Vedat Nedim

Milliyet matbaası